This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

AH 44T8 T

Digitized by Google

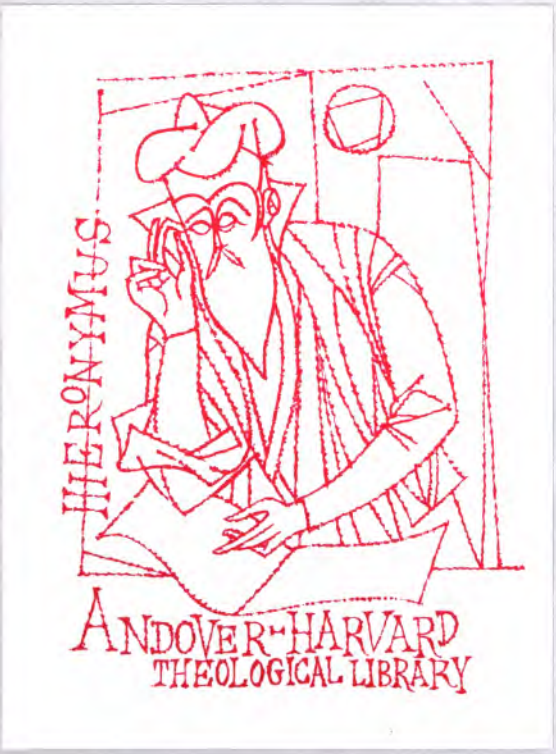

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UITLEGKUNDIG

HANDBOEK

5917
105

DES

NIEUWEN TESTAMENTS,

VOOR

ONGELEERDEN.

DOOR

GERARDUS BENTHEM REDDINGIUS

PREDIKANT TE SCHILDWOLDE.

Te GRONINGEN.

Bij W. ZUIDEMA.

1807.

Digitized by Google

Geviſiteerd en geapprobeerd door de Ondergeteekende Viſitatores Librorum in de Eerw. Klasſis van Appingedam.

H. W. HEMMES
Pred. te *Slochteren.*

H. EDELINCK
Pred. te *Holwierde.*

U. E. v. d. SWAAGH
Pred. te *Heveskes.*

Digitized by Google

516
R313m

AAN MIJNE

ONGELETTERDE LEZERS,

Voor welken dit Boek eigenlijk beſtemd is, wordt hetzelve, met eene hartelijke belangſtelling in de vermeerdering van hunne kennis en van hun geluk, door mij opgedragen.

Ulieden moet ik hier vooraf met een enkel woord opgeven, uit welk een oogpunt Gij dit Werk moet beſchouwen, en op welk eene wijze Gij het moet gebruiken.

Ik had bij het opſtellen van hetzelve het plan voor oogen, om het, zoo veel mogelijk, geheel naar Ulieder behoeften en naar Ulieder belangen in te rigten. Tot dat einde ſchreef ik mij zelven voor, vooreerst: om weinige regelen en vele voorbeelden op te geven, ten einde het boek meer een praktikaal dan een theoretisch aanzien mogt hebben. Ten tweede, om meer bedacht te zijn op eene gedurige afwisſeling, dan wel op het in acht nemen van de ſtriktſte logiſche orde. Ten derde, om alle zoogenaamde geleerdheid te vermijden, als alle aanhalingen van den grondtekst, alle opgaven van kritiſche verbeteringen en giſſingen, en wat meer van

Digitized by Google

dien aard is. En eindelijk, om in allen opzigte zeer kort te zijn, ten einde Ulieden niet te vervelen, en voor te komen, dat het Werk niet, wegens te hoogen prijs, voor velen Uwer onverkrijgbaar wierde.

Dit plan veroorzaakte, wel is waar, eenige zwarigheden, doch die mij niet zoo groot toeschenen, dat ik mij gedrongen vond, om hetzelve weder te laten varen. Vooreerst werd door zulk eene manier van behandeling het theoretisch deel van dit Werk zeer onvolledig. Maar ik begreep, dat zulks voor Ulieden geene wezenlijke, ten minste geene groote schade was. Doch eene tweede zwarigheid was grooter: deze namelijk, dat dat vermijden van alle vertooning van geleerdheid, en die kortheid aan welke ik mij bond, mijn Werk een zeer stellig en beslisfend aanzien gaf. Ik moest mij nu toch van alle beredeneringen der aangevoerde verklaringen, van alle aanhalingen onthouden, en maar even die uitlegging opgeven, die ik voor de beste hield. Dit stellig aanzien ergert misschien sommigen Uwer, en zal mij zeker van sommige menschen als eene misdaad worden toegerekend. Dan ik verzoeke u zeer vriendelijk, dat gijlieden dat als een noodzakelijk kwaad beschouwt, en geenszins zoo uitlegt, als of ik mij verbeelde, dat ik overal de beste verkla-

ring

ring zou gekozen hebben, en dat men in alles veilig op mij zou kunnen aangaan. Zulk eene ijdele verbeelding is verre van mij. Ik was in sommige gevallen zelf zoo twijfelachtig, er bleven hier en daar zoo vele zwarigheden overig, en ik kenne het naauwbeperkte mijner kundigheden zoo wel, dat ik Ulieden, in plaats van U een onbepaald vertrouwen te willen inboezemen, ernstig bidde, om in geen opzigt een te groot vertrouwen op mijn Werk te stellen, maar mijne verklaringen aan den inhoud van andere Boeken te toetsen. Zoo doende zal men ontdekken, dat ik niets heb voorgesteld, of het steunt op gronden, die door kundiger Schrijvers reeds opgegeven of omhelsd zijn. — Kwam ik door het lezen der *Bijbelsche Uitlegkunde* van SEILER, vertaald door Prof. HERINGA, eerst op de gedachte, om zoo iets, als dit Werkje is, te vervaardigen, ik passe zeer gaarne, hartelijk wenschend, op hetzelve toe, het geen gemelde Hoogleeraar in de Voorrede voor dat Werk dáár van zegt: „Zeer zal ik mij verblijden, wanneer ons een der „Vaderlandsche Geleerden een *Handboek* mogt ge„ven, op het welke minder aanmerkingen, dan op „dit van mij te maken zijn." — Ik meene ook, dat ik daar door getoond heb, mij zelven weinig te vertrouwen, dat ik van sommige plaatsen bij on-

Digitized by Google

derſcheidene gelegenheden verſchillende verklaringen heb opgegeven, gelijk Gij bij het gebruik van dit Boek zien zult, ten einde de keuze aan Ulieden af te ſtaan.

Gij vindt hier overal vele voorbeelden bijgebragt, maar zulks moet U niet doen denken, dat ik alle de voorbeelden bij de regelen aangevoerd heb, die daar bij aangevoerd konden worden. De naam van voorbeelden leert reeds het tegengeſtelde. Ik heb plaatſen, vele plaatſen bijgebragt, om Ulieden te leeren, de regelen, die ik opgaf, behoorlijk toe te paſſen, maar volledig kon onmogelijk doorgaans mijne lijst van voorbeelden worden. Ik late het nu verder aan Ulieden over, om bij het lezen van plaatſen des N. T. die ik niet aangehaald heb, te beoordeelen, welke regel op dezelve toegepast moet worden. Gij zult door het aanhoudend gebruik van mijn Werk, zoo ik hope, Uzelven daar in gemakkelijk kunnen oefenen.

Ik heb er een Register van opgehelderde plaatſen achter gevoegd, het welk ik voor Ulieden zeer nuttig, en zelfs bij dit Werkje onontbeerlijk achtte. Als gij nu in het N. T. eene plaats leest, omtrent welke gij eenige opheldering begeert, dan kunt gij in dat Register naſlaan, of dezelve hier ook gevonden en toegelicht wordt, en dat dan inzien.

Som-

Digitized by Google

Sommigen Uwer, die reeds veel gelezen hebben, zullen bij sommige mijner Verklaringen vragen, waarom ik die en geene andere uitlegging omhelsd heb? en eenigzins verdrietig worden over de kortheid van mijn Boek. Dan, dezen gelieven vooreerst te denken, dat het gros der ongeletterden in eene beredeneerde uitlegging geen belang stelt, en dus daar in ook geen genoegen vindt. En ten tweede zich daar mede te vrede te stellen, dat ik voornemens ben, spaart God mij het leven, om in het vervolg nog een afzonderlijk stukje uit te geven, ter opheldering en verdediging van sommige verklaringen, die ik omhelsd heb, het welk, als het ware, een kleine *Commentarius* over dit Werk zijn zal. Doch daar mede wachte ik, tot dat de openlijke beoordeelingen van dit Handboek zullen zijn in het licht gekomen. Daar toch een Werk als dit, altijd aan zeer verschillende oordeelvellingen onderhevig blijft, en het mijne verre van de volmaaktheid is, verwachte ik in die beoordeelingen vele aanmerkingen en bedenkingen, indien de Beoordeelaars dezelve niet grootendeels verzwijgen, uit zucht, om mijn goede oogmerk mede te helpen bevorderen.

Een Vriend bragt mij onder het oog, dat ik §. 7. het woord *zwartgallig* zeer ongelukkig gekozen heb. Die zich aan hetzelve ergert, zette er *zwaarmoedig* voor

Digitized by Google

voor in de plaats, en hij zal mijn denkbeeld behouden.

De weinige Drukfouten, die nog overgebleven zijn, zijn zoo veel ik wete, niet zinstorende (gelijk er tot mijn leedwezen vele zijn in de tweede Uitgave van mijne *Ontwerpen over den Catechismus*, die ik door eenen anderen liet nazien): men verbetere dezelve goedgunstiglijk.

Nu heb ik niets meer vooraf te berigten, dan dat ik Ulieden dit Handboek aanbiede, met een volkomen vertrouwen op den Vader van onzen Heere JEZUS CHRISTUS, die mij hetzelve gelukkig liet ten einde brengen, dat Hij het gebruik daar van, door zijnen Geest, hier en daar onder Ulieden nuttig zal maken: welken Goddelijken zegen ik, onder een levendig gevoel van de geringheid mijner poogingen, U allen in JEZUS naam ootmoedig toebidde.

DE SCHRIJVER.

UIT-

Digitized by Google

UITLEGKUNDIG HANDBOEK DES NIEUWEN TESTAMENTS.

ALGEMEENE REGELEN OF VOORBEREIDSELEN.

§. 1. De Uitlegkunde van het Nieuwe Testament, als eene wetenſchap beſchouwd, beſtaat in eene verzameling van Regelen, volgens welke men den zin der ſchriften van het Nieuwe Testament, en van de redeneringen, ſpreekwijzen en woorden, daar in voorkomende, opdelft en bepaalt.

Digitized by Google

Zij veronderſtelt de echtheid, geloofwaardigheid en Goddelijkheid van die Schriften, en laat het betoog daar van, en de behandeling der vraagſtukken, die daar toe betrekkelijk zijn, over, aan de Godgeleerdheid, de Wijsbegeerte, en Oordeelkunde.

§. 2. Zulk eene uitlegkunde, of verzameling van vaste regelen tot verklaring van het N. T., is tot regt verſtand van deszelfs inhoud volſtrekt noodzakelijk.

1. Om dat hetzelve geſchreven is, door verſcheidene, in vele opzigten van elkander verſchillende Schrijvers, welke alle hunne bijzondere manier van denken en voorſtellen hadden, uit welke hunne voordragten verklaard moeten worden.

2. Om dat hetzelve zeer vele zaken bevat, die grootendeels van eenen allergewigtigſten, zeer verhevenen, afgetrokkenen, en voor ons meer of min vreemden aard zijn.

3. Om dat de onderſcheidene gedeelten van hetzelve geſchreven zijn voor menſchen, die in omſtandigheden en zeden zeer veel van elkander, maar nog veel meer alle van ons verſchilden; en die in eenen tijd leefden, die, wat gebruiken, inrigtingen en wetenſchappen aangaat, geheel andere verſchijnſelen opleverde, dan onze leeftijd.

4. Om dat hetzelve geſchreven is in eene taal, die ons geheel vreemd is, en die in hoedanig-

Digitized by Google

higheden en gebruik oneindig verſchilt van die, welke wij dagelijks gebruiken.

§. 3. Niet minder is zulk eene Uitlegkunde onontbeerlijk voor onze rust en ons geluk. Wij beſchouwen te regt het Nieuwe Testament als de voornaamſte bron van ware godsdienstkennis, die ons wijs kan maken tot zaligheid. Maar zoo wij geene kennis hebben aan vaste regelen, tot juiste bepaling van den zin der Schriften, die het behelst, dan zullen wij daaromtrent altijd onzeker zijn, gedurig geſlingerd worden, en nimmer beſtendigen troost en duurzame blijdſchap kunnen ſcheppen, uit het geen wij daar in lezen.

§. 4. Uit het gezegde §. 2. vloeit van zelfs voort: dat de regels van Uitlegkunde voor het Nieuwe Testament, niet willekeurig gemaakt mogen worden; dat wij dezelve niet moeten inrigten naar onze manier van denken en ſpreken, waar van men niets wist in het Oosten, ten tijde der vervaardiging van de ſchriften des Euangeliums; maar dat zij ontleend moeten worden van derzelver Schrijvers, van den inhoud en oogmerken van dezelve, van de menſchen voor of aan welken zij geſchreven werden, en van de taal, in welke zij werden opgeſteld. —— Bij de verklaring van het Nieuwe Testament moeten wij ons dus overal zoo veel mogelijk verplaatſen in de omſtandigheden, in wel-

Digitized by Google

ke de menſchen, die wij in hetzelve aantreffen, in allen opzigte, toen waren.

§. 5. De Schrijvers van het Nieuwe Testament hebben zeer verſchillend geſchreven. Zij werden wel alle door éénen Geest, den Geest van God beſtuurd. Zij ſtellen wel alle een en dezelfde leer, de leer van Jezus Christus voor. Zij hadden wel alle een en hetzelfde hoofddoel, de bevordering van de kennis van hunnen Heer, en van het genot der voorregten, die Hij aangebragt had; de uitbreiding en bevestiging van het Christendom. Maar elk mensch heeft zijn' bijzonderen ſmaak en inzigten, denk- en ſchrijftrant. Het blijkt duidelijk, dat de Schrijvers der Euangelien en Brieven, hoewel door éénen Geest geleid, elk hunne bijzondere geaardheid in het ſchrijven gevolgd hebben, en dat zij hun algemeen plan op zeer verſchillende wijzen hebben uitgevoerd, naar de aanleiding, die zij tot ſchrijven kregen.

§. 6. Zij verſchilden vooreerst merkelijk in *ſmaak*. Markus, die waarſchijnlijk het eerst van alle Euangelisten ſchreef, en Mattheus vonden meest ſmaak, in het opgeven van treffende voorvallen uit Jezus leven, en van verklaringen van plaatſen des Ouden Testaments, die Jezus zelf gemaakt had, of uit zijne lotgevallen op te maken waren. Lukas vond meest ſmaak in het voorſtellen van gebeurtenisſen, die rijk waren in menschkun-

Digitized by Google

kundige herinneringen, en zedelijke leeringen; gelijk uit zijn Euangelie en de Handelingen der Apostelen beide blijkt. Joannes deelde liefst de redevoeringen van den Heiland mede, en wel voornamelijk die, welke het meest opleidden tot eerbied en liefde jegens Hem. Paulus en Petrus helden meest over tot het leerſtellige, Jacobus tot het uiterlijk betrachtende, Joannes tot het innerlijk beoefenende van het Christendom. Dit doet den inhoud hunner Schriften vrij wat uit elkander loopen.

§. 7. Ten tweede verſchilden zij van elkander in *gemoedsgeſtel*. Dat vloeit reeds uit het voorgaande voort. Markus en Mattheus waren weinig beſchaafde Joden. Lukas was veel beſchaafder. Joannes was zachtmoedig en gevoelig. Paulus was zeer ijverig en vurig. Petrus driftig, en in bejaarden ouderdom, toen hij ſchrijver werd, [illegible]. Jakobus nederig en naauwgezet. —— Ook dit maakte op hunnen ſtijl en manier van voorſtellen veel invloed.

§. 8. Verder verſchilden zij in *kunde*. De kunde van Markus en Mattheus beſtond voornamelijk in bijbelkennis. Lukas had, als Geneesheer, ook andere Wetenſchappen beoefend. Paulus had de Godgeleerde wetenſchappen der Joden in eene Phariſeeſche ſchool te Jeruſalem geregeld geleerd, en bezat uitgebreide kundigheden. De

Digitized by Google

andere Schrijvers hadden hunne kunde alleen aan het onderwijs van Jezus Christus te danken, naar het welk zij zich, de een meer, de ander minder, allermeest Joannes, gevormd hadden. Dit heeft veroorzaakt, dat het eene Boek des N. T. zuiverder van ſtijl, of eenvoudiger en gemakkelijker van voordragt is, dan het andere.

§. 9. Eindelijk verſchilden zij ook in zoo verre noodzakelijk van elkander, dat zij aan en voor onderſcheidene menſchen ſchreven. Sommige Boeken des N. T. werden geſchreven voor bijzondere perſonen, die ook weder zeer onderſcheiden waren. Lukas ſchreef voor eenen beſchaafden en aanzienlijken Theophilus. Paulus aan de jeugdige, tot het Leeraarambt opgeleide Timotheus en Titus, en aan eenen eenvoudigen, braven Philemon. Joannes zijne twee laatſte Brieven aan eene vroome Cijria, en eenen liefdadigen Gajus. — Andere Boeken werden geſchreven voor geheele Gemeenten, die weder zeer verſchilden, vooral daarin, dat zij, of geheel of meest uit Joodſche, of uit Heidenſche Christenen beſtonden. Elk Boek des N. T. had dus een verſchillend oogmerk, waarom het geſchreven werd, overeenkomſtig de geſteldheid en denkwijze van hun, aan welken geſchreven werd, en dat deed de Schrijvers ook zeer uit elkander loopen.

§. 10. Dat oogmerk van elk Boek moet ingе-

Digitized by Google

gelijks noodzakelijk opgeſpoord, bepaald en in het oog gehouden worden.

Zeer onderſcheiden zijn de oogmerken, die de Opſtellers der Boeken van het N. T. hadden, zoo als van zelfs reeds voortvloeit, uit de onderſcheidene geſteldheid der perſonen, aan of voor welken zij ſchreven.

Sommige Boeken hebben onderſcheidene, aan elkander ondergeſchikte oogmerken, zoo als in het vervolg in bijzonderheden nader blijken zal. — Het kennen van deze bijzondere bedoelingen heldert ontelbaar vele geheele redeneringen en afzonderlijke ſpreekwijzen op.

§. 11. Nimmer was het het oogmerk van eenen der H. Schrijveren, om in een van hunne Boeken, of in een gedeelte derzelver een geregeld zamenſtel der Euangelieleer, in den ruimſten zin van het woord, op te geven. Alles, wat zij voordragen, werd door de bijzondere geſteldheid hunner bekenden, aan welken zij ſchreven, en door plaatſelijke omſtandigheden veroorzaakt: het is dus veel te plaatſelijk, en naar de naaste voorwerpen geſchikt, dan dat het een algemeen zamenſtel van alle geopenbaarde waarheden kon worden. Zelfs de brief van Paulus aan de Romeinen is dat niet, ſchoon hij daar voor meermalen gehouden is: hij begon eerst in later tijd daar voor gehouden te worden, toen men het ſchoolsch zamenſtel der

Digitized by Google

Godgeleerdheid dezelfde ronding gaf, die men meende in Paulus gemelden Brief te ontdekken.

Hier uit verklaart men ook den ſchijnſtrijd tuſſchen Paulus en Jacobus, over geloof en werken. Zij behandelden, het geen zij daar over te zeggen hadden, niet ſijſtematiſch, maar naar hunne bijzondere oogmerken, en zagen daarom die zaken uit zeer verſchillende oogpunten aan.

§. 12. De Euangelisten hadden ook geen doel, om een volledig berigt te geven van Jezus lotgevallen en daden, maar wilden alle alleen maar eenige bijzonderheden uit dezelve opteekenen tot bereiking van hun bijzonder oogmerk. En daar uit verklaart men het onderſcheid in hunne verhalen, die nergens in de daad tegen elkander ſtrijden.

De Bergleerrede van den Zaligmaker is ook geen volledig zamenſtel van zedekunde, maar (zoo zij in ééns uitgeſproken is) ſlechts eene rede, om de Joden van het Phariſeismus los te maken, en tot de aanneming van het eigenlijk Euangelie voor te bereiden.

Of de *Openbaring* van Joannes een voorzeggend zamenſtel behelst van de voornaamſte lotgevallen der Kerk door alle Eeuwen heen, dan of zij een zamenſtel uitmaakt van de eerſte, reeds lang plaats gehad hebbende gebeurtenisſen in de kerk, dan of zij nog iets anders bevat, zulks willen wij hier niet bepalen. Hare inhoud is te ingewikkeld, om haar

Digitized by Google

baar zonder eenigen omslag van geleerdheid voor ongeleerden bevattelijk te maken, en voor dezelven niet volstrekt belangrijk.

§. 13. Gelijk de Schrijvers des N. T. nimmer bedoelden een volledig zamenstel van Godgeleerdheid te leveren, zoo was het nog veel minder hun doel, om de, in hunnen tijd onder de menschen plaats hebbende burgerlijke en natuurkundige dwalingen en vooroordeelen te keer te gaan. Daar mede bemoeiden zij zich in het geheel niet, om dat zulks hen te verre van hun hoofddoel zou afleiden. De Schriften des N. T. zijn dus geene regelmaat van denken in het Burgerlijke en Natuurkundige.

§. 14. Ook moet gelet worden op de zedelijke en Godsdienstige gesteldheid der menschen, aan welken geschreven werd.

In het algemeen moet men bij alle boeken des N. T. in acht nemen, dat zij geschreven werden voor menschen, die de waarheid en goddelijkheid van Jezus zending en leere erkenden, en het Christendom beleden. Doch die tevens nog niet zeer kundig in den Godsdienst en de zedeleer van het Euangelie waren. Hierom moesten de H. Schrijvers zich schikken naar hunne vatbaarheid en gewonen spreektrant, door alle vereischte eenvoudigheid in acht te nemen.

Maar zeer verschillend was nog daar en boven

Digitized by Google

de onderſcheidene Godsdienſtige en zedelijke geſteldheid der verſchillende perſonen en Gemeenten, aan welken geſchreven werd. Sommigen waren voorheen Joden of Jodengenooten, en kleefden nog aan de Joodſche Godsdienſtige begrippen vast: zoo als, die voor welken Markus en Mattheus het naast ſchreven, de Hebreen, vele Romeinen en Galatiers. Anderen waren voorheen Heidenen, en hadden nog overblijfſels van Heidenſche ondeugden, zoo als vele Corinthiers, Epheſiers, en die, aan welken Petrus ſchreef. Sommigen liepen gevaar, om tot verkeerde gevoelens te vervallen, als de Romeinen, Coloſſenſers, en Theſſaloniers; anderen moesten voor afwijkingen in den wandel gewaarſchuwd worden, als de Corinthiers, Philippiers, en die aan welken Jacobus ſchreef. Er is geen een gedeelte van het N. T. of het is ingerigt naar die bijzondere geſteldheid der Gemeenten of perſonen: ja, de taal is doorgaans zelfs ingerigt naar hunlieder denktrant, en daarom ſomtijds van den Joodſchen Godsdienst en leefwijze, dan weder van den Heidenſchen ontleend.

§. 15. Insgelijks moet men in acht nemen de bijzondere uitwendige omſtandigheden en belangen van hun, aan welken geſchreven werd. Overeenkomſtig dezelve rigtede de Apostelen en Euangelisten hunne inlichtingen, leſen en vermaningen altijd in. En hoe verſchillende waren niet dezelve!

Digitized by Google

ve! Gewezene Joden en gewezene Heidenen, verſtrooide Christenen en gevestigde Gemeenten, de geheele Christenheid en bijzondere perſonen, een Theophilus en een Philemon, een Gajus en een Timotheus en Titus, hoe veel verſchilden deze alle niet van elkander in betrekkingen, omſtandigheden, verpligtingen, belangen, gevaren, en voorregten! en deze, alle deze bijzonderheden bepaalden veelal de voorſtellen der Schrijveren, beſtuurden hunne pennen, en gaven den waren zin aan hunne uitſpraken.

§. 16. Daar beneven moet men niet minder in het oog houden den aardrijkskundigen toeſtand en de burgerlijke geſteldheid van het Land der Schrijvers, als mede van de Landen der genen, aan welken geſchreven werd.

De onderſcheidene gedeelten van het N. T. werden in verſchillende Landen en plaatſen geſchreven, gelijk onder anderen uit de gewone onderſchriften der Apostoliſche Brieven blijkt, alſchoon men daar op niet altijd bouwen kan, zoo als in het vervolg nader blijken zal. Maar vooral wordt opmerkzaamheid op de aardrijkskundige geſteldheid der Landen vereischt, tot verklaring van de berigten nopens de reizen van den Heiland, van Petrus, Paulus en Barnabas.

De burgerlijke inrigtingen, gebruiken en zeden, dier Landen of plaatſen, waar de Schrijvers waren,

Digitized by Google

ren, of geweest waren; of van die, naar welke zij hunne Schriften zonden; vooral van het Joodsche Land, waarin zij geboren en opgevoed waren, zweefden hen ook natuurlijk onder het schrijven voor den geest, en moesten veel invloed hebben op hunnen stijl en wijze van voordragt. Te meer nog, daar zij vele gebeurtenissen, met den Heiland of met hun voorgevallen, moesten opgeven, die doorweven zijn met staatkundige, huishoudelijke en andere bijzonderheden, en veelal meer of min afliepen naar den trap van burgerlijke verlichting en beschaving, die toen plaats had.

§. 17. Men moet ook de godsdienstige denkwijze der toenmalige wereld buiten het Christendom in acht nemen. In het Nieuwe Testament wordt meermalen gewag gemaakt van de secten, die onder de Joden waren, van de leerbegrippen der Pharisëërs en Sadduceërs, van het groot verschil tusschen het onverdraagzaam Pharisëismus, en de leer van het Euangelie, van den woedenden haat van de aanhangers van het eerste tegen de vereerders van de laatste, van de Heidensche Wijsbegeerte en Afgodendienst, derzelver verachting van de Christenen, en zoo voort.

§. 18. De uitwendige omstandigheden en de ouderdom der Schrijvers zelven moeten ook in het oog gehouden worden.

De Gezanten van den Heiland waren nu eens op

Digitized by Google

op reis, dan eens beſtendig op eene plaats; nu eens in armoede, dan eens in overvloed; nu eens vrij, dan weder in de gevangenis; nu eens vrolijk door den Goddelijken zegen op hun werk, dan weder diep nadenkend en treurig over tegenſtand, miskenning, de verkeerdheden hunner Leerlingen, en het gevaar des doods. In allerlei omſtandigheden ſchreven zij: veelmalen gewagen zij van dezelve vrij breedvoerig.

De ouderdom van de Apostelen en Euangelisten verſchilde ook vrij veel. En Paulus en Joannes ſchreven alle hunne werken niet te gelijk, maar bij tijdsvervolg. De opklimming der jaren kan veel verandering in ſtijl en zamenknooping van denkbeelden veroorzaken. Men ontdekt dat klaar in Paulus Brieven, maar vooral in Joannes ſchriften, en in het onderſcheid tusſchen den geest van Petrus in het Euangelie, en in zijne Brieven.

§. 19. Eindelijk moet men zich voorſtellen den aard der taal, in welke de Euangelisten en Apostelen ſchreven.

Zij gebruikten de Griekſche taal, doch niet zoo als dezelve in Griekenland geſproken werd. Hun Grieksch was Hebreeuwschaardig. Namelijk zij drukten zich in het Grieksch even zoo uit, als de Joden zich in het Hebreeuwsch plegen uit te drukken.

De Hebreeuwſche taal is, gelijk alle andere Oos-

Digitized by Google

Oosterſche talen, rijk in beelden en vergelijkingen, kort en vurig, zwellend, overdreven; zij gebruikt dikwijls, oorſpronkelijk uit armoede, zelfſtandige voor bijvoeglijke naamwoorden; geeft meermalen de oorzaak op, wanneer het uitwerkſel bedoeld wordt; bewaart getrouw de ſpreekmanieren der oudſte tijden; en toont veel hoogachting en voor de Godsdienſtige inrigtingen en voor de voorſchriften van Mozes en de Profeten. Zulk eene taal vindt men overal in het Nieuwe Testament, doch in het ééne Boek meer dan in het andere. Zonder bekend te zijn met den inhoud van het Oude Testament, en van den Joodſchen Godsdienst, kan men dus het Nieuwe niet regt verſtaan.

§. 20. Alles, wat ik tot hier toe gezegd heb, zou gemakkelijk tot een bekwaam boekdeel kunnen uitgebreid worden, vooral wanneer alle daar in voorkomende bijzonderheden met voorbeelden geſtaafd werden. Dan, voor Ongeleerden ſchrijvende, zal ik geene uitgebreider beſpiegelende redeneringen maken, maar in het opgegevene algemeene berusten, daar uit eenige der *voornaamſte* uitlegkundige regelen nader uittrekken, die op grootere en kleinere plaatſen des N. T. toepaſſen, deze uit die regelen ophelderen, en zoo alles, naar mijn begrip, wat voor Ongeleerden *verſtaanbaar*, en tevens tot regt verſtand van het Nieuwe Testament *volſtrekt noodzakelijk* is, op eene *praktikale* wijze voorſtellen. §. 21.

Digitized by Google

§. 21. Dat zal, mijns bedunkens, geſchieden, als wij in eenige Afdeelingen, eerst grootere en kleinere plaatſen verklaren uit de denkwijze en omſtandigheden der menſchen, tot welken geſproken, of aan welken geſchreven werd; dan uit de omſtandigheden, in welke zich de Schrijvers bevonden; daarop uit de zeden en gebruiken van dien tijd; hier na uit het oogmerk van de geheele rede; vervolgens uit den onderſcheidenen aard der ſtukken, perioden en berigten; verder uit den zamenhang met het voorgaande of volgende; nog verder uit het Joodſche taaleigen; daarna uit het verſchillend gebruik der ſpreekwijzen; dan uit de verſchillende beteekenis der woorden; en eindelijk, om dat Ongeleerden de grondtaal niet verſtaan, uit de geſteldheid der Nederduitſche gewone Overzetting.

EERSTE AFDEELING.

Verklaring van plaatſen des N. T. uit de begrippen en omſtandigheden der menſchen, tot welken geſproken, of aan welken geſchreven werd.

§. 22. Zeer vele plaatſen van het Nieuwe Testament ſtaan in zulk een naauw verband tot de zedelijke geſteldheid, de denkwijze, en de toenma-

Digitized by Google

malige of toekomſtige uiterlijke omſtandigheden der gener, tot welken de woorden, daar voorkomende, gezegd, of aan welken zij geſchreven werden, dat zij dan eerst regt verſtaan kunnen worden, wanneer wij ons die naauwkeurig vertegenwoordigen. Dit heeft plaats omtrent vele gezegden van den Heiland zoo wel, als van de Apostelen.

§. 23. Jezus Christus gaf aan zijne Apostelen verſcheidene bevelen, die eigenlijk alleen hun rieken, of ten minſte de naauwſte betrekking hadden op hunne omſtandigheden, vooral op die bijzondere, en in vele opzigten moeijelijke omſtandigheden, in welke zij vervolgens, door de waarneming van het Apostelambt, geraken zouden — als mede beloften, die daarop voornamelijk zien.

VOORBEELDEN: Matth. V: 39—42. vindt men vermaningen, om zich lijdelijk tegen vijanden te gedragen, en zich zelven niet te verdedigen, die vooral door de Apostelen moesten opgevolgd worden, en zoo lang Jezus bij hun was, en allermeest in de omſtandigheden, in welke zij naderhand komen zouden onder de prediking van het Euangelie. —— Hoofdſt. VI: 4—6. dient vooral, om de Apostelen te waarſchuwen, dat zij de ſchijnheilige Leeraars der Joden niet moesten navolgen. — VI: 19—34. De waarſchuwingen, om geene aardſche goederen te verzamelen, geene zorg te dragen voor ſpijze en kleeding, alles aan God over

Digitized by Google

over te geven, en alleen maar den dienst van God te behartigen, zien in derzelver sterkste beteekenis, ook op de verpligting, die op de Apostelen, als de eerste Gezanten van den Heiland lag, vergel. Mark. VI: 8. 9. Luk. X: 3. — — VII: 22. 23. Luk. X: 30. strekt tot waarschuwing der Apostelen, dat hunne Apostolische bediening hen niet zou gelukkig maken, als zij het Euangelie, dat zij anderen predikten, niet betrachteden. — Matth. XVI: 18. 19. Ziet op de eerste vermeerdering van Jezus Gemeente na zijne hemelvaart, op het eerste Pinksterfeest, door Petrus redevoering, en op de magt, die de Apostelen verkregen hebben door de bijzondere gaven van den H. Geest. — XVIII: 21. Mark. IX: 29. behelst eene berisping van de Apostelen, dat zij, een wonderwerk zullende doen, vooraf niet geloovig gebeden, en zich daar toe niet door vasten voorbereid hadden. — Matth. XVIII: 18—20. behelzen insgelijks beloften, die in derzelver vollen zin ook alleen betrekking hebben op de Apostelen. — XIX: 28. 29. *Voorwaar ik zegge u, dat gij, die mij gevolgd zijt,* (gij Apostelen, die om mij alles verlaten hebt vs. 27.) *in de wedergeboorte*, (ten tijde der algemeene verandering in den zedelijken toestand der menschen door den H. Geest) *wanneer de Zoon des menschen zal gezeten zijn op den troon zijner heerlijkheid*, (na dat ik ten hemel gevaren, en daar

Digitized by Google

verhoogd ben,) *gij ook zult zitten op twaalf troonen, oordeelende de twaalf geslachten Israels* (gij ook door uwe prediking over het geheele volk zult regeeren). — XX: 25—28. Wilde Jezus zijne Apostelen tot nederigheid en inschikkelijkheid opwekken onder elkander, en wijst hen daar toe op zijn eigen voorbeeld. — XXIII: 8—12. had hetzelfde oogmerk. — Hoofdst. XXIV. spreekt Jezus tot aan vers 36. van de verwoesting van het Joodsche Land, en de omstandigheden, die deze zouden voorafgaan. De waarschuwingen en vermaningen, daar voorkomende, zien dus ook op de Apostelen, die dan nog leven zouden. — XXVI: 29. *En ik zegge u, dat ik van nu af aan niet zal drinken van deze vrucht des wijnstoks, tot op dien dag, wanneer ik met u* (mijne Apostelen) *dezelve nieuw* (van nieuws) *zal drinken in 't Koningrijk mijns Vaders* (als ik verhoogd ben, na mijne opstanding.) — XXVI: 41. Mark. XIV: 38. *Waakt en bidt, op dat gij niet in verzoeking komt.* (slaapt thans niet, maar bidt God, op dat gij niet in gevaar komt om u aan mij te ergeren, of in de handen der vijanden te vallen,) *de geest is wel gewillig, maar het vleesch is zwak* (ik were wel dat gij gewillig zijt om met mij te waken, maar uw ligchaam is vermoeid.) — Mark. VI: 10. 11. *Zoo waar gij* (als mijne Apostelen) *in een huis zult ingaan, blijft daar* (houdt

(houdt u in dat huis op), *tot dat gij van daar* (van die stad of dat dorp naar een ander) *uitgaat. En zoo wie u niet zullen ontvangen, noch u hooren, vertrekkende van daar, schudt het stof af, dat onder aan uwe voeten is*, (naar het Joodsch gebruik, tot een teeken van verachting,) *hun tot een getuigenis* (tot een bewijs daar van voor hun). XI: 22—24. moedigt Jezus de Apostelen aan, om met vertrouwen op God het doen van wonderen te ondernemen, hun verzekerende, dat het hen dan wel gelukken zal. Op hen zien in denzelfden zin ook de beloften Mark. XVI: 17. 18. Luk. X: 19. —— Insgelijks moeten zoo bepaald opgevat worden de beloften Luk. XII: 6—12, waar Jezus de Apostelen vermaant om niet te vreezen, hen met Gods bijzondere voorzorg troost, hen tot het openlijk uitkomen voor Hem opwekt, en verzekert, dat hunne vijanden gestraft, zij daar en tegen in tegenspoed door den H. Geest onderrigt zouden worden, hoe zij zich verantwoorden moesten. —— Jo. XIII: 1— de voetwassching, en de lessen, daar uit afgeleid, waren ook bijzonder tot de Apostelen gerigt. —— XIV: 12. 13. *Ik zeg ulieden, die in mij gelooft* (die van ulieden op mij vertrouwt, vergel. vs. 1 en 14.) *de werken* (wonderwerken) *die ik doe, zal hij ook doen, en zal meerder doen dan deze. —— En zoo wat gij begeeren zult*, (welke wonderen gij

Digitized by Google

ook begeert te verrigten) *in mijnen naam*, (met vertrouwen op mij vs. 1.) *dat zal ik doen.* —— XIV: 19. *gij zult mij* (na mijne opstanding) *zien, want ik leef* (herleef eens weder), *en gij zult* (dan nog) *leven.* —— XV. 5. *Zonder mij kunt gij niets doen* (niet prediken, en geene wonderen doen vs. 7.) —— XVI: 20. 21. zien op den toestand der Apostelen, gedurende Jezus laatste lijden, en vs. 22. op hunne gesteldheid na zijne opstanding. Over het geheel zijn de redenen van J. C. in de drie laatstgemelde Hoofdstukken van Joannes bijzonder tot de Apostelen gerigt. Zoo zien ook vele uitdrukkingen in het gebed Jo. XVII. waar in zij *de gegevene des Vaders* genoemd worden, op hun, en op hunne bijzondere omstandigheden en belangen, als aanstaande predikers van het Euangelie, gelijk vooral duidelijk uit vers 20 blijkt.

§. 24. Jezus Christus sprak ook veel tot de andere menschen van dien tijd, dat eene allernaauwste betrekking had op hunne begrippen, of op de omstandigheden, waar in zijlieden waren, of nog komen zouden.

VOORBEELDEN: Matth. IV: 17. *Bekeert u* (betert u), *want het Koningrijk der hemelen is nabij gekomen* (de nieuwe, aan de Vaderen reeds lang beloofde inrigting van den Godsdienst zal spoedig aanvangen). —— V: 31—48. boezemt Jezus zijne Joodsche landgenooten betere begrippen in,

Digitized by Google

in, omtrent zaken uit de wet van Mozes, die door de Phariseërs verdraaid werden. — VIII: 4. *Ga heen, toon u zelven den priester*, (die, naar de Wet, beoordeelen moet, of de melaatschheid genezen is), *en offer de gave, die Mozes geboden heeft, hun tot een getuigenis*, (tot een openlijk bewijs voor uwe bekenden, dat gij waarlijk genezen zijt.) — XI: 5. *Den armen* (die door de Phariseërs geheel verwaarloosd zijn geworden) *wordt het Euangelie verkondigd.* — XI: 28—30. *Komt herwaarts tot mij, alle die vermoeid en belast zijt* (door de ontelbare inzettingen van den kleinigheidsgeest der Schriftgeleerden), *en ik zal u rust geven*, (eene vertroostende leer prediken), *neemt mijn jok op u* (mijne inzettingen aan), *en leert van mij, dat ik zachtmoedig ben en nederig van harte* (want ik ben zachtmoedig en nederig, dat de Wetgeleerden niet zijn), *en gij zult rust* (troost) *vinden voor uwe zielen. Want mijn jok is zacht, en mijn last is ligt*, (ik eische niets onuitvoerlijks van de menschen). — XII: 27. *En indien ik door Beelzebul de duivelen uitwerpe, door wien werpen ze dan uwe Zoonen uit?* (door wien doen dan uwe hooggeroemde duivelbanners hunne zoogenaamde kunsten?) — XII: 31. (Mark. III: 29.) *de lastering tegen den Geest* (de boosaardige bespotting der wonderen) *zal de menschen niet vergeven worden.* XV: 24. 26. noemt

Digitized by Google

pen worden (door den invloed van mijne leer zijne magt over hen verliezen). *En ik, zoo wanneer ik van de aarde zal verhoogd zijn*, (als ik den kruisdood zal ondergaaan hebben) *zal ze alle tot mij trekken* (allerlei menſchen uit de wereld onder mijne magt brengen).

§. 25. De Apostelen rigteden hunne brieven geheel in, naar de geſteldheid der zeden, begrippen en omſtandigheden van de perſonen en Gemeenten, aan welken zij ſchreven, zoo dat alles, uitgezondert eenige algemeene lesſen en waarheden, die tot bewijzen of drangredenen gebruikt worden, daarin in het naauwst verband ſtaat tot hun, aan welken geſchreven werd, en het naast uit hunnen toeſtand of omſtandigheden moet verklaard worden.

VOORBEELDEN: De Gemeente der Romeinen beſtond meest uit Christenen, die van afkomst Joden waren, zich daar op nog beroemden, en nog zeer verkleefd waren aan den Mosaiſchen Godsdienst. En die verkleefdheid aan de oude bedeeling ging gepaard met verachting der Christenen, die voorheen Heidenen waren. Om deze Joodschgezinde menſchen nu voor zich in te nemen, beſchrijft Paulus eerst Hoofdſt. I: 18—32. den bedorvenen zedelijken toeſtand der Heidenen, maar beredeneert dan ook H. II—III: 19. dat de Joden hen niet konden beſchuldigen, of, beter lot in

het

Digitized by Google

het algemeen oordeel verwachten, daar zij hunne voorregten ook niet pligtmatig gebruikt, maar integendeel insgelijks zwaar gezondigd hadden. Daar uit leidt hij dan III: 20—30. af, dat de leer der verlosſing, door Christus voor alle menſchen noodig is, betoogende tevens dat die leer uit haren eigenen aard geen onderſcheid in menſchen maakt, om dat zij alle menſchen als zondaars veronderſtelt. Van vs. 31 tot IV: 25. lost hij met Abrahams voorbeeld, en Davids uitſpraken, zeer geſchikt voor gewezene Joden, derzelver bedenking tegen het beredeneerde op: dat zoo doende de geheele leer des Ouden Testaments ontzenuwd werd. Hoofdſt. V. weidt hij over de zaligheid van de leer der verlosſing, door Jezus Christus breed uit, om hen, aan welken hij ſchreef, daar voor geheel te winnen. — VI: 1. — VII. 6. lost hij weder eene tegenwerping dier menſchen op: dat men dan nu maar zou mogen voortzondigen, en als onder de genade zijnde, de zedelijke wet verwaarloozen. En VII: 7— weder eene andere: dat de wet des O. T. zelve dan wel ſlecht en zondig zijn moet, als men door haar niet kan gelukkig worden. Waarop hij al verder Hoofdſt. VIII: de voorregten van het geloof aan de Euangelieleer treffend betoogt. Konden de Joodschgezinde Christenen te Rome niet dulden, dat de meeste Joden verſtoken bleven van de voorregten van het Euangelie, niet

Digitized by Google

meer Gods Volk waren, en dat daar en tegen vele Heidenen waren aangenomen, Paulus verdedigt daarom het gedrag van God daaromtrent Hoofdst. IX—XI. In het negende Hoofdſtuk daar mede, dat God nooit *alle* nakomelingen van Abraham de voorregten van den waren Godsdienst geſchonken had, maar in het uitdeelen daar van altijd zijne vrijmagt had betoond. In het tiende daar mede, dat de Joden zelve zich door hun gedrag het verder genot dier voorregten onwaardig gemaakt hadden. En in het elfde daar mede, dat God geenszins alle Joden onder het Euangelie verſtoten had, maar hen nog tot de zaligheid noodigde. Na nu vervolgens eenige leſſen gegeven te hebben, keert hij H. XIV. XV. weder te rug tot bijzondere begrippen dier Joodschgezinde Christenen, omtrent zaken van den Godsdienst: hij vermaant hen, dat zij die genen, onder hen niet zouden verachten en veroordeelen, die de Joodſche feesten, en de wetten van Mozes omtrent reine en onreine ſpijzen niet zoo verkozen te onderhouden, als zij; terwijl hij tevens die genen, die daaromtrent vrijer dachten, opwekt om de Joodschgezinden ook niet onnoodig te ergeren. Aan deze redeneering knoopt hij eindelijk een verhaal van den zegen, dien God op zijne prediking onder de Heidenen gegeven had, dat ook dienen moest, om de misnoegde Joodschgezinden tot zwijgen te brengen.

De

Digitized by Google

De Gemeente te Corinthus was verdeeld in verſcheidene partijen, die zich geheel van elkander ſcheenen te zullen ſcheiden, daar zij naar 1 Cor. I: 2. reeds al onderſcheidene bijeenkomſten hielden. Daarenboven waren daar ook velen, die zeer tegen Paulus waren ingenomen, vooral om dat Paulus daar zeer eenvoudig gepredikt had; hetwelk te Corinthus niet behaagde, om dat men daar, voorheen Heidenen geweest zijnde, nog veel op had met de welſprekendheid en den woordenpraal der Heidenſche Wijsgeeren. Hierom toont Paulus het onbetamelijke van Partijſchap, verdeeldheid en het verachten van Hem aan 1 Cor. I: 13. tot IV. — Het laatſte doet hij vooral door te betoogen, hoe onnut de Heidenſche zoogenaamde wijsheid bij de prediking van het Euangelie was Hoofdſt. II. — hoe hij zoo eenvoudig had moeten te werk gaan, om zich naar hunne geſteldheid en vatbaarheid te ſchikken, en hoe de prediking van alle Apostelen en verdere Leeraars, hoe verſchillende ook in gaven en talenten, op hetzelfde uitkwam H. III. — en hoe veel verpligting zij te Corinthus aan hem, die het weinig verſchilde wat oordeel de menſchen over hem velden, hadden H. IV. — In de Gemeente van Corinthe hadden nog vele heidenſche zedeloosheden en ongeregeldheden plaats, die ongeſtraft aangezien werden, en daarom ſpoort Paulus hen Hoofdſt. V. aan, om een geſtrenger gebruik

bruik van den ban te maken. De Christenen aldaar hadden vele verſchillen onder elkander, en dagvaardden elkander ſoms voor de Heidenſche regtbanken, dat zeer tot verachting van het Christendom onder de menſchen diende. Dat misprijst Paulus H. VI: 1—11. en wil dat zij zich niet onregtvaardig gedragen, en de ontſtane twisten door goede mannen, uit hun midden gekozen, zullen laten vereffenen. —— Men misbruikte daar de Christelijke vrijheid van de ſpijswetten van Mozes, en trok die zoo verre, dat men de hoererij ook geoorloofd achtte. Hierom toont P. Hoofdſt. VI: 12—20. aan, dat er een groot onderſcheid was tusſchen de vrijheid van alles te eeten, en het hoereeren, en de onbetamelijkheid van het laatſte. —— De Corinthiers hadden aan Paulus eenen brief geſchreven, waar in zij gezegden hadden geplaatst, die den Apostel zeer mishaagden; en welke hij oordeelde te moeten tegenſpreken. Zoo hadden zij naar Hoofdſt. VII: 1. geſchreven, dat het best was, niet te trouwen, en zich, eene vrouw hebbende, daar van te ontſlaan. Maar deze ſtelling wederlegt hij, met naauwkeurige bepaling van het ware in dezelve, Hoofdſt. VII: 2—40. bij die gelegenheid verſcheidene gewigtige lesſen over het huwelijk mededeelende, die voor een groot gedeelte op de omſtandigheden van dien tijd zien; als op huwelijken van geloovigen met ongeloovigen,

Digitized by Google

gen, dat is van Christenen met Heidenen, vs. 12—16. en op de voorkeur van het ongehuwde boven het gehuwde leven, om de verdrukkingen der Christenen, die toen aanſtaande waren, vs. 26.— Ook had men hem, naar H. VIII: 1. geſchreven, dat men zeer wel wist, hoe men zich te gedragen had, omtrent het gebruik van het gene door de Heidenen toegewijd was aan de afgoden. Maar Paulus herinnert vs. 2. dat ingebeelde kennis zonder liefde trotsch maakt, en dat het veel ſtichtelijker is elkander *liefderijk* te behandelen: *de kennis maakt opgeblazen, maar de liefde ſticht*, en geeft hun over het eeten van afgodenoffer, en het bijwonen der Heidenſche offermaaltijden gewigtige leſſen Hoofdſt. VIII: 3—X. Men moest de afgodenoffers niet eeten, om dat men daar door ergernis gaf aan andere Christenen VIII: 9—13. Paulus zelf had zich ſteeds voor het geven van alle ergernis zorgvuldig gewacht Hoofdſt. IX. God vond geen welgevallen in de Christenen, als zij afgodendienaars, hoereerders en twisters waren H. X: 1—12. De Corinthiers moesten zich niet, uit vrees voor vervolging, te veel naar de Heidenen ſchikken vs. 13—15. Het bijwonen der Heidenſche offermalen kon ook niet beſtaan met de viering van het Avondmaal vs. 16—21. *Zij* moesten God niet verzoeken, door de Christelijke vrijheid ook daar toe te misbruiken, maar zich met alle omzig-

Digitized by Google

zigtigheid omtrent het behandelde onderwerp gedragen vs. 22—33. Men twistte onder de Corinthiers ook daar over, of de Vrouwen bij den openlijken Godsdienst niet blootshoofd verſchijnen moesten, en daar tegen verzet Paulus zich Hoofdſt. XI: 1—19. Men gebruikte te Corinthe de liefdemalen en het Avondmaal los en oneerbiedig H. XI: 29. *Want die onwaardiglijk* (oneerbiedig) *eet en drinkt, die eet en drinkt zich zelven een oordeel,* (haalt zich een of ander blijk van Gods misnoegen op den hals), *niet onderſcheidende het ligchaam des Heeren* (daar hij geen onderſcheid maakt tusſchen een gemeene maaltijd en het Avondmaal). Sommigen kwamen hongerig, anderen dronken aan tafel vs. 21. De ſlechte gevolgen van die onmatigheid, en Gods misnoegen daar over vertoonden zich reeds duidelijk in de Gemeente, waarin vele zwakke en zieke menſchen waren, en verſcheidenen onlangs ontſlapen waren, naar vs. 30. Tegen dit een en ander verzet de Apostel zich dan H. XI: 20—34. —— Ook was er in die Gemeente veel twist en verwarring, ontſtaande uit de onderſcheidene buitengewone gaven van den Heiligen Geest. De een had die gave, de ander deze ontvangen. Men zag veel te hoog bij dezelve op. Vooral zij, die de gave hadden, om met vreemde talen te ſpreken, verhieven zich daar op, en maakten daar van een groot misbruik, naardien zij in de gemee-

ne

Digitized by Google

ne Vergaderingen in vreemde talen ſprahen, zoo dat de meeste anderen er niets uit konden leeren. Hier tegen dient, het geen wij Hoofdſt. XII—XIV. lezen. Er waren aldaar eenigen, die de opſtanding der dooden loochenden, die P. daarom, naar hunne vatbaarheid en leiding van gedachten betoogt. H. XV. Terwijl H. XVI. insgelijks allerlei huishoudelijke ſchikkingen voor die Gemeente behelst.

De *tweede* Brief aan de Corinthiers, zeer zachtmoedig en menschkundig ingerigt, dient over het geheel daar toe, om dezelven redelijker en gunſtiger gevoelens van Paulus zelven in te boezemen. In de *twee* eerſte Hooſdſtukken geeft hij de redenen op, waarom hij tot hier toe nog niet te Corinthe gekomen was. Hoofdſt. III. en vervolgens zoekt hij alle nog overige vooroordeelen tegen hem weg te nemen. Hij prijst de Corinthiers, over de diepe indrukken, die de inhoud van zijnen eerſten brief op hen gemaakt had, en verblijdt zich over het gedrag, daaromtrent door hun gehouden. Hij verdedigt zich, dat hij zich niet door brieven van anderen, die in groot aanzien bij de Corinthiers ſtonden, aan hun had laten aanbevelen H. III: 1. waar mede ſommige hunne ſlechte oogmerken bedekten H. IV: 2. Hij was dien weg niet ingeſlagen, om dat God zelf door den zegen op zijnen dienst hem aanbeval, om dat de inhoud zijner leere, de waardigheid zijner bediening, en

de

Digitized by Google

de hartelijkheid en liefde, met welke hij die waarnam, en waar van de Corinthiers, naar zijn oordeel wel overtuigd waren, hem ten ſterkſte aanprezen. — Hoofdſt. VIII. en IX. vermaant hij hen, om in navolging der Macedoniers liefdegaven te verzamelen, tot ondersteuning der Christenen in het Joodsche Land, en gebruikt daar toe drangredenen, die merendeels van de toenmalige omſtandigheden en voorregten der Corinthiers ontleend zijn. Hoofdſt. X—XIII: 10. tracht Paulus hen voor te bereiden, tot zijne voorgenomene overkomst, en tot het geen hij dan zou te zeggen hebben; terwijl hij inmiddels zich zelven ten ſterkſte verdedigt tegen die genen, die de Corinthiers tegen hem opruiden, en van hem zeiden, dat zijne brieven ernſtig waren, maar dat zijn mondelijk onderwijs weinig beteekende, naar Hopfdſt. X: 10. als mede, dat hij door list de Corinthiers bedriegelijk in zijne belangen had getrokken, naar Hoofdſt. XII: 16. Alles is hier dus ook weder ingerigt naar de plaatselijke omſtandigheden der genen, aan welken geſchreven werd.

Even zoo is het geſteld met den Brief aan de Galatiers. Paulus, die te regt, de waarneming der Mozaïſche Wetten voor de Joodſche Christenen onnoodig, en voor de Christenen uit de Heidenen nadeelig achtte, kon niet dulden, dat de door hem geſtichte Gemeenten zich in zijn afzijn door Joodsche ge-

Digitized by Google

gezinde Leeraars lieten bewegen, om zich weder onder het juk der Joodsche Wetten te begeven. Dit was evenwel in Galatië gebeurd, en wel zoodanig, dat men daar nu Paulus en zijne leer verachtte. Hierom verdedigt Paulus in dezen Brief zich zelven en zijne prediking, bewijzende dat hij door alle de Apostelen als een wettig en getrouw Euangeliedienaar erkend werd Gal. I: 6— II: 10. Hij geeft op, hoe hij eenmaal zijne gedachten over de wet aan Petrus, die al te Joodsch gehandeld had, tot beschaming van dezen had opgegeven Hoofdst. II: 11—21. Beredeneert verder de onbestaanbaarheid van de Wet met de leer van het Euangelie, en staaft zelfs met Abrahams voorbeeld, dat de zegen rust, niet op de Wet maar op de beloften, Hoofdst. III: 1—18. Lost daar na bedenkingen op, die hij van de Galatiers verwachtte, Hoofdst. III: 19. 20. en 21— IV: 5. Brengt hen onder het oog, welk een voorregt het voor hun was, Gods kinderen onder de beloften, en dus bevrijd van de Wet te zijn H. IV: 6—31. Spoort hen aan om van die vrijheid gebruik te maken, V: 1— waarschuwt hen tegen het misbruik van dezelve, met opwekking tot eene geestelijke pligtsbetrachting H. V: 13— VI: 10. En sluit eindelijk met nadrukkelijke waarschuwingen tegen de valsche Leeraars, die de Wet voorstonden, hen het onnutte van hunne leer, en de zekerheid van het geluk

Digitized by Google

van hun, die naar den door hem voorgeſchrevenen regel wandelden, inprentende. VI: 12—

De Efeſiers, die voorheen Heidenen waren, worden door Paulus in zijnen Brief aan hun, uit voorzorg, op dat zij ook niet door de Joodschgezinden weggeſleept werden, bepaald bij de genade van God, in de roeping der Heidenen zigtbaar, en tevens gewaarſchuwd tegen allerlei Heidenſche ondeugden en verkeerdheden, die nog onder hen overgebleven waren.

Na dat Paulus de Philippiers, die Epaphroditus tot hem met geſchenken afgezonden hadden, om hem in de gevangenis te onderſteunen, bemoedigd had over zijne omſtandigheden, die zij zich zeer aantrokken, geeft hij Hoofdſt. I: 27. — II: 18. eenige vermaningen tegen ondeugden, die onder hen plaats hadden, als ontevredenheid, hoogmoed en liefdeloosheid. Vervolgens berigt hij hun, wat hij met Titus en Epaphroditus tot hun voordeel overlegd had II: 19— III: 1. Waarſchuwt hen verder ook tegen de Joodschgezinde Leeraars, met opwekkingen om ſteeds zijn voorbeeld te volgen III: 2— Waarop hij IV: 2—9. van nieuws vermaant tot weltevredenheid en liefderijke eensgezindheid. Terwijl hij IV: 10 en volgg. dankt voor de aan hem gezondene liefdegiften, en opgeeft hoe hij daar over denkt.

Met de Coloſſers, voorheen ook Heidenen, ging het

Digitized by Google

het even zoo als met de Galatiers. Zij worden daarom ook door Paulus vermaand tegen de Joodschgezinde leere, die hen door anderen aangeprezen, en door hun reeds eenigzins aangenomen was, en door hem opgewekt tot eenen meer Geestelijken Godsdienst.

De Thesſaloniers waren ſtandvastig gebleven tegen de verleidende leer der genen, die Mozes inſtellingen aan de Christenheid wilden opdringen 1 Thesſ. III: 5. 6. Maar onkuischheid en traagheid in de waarneming van het tijdelijk beroep hadden er onder hen plaats, waar tegen Paulus dan Hoofdſt. IV: 1—12. waarſchuwt. Ook waren zij onzeker over de opſtanding der dooden, en de leer van het laatſte oordeel, waaromtrent Paulus hen troost en te regt brengt H. IV: 13—V: 11. insgelijks ſchijnt het, dat de Thesſaloniers geene genoegzame achting betoonden jegens hunne Leeraars, waarom de Apostel hen ook daar toe opwekt H. V: 12. 13. als mede vs. 19. 20. *En bluscht den Geest niet uit* (ontmoedigt door uw gedrag uwe leeraars niet), *en veracht de prophetien niet* (verſmaadt het onderwijs niet, dat aan u gegeven wordt).

In den *tweeden* Brief wordt weder hunne ſtandvastigheid in het verwerpen van Joodſche dwaalgevoelens geprezen. Paulus verklaart zich daar in nader over zijne leer omtrent het laatſte oordeel,

Digitized by Google

die men verkeerd had opgevat, en waarſchuwt van nieuws tegen den lediggang, die bij ſommigen hunner plaats had, met herhaling van zijn reeds gegeven bevel, dat die genen, die niet wilden werken, ook niet zouden bedeeld worden 2 Theſſ. III: 10. *Want ook toen wij bij u waren, hebben wij u dit bevolen, dat zoo iemand niet wil werken, hij ook niet eete* (geen genot hebbe van de liefdegaven): waar bij hij gelast, dat zij die genen, die niet luisteren wilden naar zijne bevelen, om door eigen vlijt hun brood te winnen, daar toe gedurig vermanen zouden vs. 15.

Aan Timotheus geeft Paulus in zijne beide brieven ook overal zulke waarſchuwingen, opwekkingen en vertroostingen, die voor dezen jongeling belangrijk waren in die omſtandigheden, in welke hij toen was, onder de gevaren, aan welke hij toen was blootgeſteld, en voor den toeſtand der Christenen, onder welken hij predikte: terwijl hij in den *tweeden* Brief Hk. IV. bijzondere berigten nopens zijne eigene toenmalige omſtandigheden en gemoedsgeſteldheid aan zijnen Leerling mededeelt.

Den Brief aan Titus behelst raadgevingen, ingerigt naar den toenmaligen ſtaat der Gemeente van Creta, onder welke Titus arbeidde.

Aan Philemon ſchreef Paulus, om dien man te verzoeken, dat hij zijnen voormaligen ſlaaf Oneſimus, die van hem was weggeloopen, maar tot

het

Digitized by Google

het Christendom was bekeerd geworden, wederom in liefde aannam.

De Brief aan de Hebreën dient om de Joodsche Christenen, die het Jodendom en Christendom met elkander wilden verbinden, door tegenoverstellingen van het eerste geheel af te trekken, en aan het laatste naauwer te verbinden. Jezus voortreffelijkheid boven alle Leeraars van het Oude Testament, in het bijzonder boven Mozes, in persoon en in leere; de veel groote waarde van zijn offer en Priesterschap boven dat van Aäron, en deszelfs nakomelingschap; de afschaffing van het laatstgemelde; de dure verpligting, om dus het oude niet meer aan te kleven, maar Jezus en zijne leere getrouw te blijven; en zich door geene vervolgingen van de bittere ongeloovige Joden daar van te laten aftrekken, maken de hoofdinhoud van dezen brief uit. En alle deze zaken worden voorgedragen op eene Joodsch-godgeleerde wijze, in eene taal die ons vreemd is, maar bij de Joodsche Christenen van dien tijd zeer gewoon was, onder zinnebeelden en vergelijkingen en toespelingen op zaken, die in het Oude Testament voorkomen, welke aan de gemelde Christenen zeer eigen waren.

Jacobus geeft ook vermaningen tot lijdzaamheid in verdrukkingen, die voortvloeijen uit de kwellingen, welke de Joden die Christenen aandeden,

Digitized by Google

aan welken hij ſchreef, en beſtuur tegen liefdeloozen hoogmoed, dat zigtbaar veroorzaakt werd door plaatſelijke omſtandigheden: terwijl zijne voorſpellingen nopens een naderend oordeel zien op de verwoesting van het Joodſche Land door den Romeinſchen oorlog, die kort daar na plaats had.

Petrus ijvert in zijnen *eerſten* Brief tegen de overblijffels van den Heidenſchen wandel, die onder zijne leerlingen nog zigtbaar waren. Hij ſpoort hen vooral aan tot het afleggen van dezelve, uit aanmerking van de verdrukkingen, die de Christenen toen ondergingen. Als zij nog ondeugden bedreven, dan zou het ſchijnen als of zij leden als kwaaddoeners, maar zoo zij zich zelven niets kwaads bewust waren, en Jezus voorbeeld navolgden, dan zou het lijden hun veel gemakkelijker worden; ja, niemand zou het dan ligt durven beſtaan, om hun kwaad te doen. —— De *tweede* Brief is voornamelijk ingerigt tegen die dwaalleeraars, die hier en daar de eerſte Christenen wilden wijs maken, dat de toekomst van Christus nimmer plaats zou hebben, om dat zij nog niet gebeurd was.

Joannes *eerſte* Brief waarſchuwt tegen zulke menſchen, die den grondſlag van het Euangelie, dat Jezus de Christus is, om verre wierpen, en de Christelijke zedeleer geheel verwaarloosden, menſchen, die waarſchijnlijk niet tot het Christen-

dom

Digitized by Google

behoorden. — Tegen deze waarſchuwt hij in den *tweeden* Brief zekere Vrouw, Cyria genaamd, (welk woord in onze gewone Vertaling verkeerd door *Vrouw* vertaald is) en hare kinderen. — En in den *derden* Brief prijst hij zekeren Gajus over deszelfs waarheidsmin en broederliefde, met opwekking om daar in te volharden; middelerwijl ook eenige bijzonderheden van eenen Diotrephes en Demetrius opgevende.

Judas Brief is ook ingerigt tegen de valſche Leeraars en zedelooze ſpotters van zijnen tijd.

Men moet dus overal eerst letten op de geſteldheid der genen, aan welken geſchreven werd, en daar uit de redeneringen der Apostelen verklaren, zoo zij daar op toepaſselijk zijn, en geesnzins alles bij den eerſten opſlag, als algemeene vermaning of waarheid aanmerken.

§. 26. Het goede onder hunne Leerlingen te bevorderen, en alle onder dezelven inkruipende dwalingen en ondeugden met kracht tegen te gaan, was dan altijd een der voorname oogmerken van de Apostelen bij het opſtellen van hunne Schriften. De ongerijmdheid van het begrip van ſommigen, dat zij zich doorgaans naar de dwalingen der menſchen geſchikt zullen hebben ten koste der waarheid, loopt daarom van zelfs ten duidelijkſte in het oog. Zij ſchikten zich in hunne Schriften alleen in zoo verre naar de dwalingen der men-

Digitized by Google

ſchen, dat deze de onderwerpen van behandeling bepaalden, en dat zij in het ontwikkelen, in het betoogen en in het aanprijzen der waarheid naar de vatbaarheid en denktrant van hun, aan welken zij ſchreven, te werk gingen.

§. 27. In de Schriften der Apostelen vindt men ook vele plaatſen, die verklaard moeten worden uit de toenmalige inrigting der Gemeenten, en de omſtandigheden, in welke dezelve waren.

Toen de Gemeenten nog geene volledige inrigting bekomen hadden, was Jeruzalem de hoofdplaats der Christenheid, waar Armbezorgers over een groot gedeelte van dezelve aangeſteld werden. Hand. VI: 5. Van waar doorgaans ook de Apostelen uitgezonden werden Hand. VIII: 14. XI: 22. van waar de Apostelen hunne bevelen, na onderling overleg, aan de Gemeenten afzonden Hand. XV: 1—29. en alwaar verantwoording gedaan werd door hun, die eene Apostoliſche reis voleind hadden Hand. XXI: 19.

De eerſte Leeraars der gevestigde Gemeenten waren in geen opzigt onderſcheiden van de andere Opzieners, die wij Ouderlingen noemen. Zij waren doorgaans ongeleerde menſchen, uit het midden der Gemeenten gekozen. Hierom is in het N. T. de naam van *Ouderlingen* aan alle Opzieners, zoo wel Leeraars als anderen, eigen. Hand. XIV: 23. XVI: 4. 1 Tim. IV: 14. V: 17. 19. Tit. I: 5—9.

Het

Digitized by Google

Het geen men van de wonderwerken der Apostelen, hunne voorzeggingen, hun ſpreken in vreemde talen leest, moet ook verklaard worden uit de buitengewone gaven van den H. Geest, die de eerſte Christenen, en vooral de Apostelen ontvingen, tot verſterking van de geloovigen, en tot overtuiging en beſchaming der Joden en Heidenen. 1 Cor. XIV: 22. *Zoo dan de vreemde talen zijn tot een teeken* (een teeken ten voordeele) *niet den genen die gelooven*, (den Christenen) *maar den ongeloovigen* (den Joden en Heidenen); *ende de prophetie* (het doen van voorzeggingen is ten voordeele) *niet den ongeloovigen, maar den genen, die gelooven.* Hier uit verklaart men ook 1 Cor. V: 5. *Ik heb beſloten, denzulken over te geven den Satan*, (hem door het aan mij verleend wondervermogen eene ziekte toe te brengen) *tot verderf des vleeschs* (tot kwelling des ligchaams), *op dat de geest* (de ziel) *behouden mag worden in den dag des Heeren Jezus.* — Anders beſtond in dien tijd de gewone ſtraf voor gepleegde misdaden in uitbanning uit de bijeenkomſten der Christenen. 1 Cor. V: 13. *En doet gij dezen boozen uit ulieden* (uit uwe Vergaderingen) *weg.* Hooſdſt. XVI: 22. *Indien iemand den Heere Jezus Christus niet lief heeft*, (dat door zijn gedrag toont) *die zij eene vervloeking*, *Maranatha* (die

worde uit de vergadering gebannen, met het formulier, dat begint: *de Heere komt*).

De eerſte Christenen moesten veel ſmaad en onderdrukking lijden van de ongeloovigen, vooral van de Joden. Ook daar uit laat zich veel verklaren. Rom. XII: 12. *Verblijdt u in de hoop* (op uitredding). *Zijt geduldig in de verdrukkingen. Volhardt in het gebed.* vs. 14. *Zegent hen, die u vervolgen.* 1 Cor. VII: 26. *Ik houde dan dit goed te zijn om den aanſtaanden nood* (om de vervolging, die ulieden bedreigt). X: 13, 14. *Ulieden heeft geene verzoeking bevangen dan menſchelijke*, (gij zijt nog maar alleen door menſchen gekweld), *doch God is getrouw, welke ulieden niet zal laten verzocht worden, boven het geen gij vermoogt*, (u kruis naar kracht zal geven), *maar hij zal met de verzoeking ook de uitkomst geven* (ſpoedig een einde maken aan de verdrukking, die u treft), *op dat gij ze kunt verdragen. Daarom, mijne geliefde, vliedt van den afgodendienst*, (laat u niet door vrees voor de ongeloovigen overhalen, om hunne gebruiken te volgen), XV: 19. *Indien wij alleenlijk in dit leven op Chriſtus zijn hopende* (alleen voor dit leven geluk van hem verwachten), *zoo zijn wij de ellendigſte van alle menſchen* (daar wij van elk gehaat en gekweld worden). Philipp. I: 27—30— — *dat gij ſtaat in éénen geest* (eensge-

Digitized by Google

gezind zijt), *met één gemoed te zamen ſtrijdende* (eenparig de vervolgingen van de wereld doorſtaande) *door het geloof des Euangeliums, en dat* (op dat) *gij in geen ding verſchrikt wordt* (in geen opzigt verontmoedigd wordt) *van de genen, die tegenſtaan* (door de ongeloovige vijanden) *het welk* (welk geloof, door het welk gij kloekmoedig blijft) *hun wel een bewijs is des verderfs*, (dat zij op den duur ongelukkig zullen worden), *maar u der zaligheid*, (dat gij eindelijk alles zult te boven komen) *en dat van God*, (van Gods wege). *Want u is uit genade gegeven*, (het is een goddelijk gunstbewijs jegens u) *in de zaak van Christus, niet alleen in Hem te gelooven, maar ook voor hem te lijden, denzelven ſtrijd hebbende* (als gij u op dezelfde wijze onder den rampſpoed gedraagt), *hoedanigen gij in mij gezien hebt, en nu in mij hoort.* — Col. I: 11. *Met alle kracht bekrachtigd zijnde* (op allerlei wijze geſterkt zijnde) *naar de ſterkte zijner heerlijkheid* (door zijne uitnemende kracht) *tot alle lijdzaamheid en langmoedigheid met blijdſchap* (om in alle gevallen geduldig, verdraagzaam en gemoedigd te zijn). — 1 Theſſ. I: 6. *En gij zijt onze navolgers geworden en des Heeren, het Woord aangenomen hebbende*, (ſchoon) *in veel verdrukking* (evenwel) *met blijdſchap des H. Geestes.* Ziet ook Hoofdſt. II: 14. 2 Theſſ. I: 4—6. — 1 Tim.

1 Tim. I: 18. *Dit gebod beveel ik u, mijn Zoon Timotheus, dat gij naar de prophetien, die van u voorgegaan zijn,* (overeenkomſtig de getuigenisſen, die de propheten, de Leeraars van u tot hier toe afgelegd hebben, verder) *den goeden ſtrijd ſtrijdt* (u kloekmoedig onder de vervolgingen, om de goede zaak gedraagt) VI: 12, 13. *Strijdt den goeden ſtrijd des geloofs* (draagt kloekmoedig alle lijden om het Euangelie,) *grijpt naar het eeuwig leven,* (als naar eene, aan het einde der loopbaan opgehangene eerekroon), *tot het welk gij ook geroepen zijt* (gebragt zijt onder de geloovigen) *en de goede belijdenis beleden hebt voor vele getuigen* (toen gij aangeſteld werd tot Leeraar). *Ik bevele u voor God, die alle ding levendig maakt,* (in tegenwoordigheid van hem, die de oorſprong van alles is), *en voor Christus Jezus, die onder Pontius Pilatus de goede belijdenis betuigd heeft* (toen hij het gevaar trotſeerende, moedig voor de waarheid uitkwam). — 2 Tim. I: 8, 9. *Lijd* (geduldig) *verdrukkingen; met* (om) *het Euangelie, naar de kracht Gods* (in vertrouwen op den bijſtand van God), *die ons heeft zalig gemaakt* (tot hier toe heeft behouden). Ziet ook Hoofdſt. II: 3—5. en III: 22. *En ook alle die* (in dezen tijd) *godzalig willen leven in Christus Jezus,* (door het geloof in hem) *zullen vervolgd worden.* — Hebr. X: 32—36. *Doch gedenkt de vorige dagen,*

Digitized by Google

gen, in welke, na dat gij verlicht zijt geweest, (na dat gij het Euangelie hebt aangenomen, *gij veel ſtrijd des lijdens hebt verdragen. Ten deele als gij door ſmaadheden en verdrukkingen een ſchouwſpel geworden zijt,* (voor de wereld zijt ten toon geſteld), *en ten deele als gij gemeenſchap gehad hebt met* (deel naamt aan het lot van) *de genen, die alzoo behandeld werden. Want gij hebt ook over mijne banden medelijden gehad,* (ook deel genomen in mijne gevangenis) *en de rooving uwer goederen met blijdſchap aangenomen* (verdragen), *wetende dat gij hebt in u zelven een beter en blijvend goed in* (voor) *de hemelen* enz. — Hoofdſt. XII: 1—11. *daarom dan ook alzoo wij zoo groot een wolk der getuigen* (eene groote menigte van voorbeelden, die allerlei lijden doorgeſtaan hebben) *rondsom ons hebben liggende, laat ons afleggen alle last, en zonde* (der zonde), *die ons ligtelijk omringt* (ligt verhindert), *en laat ons met lijdzaamheid loopen de loopbaan, die ons voorgeſteld is,* (al wat ons overkomt, met geduld dragen) enz. — Hoofdſt. XIII: 13. *Zoo laat ons dan tot Hem uitgaan buiten de legerplaats,* (met hem den marteldood te gemoete gaan), *zijne ſmaadheid dragende* (hem gelijkformig wordende in den ſmaad, dien hij onderging.) — 1 Petr. I: 6. *In welken* (laatſten tijd vs. 5.) *gij u* (nu reeds verheugt), *nu een wei-*

Digitized by Google

weinig tijd, zoo het noodig is, bedroefd zijnde (ſchoon God het noodig moge achten om u nog een korten tijd te laten treuren), *door menigerlei verzoekingen* (verdrukkingen) Hoofdſt. III: 14—17. *Maar indien gij ook lijdt om der geregtigheid wille*, (om de zaak van het Euangelie), *zoo zijt gij zalig* (gelukkig), *en vreest niet uit vrees voor hun, noch wordt niet ontroerd, maar heiligt God den Heer in uwe harten* (blijft den dienst van God getrouw) *en zijt altijd bereid tot verantwoording aan een iegelijk, die u rekenſchap afeischt van de hope, die in u is* (die u oproept om verantwoording te doen van uw geloof, door het welk gij hoopt op de zaligheid) *met zachtmoedigheid en vreze* (zachtmoedig en eerbiedig), enz. —— Hoofdſt. IV: 12—19. *Geliefde, houdt u niet vreemd*, (verwondert u niet) *over de hitte der verdrukking*, (de hevige verdrukking) *onder u, die u geſchiedt tot verzoeking* (waar door gij gekweld wordt), *als of u iets vreemds overkwame; maar gelijk gij gemeenſchap hebt aan* (deelt in) *het lijden van Christus, zoo verblijdt u: op dat gij ook in de openbaring zijner heerlijkheid* (bij zijne heerlijke verſchijning) *u moogt verblijden en verheugen. Indien gij geſmaad wordt om den naam van Christus* (om de belijdenis van zijnen Godsdienst), *zoo zijt gij zalig* (gelukkig): *want de geest der heerlijkheid en Gods*

Digitized by Google

Gods (de heerlijke Goddelijke Geest) *rust op u: wat hun* (die u kwellen) *aangaat, hij* (die Geest) *wordt wel* (door hun) *gelasterd, maar wat u aangaat, hij wordt* (in uw lijden en kloekmoedigheid) *verheerlijkt. Doch dat niemand van u lijde als een doodſlager, of dief, of kwaaddoener, of als een, die zich met eens anders doen bemoeit, maar indien iemand lijdt als een Christen* (om het Christendom), *die ſchame zich niet, maar verheerlijke God in dezen deele. Want het is de tijd, dat het oordeel* (de algemeene onſpoed, die voorzegd is) *beginne van het huis Gods*, (dat de gemeente van Jezus Christus eerder lijde dan de ongeloovigen): *en indien het eerst van ons begint, welk zal het einde zijn der genen, die het Euangelie Gods ongehoorzaam zijn? En indien de regtvaardige* (de deugdzame Christen) *naauwelijks zalig wordt* (misſchien niet eens behouden blijft), *waar zal de godlooze* (ongeloovige) *en zondaar verſchijnen?* (hoe zal het dan wel met dezen in de algemeene ellende gaan?) *Zoo dan, ook die lijden naar den wille Gods, dat zij hunne zielen* (hun leven) *Hem als den getrouwen Schepper bevelen met weldoen*, (in het weldoen voortgaande opdragen).

TWEE-

TWEEDE AFDEELING.

Verklaring van plaatſen des N. T. uit de Apostoliſche bediening, en uitwendige omſtandigheden der H. Schrijvers.

§. 28. De bijzondere en zeer gewigtige bediening der Apostelen, de voorregten, welke daar aan verbonden waren, en de moeijelijke omſtandigheden, in welke zij daar door gebragt werden, maakten ook dikwijls veel invloed op het geen, door hun geſchreven werd. Vele plaatſen hunner boeken melden ons hunne gedurige bezigheden en verrigtingen, of hebben betrekking op hunne wederwaardigheden, en op de gevaren, aan welke zij van tijd tot tijd waren bloot geſteld.

§. 29. Die wederwaardigheden en gevaren waren hun al meermalen van den Zaligmaker voorſpeld: welke hun ook beſturingen en troostredenen mededeelde, die daar op betrekking hebben.

VOORBEELDEN: Matth. V: 10—12. Luk. VI: 22. *Zalig zijn, die vervolgd worden om der geregtigheid wille* (om dat zij het goede voorſtaan en helpen bevorderen), *want hunner is het koningrijk der hemelen* (zij worden de voorregten van het Euangelisch Godsrijk deelachtig). *Zalig zijt*

Digitized by Google

zijt gij, als u de menſchen ſmaden, en vervolgen, en liegende (lasterende) *alle kwaad tegen u ſpreken om mijnen wil* (om dat gij mijne aanhangers zijt) enz. Ziet ook vs. 25. 39. 40. 44. Luk. IX: 57. 58. *Een zeker Schriftgeleerde zeide tot hem: Meester! ik zal u volgen, waar gij ook henen gaat* (en dus geheel uw leerling en dienstknecht worden). *En Jezus zeide tot hem: de vosſen hebben holen, en de vogelen des hemels* (die in de lucht zweeven) *hebben nesten, maar de Zoon des menſchen* (de Messias) *heeft niets, waar hij het hoofd nederlegge* (bezit niets, en heeft nergens eene veilige schuilplaats, zoo dat het leven in zijnen dienst zeer moeijelijk en onaangenaam is). — Matth. X: 16—18. 22. — XVI: 24. Mark. VIII: 34. Luk. IX: 23. *Zoo iemand achter mij wil komen* (mijn leerling en aanhanger wil worden), *die verloochene zich zelven* (offere alle zinnelijke lusten en genietingen op), *en neme zijn kruis op en volge mij*, (drage in navolging van mij geduldig het lijden, dat hem treffen zal). — Matth. XX: 23. Mark. X: 39. *Mijn' drinkbeker zult gij wel drinken, en met den doop, daar ik mede gedoopt worde, zult gij gedoopt worden*, (mijn lijden zal ook u treffen, en het geen mij zal overkomen, zal ook ulieden overkomen). XXIV. 9. Mark. XIII: 9. — Luk. XXI: 12—19. Jo. XIII: 36. *Daar ik henen ga,*

Digitized by Google

kunt gij mij nu niet volgen: maar gij zult mij namaals volgen (gij kunt nu niet met mij lijden, maar naderhand zal dat gebeuren). XV: 20. — XVI: 2. *Zij zullen u uit de Synagoge werpen*, (de bijwoning van het openlijk onderwijs verbieden, en uit de gemeenschap der Joodsche Kerk uitsluiten,) *ja de ure* (de tijd) *komt, dat een ieder, die u zal dooden, zal meenen, God eenen dienst te doen.* XVI: 33. *In de wereld zult gij verdrukking hebben, maar hebt goeden moed, ik heb de wereld overwonnen*, (ik kome immers tot hier toe alle kwellingen der wereld te boven, en zal dat zeker verder doen). XXI: 18.

§. 30. Gedurende den tijd, dat de Apostelen de Brieven schreven, ondervonden zij, dat die verzekeringen, en voorzeggingen van den Heiland bewaarheid werden, waarom zij daar van ook dikwijls gewag maken. Als zij nu van hunne rampen en wederwaardigheden, of ook van hunne ambtsverrigtingen en bezigheden melding maken, dan moeten wij ons hunne bestemming en omstandigheden duidelijk voorstellen, en daar uit zulke plaatsen verklaren.

VOORBEELDEN: Hand. V: 9. XIII: 10. 11. XVI: 18. XXIII: 3. 1 Cor. V: 3—5. vergel. vs. 13. De sterke taal, die de Apostelen hier en elders voeren, moet men overal verklaren uit de uitgebreide volmagt, die Jezus aan hun had gegeven; uit

Digitized by Google

uit de groote beloften, door Hem aan hun gedaan, en uit de buitengewone gaven van den H. Geest, die zij ontvangen hadden. — VI: 2. *De twaalve* (de Apostelen) *zeiden: het is niet behoorlijk, dat wij het Woord Gods nalaten*, (de prediking van het Euangelie verzuimen,) *en de tafelen dienen* (om de liefdemaaltijden en dagelijksche ondersteuning der armen te bezorgen). — VIII: 15. 17. XIX: 6. en elders, wordt gezegd, dat de Apostelen voor anderen den H. Geest afbaden, hen de handen opleiden, ten einde zij dien mogten ontvangen, enz. het welk men voornamelijk moet verklaren van de buitengewone gaven van den Geest, die in het eerste Christendom plaats hadden. Ziet X: 44. vergel. 46. — IX. 15. 16. *Deze* (Saulus) *is mij een uitverkoren vat* (een geschikt voorwerp) *om mijnen naam te dragen* (mijnen Godsdienst voor te stellen) *voor de Heidenen, de Koningen, en de Kinderen Israels. Want ik zal hem toonen* (ik zal hem ook doen ondervinden), *hoe veel hij lijden moet om mijnen naam* (om mijnen Godsdienst). Vers 22. *Doch Saulus werd meer en meer bekrachtigd* (door onderwijs meer en meer bekend met het Euangelie, en redelijk overtuigd van deszelfs goddelijkheid,) *en overtuigde de Joden, die te Damascus woonden, dat deze* (Jezus) *de Christus* (de aan hun beloofde Messias) *is.* — X: 34—36. legt

Digitized by Google

Petrus belijdenis af van de verkregene overtuiging, dat Jezus Christus ook aan de Heidenen moest gepredikt worden: *Ik verneme in waarheid, dat God geen aannemer des perſoons is*, (in het uitdeelen zijner weldaden niet op de omſtandigheden der menſchen ziet), *maar in alle volken, die hem vreest en geregtigheid werkt* (godvrezend en deugdzaam is), *is hem aangenaam*, (wil hij doen deelen in de voorregten van het Euangelie). *Dit is het woord, dat hij gezonden heeft den kinderen Israëls*, (zoo wordt nu vervuld, het geen God de Joden heeft laten bekend maken,) *verkondigende vrede* (tuſſchen Joden en Heidenen) *door J. C. deze is een Heer over allen.* — XI: 23. *Hij* (Barnabas) *vermaande hen allen, dat zij met een voornemen des harten*, (met een vast hartelijk voornemen), *bij den Heere zouden blijven*, (in het Christendom zouden volharden). — XI: 27. XIII: 1. XIX: 6. XXI: 9. 10. In het eerſte Christendom genoten ſommigen door den H. Geest het vermogen, om nu en dan voorzeggingen van toekomende dingen te doen, en deze hadden den hoogſten rang onder de Leeraars, die geene Apostelen waren. Het geen deze Profeten zeiden, wordt door de Apostelen opgegeven, als door den H. Geest zelven gezegd, XIII: 2. XX: 23 enz. — XVI: 37. XXII: 25. Paulus beriep zich meermalen op zijn Romeinsch burgerregt, om

dat

Digitized by Google

dat daar aan in de Landen onder het Romeinſche Gebied vele voorregten verbonden waren: zij, die het bezaten, mogten door geene Romeinſche burgers of onderdanen gewelddadig behandeld worden. — XVII: 22—31. Paulus maakt in zijne redevoering te Athenen geen gewag van de hoofdleeren van het Euangelie, om dat hij, naar vs. 32. in het begin zijner rede geſtoord werd. — XX: 10. *Weest niet beroerd, want zijne ziel is in hem.* Paulus wil met die woorden niet zeggen, dat de Jongeling niet geſtorven was, maar daar hij dezelve ſprak, na dat hij over hem gelegen had, wil hij daar mede zeggen: Ontſtelt u niet, want hij leeft thans weder. — XX: 19. *Dienende den Heere* (in des Heeren dienst werkzaam) *met alle ootmoedigheid* (op eene nederige wijze) *en vele tranen*, (ontſtaan door de) *verzoekingen*, (kwellingen en verdrukkingen) *die mij overgekomen zijn door de lagen der Joden.* — XX: 22. 23. *Ik gebonden zijnde door den Geest* (daar toe door den H. Geest eenen onwederſtaanlijken aandrang gevoelende) *reize naar Jeruzalem, niet wetende wat mij daar ontmoeten zal, dan dat de H. Geest van ſtad tot ſtad betuigt* (door de Profeten, vergel. XXI: 10.—) *dat mij banden* (gevangenis) *en verdrukkingen aanſtaande zijn.* — XX. 35. *Ik heb u in alles getoond, dat men zoo arbeidende, de zwakken* (die niet werken kun-

Digitized by Google

nen) *moet opnemen* (mede moet voorthelpen). — XXII: 4. *Die dezen weg* (deze godsdienstleere) *vervolgd heb tot den dood* (op de allergeweldigſte wijze). —— Rom. V: 3. 4. *En niet alleen dit, maar wij roemen ook in de verdrukkingen*, (beſchouwen dezelve als eene eer en een voorregt); *wetende, dat de verdrukking lijdzaamheid werkt, en de lijdzaamheid bevinding*, (beproefdheid) *en de bevinding* (de beproefdheid, het doorſtaan van den toets) *hope.* —— Rom. IX: 3. *Want ik zou zelf wel wenſchen, verbannen te zijn van Christus* (den Christelijken ban te ondergaan) *voor mijne broeders, die mijne maagſchap zijn naar het vleesch*, (ten voordeele van de Joden). —— Rom. X: 1. *Broeders! de toegenegenheid mijns harten, en het gebed dat ik tot God voor Israel doe, is tot hunne zaligheid.* (Ik wenſche en bidde hartelijk, dat de Joden mogen behouden worden). —— Rom. XV: 25. *Maar nu reize ik naar Jeruzalem, dienende de Heiligen* (ten dienſte der Christenen, om hunne liefdegaven over te brengen vs. 26.) —— Rom. XV: 30. 31. *En nu bidde ik u, broeders, door onzen Heere Jezus Christus*, (in wien wij de naauwſte betrekking tot elkander hebben), *en door de liefde des Geestes* (de geestelijke daar uit voortvloeijende liefde) *dat gij met mij ſtrijdt in de gebeden tot God* (ijverig en aanhoudend met mij God bidt)

voor

Digitized by Google

voor mij. Op dat ik mag bevrijd worden van de ongehoorzamen in Judea, (dat het lijden, het welk mij te Jeruzalem van de ongeloovigen wacht, Hand. XX: 22. 23. voorbijgaan, of gelukkig afloopen mag), *en dat deze mijne dienst* (dat ik thans het geld voor de armen overbrenge), *dien ik naar Jeruzalem doe, aangenaam zij den heiligen* (tot genoegen der Christenen mag uitvallen). —— 1 Cor. I: 17. *Want Christus heeft mij niet* (naar ulieden) *gezonden om te doopen, maar om het Euangelie te verkondigen, niet met wijsheid van woorden* (met veel vertooning van welſprekendheid, naar de gewoonte der Heidenſche Wijsgeeren) *op dat het kruis van Christus niet verijdeld worde* (waar bij de leer van het Euangelie zou kunnen lijden). —— 1 Cor. I: 23. 24. *Doch wij* (Apostelen) *prediken Christus den gekruiſigden* (de leer van den gekruiſigden Christus), *den Joden wel eene ergernis*, (die de Joden ergert, om dat zij eenen aardſchen Meſſias verwachten), *en de Grieken eene dwaasheid*, (en die de Heidenen verachtelijk voorkomt, om dat zij gezet zijn op opgeſmukte redenen en omſlagtige betoogen), *maar hun, die geroepen zijn* (door Gods genade die leer eerbiedigen) *beide Joden en Grieken prediken wij Christus de kracht Gods en de wijsheid Gods* (is die leer eene bron van Goddelijke kracht ten goede en van hemelſche wijs-

Digitized by Google

heid). —— 1 Cor. II: 1—3. *En ik, broeders! — ben niet gekomen met uitnemendheid van woorden of van wijsheid* (met vertooning van welſprekendheid en redeneerkunde) *u verkondigende het getuigenis Gods*, (toen ik u voorſtelde, het gene God geopenbaard heeft), *want ik heb niet voorgenomen, iets te weten onder u* (het was mijn plan niet, om mij bij ulieden met iets anders op te houden) *dan Jezus Christus, en dien gekruiſigd* (dan met de leer van den vernederden Meſſias), *en ik was bij ulieden in zwakheid, en in vreze en in veel beving* (daarenboven was ik toen zeer zwak van ligchaam, en had veel bekommering, Hand. XVIII: 6—) *en mijne reden en mijne prediking was niet in beweeglijke woorden der menſchelijke wijsheid* (met veel woordenpraal, zoo als de Wijsgeeren gebruiken) *maar in betooning des geests en der krackt* (maar zij was gewigtig van inhoud en ernſtig). —— 1 Cor. III: 6. *Ik heb geplant, Apollos heeft nat gemaakt*, (ik heb het Euangelie eerst onder u gepredikt, en daarop bouwde Apollos verder voort), *maar God heeft den wasdom gegeven* (de invloed, dien dat maakte, was van God). —— 1 Cor. IV: 1. *Alzoo houde ons* (mij) *een ieder mensch als dienaars van Christus, en uitdeelers der verborgenheden Gods*, (prediker der waarheden, die voorheen bij God verborgen waren. vergel. II: 7.) IV: 9. *Want ik*

ach-

achte, dat God ons, die de laatſte Apostelen zijn, ten toon heeft geſteld als tot den dood verwezen, (ik oordeele, dat het Gods plan, met mij, die het laatst van allen Apostel geworden ben, vergel. XV: 8. is, dat ik een ellendig, aan dat van veroordeelden gelijk leven zal moeten leiden). Paulus ſchijnt hier in het meervoudige van zich zelven alleen te ſpreken, daar hij vers 1—4. en 14. zeker van zich zelven ſpreekt, en vers 12. iets zegt, dat hij niet van alle Apostelen, maar wel van zich zelven zeggen kon, vergel. IX: 12. — 1 Cor. IX: 20. 21. *En ik ben de Joden geworden als een Jood* (in mijn gedrag heb ik mij, als ik bij Joden was, naar hunne gewoonten geſchikt), *op dat ik de Joden winnen zou: den genen, die onder de wet zijn,* (bij hun, die de ceremoniën nog waarnemen) *ben ik geworden als onder de wet zijnde,* (heb ik ook de plegtigheden onderhouden), *op dat ik de genen, die onder de wet zijn, winnen zou. Den genen, die zonder de wet zijn* (de heidenen) *ben ik geworden als zonder de wet zijnde,* (onder hen heb ik geene plegtigheden der Moſaiſche wet waargenomen), *Gode nogtans zijnde niet zonder de wet, maar Christus onder de wet,* (zoo echter, dat ik mij niet van alle wet onttrok, maar voor God op eene Christelijke wijze zijne zedelijke voorſchriften volbragt). — 1 Cor. XV: 32. *Zoo ik,*

Digitized by Google

naar den mensch, (om zoo te ſpreken) *tegen de beesten gevochten heb te Efeſen*, (tot hier toe alhier te Efeſen de onredelijkſte behandeling heb ondergaan), *wat nuttigheid is het mij*, (wat voordeel heb ik daar van?) *als de dooden niet opgewekt worden?* —— 2 Cor. I: 9. *Ja, wij hadden al zelve in ons zelven het vonnis des doods*, (toen wij in Azië zoo vervolgd en onderdrukt werden, vs. 8. hadden wij alle hoop, om in het leven te blijven, reeds opgegeven), *op dat wij niet op ons zelven vertrouwen zouden*, (leerden, niet van ons zelven heil te wachten), *maar op God, die de dooden opwekt* (reeds geſtorvenen weer kan doen herleven). *Die ons uit zoo grooten dood* (uit zulke moeijelijke omſtandigheden en het ſchijnbaarst doodsgevaar) *verlost heeft, en nog verlost: op welken wij hopen, dat hij ons ook nog verloſſen zal* (verder alle lijden zal doen te boven komen). —— 2 Cor. I: 18. *Doch God is getrouw* (het is God bekend) *dat ons woord, 't welk tot u is geſchied*, (de leer, die wij u gepredikt hebben), *niet is geweest ja en neen* (niet veranderlijk en bedriegelijk geweest is). 2 Cor. II: 15. *Want wij zijn Gode een goede reuk van Christus* (ons werk is als het ware een liefelijk reukwerk van Christus tot eer van God). —— 2 Cor. II: 17. *Want wij dragen niet, gelijk vele, het woord Gods te koop*, (wij ſchikken ons in de prediking niet

Digitized by Google

niet naar de verkiezing en den ſmaak der menſchen, om dus hunne gunst te koopen, vergel. IV: 2.) *maar uit opregtheid, als uit God, in de tegenwoordigheid Gods, ſpreken wij het in Christus*, (wij prediken het, zoo als Christus het leerde, opregt, door Gods Geest, onder diepe indrukken van zijne tegenwoordigheid). —— 2 Cor. III: 5. *Niet dat wij van ons zelven bekwaam zijn iets te denken* (eene of andere leere te verzinnen) *als uit ons zelven; maar onze bekwaamheid is uit God*, (die ons geopenbaard heeft door zijnen Zoon, wat wij prediken zullen). —— 2 Cor. IV: 7. *Maar wij hebben dezen ſchat* (van kennis) *in aarden vaten* (in ſterfelijke, zwakke ligchamen), *op dat de uitnemendheid der kracht*, (de groote kracht, die wij vertoonen in het doorſtaan van allerlei lijden) *zij Godes en niet uit ons* (aan God en niet aan ons worde teegeſchreven). —— 2 Cor. IV: 10. *Altijd de dooding des Heeren Jezus in het ligchaam omdragende*, (altijd door ons lijden levendige herinneringen aan Jezus ſterven zijnde) *op dat ook het leven van Jezus in ons ligchaam zou geopenbaard worden* (op dat de verſterkende kracht, die wij daar onder ontvangen, ook ten bewijs van Jezus leven zoude zijn). —— 2 Cor. VII: 5. *Van buiten was ſtrijd, van binnen vrees*, (Uitwendig werd ik van de vijandige menſchen aangevallen, en inwendig had ik veel bekommer-

nis

Digitized by Google

nis over den toeſtand der Christen Gemeenten, en vooral van u). —— 2 Cor. XI: 29. 30. *Wie is zwak* (in eenen kommerlijken toeſtand), *dat ik niet zwak ben*, (dat ik in dien toeſtand niet ben?) *Wie wordt geërgerd* (wie geraakt in gevaar van verzoeking), *dat ik niet brande* (niet dadelijk daar door getroffen worde)? *Indien men moet roemen*, (als men dan toch pogehen moet, gelijk ſommigen doen), *zoo zal ik roemen de dingen mijner zwakheid* (mijne zwakke kommerlijke omſtandigheden ophalen). —— 2 Cor. XII: 7. *En op dat ik mij door de uitnemendheid der* (vers 2—4 gemelde) *openbaringen niet zou verheffen, zoo is mij gegeven een ſcherpe doorn in het vleesch*, (een pijnelijk ongemak in het ligchaam, dat voor mij als het ware is) *een Engel des Satans, dat hij mij met vuisten ſlaan zou* (om mij te kwellen,) *op dat ik mij niet zou verheffen.* —— Gal. IV: 13. 14. *En gij weet, dat ik door zwakheid des vleeschs* (met een zwak ligchaam) *het Euangelie eerstmaal verkondigd heb: en mijne verzoeking, die in mijn vleesch geſchiedde*, (door mijne ligchaams gebreken), *hebt gij* (om dezelve hebt gij mij) *niet veracht noch verfoeid, maar gij naamt mij aan als een Engel Gods, als Christus Jezus* (zelven). —— Efez. III: 8. 9. *Mij, de alderminſte van alle de heiligen*, (den onwaardigſten van alle Christenen, om mijn vorige wanbedrijven,) *is de-*

Digitized by Google

ze genade gegeven, om onder de Heidenen door het Euangelie te verkondigen den onnaſpeurlijken rijkdom van Christus, (den onbegrijpelijken ſchat van wijsheid, dien Christus heeft bekend gemaakt, [vergel. vers 10.] *en allen te verlichten* (door onderwijs), *dat zij mogen verſtaan, welke de gemeenſchap der verborgendheid zij* (hoe het geſteld zij met de voorheen bedekte, maar nu geopenbaarde waarheid), *die van alle eeuwen verborgen is geweest in God.* — Phil. I: 21. *Want het leven is mij Christus*, (mijn leven is aan Hem toegewijd), *en het ſterven is gewin* (mijn dood zal zijne zaak voordeelig zijn, vergel. vs. 20.) — Phil. IV: 11. 13. *Ik heb geleerd vergenoegd te zijn in het geen ik ben*, (te vreden te zijn met alle uitwendige omſtandigheden), *ik vermag alle dingen* (kan alle omſtandigheden dragen) *door Christus, die mij kracht geeft.* — 1 Theſſ. I: 5. *Want ons Euangelie is onder u niet alleen in woorden geweest* (in redevoeringen), *maar ook in kracht* (bevestigd door wonderwerken), *en in den Heiligen Geest* (onder zigtbare ondersteuning van Gods Geest), *en in vele verzekerdheid* (met eene vertrouwende vrijmoedigheid onder den tegenſtand), *gelijk gij weet, hoedanig wij onder u geweest zijn, om uwen wil.* — 2 Theſſ. III: 1. 2. *Voorts, broeders! bidt voor ons, op dat het Woord des Heeren zijnen loop heb-*

hebbe, (zich voorſpoedig uitbreide), *en verheerlijkt worde, gelijk ook bij u: en op dat wij mogen verlost worden van de ongeſchikte en booze menſchen* (van den gevaarlijken omgang met hun) *want het geloof is niet aller* (men kan op allen op verre na niet vertrouwen). —— 1 Tim. I: 3. 4. *Dat gij ſommigen beveelt, geene andere leer te leeren, noch zich te begeven tot fabelen, en oneindige geſlachtrekeningen*, (tot de verdichtſelen der Oosterſche Wijsbegeerte), *welke meer twistvragen voortbrengen dan ſtichting Gods* (goddelijke opbouwing) *die in het geloof is* (in of van het geloof). —— 1 Tim. IV: 14. *Verzuim de gave niet, die in u is* (laat uwe ontvangene talenten niet ongebruikt), *die u gegeven is door de profetie*, (door het onderwijs) *met oplegging der handen des Ouderlingſchaps* (en bevestiging in het Opzienersambt met oplegging der handen). —— 1 Tim. VI: 20. *O Timotheus! bewaar het pand, u toebetrouwd*, (de leer van het Euangelie, zoo ook 2 Tim. I: 12. 14) *een afkeer hebbende van het ongoddelijk ijdel roepen* (van het ongoddelijk zot geklap der Heidenſche Wijsgeeren), *en van de tegenſtellingen der valſchelijk genaamde wetenſchap* (de twistredenen der te onregt zoo genaamde wijsbegeerte). —— 2 Tim. I: 8. *Schaam u dan niet, der getuigenis onzes Heeren* (voor de leer van onzen Heiland uit te komen), *noch mijns die*

Digitized by Google

die zijn gevangen ben, (noch over mij, om dat ik om zijnen wil gevangen ben): *maar lijd verdrukkingen*, (ondergaat ook met geduld de verdrukkingen, die u aangedaan worden) *met* (om) *het Euangelie, naar de kracht Gods*, (met vertrouwen op Gods bijstand). — 2 Tim. II: 11. 12. *Indien wij met hem gestorven zijn* (met hem martelaars worden), *zoo zullen wij ook met hem leven* (herleven), *indien wij verdragen* (ons aan de vervolgingen onderwerpen), *zoo zullen wij ook met hem heerschen* (overwinnen.) — 2 Tim. IV: 17. 18. *En ik ben uit den muil des leeuws verlost*, (verlost van de magt van Keizer Nero, die zoo wreed is als een leeuw), *en de Heere zal mij verlossen van alle boos werk*, (van alle snoode aanslagen tegen mijn leven), *en bewaren tot zijn hemelsch koningrijk*, (tot dat ik naar den hemel ga.) — Tit. III: 10. *Eenen ketterschen mensch verwerpt* (sluit de menschen, die bijzondere aanhangen willen maken, van de Gemeente uit), *na de eerste en tweede vermaning*. — Jac. V: 14. *Is iemand krank onder u, dat hij tot hem roepe de Ouderlingen* (opzieners) *der Gemeente, en dat zij over hem* (voor hem) *bidden, hem zalvende met olie in den naam des Heeren*, (hem in vertrouwen op den Heer de geneesmiddelen tevens toedienende), *en het gebed des geloofs zal*

den

Digitized by Google

den zieken behouden, (dan zal de krankheid op het geloovig gebed herſteld worden).

DERDE AFDEELING.

Verklaring van plaatſen des N. T. uit de zeden en gebruiken van dien tijd.

§. 31. De Schrijvers van het Nieuwe Teſtament woonden, neffens den Zaligmaker, niet alleen in een geheel ander Land dan wij, namelijk in het Joodſche Land, in Azië, — maar zij beleefden ook een geheel anderen tijd, dan dien wij beleven.

De trap van beſchaving des Volks, de inrigtingen in de burgerlijke maatſchappij, de huisſelijke omſtandigheden en gebruiken, de waarneming der ambachten, de behandeling van den landbouw, en andere dingen meer, verſchilden in dien tijd, in Azië, in het Joodſche Land, in allerlei opzigt verbazend veel van die zelfde dingen bij ons, in Europa, in ons Land, en in onzen leeftijd.

§. 32. Intusſchen behelzen zeer vele plaatſen van het Nieuwe Teſtament, ſpreekwijzen, die van de opgenoemde dingen gewagen, daar van ontleend zijn, of daar op zinſpelen, en die dus niet behoorlijk verklaard kunnen worden, ten zij men zich de geſteldheid der zeden en gebruiken van dien

Digitized by Google

dien tijd, zoo als zij in het Joodſche Land plaats hadden, duidelijk daar bij vertegenwoordige.

VOORBEELDEN: Matth. III: 4. wordt gezegd, dat Joannes de Dooper ſprinkhanen en wilden honig at; ſpijzen onder ons niet bekend, maar bij de armen en geringen onder de Joden van dien tijd veel in gebruik, daar het Joodſche Land vele ſprinkhanen, en wilden honig in de boomen en kloven der rotſen oplevert. —— Matth. III: 12. XIII: 30. Luk. III: 17. Men dorschte en wande in het Joodſche Land het koorn op het open veld, bragt het ſchoon gemaakte koorn in onderaardſche bewaarplaatſen, en verbrandde dan het kaf. —— Matth. V: 41. wordt verklaard uit het gebruik der boodſchappers van de Romeinſche ambtenaren in dien tijd, om de ingezetenen, die zij op hunne reizen aantroffen, te dwingen, dat zij hen van de ééne plaats naar de andere geleidden. —— Alle plaatſen, in welke van tollenaars geſproken wordt, en deze lieden als verachte menſchen voorgeſteld en met zondaren vergeleken worden, worden verklaard uit het gebruik der Romeinen, die in dien tijd het Joodſche Land bezaten, om de ſchattingen aan Joodſche menſchen te verpachten; en die Joden, die zich daar toe lieten gebruiken, werden van hunne landgenooten ten ſterkſte gehaat, en op het diepst veracht. —— Matth. VI: 30. *Het gras des velds, dat heden*

is, en morgen in den oven geworpen wordt. Bij gebrek aan brandſtoffen, wordt in het Joodſche, en in andere Oosterſche Landen, het gras en allerlei ſoort van plantgewas, zoo wel als mest, in den oven gebruikt. —— Matth. VII: 25. XIII: 5. In het Joodſche Land is de grond op vele plaatſen zeer rotſig. Men leest daarom ook dikwijls in Gods Woord van ſteenrotſen. —— Matth. VIII: 11. 12. XXII: 13. XXV: 30. Luk. XIII: 29. en meer andere plaatſen worden verklaard uit het gebruik der Joden, om hunne vrolijke feesten in den avondſtond te houden, wanneer het buiten de verlichte huizen duister was. —— Matth. X: 14. Luk. IX: 5. Onder de Joden ſchudde men het ſtof van de voeten, als men uit het huis van iemand ging, wien men een teeken van verachting en verontwaardiging wilde geven. —— Matth. X: 27. XXIV: 17. Mark. XI: 4. Luk. V: 19. XII: 3. XVII: 31. Hand. X: 9. de daken der huizen in het Oosten zijn plat, en worden van de inwoners tot allerlei bezigheden gebruikt. —— Matth. XIII: 32. XVII: 20. Mark. IV: 32. Sommige kruiden groeijen in het warmere Oosten veel weliger dan onder ons, en hebben daarom daar eene geheel andere gedaante. —— Matth. XIX: 13. Mark. X: 13. het was de gewoonte om kinderen bij groote Mannen, voornaal kundige Leeraars te brengen, ten einde dezelve van dezen mogten gezegend worden. —— Matth.

XX:

Digitized by Google

XX: 21. Wanneer de Oosterſche Vorſten gehoor geven, dan ſtaan de eerſte en voornaamſte ſtaatsdienaars aan hunne beide zijden rondsom den troon. — Matth. XXI: 12. Jo. II: 14. In Jezus tijd ſtonden altijd eenige menſchen in de voorhoven van den Tempel, om aan die genen, die dieren of vruchten aan God wilden opofferen, en die te verre van Jeruzalem afwoonden, om dezelve mede te brengen, alles wat tot die offers behoorde, te verkoopen, het welk met grooten woeker en knevelarij geſchiedde. —— Matth. XXII: 11. 12. Bij plegtige feesten ontvingen de genoodigde gasten van den gastheer ſtatiekleederen, die zij gedurende de feestvíering droegen. Die kleederen niet te willen aantrekken, maar zijn eigen kleed aan te houden, werd aangemerkt als eene groote belediging van den gastheer. —— Matth. XXXIII: 5. De Phariſeërs hadden op de zoomen van hun opperkleed, en aan de gordels, (waar mede de Oosterlingen hunne wijde kleeding vastbinden en opſchorten. Mark. I: 6. Jo. XXI: 18. in welke zij ook hun geld hebben Mark. VI: 8. en op welke Luk. XII: 35. en Efez. VI: 14. ook gezinſpeeld wordt), ſpreuken uit Gods Woord, om daar aan te gedenken, of naar hunne bijgeloovige verbeelding, daar door onheilen af te weeren. —— Matth. XXVII: 15. deze plaats wordt verklaard uit de voorregten, die de Joden bedongen hadden van de Romeinen,

Digitized by Google

toen zij door dezelven overmeesterd werden. —— Matth. XXVII: 35. die welke gekruisigd werden, werd eerst eene zure drank gegeven, welke veel van de Soldaten gebruikt werd, en eene bedwelmende kracht had, ten einde hun gevoel eenigzins te verdooven. —— Matth. XXVII: 59. Luk. XXIII: 56. de ligchamen der overledene aanzienlijken onder de Joden werden gebalzemd, en in fijn linnen geheel ingewonden, voor zij begraven werden. —— Luk. I: 5. 8. 9. De Joodsche Priesterschap was verdeeld in 24 classen of dagorden; elke dagorde nam op hare beurt eene week den tempeldienst te Jeruzalem waar. ——— Luk. II: 8. De Joden verdeelden den nacht in vier gedeelten of nachtwaken. —— Luk. II: 34. IV: 11. De Joden hadden hier en daar opgerigte steenen aan de wegen, om dezelve aan te wijzen. In het duister kon men daar over ligt vallen. Men kon er ook wel eens over twisten, welk eenen weg zulk een teeken aanwees. —— Luk. III: 16. Jo. I: 27. Het was het werk der slaven, om de schoeisels (Hand. XII: 8.) hunner Heeren aan en af te binden. —— Luk. VII: 12. 14. Jo. XI: 38. 44. Men begroef onder de Joden de lijken buiten de steden, en gebruikte geen doodkisten, vooral niet als de graven uit de rotsen gehouwen waren. —— Luk. VII: 38. Men maakt in het Oosten veel werk van welriekende mengsels, gemaakt van kruiden, die het land

daar

Digitized by Google

daar veel oplevert. —— Luk. X: 34. De reizigers in het Oosten nemen allerlei gereedſchap, ſpijze en drank op reis mede, om dat de herbergen aldaar ledige, onbewoonde gebouwen zijn; in welke een ieder zich zelven verzorgen moet. —— Luk. XI: 42. XVIII: 12. De Phariſeërs gaven aan vele wetten van Moſes eene bijgeloovige verklaring, en eerbiedigden daar en boven vele overtollige, door hen zelven gemaakte geboden. —— Luk. XVI: 22. 26. de Joden verbeeldden zich de verblijfplaats der afgeſtorvenen zoo, dat de godvruchtigen zamen aanhoudend maaltijd hielden, naar Oosterſche wijze aan tafel op bedden of matraſſen aanlagen, terwijl de braafſten het naast bij Abraham zaten, die daar de hoogſte plaats had, en dat de godloozen, die rampzalig waren, dezen konden zien, maar niet bij dezelven konden komen. —— Luk. XVI: 7. 8. Het is een gewoon Oostersch gebruik, dat de huisvaders zich aan den maaltijd door hunne knechten laten dienen, en dat deze wanneer de eerſte verzadigd zijn, gaan aanzitten aan dezelfde tafel, en het overgeſchotene gebruiken. —— Luk. XVII: 35. In het Oosten maalt men het koorn met handmolens; zoo dat de molenſteenen daar op verre na zoo groot niet zijn, als bij ons Luk. XVII: 2. en elk bakt daar zijn eigen brood. Luk. XIII: 21. —— Hand. I: 13. IX: 37. De huizen der Oosterlingen zijn veelal voorzien van eene boven-

Digitized by Google

kamer, die eenen afzonderlijken opgang buiten het huis heeft. —— Hand. II: 13. Op de hooge jaarfeesten bragten de Joden offerwijn naar den tempel. —— Hand. VIII: 27. Vele Heidenen erkenden in dien tijd den eenigen waren God, en vereerden Hem somtijds te Jeruzalem in den Tempel. Deze werden Jodengenooten genaamd Hoofdst. II: 10. —— Hand. IX: 5. Men ploegt in het Oosten met osſen, die men met ſtokken, (waaraan ſcherpe ijzeren punten, die tot prikkels dienen,) in de hielen ſtoot, als zij niet ſpoedig voortgaan. —— Hand. XIII: 15. de genen, die in de Synagogen eene redevoering of voorſtel doen wilden, hadden daar toe vrijheid, als zij in eene zekere daar toe verordende bank gingen zitten; dan werden zij zelfs, als de gewone Leeraars gedaan hadden, gevraagd. — Hand. XVI: 13. In het Oosten houdt men plegtige Godsdienſtige wasſchingen in de rivieren, bij welke ook gebeden gedaan worden. —— Hand. XVI: 16. In het Oosten leeren ſommigen de kunst van buikſpreken, en die werden van ouds als godſpraken geëerbiedigd en geraadpleegd. —— Hand. XVI: 38. Die het Romeinſche burgerregt hadden, hadden in de aan de Romeinen onderworpene Landen vele vrijheden en voorregten, vooral in het lijfſtraffelijke. —— Hand. XVII: 18. de Heidenſche Leeraars van dien tijd waren ook in onderſcheidene Secten verdeeld. Epicuristen hadden eene ruime,

Sto-

Digitized by Google

Stoïcyten eene zeer ſtrenge zedeleer. Daar de Heidenen vele Goden eenden, meenden ſommigen van hun, toen zij van Jezus en de opſtanding hoorden, dat de een een God, en de andere een Godin was. —— Hand. XVIII: 18. XXI: 23. 24. de Joden deden ſomtijds Godsdienſtige geloften, en voor dat die niet volbragt waren, en de offers, bij dezelve gebruikelijk, niet aan God toegebragt waren, werden zij niet geſchoren. —— Hand. XXII: 23. vindt men de gewone teekenen van oproer onder de Oosterlingen. —— Rom. XIV: 2. 5. Sommigen der eerſte Christenen namen nog de Joodſche onderſcheiding der ſpijzen in reine en onreine in acht, als mede de onderſcheiding in heilige en onheilige dagen. —— 1 Cor. I: 17—27. De Wijsgeeren der Heidenen beijverden zich allen, van welke Secte zij ook waren, om hunne begrippen, met veel vertooning van wijsheid en welſprekendheid voort te planten. —— 1 Cor. IX: 24— Phil. III: 11—14. 2 Tim. IV: 7. De Heidenen hielden dikwijls loopſpelen, in welke eenige perſonen in eene afgeperkte loopbaan tegen elkander liepen, en hij die het eerst aan den eindpaal kwam, greep naar den opgehangenen prijs, en ontving eene van takken gevlochtene kroon tot belooning. —— 1 Cor. XV: 32. De Heidenen wierpen ſoms in hunne ſchouwburgen menſchen voor de wilde dieren, die zij tot dat einde daar bij op-

Digitized by Google

gesloten hielden, ten einde dezelve tegen elkander te zien vechten. —— 1 Cor. XV: 52. 1 Thess. IV: 16. De bazuin werd bij de oude Volken gebruikt, om het volk tot burgerlijke of godsdienstige zamenkomsten bijeen te roepen. —— Efez. II: 20. 2 Tim. II: 19. Aanzienelijke gebouwen in het Oosten kregen in derzelver grondvesten eenen zwaren eersten steen, op welken een of ander opschrift gehouwen werd. —— 1 Tim. I: 4. IV: 7. VI: 4. 20. 2 Tim. II: 16. Tit. III: 9. Onder de Volken van Azië hield men zich toen met vele afgetrokkene nuttelooze onderwerpen op, en men verbeeldde zich, dat dat de ware wetenschap was: en zulks besmettede ook nu en dan sommige Christenen, welke niet alleen eenige dier nietige gevoelens aannamen, maar ook over het geheel de bij de Heidenen gebruikelijke manier van voorstellen gaarne volgden. —— In den Brief aan de Hebreën heeft de Schrijver steeds de Godsregeering, en de onderscheidene deelen van den Godsdienst der Joden op het oog, en maakt daarop gedurige zinspelingen. —— Hebr. XII: 1. De menschen, die in de bovengemelde loopbanen wedloopen zouden, wierpen eerst allen last en veele kleederen af, om door niets in het loopen verhinderd te worden. —— Openb. III: 12. VII: 3. IX: 4. enz. Het was het gebruik der oude Oosterſche Volken, om de slaven met het gewoone merkteeken hunner heeren te brandmerken.

§. 33.

Digitized by Google

§. 33. Uit het bijgebragte blijkt duidelijk, hoe onontbeerlijk de regte kennis van het Oude Testament tot het regt verſtand van het Nieuwe is. In het eerſte toch worden die godsdienſtige en burgerlijke inrigtingen, die onder de Joden en andere Oosterſche Volken plaats grepen, en op welke in het laatſte gezinſpeeld wordt, of van welke daar in ſlechts met een enkel woord melding gemaakt wordt, volledíger en breedvoeriger opgegeven.

VIERDE AFDEELING.

Verklaring van plaatſen uit het oogmerk van de geheele rede, waar in zij voorkomen.

§. 34. Men moet bij elke plaats niet alleen acht geven op het verband, waar in dezelve tot het onmiddelijk voorgaande of volgende ſtaat, waar van wij in het vervolg ook ſpreken zullen, maar ook op het voornaamſte oogmerk der geheele rede, waarin dezelve voorkomt. Door daarop acht te ſlaan, ontdekt men niet zelden, dat de woorden eenen geheel anderen zin hebben, dan men in den eerſten opſlag, bij de oppervlakkige beſchouwing, denken zou.

VOORBEELDEN: Matth. V: 6. 10. 20. VI: 33. wordt geſproken van *geregtigheid*, en ligt

Digitized by Google

zou men daar bij kunnen denken aan de kracht van Christus zoenverdienſten, indien niet het oogmerk der zoogenaamde Bergleerrede van den Heiland ware, om de Joden van de nietige ſchijnheilige deugdsbeoefening der Phariſeërs af te trekken, en hen op te leiden tot betere denkbeelden over deugd en godsvrucht, zonder dezelven nog met het leerſtellige te willen ophouden. En daar uit blijkt, dat het gemelde woord daar verſtaan moet worden van een waarlijk deugdzaam, Godebehagelijk hart en wandel, zoo dat de zin is: V: 6. *Zalig zijn die hongeren en dorſten* (verlangen) *naar de geregtigheid* (onderrigt nopens de regte beoefening der ware deugd), *want zij zullen* (nu door mij) *verzadigd worden* (voldoening erlangen). V: 10. *Zalig zijn die vervolgd worden om der geregtigheid wille* (om de leer en betrachting der ware deugd en godsvrucht), *want hunner is het koningrijk der hemelen*, (zij zijn ware leden van het nieuwe Godsrijk, en zullen deel hebben aan deszelfs voorregten). —— V: 20. *Ik zegge u, ten zij uwe geregtigheid* (uw beſtaan en gedrag) *overvloediger* (zedelijker) *zij als der Schrifigeleerden en Phariſeërs, dat gij in 't koningrijk der hemelen geenszins zult ingaan* (geen deel zult hebben aan de voorregten van de nieuwe inrigting van den Godsdienst). —— *Zoekt eerst* (legt u boven al toe op) *het Koningrijk Gods*

Digitized by Google

Gods en zijne geregtigheid (het Christendom en de beoefening van deszelfs voorſchriften), *en alle deze* (aardſche) *dingen zullen u* (dan ook wel) *toegeworpen worden.* In dien zelfden zin was dit woord ook gebruikt Hoofdſt. III: 15. —— Joann. I: 1. zou men ligt door *het Woord* de wijsheid, de rede verſtaan, als men niet aan het oogmerk van Joannes Euangelie, en alleen aan de Spreuken van Salomo dacht, maar het oogmerk van Joannes Euangelie is om de menſchen van Jezus Meſſiasſchap te overtuigen, gelijk blijkt uit Hoofdſt. XX: 31. en daar uit blijkt, dat wij hier door *het Woord* Jezus Christus verſtaan moeten: te meer nog, daar dit ook bevestigd wordt door den zamenhang. vers. 14 en 17, en door 1 Jo. I: 1—3. —— Jo. VI: 27. zou men ligt verklaren als een ſtellig verbod van vlijt in het behartigen van tijdelijke belangen, zoo het geheele beloop van dit Hoofdſtuk niet leerde, dat het Jezus oogmerk was, om die menſchen te berispen, die Hem volgden, om dat Hij hen op eene wonderdadige wijze van brood verzorgd had; waarom de zin is: *Zoekt* (bij mij) *niet om de ſpijze die vergaat*, maar om die, welke tot in eeuwigheid blijft, want die wil ik u geven. —— Jo. XIV: 21b. werd ligt verklaard, als of Jezus daar bijzondere onmiddelijke openbaringen aan allen, die hem lief hebben, beloofde. Maar des

Hei-

Digitized by Google

Heilands oogmerk met de rede, in dit en de volgende Hoofdſtukken geboekt, was, om zijne Apostelen te troosten met de voorregten, die zij te wachten hadden, en in het bijzonder met zijne opſtanding uit de dooden, en de gelukkige gevolgen van dezelve, en met zijne hemelvaart en de uitſtorting van den Geest, die daarop volgen zouden: zoo dat de zin is: *Die mij lief heeft, zal van mijnen Vader geliefd worden*, (mijn Vader zal voor hem onder mijn lijden zorgen), *en ik zal hem liefhebben*, (mijne liefde aan hem toonen), *en ik zal mij zelven aan hem openbaren* (door mij, na mijne opſtanding, zigtbaar aan hem te vertoonen). *Openbaren* komt dikwijls voor in de beteekenis van *zigtbaar verſchijnen*, ziet 2 Cor. V: 10. 1 Jo. III: 2. enz. —— Hand. II: 20. 21. werd zeer ligt onbevooroordeeld verſtaan van den algemeenen oordeelsdag, en de eeuwige zaligheid. Maar het oogmerk van Petrus blijkt aldaar duidelijk te zijn, om de Joden, die hij toen voor zich had, tijdelijke, kort aanſtaande oordeelen aan te kondigen, als zij de uitſtorting van den H. Geest niet eerbiedigden, en daarom moeten wij door *den grooten en doorluchtigen dag* verſtaan, een tijdſtip van tijdelijke ſtrafoefening over de Joden; door de genen, *die den naam des Heeren aanroepen*, de Christenen van dien tijd, welke, meermalen zoo beſchreven worden in de Handelingen der Apos-

Digitized by Google

Apostelen; en door het *zalig worden*, het behouden blijven van de algemeene slachting, die de vijanden onder de Joden maken zouden. *Dag* wordt zoo meermalen van allerlei tijden van algemeenen rampspoed gebruikt bij de Propheten, en zalig worden komt in het N. T. dikwijls voor van tijdelijke behoudenis, zoo als uit het vervolg nader blijken zal. —— Hand. III: 19—21. zou men bij de tijden der verkoeling, en der wederoprigting aller dingen wel aan tijden willen denken, die nog toekomstig zijn, als het oogmerk van Petrus rede, waar in die voorkomen, niet bleek te zijn, om Joodsche menschen uit de Profeten te betoogen, dat die tijden, van welken zij gesproken hadden, nu reeds gekomen waren. Dus zal de zin zijn: (Welke van tijd tot tijd gezegd hebben, namelijk de Profeten, ziet vers 18) *Betert u dan, en bekeert u, op dat uwe zonden mogen uitgewischt worden, als de tijd der verkoeling* (der overziening van de vorige onwetendheid Hoofdst. XVII: 30.) *zal gekomen zijn van het aangezicht des Heeren* (van den Heere). *En hij gezonden zal hebben Jezus Christus, die u te voren* (reeds lang) *gepredikt is, welken de hemel moet ontvangen*, (bewaren), *tot dien tijd der wederoprigting aller dingen*, (tot de volheid des tijds), *die God gesproken heeft*, (welke God heeft laten voorzeggen) *door den mond aller zijner heilige*

Pro-

Digitized by Google

Profeten van alle eeuwen. —— In de rede van Stephanus Hand. VII: komt veel voor, dat niet ten vollen met het Oude Testament zou kunnen overeengebragt worden, of ten minste zeer onvolledig zou schijnen, als het niet uit Hoofdst. VI: 13. 14. en VII: 1. bleek, dat het 't oogmerk van zijne geheele rede was, om alleen maar in zoo verre de oude geschiedenissen te doorloopen, dat het bleek, dat hij dezelve eerbiedigde, en dat Jezus regt had, om veranderingen te maken in den Godsdienst van Mozes. —— Hand. XV: 29. kan men niet verklaren als een algemeen gebod, waar bij aan alle Christenen verboden wordt het gebruik van heidensch offervleesch, van het verstikte, van bloed en van zwijnenvleesch, (dat misschien verstaan moet worden, waar in onze Overzetting *hoererij* staat), om dat uit vers 21. blijkt, dat het eenige oogmerk van dit verbod, aan de Heidensche Christenen gedaan, geweest is, om de Joodsche Christenen van dien tijd in hunne zwakheden te gemoete te komen, en voor ergernissen te bewaren. —— Rom. III: en op meer andere plaatsen blijkt uit het geheele oogmerk der rede, en uit de tegenoverstelling met *belofte* en *geloof*, waar door de bedeelingen van den Godsdienst onder de Aartsvaders en onder het Euangelie worden te kennen gegeven, dat men door *Wet* noch de tien Geboden noch de ceremoniële voorschriften, maar de ge-

Digitized by Google

geheele Godsdienſtige bedeeling van het Oude Testament verſtaan moet. Wanneer Paulus in den gemelden brief door dat woord iets anders wil te kennen geven, dan voegt hij er doorgaans iets anders tot verklaring bij, bij voorbeeld Hoofdſt. VIII: 2. *Want de wet des Geests des levens in Christus* (de Christelijke Godsdienstbedeeling, die van eenen geestelijken en gelukkigmakenden aard is), *heeft mij vrij gemaakt van de wet der zonde en des doods* (verlost van de onderwerping aan zonde en ellende): of dat blijkt dan, uit het nagaan van het oogmerk der geheele rede. —— Rom. VI: 7. zou men, oppervlakkig beſchouwd, aanmerken, als of Paulus daar zeide, dat de dood den mensch verlost van de ſtraf der zonde, het welk de zin toch volſtrekt niet zijn kan. Sommigen meenen uit den zamenhang te moeten verklaren: als iemand de ſtraf der zonde ondergaan heeft, dan is hij vrij van ſtraffe, maar dat is een matte zin, en ſtrijdt ook tegen des Apostels oogmerk. Zijn oogmerk is hier, volgens vers 1 en 2. om aan te toonen, dat de betrekkingen, waar in de Christenen tot Christus ſtaan, hen verpligten en opleiden, om de zonde na te laten. Dus moet *geregtvaardigd van de zonde* hier beteekenen: verlost van de zonde, niet meer in ſtaat om te zondigen, gelijk het vers 18 ook verklaard wordt. Dit ſtrookt insgelijks best met het voorgaande.

Door

Digitized by Google

Door den doop waren de Christenen ingelijfd in Jezus dood, vers, 3. 4. Dus was nu hunne oude verdorvene geſteldheid, die zij voorheen hadden, met Christus gekruiſigd en vernietigd, waar uit voortvloeide, dat de Christenen dan nu niet meer moesten kunnen zondigen vers. 6. Want, vers. 7. *die geſtorven is, is van het zondigen verlost*, hij kan niet meer in het ligchaam zondigen. —— Rom. VIII: 39. zou men kunnen verklaren, dat niets de Christenen zou kunnen berooven van de liefde tot God in Christus, die zij hadden, indien niet het oogmerk van Paulus met de geheele rede aldaar was, om de Christenen onder het oog te brengen, hoe gelukkig zij waren door de voorregten, die God hun door Christus geſchonken had, en hen daar uit te doen afleiden, wat zij in het vervolg nog te wachten hadden. Hierom moet het aangehaalde vers verklaard worden: dat niets hen zou kunnen berooven van de liefde, die God om Christus wil jegens hen had, maar dat die zich altijd aan hun zou openbaren. —— Rom. IX: 16. ſchijnt oppervlakkig te kennen te geven, dat ware lust en ijver in het behartigen van eeuwig geluk, ſomtijds door eene willekeurige onttrekking van God geheel kunnen mislukken. Maar wat is Paulus oogmerk in de geheele rede? Hij verdedigt Gods gedrag in het overbrengen van zijne gunſten van de Joden

tot

Digitized by Google

tot de Heidenen, Hoofdſtuk IX uit Gods altijd door Hem betoonde vrije keuze in het uitdeelen zijner zedelijke weldaden, Hoofdſtuk X uit het gehouden gedrag der Joden, en Hoofdſtuk XI uit de voorregten, die de geloovige Joden nu nog genoten. Hoofdſtuk IX toont hij vers 6—13. met de voorbeelden der kinderen van Abraham en Iſaak, dat God altijd als vrijmagtig Opperheer gehandeld had in het ſchenken van Godsdienſtige voorregten. Dit deed God regtvaardig, vers 14. want hij was waarlijk vrijmagtig, volgens zijne eigene verklaring aan Mozes gedaan, vers 15. *Zoo is dan*, vers 16. (het bezit van Godsdienſtige voorregten) *niet des genen* (niet het werk van hem) *die wil, noch die loopt*, (die begeert gelukkig te worden, en daar naar tracht), *maar des ontfermenden Gods* (enkel aan Gods vrije ontferming toe te ſchrijven). Hier uit wordt nu het 18. vers ook verklaard. In het 17. vers vaart Paulus voort in het betoogen van Gods vrijmagt: hij doet dat met het voorbeeld van Pharaö, die in vele opzigten ongelukkig geworden was. *Want de Schrift zegt tot Pharaö: tot dit zelve heb ik u verwekt*, (dit ongelukkig lot heb ik voor u beſtemd), *op dat ik in u mijne kracht bewijzen zou, en op dat mijn naam verkondigd worde op de ganſche aarde*, (op dat de Volken, door het zien van mijne aan u betoonde wonderkracht, bewogen worden

mij, den Jehova te erkennen en te eerbiedigen). En hier op leidt hij vers 18. weder eene aanmerking af uit al het beredeneerde: *Zoo ontfermt hij zich dan* (deelt hij dan zijne zegeningen uit aan) *dien hij wil, en verhardt zich* (onttrekt of onthoudt dezelve) *dien hij wil.* — Rom. XIV: 17. zou mogelijk iemand uitleggen van de geregtigheid en blijdschap des geloofs, en den vrede met God, maar het geheele beloop der rede, waar in dat vers voorkomt, heeft zigtbaar het oogmerk, om de Romeinen tot onderlinge liefde en verdraagzaamheid op te wekken, vooral in het stuk van het gebruik der volgens Mozes wet verbodene spijzen. Dus is de zin: *Want het Koningrijk Gods is niet*, (het Christendom bestaat niet in twisten over het gebruik van) *spijze en drank, maar in regtvaardigheid*, (regt doen), *en vrede* (bevordering van eensgezindheid) *en* (onderlinge) *blijdschap door den H. Geest.* — 1 Cor. XV: 50. zou door den oppervlakkigen beschouwer wel verklaard kunnen worden, als of Paulus daar leerde de onmagt van den natuurlijken mensch om een opregt Christen te worden. Maar het geheele oogmerk van den inhoud van dat Hoofdstuk, zoo wel als de zamenhang, leert, dat de zin is: *Doch dit zegge ik, broeders*, (medechristenen,) *dat vleesch en bloed* (onze aardsche, grofzinnelijke natuur) *het Koningrijk Gods niet beër-*

ven

Digitized by Google

ven kunnen (geen bezit van de hemelzaligheid kan nemen), *noch de verderfelijkheid* (dat vergaat) *beërft de onverderfelijkheid* (wordt het onvergankelijke deelachtig). — Gal. III: 24. 25. zou verkeerd opgevat worden, als men daar uit wilde afleiden, dat Paulus begrepen had, dat wij door de wet tot Christus gebragt moeten worden, en zoo lang onder de Mozaïsche Wet zijn, tot dat wij waarlijk in hem gelooven. Het geheele redebeloop leert ons, dat het Paulus oogmerk is, om de Galatiers af te trekken van de verkleefdheid aan de Mozaïsche bedeeling. Hierom ſtelt hij die in een ongunſtig licht, terwijl hij daar en tegen de bedeeling, onder de Aartsvaderen, en onder het Nieuwe Testament zeer verheft, en het verband van die beide tot elkander onder het oog brengt. Van daar is de zin der aangehaalde verſen: *Zoo dan de Wet* (de Mozaïsche bedeeling) *is onze tuchtmeester* (leermeester, opziener) *geweest, tot Christus* (komst op aarde,) *op dat wij uit het geloof* (door de bedeeling des geloofs) *zouden geregtvaardigd worden* (gelukkig worden). *Maar als het geloof,* (de betere bedeeling des N. T.) *gekomen is, zoo zijn wij niet meer onder den tuchtmeester,* (niet langer aan de plegtigheden des O. T. verbonden). — Efez. II: 1. wordt wel eens opgevat van de geestelijke levenloosheid van den verdorvenen mensch, en van de wedergeboorte.

Digitized by Google

Maar het oogmerk van Paulus is hier, de Efeziers te bepalen bij de groote voorregten, die zij van God ontvangen hadden; bij hun tegenwoordig geluk. Daar van is de zin dier plaats: En u heeft hij mede gelukkig gemaakt, daar gij ongelukkig waart door de misdaden en zonden. Levendig worden en zalig worden, wordt vers 5. uitdrukkelijk met elkander verwisseld. — Colos. III: 2. zou men ligt kunnen nemen voor eene algemeene opwekking, om de aardsche dingen te verzaken, en hemelschgezind te zijn. Maar Paulus oogmerk is hier, gelijk uit het voorgaande Hoofddeel blijkt, om de Colossers af te trekken van de gehoorzaamheid aan de lessen van Joodschgezinde Leeraars. De *dingen die op aarde zijn*, zijn dus de uitwendige plegtigheden en feesten des Ouden Testaments, en de *dingen, die boven zijn*, de meer geestelijke en hemelsche werkzaamheden van den Christelijken Godsdienst. — 1 Tim. VI: 20. zou men kunnen opvatten als eene waarschuwing tegen afval van het geloof, tegen hard roepen bij de prediking van het Euangelie, en tegen allerlei menschelijke wetenschappen, indien het oogmerk van Paulus ons niet geheel iets anders leerde. Het doel van den Apostel met dezen brief is, om Timotheus op te wekken, dat hij de leer van het Euangelie zuiver zou bewaren, en niet met andere gevoelens, die toen in zwang waren, zou vermengen. *Het pand*

is,

Digitized by Google

is hier dus de leer van den Christelijken Godsdienst; gelijk men ook klaar ziet uit 2 Tim. I: 12. 13. 14. *Het ijdel roepen* is hevig twisten over ijdele dingen, en *de tegenſtellingen der valſchelijk genaamde wetenſchap* zijn de redetwisten der Oosterſche Wijsbegeerte. —— Hebr. XI. zou men door *geloof* het Christelijk zaligmakend geloof kunnen verſtaan, als het niet duidelijk bleek, dat het Paulus oogmerk was, om aan te toonen, dat de oude Vromen de onzigtbare, toekomſtige, van God aan hun beloofde voorregten met vertrouwen hebben te gemoete gezien. —— Jac. II: 24. zou men misſchien kunnen verklaren, als of daar gezegd werd, dat de betrachting der pligten zoo wel als het geloof noodig was tot verkrijging van de vergeving der zonden. Maar het oogmerk der geheele redenering blijkt duidelijk te zijn, om aan te toonen, dat de beſchouwende erkentenis der Euangeliſche waarheden niet voldoende is, maar dat er vereischt wordt eene hartelijke werkzaamheid met, en beoefening van dezelve. De zin is dus: *Ziet gij dan nu niet, dat een mensch uit de werken* (uit de hartelijke en werkdadige omhelzing der beloften) *geregtvaardigd* (verlost) *wordt* (van de ſtraf), *en niet alleen uit het geloof*, (uit de bloote erkentenis van dezelve)? ——

§. 35. Uit dat onderſcheiden oogmerk van verſchillende Schrijvers met hunne voorſtellen, wordt

Digitized by Google

ook verklaard het onderſcheid, dat er bij de Euangelisten is, in het verhalen van dezelfde gebeurtenisſen: als mede het verſchil, dat men ontdekt in de onderſcheidene opgaven van Paulus bekeering, op den weg naar Damascus. Hand. IX: 3—18. XXII: 6—16. XXVI: 12—18.

§. 36. Bij ſommige plaatſen moet men ook in overweging nemen, welke het algemeene oogmerk van alle Schrijvers des N. T. zij, (om namelijk de waarheid te verkondigen, zoo als Jezus die zelf gepredikt had,) ten einde geen gevaar te loopen, om aan dezelve eenen zin te hechten, die daar tegen ſtrijdt.

Dit moet men vooral in acht nemen bij zulke plaatſen, die iets ſchijnen te leeren, dat ſtrijdt tegen zulke waarheden of voorſchriften, die op andere plaatſen duidelijk worden ingeprent.

VOORBEELDEN: Jac. I: 13. leest men: *God kan niet verzocht worden met het kwade, en hij zelf verzoekt niemand.* Daarentegen wordt Rom. IX: 18. gezegd: *hij verhardt, dien hij wil.* De eerstgemelde plaats, en de doorloopende leer van het N. T. nopens God, leeren duidelijk, dat de zin der laatstgemelde woorden niet zijn kan, dat God de menſchen in het kwade verhard maakt, en dus moet daar eene andere zin worden opgezocht, welken de zamenhang daar gelukkig aan de hand geeft. Immers het verband met het eer-

ſte

Digitized by Google

ste deel van dat vers, en, met al het voorgaande maakt noodzakelijk, dat de zin is: hij houdt zich hard jegens, hij onthoudt zijne weldaden van hun, die hij wil. — 1 Cor. X: 24. en Phil. II: 4. wordt geleerd: *een iegelijk zoeke, dat des anderen is*, en: *een iegelijk zie ook, op het geen dat der anderen is.* Deze woorden kunnen onmoogelijk beteekenen, dat wij verpligt zijn, om ons te bemoeijen met het beoordeelen van het hart en de daden van anderen, wijl wij daar tegen op vele plaatsen gewaarschuwd worden, en onderrigt, dat wij aan ons zelven genoeg hebben, b. v. Rom. II: 1. XIV: 4. 12. Gal. VI: 5. 6. Jac. IV: 12. enz. In de eerste plaatsen wordt ons dus zekerlijk iets anders bevolen: de zamenhang leert ons, dat derzelver zin is: dat wij op eene liefderijke wijze de ware belangen van anderen zullen behartigen en bevorderen. — Doch hier van meer in het vervolg.

§. 37. Hebben wij in het voorgaande doen opmerken, dat het het oogmerk van Jezus en zijne Apostelen in het geheel niet geweest is, om de toenmalige burgerlijke en natuurkundige denkwijze te verbeteren; veel minder nog om wezenlijke bijdragen tot staatkunde en natuurkunde te leveren, ook dat heldert vele plaatsen op.

Wanneer zij derhalve van de Joodsche staatsinrigting gunstig spreken, of door hunne zinspelingen

Digitized by Google

daar op de Romeinſche regeering ingewikkeld ſchijnen goed te keuren, dan beſchouwe men zulks niet als beſliſſend, maar bedenke, dat zij om rust en vrede te bewaren, en om dat hun oogmerk zich niet uitſtrekte tot het verbeteren der burgerlijke regeeringsvorm, alles wat daar toe behoorde, ongerept wilden laten ſtaan.

En ſpreken zij van duivelbezweerders, verſchijningen van geesten of ſpooken, van werkingen der duivelen op de ligchamen der menſchen, van het naderen van land Hand. XXVII: 27. en van het aanſtaande branden der elementen 2 Petr. III: 10. dan moet men daar uit niet afleiden, dat het geen de natuurkunde en bovennatuurkunde daar tegen leeren, onwaarheid is, maar in het oog houden, dat Jezus en de Apoſtelen in zulke dingen het gewone ſpraakgebruik volgden, om dat het hun oogmerk niet was zich tegen andere Volksdwalingen dan godsdienſtige te verzetten. — Hier van moet men evenwel uitzonderen de verhalen nopens de *bezetenen*, daar God, ten tijde van Jezus verblijf op aarde, den duivel eene buitengewone magt over ſommige menſchen gaf, op dat het op eene in het oog loopende wijze blijken zou, dat Jezus de magt des duivels zou verbreken. Dit middel was daar toe zeer geſchikt, wijl de Joden allerlei ongeſteldheden aan den duivel toeſchreven.

§. 38.

Digitized by Google

§. 38. Eindelijk overwege men altijd, of iets aangevoerd wordt met oogmerk om het te leeren, dan of het gezegd wordt met oogmerk om te berigten, dat zoo iets door eenen anderen is geſproken geworden.

In het laatſte geval kan iets, dat in het Euangelie ſtaat, wel eens volſtrekte onwaarheid behelzen. Zoo is het b. v. geene waarheid, dat er ſpooken zijn, om dat Jezus toen nog onkundige Leerlingen dat Matth. XIV: 26. zeggen; of dat God geene zondaars hoort, om dat een feilbare Jood zulks Jo. IX: 31. voor waarheid houdt; of dat elk mensch eenen gelei-engel heeft, om dat dat het gevoelen ſchijnt geweest te zijn van die menſchen, welker woorden Hand. XII: 15. worden opgegeven.

VIJFDE AFDEELING.

Verklaring van plaatſen uit den onderſcheidenen aard der ſtukken, perioden, of berigten.

§. 39. Zeer verſchillend is de aard der voorſtellen, welke gedaan worden. Nu eens geven de Schrijvers des N. T. ons een verhaal van gebeurde zaken, of gehoudene redevoeringen, dan eens lezen wij hunne brieven; nu eens ſtellen zij ons

Digitized by Google

vergelijkingen voor van min duidelijke met meer bekende zaken, dan eens geven zij ons ſpreekwoorden op, die in dien tijd in gebruik waren; ſomtijds vindt men met verſchillende woorden op onderſcheidene plaatſen hetzelve voorgeſteld; dan ontmoet men bewijzen van waarheden; dan vragende voorſtellen; dan omſchrijvingen van woorden of zaken; dan tusſchenredenen; dan leenſpreuken; dan tegenoverſtellingen; dan aanhalingen uit het Oude Testament; en telkens behoort niet alalleen tot regt verſtand van het geen wij lezen, in het oog gehouden te worden, van welken aard dat gene is, dat ons voorkomt, maar ook bij elk ſoort van voorſtel moet iets bijzonders in acht genomen te worden, gelijk blijken zal, uit het geen wij nopens al het opgenoemde, en nopens de onderſchriften der Brieven in deze afdeeling zeggen zullen.

§. 40. De *verhalen*, die bij de Euangelisten, in de Handelingen der Apostelen, en de Brieven voorkomen, zijn eenvoudig en onopgeſmukt, en voortgevloeid uit de pennen van brave en godvruchtige menſchen, die oog en oorgetuigen waren van het geen zij melden. Dezelve zijn dus allezins geloofwaardig. Het wonderbare, het welk daar in voorkomt, moet verklaard worden uit de buitengewone omſtandigheden van het allergewigtigst tijdperk, uit het welke zij verhalen. De invoe-

Digitized by Google

voering van eene nieuwe godsdienstige inrigting door Gods eigen Zoon vereischte openbare afwijkingen van den gewonen loop der dingen. Onnatuurlijk en verachtenswaardig zijn dus de poogingen van hun, die het wonderbare in de Euangelie-verhalen uit dezelve willen uitwringen, en daar toe allerlei gezochte verklaringen aan dezelve geven.

§. 41. Geen één der Euangelisten had het plan, om eene volledige beschrijving van Jezus leer en daden te geven. Elk hunner koos slechts het een en ander daar uit, om dat hunne oogmerken hen noodzaakten om beknopte opstellen te leveren, en de redenen en daden van den Heiland ontelbaar vele waren. Hier van is het, dat wij en bij alle Euangelisten niet dezelfde verhalen vinden, het welk hunne geloofwaardigheid zeer versterkt, en ook niet alles bij allen op dezelfde plaats vinden. Daar zij toch geen volledig levensberigt leveren wilden, maar slechts bijzonderheden uit Jezus leven, daar waren zij ook niet verpligt om zich overal te binden aan de orde des tijds, in welken de zaken waren voorgevallen. Zij moesten nu meer letten op den aard der voorvallen en redenen, om gelijksoortige, zoo veel moogelijk, bij elkander te voegen, gelijk door hun ook dikwijls geschied is.

Lukas en Joannes hebben de tijdorde meer in acht

acht genomen dan Matttheus en Marcus. Voorbeelden bij te brengen van der Euangelisten onopmerkzaamheid op het op elkander volgende der gebeurtenisſen, en van het onbepaalde hunner tijdbepalingen, zou eene onnoodige wijdloopigheid veroorzaken. Ik verwijze mijne ongeleerde Lezers hieromtrent naar C. W. STRONCK, *de Geſchiedenis van Jezus, naar de vier Euangelisten. Een leesboek voor Christelijke huisgezinnen.* Utr. 1800. wiens rangſchikking in de meeste gevallen de waarſchijnlijkſte is.

§. 42. Dat de Euangelisten de tijdorde niet naauwkeurig volgden, veroorzaakt in hunne verhalen wel eens eene ſchijnſtrijdigheid, die door eene opmerkzame vergelijking van dezelve met elkander geheel wordt opgeheven. Zoo zijn er ook nog andere verſcheidenheden in de Euangeliſche verhalen, die in den eerſten opſlag ſchijnen ſtrijdigheden te behelzen, en die toch evenwel gemakkelijk met elkander vereffend worden, wanneer men maar in het oog houdt, dat de eene Euangelist ſommige bijzonderheden wel eens wat nader en bepaalder heeft opgegeven den de ander.

VOORBEELDEN: Lukas zegt IX: 28. onbepaald *omtrent agt dagen*, maar Mattheus bepaalt het XVII: 1. op *zes dagen*. — Marc. X: 46. en Luk. XVIII: 35. wordt bepaaldelijk van éénen blinden geſproken, die op den weg naar Jericho door

Digitized by Google

door den Heiland genezen werd, waarſchijnlijk om dat die eene blinde de ſpreker geweest is, terwijl Mattheus XX: 29. berigt, dat er op dien weg twee blinden genezen zijn. —— Matth. XXVI: 8. wordt onbepaald gezegd, dat *de Discipelen* Maria berispt hebben, Marc. XIV: 4. meer bepaald *eenigen* derzelver, en Jo. XII: 4. leert ons bepaaldelijk, dat Judas de eerſte en eigenlijk de eenige berisper geweest is, wien anderen in eenvoudigheid zullen hebben toegeſtemd. —— Matth. XXVI: 9. wordt onbepaald gezegd, dat de Apostelen zouden gezegd hebben, dat de olie, met welke Maria den Heiland zalfde, *duur* had kunnen verkocht worden, maar Jo. XII: 5. wordt bepaaldelijk aangegeven, hoe hoog zij dezelve gewaardeerd hebben. —— Marc. XIV: 30. voorzegt Jezus: *Voorwaar ik zegge u, dat heden in dezen nacht, eer de haan tweemaal gekraaid zal hebben, gij mij driemaal zult verloochenen.* Bij Mattheus is het XXVI: 34. *eer de haan gekraaid zal hebben.* Dus ook Luk. XXII: 35. en derhalve onbepaaldelijk. —— Joannes heeft XVIII: 18. 25. bepaaldelijk opgegeven de plaats, waar Petrus zijnen Heer verloochend heeft, terwijl andere Euangelisten ons omtrent die plaats meer in het onzekere laten, en derhalve uit hem moeten worden opgehelderd. —— Marc. XV: 24. wordt onbepaald gezegd, dat de krijgsknechten over Jezus *kleeding* het lot geworpen

pen hebben, maar Jo. XIX: 24. wordt bepaald, dat dit geſchied is over den *rok*. —— Matth. XXVII: 44 en Mark. XV: 32. zeggen onbepaald, dat *de moordenaars* Jezus ook gelasterd hebben, doch Lukas geeft XXIII: 39. nader bepaald op, dat *één* derzelver dat gedaan heeft. ——

§. 43. Ook verdient het onze opmerking, dat men vele berigten nopens gebeurtenisſen, redenen en aanſpraken vindt, welke ſlechts een verkort uittrekſel van dezelve behelzen, en geenszins als volledige opgaven beſchouwd moeten worden. Het behartigen der kortheid, noodzaakte de Euangelisten volſtrekt tot het maken van uittrekſels. Van hier is het, dat hunne opgaven van gebeurtenisſen ſoms in kleinigheden van elkander verſchillen moesten, en wel zoo noodzakelijk, dat wanneer zulks nu, nu zij alles verkort hebben, geen plaats had, men dan wel genoodzaakt zou zijn om te ſtellen, dat zij eene bedriegelijke afſpraak met elkander gemaakt, of ten minſte elkander uitgeſchreven hadden. Hoogstwaarſchijnlijk hebben zij nu en dan ook redevoeringen, toeſpraken en antwoorden verkort geboekt; gelijk niet alleen uit vergelijking van de Euangelisten met elkander, maar ook uit den aard en de gedaante van ſommige opgaven zelven ſchijnt voort te vloeijen.

VOORBEELDEN: Matth. III: 7—12. Mark. I: 7. 8. Luk. III: 7—18. vindt men ſlechts de hoofd-

Digitized by Google

hoofdzaken uit de gedurige prediking van Joannes den Dooper. —— Matth. IV: 17. Marc. I: 15. wordt ook niet de woordelijke, maar de hoofdzakelijke inhoud der prediking van Jezus Christus voorgesteld. —— Matth. XVII: 20. 21. Het antwoord, dat Jezus daar aan de Apostelen geeft, is zekerlijk ook, gelijk uit zijnen ernst en de behoeften der Apostelen blijkt, meer uitvoerig geweest. — Matth. XXVI: 2. draagt ook duidelijke kenmerken, dat het eene opgave enkel van den hoofdinhoud van 's Heilands redenering tot de Apostelen over zijn aanstaande lijden behelst. —— Matth. XXVIII: 18—20. behelst insgelijks het voornaamste van 's Heilands onderrigtingen, aan zijne Leerlingen na zijne opstanding in Galilea gegeven. Wij vinden hier toch drie voorname bijzonderheden, die alle op zich zelve staan. Vooreerst een berigt van Jezus nopens zijne aanstelling tot Heer over alle dingen: *Mij is alle magt gegeven in den hemel en op aarde*, (de Vader heeft mij eene volkomene oppermagt over het heelal gegeven). Dan eene lastgeving aan de Apostelen nopens hunne aanstaande ambtsbediening: *gaat dan henen*, *onderwijst alle volken*, (brengt allerlei menschen toe tot mijne gemeente), *dezelve doopende* (door hen te doopen), *in den naam* (op last, of tot vereering) *des Vaders*, *des Zoons en des H. Geestes*; *leerende hun* (en door hun te leeren) *onderhou-*

houden, alles wat ik u geboden heb (te predikken). En ten derde eene belofte van zijnen aanſtaanden bijſtand: *En ziet, ik ben met ulieden* (met u, en met hun, die door uwen dienst in mij gelooven), *alle de dagen* (door alle tijden heen) *tot de voleinding der wereld.* Dat Jezus toen veel meer gezegd heeft, blijkt ook klaar uit vergelijking van deze plaats met Marc. XVI: 15—18. waar geheel andere woorden voorkomen. — Marc. IV: 40. Luk. VIII. 25. wordt ook ſlechts de zakelijke inhoud der berisping van den Heiland opgegeven: *Wat zijt gij zoo vreesachtig? Hoe? hebt gij geen geloof?* (geen vertrouwen op God)? — Luk. IV: 21. En hij begon tot hun te zeggen: *heden is deze ſchrift in uwe ooren vervuld*, (hij betoogde hun, dat die voorregten, die in dat gedeelte der Schrift gemeld worden, thans aan hun geſchonken werden). — Luk. IX: 3—5. bevat ook alleen het hoofdzakelijke van het geen Jezus aan zijne Apostelen zeide, toen hij dezelven uitzond. — Luk. X: 41. 42. Als zulk eene verkorte opgave kan men ook beſchouwen het antwoord van den Heiland aan Martha: *Gij bekommert en verontrust u over vele dingen* (gij maakt vele onnutte moeite), *maar een ding is noodig* (wij hebben aan eenerlei ſpijze genoeg). *Doch Maria* (wat Maria aangaat, zij) *heeft het goede deel uitgekozen* (hare keuze heeft zich tot nuttige werkzaam-

Digitized by Google

taamheden bepaald), *het welk van haar niet zal weggenomen worden* (waar van gij haar nu niet behoort af te trekken). — Luk. XIX: 46. Jezus zal ook zeker meer tot de wisselaars in den tempel, die hij uitdreef, gezegd hebben, als daar is aangeteekend. — Luk. XXIV: 46—49. is ook, gelijk uit vs. 45. blijkt, een uittrekſel uit Jezus gezegden. *En hij zeide tot hun: Alzoo is er geſchreven, en alzoo moest de Christus lijden, en van den dood opſtaan ten derden dage* (hij toonde hun aan, dat dat voorzegd was, en dat dus dat een en ander had moeten gebeuren). *En in zijnen naam* (op zijn gezag) *gepredikt worden bekeering* (dat de menſchen zich bekeeren moeten) *en vergeving der zonden* (daarop vergeving van zonden zullen ontvangen) *onder alle volken, beginnende van Jeruzalem. En gij zijt getuigen van deze dingen* (gij hebt dat alles bijgewoond, om het aan anderen te kunnen verkondigen). *En ziet ik zende de belofte mijns Vaders op u* (ik zal de belofte nopens mijns Vaders hulp en bijſtand welhaast aan u vervullen): *maar blijft gij in de ſtad Jeruzalem, tot dat gij zult aangedaan zijn met kracht uit de hoogte* (hemelſche wonderkracht zult ontvangen hebben). — Jo. V: 14. zal ook de verkorte aanſpraak van onzen Verloſſer behelzen aan den man, die door Hem van eene acht en dertig jarige krankheid genezen was. *Zie,*

Digitized by Google

gij zijt gezond geworden, (ik heb u genezen, maar) *zondig niet meer*, (doe die zonden niet weder, uit welke uwe krankheid voortkwam) *op dat u niet wat ergers geſchiede* (op dat gij die krankheid niet weder van nieuws krijgt, en daar van dan niet weder genezen wordt). —— Jo. XX: 21—23. ſchijnt ook een uittrekſel te bevatten van Jezus redenering: *vrede zij ulieden* (het ga ulieden in allen opzigte wel) *gelijkerwijs mij de Vader gezonden heeft, zende ik ook ulieden* (tot dat zelfde leeraarswerk ſtelle ik ook ulieden aan). *En als hij dit gezegd had, blies hij op hun*, (tot een zinnelijk teeken van den geestdrift, dien zij ontvangen zouden), *en zeide tot hun*, (tot verklaring van dat blazen): *ontvangt den H. Geest* (ontvangt welhaast de gaven van Gods Geest, om die zending getrouw te kunnen waarnemen). *Zoo gij iemands zonden* (iemands wangedrag jegens u lieden) *vergeeft, dien worden zij vergeven, zoo gij iemands zonden houdt* (hun die niet kwijtſcheldt), *dien zijn zij gehouden* (dien blijven dezelve open ſtaan). —— Hand. VIII: 37. ſchijnt het antwoord van den Kamerling aan Philippus ook de hoofdinhoud van zijne afgelegde belijdenis te zijn. *Ik geloof, dat Jezus Christus de Zoon van God* (de ware Meſſias) *is.* — Hand. IX: 15—17. het geen aldaar voorkomt, van het bevel van J. C. aan Ananias, en van de aanſpraak van denzelven

aan

Digitized by Google

aan Paulus moet ook zoo worden opgevat. —— Hand. X: 36—43. De prediking van Petrus ten huize van den Hoofdman Cornelius is zekerlijk ook breedvoeriger geweest. —— Hand. XI: 23. komt ook alleen het hoofdzakelijke van Barnabas redenen voor: *vermaande ze allen, dat zij met een voornemen des harten* (met een vast voornemen) *bij den Heere* (in het Christendom) *zouden blijven.* —— Hand. XIII: 16—41. de redevoering van Paulus in de Synagoge te Antiochie, draagt, zoo als zij bij Lukas voorkomt, ook verscheidene kenmerken van verkorting. —— Hand. XXIV: 3—8. de aanklagte van Tertullus wordt ook doorgaans geacht van Lukas verkort te zijn. —— Hand. XXVI: 2—29. de aanspraak van Paulus aan Agrippa is ook in sommige deelen door Lukas verkort, zoo als uit vers 7 en 8 en vers 26 en 27 vooral zigtbaar is.

§. 44. De *Brieven* der Apostelen moet men steeds als brieven beschouwen. De stijl in, en het beloop van dezelven verschilt veel van die der redevoeringen. In brieven komen vele bijzonderheden voor, die op de omstandigheden der Schrijvers, of der genen, aan welken geschreven werd, betrekking hebben. Aanspraken, heilwenschen, groetenissen, affluitingen. De stijl heeft meer van het vrije, ongedwongene, dan van het stijve betoogende. De onderwerpen worden zoo geregeld

Digitized by Google

niet afgehandeld of uitgeput, als bij aanſpraken en redevoeringen. Zaken, die van eenen zeer verſchillenden aard zijn, worden in dezelven meermalen voort na elkander verhandeld. Dit moet men bij de Apostoliſche brieven in acht nemen. Wil men dezelven, of eenige deelen van dezelven regt verſtaan, dan moet men den geheelen Brief overzien, hoofd en ſloc, en bijzondere gedeelten van denzelven naauwkeurig nagaan. Wanneer men zich zoo geheel in den ſtand van den Schrijver verplaatst heeft, dan kan men eerst regt den zin van zijne uitdrukkingen vatten.

§. 45. De Schrijvers waren Apostelen. Nopens den Brief van Jacobus verſchilt men, of die geſchreven zij door den Apostel Jacobus, bijgenaamd den kleinen, Zoon van Alpheus en Maria, en neef van den Heiland, dan of Jacobus een broeder des Heeren, de Schrijver zij, ſchoon het eerſte het waarſchijnlijkſte is. De Brief aan de Hebreën wordt door velen geacht niet door Paulus, maar door eenen onbekenden geſchreven te zijn. Maar, wanneer men bedenkt, dat juist dat onderwerp, dat Paulus in zijne Brieven meest behandelde, en waarover hij meest ijverde, namelijk de nutteloosheid der Joodſche Wet voor de Christenen, om dezen van alle Joodſche gevoelens af te trekken, ook daar in behandeld wordt; dat datzelfde voortredeneren op toevallig gebruikte woorden,

Digitized by Google

den, het welk in Paulus Brieven voorkomt, hier ook gevonden wordt; dat er vele ſpreekwijzen in voorkomen, die Paulus bijzonder eigen waren; en dat hij, als een leerling van Gamaliël, juist geſchikt was, om zulk eenen Joodsch-geleerden Brief te ſchrijven, dan is er geene genoegzame reden, om aan eenen anderen Schrijver dan aan Paulus te denken. —— Paulus ſchreef zijne Brieven doorgaans mede in naam van die Medeleeraars, die hij dan bij zich had, zoo als men ziet in het begin der Brieven aan de Corinthiers, Galatiers, Philippiërs, Colosſers, Theſſaloniers, en Philemon. —— Misſchien deed de ongeſteldheid des ligchaams, waar over hij in zijne Brieven meermalen klaagt, hem het ſchrijven moeijelijk vallen, waarom hij doorgaans zijne Brieven uit het hoofd voorzeide aan eenen anderen, die dezelven opſchreef, in welke gevallen hij ze onderteekende. Rom. XVI: 22. 1 Cor. XVI: 21. Col. IV: 18. 2 Theſſ. III: 17. En wanneer hij eens zelf ſchreef, dan doet hij zijne Leerlingen opmerken, dat dat iets buitengewoons en groots was. Gal. VI: 11.

§. 46. De menſchen, aan welken geſchreven werd, waren Christenen, die kort te voren uit het Jodendom of Heidendom waren overgekomen; overgeblevene verkeerdheden, daar uit oorſpronkelijk, hadden, welke onder ons onbekend zijn; in omſtandigheden verkeerden, die van de onze zeer

Digitized by Google

verſchilden; en met onze godgeleerdheid, wijsbegeerte, verfijnden ſmaak en gewonen leertrant in het geheel niet bekend waren. Hunne kundigheden moesten nog zeer vermeerderd en gezuiverd, hunne zeden verbeterd, hun geloof verſterkt worden. Schoon de Christelijke leer over het algemeen, naar de mate hunner kundigheden, door Gods genade op hunne harten en zeden reeds eenen verwonderlijk grooten invloed maakte. Dus kon Paulus, daar hij aan geheele Gemeenten ſchreef, derzelver leden over het geheel zeer wel om hun geloof en liefde prijzen, alſchoon hij vervolgens de ondeugden en verkeerdheden van ſommigen derzelver berispt. Wanneer hij hen *geroepenen van Christus*, *geliefden Gods*, *geroepene heiligen*, *geheiligden in Jezus Christus*, *geloovigen*, *uitverkorenen*, noemt, dan gebruikt hij benamingen, die men in dien tijd aan de gedoopte Christenen in het algemeen gaf, om dat zij door Gods goedheid dadelijk overgebragt waren tot het Christendom, daar door afgezonderd waren van alle andere menſchen, boven dezen derhalve zeer bevoorregt, en in het genot van Gods vaderlijke liefdeblijken geſteld, en reeds aanvankelijk door den invloed der Christelijke leer over het algemeen veel heiliger waren dan Joden en Heidenen.

§. 47. Bijzonder vorderen ook onze opmerking de *gelijkenisſen*, die wij in het N. T. vinden.

Men

Digitized by Google

Men verdeelt dezelve in twee onderſcheidene ſoorten. De eerſte zijn verſierde verhalen van gebeurtenisſen of zaken, die duidelijk zijn, voorgeſteld om daar door andere zaken meer duidelijk, of zekere waarheden aannemelijk te maken. De zulke gebruikte onze Heiland veel in zijn onderwijs. De tweede zijn korte vergelijkingen, ontleend van natuurlijke dingen, om geeſtelijke zaken te verduidelijken, of in een ſierlijk gewaad voor te dragen. Deze laatſte vindt men overal in het N. T.

§. 48. De verſierde verhalen van den Heiland verdienen onze bewondering om derzelver eenvoudigheid, verſcheidenheid, juistheid en volledigheid, geſchiktheid voor de vatbaarheid der menſchen van dien tijd, en gepastheid ter bereiking van hun doel. Men misbruikt dezelve, of liever men kent derzelver ſchoonheid, en de leerwijsheid, die daar in doorſtraalt, niet, wanneer men aan dezelve meer dan eenen en vooral eenen zoogenaamden geeſtelijken zin geeft, allerlei toeſpelingen maakt op de zaken, die daar in voorkomen, en veel verder gaat, dan met het doel van den Zaligmaker beſtaan kan. Bij dezelve komt dus boven al te pas, dat men onderzoeke, wat het oogmerk der gelijkenis zij, en wat volgens dat oogmerk het punt of derde van vergelijking zij, en dat men dat derde in het oog houde, zonder zich met beſpiegelingen en gisſingen op te houden, die daar van afwijken.

Digitized by Google

VOORBEELDEN: Matth. XIII: 3—8. in de gelijkenis van den zaadzaaijer heeft Jezus Christus het oogmerk, om aan te toonen, dat de lotgevallen van de prediking van het Euangelie zeer verſchillend zijn, naar den onderſcheidenen toeſtand der menſchen, die dezelve aanhooren, zoo als uit het volgende in dat Hoofdſtuk blijkt. Hij heldert dat op door eene vergelijking met de onderſcheidene lotgevallen der zaadkorrels, welke een zaaijer in het Oosten uitſtrooit. Dewijl daar de paden over onafgegravene akkers loopen, de aarde daar hier en daar zeer dun over rotſigen grond ligt, en de wallen daar allerlei onkruid opleveren, gaat het zeer verſchillend met het uitgeſtrooide zaad, naar den aard der plaats, waar het valt. Dit is nu het derde van vergelijking, waar van men niet behoort af te wijken. Dat doet men, als men nadere vergelijkingen maakt tusſchen de voetpaden en de harten der ongevoeligen, de vogelen en den duivel, den rotſigen grond, waar over weinig aarde is, en de geſteldheid der oppervlakkig getroffenen, de zon en de vervolgingen, de doornen en de aardschgezindheid, het onderdrukken van het zaad door de doornen, en het verſtikken van het Woord door de wereld enz. —— Matth. XVIII: 23—35. in de gelijkenis van den Koning die met zijne knechten afrekende, is het oogmerk van J. C. om te betoogen, dat de onbarmhartige een onbarm-

Digitized by Google

barmhartig oordeel of ſtraf zal ontvangen, zoo als uit vergelijking van vs. 21. 22. blijkt. Daarom voert hij een voorbeeld aan van eenen Koning, die zijnen ſchuldigen dienstknecht eerst genadig behandelde, maar daarna, toen deze zelf jegens eenen anderen onbarmhartig en wreed gehandeld had, regtvaardig ſtrafte. Als men nu van dit oogmerk een derde van vergelijking afgaat, en men leidt uit het beſtaan en gedrag van den Koning in bijzonderheden af, hoe God denkt en handelen zal, uit de handelwijs van den dienstknecht, welke de natuurlijke zedelijke geſteldheid der menſchen in het algemeen is, en uit de ſtraf, die hij ontving, van welken aard de eeuwige ſtraf zijn zal, dan wijkt men geheel van de bedoeling van den Zaligmaker, en ligt ook van de waarheid af. —— Matth. XXII: 2—13. in de gelijkenis van de koninklijke bruiloft, wil Jezus naar vers 2. de algemeene lotgevallen van het Godsrijk op aarde voorſtellen. De Joden zijn eerst genoodigd, die mishandelden de profeten, de dienstknechten van den Koning, en gaven geen acht op de noodiging, zij werden daarop geſtraft, toen werden de Heidenen toegelaten, maar ook daar onder zouden nog eigenwijze menſchen zijn, die de aangebodene voorregten zouden verwerpen, en daarom zouden worden uitgeworpen. Dit wil Jezus hier leeren. Nadere vergelijkingen, bijzondere overeenkomſten tuſſchen

Digitized by Google

God en dien Koning, tusschen de Leeraars en die dienstknechten, tusschen die bruiloft en des Heeren Avondmaal enz. loopen op zinspelingen uit, die ons geheel van des Heilands bedoeling doen afdwalen. — Matth. XXV: 31—46. schijnt wel in den eersten opslag een eigenlijk verhaal van toekomstige gebeurenissen te zijn, maar blijkt toch, bij eene naauwkeuriger beschouwing, ook te behooren tot de gelijkenissen. De gelijkenis is ontleend van eene aardsche koninklijke vuurschare. Het oogmerk is, te leeren, dat de onbarmhartigheid op den dag des algemeenen oordeels aan alle menschen, wie zij ook zijn, zal gestraft, en dat de medelijdende weldadigheid aan de Christenen bewezen, dan zal beloond worden. Maar daar uit nu af te leiden, dat alles bij het laatste oordeel zoo zal ingerigt worden, en dat er dan zulke zamenspraken zullen worden gehouden, zou geheel bezijden de regelen der ware uitlegkunde zijn. — Luk. XV: 11—32. in de gelijkenis van den verlorenen Zoon is het oogmerk van den Heiland, volgens vs. 1. 2. om te betoogen, dat het billijk is, om menschen die zich aan groote verkeerdheden schuldig maakten, en met berouw daar van te rug komen, als dan duidelijker bewijzen van bijstand en opmerkzaamheid te schenken, dan hun, die onze genegenheid op den duur genoten hebben; en dat deze laatsten slecht handelen, zoo

zij

Digitized by Google

zij daar over misnoegd zijn. Zoo wilde Jezus zijn gedrag omtrent groote zondaars tegen de Phariseërs verdedigen, en hen beschaamd maken. Als men nu daar uit afleidt, dat alle menschen eenmaal zoo moeten gesteld zijn als de verloren Zoon in zijn wederkeeren; het kleed, den ring, de schoenen enz. vergeestelijkt; naar de gesteldheid van den anderen Zoon alle menschen beoordeelt, bij welken men geene boetvaardigheid ontdekt, enz. dan wijkt men verbazend verre van des Heilands plan af. —— Luk. XVIII: 1—8. in de gelijkenis van den onregtvaardigen Regter, is het oogmerk, volgens vs. 1. om te leeren, dat aanhoudend bidden eindelijk doet verkrijgen. Jezus Christus geeft daarom op, hoe het zekere weduwe bij eenen onregtvaardigen Regter gegaan was, en leidt daar uit af, vers 7. *Zal God dan geen* (dat is: niet veel meer) *regt doen zijnen uitverkorenen* (aan de Christenen) *die dag en nacht* (aanhoudend) *tot hem roepen, hoewel hij langmoedig is over hun?* (langen tijd de verhooring uitstelt). Dit het derde van vergelijking zijnde, zou men geheel van Jezus oogmerk afwijken, als men allerlei vergelijkingen of tegenoverstellingen tusschen God en dien Regter maken wilde, allerlei overeenkomsten tusschen de weduwe en gewone bidders wilde zoeken, en haar lot men dat van dezen in alle opzigten wilde vergelijken. —— Luk. XVIII: 10—14.

in

Digitized by Google

in de gelijkenis van den Phariseër en Tollenaar is, naar vs. 9. het oogmerk, om menschen, die onder het bidden op hunne deugd trotsch zijn, het verkeerde en schadelijke daar van aan te toonen, en het nut der boetvaardigheid voor bidders te bewijzen. Dit blijkt ook uit vs. 14. *Ik zegge ulieden, deze ging af geregtvaardigd* (getroost en begenadigd) *in zijn huis, meer dan die* (maar die niet). Van dat derde van vergelijking wijkt men af, als men bij voorbeeld daar uit afleidt, dat alle menschen, die niet juist zoo handelen als de tollenaar deed, volkomen aan den Phariseër gelijk zijn, als men daar uit beweert, dat er eene volkomene overeenkomst tusschen den tollenaar en alle ware ootmoedigen in gedrag en houding zijn moet, dat die gestalte altijd even zoo moet blijven enz.

§. 49. Maar behalve deze uitvoerige gelijkenissen van onzen Verlosser, vindt men overal door het geheele Nieuwe Testament heen vele korte vergelijkingen van aanstaande gebeurtenissen, of afgetrokkene waarheden met zigtbare dingen, die waarlijk in de natuur bestaan. Deze manier van voorstellen is in het Oosten zeer gewoon. Ook daar bij moet men letten op het derde van vergelijking, het welk volgens het oogmerk van den Spreker of Schrijver in aanmerking komt, en niet daar buiten gaan door allerlei andere vergelijkingen te maken.

Digitized by Google

ken. Wij zullen eenige voorname gelijkenisſen van dien aard als voorbeelden bijbrengen, en daar van het derde of de bedoelde overeenkomst met een enkel woord opgeven.

VOORBEELDEN: Matth. III: 7. 8. *Gij adderen gebroedſels* (die gelijk adderen gebroedſels in het geheim allerlei ellende voor anderen ſmeedt) — *brengt dan vruchten voort* (doet in het openbaar daden, gelijk een boom openlijk vruchten draagt) *der bekeering waardig* (die bewijzen opleveren van uwe opregte verbetering). — Matth. IV: 19. *Ik zal u viſſchers der menſchen maken*, (gelijk gij thans viſſchen verzamelt, u aanſtellen om menſchen te verzamelen voor den waren dienst van God). — Matth. V: 13. *Gij zijt het zout der aarde* (gelijk het zout voor het bederf bewaart, zoo zijt gij ook daar toe beſtemd, om onder de menſchen het zedelijk bederf tegen te gaan). — Matth. V: 14. *Gij zijt het licht der wereld* (gelijk het licht de menſchen in ſtaat ſtelt om hun werk te doen, zoo zijt gij ook daar toe, om de menſchen te onderwijzen). — Matth. V: 29. 30. *Indien dan uw regter oog u ergert, trekt het uit, en werpt het van u — indien uwe regtehand u ergert, houwt haar af, en werpt haar van u, want het is u nut* enz. (zoudt gij om uw geheele ligchaam te behouden, uwe dierbaarſte leden wel willen miſſen, legt zoo ook uwe ge-

Digitized by Google

geliefdſte vooroordeelen en troetelzonden gewillig af, op dat uwe ziel behouden blijve). —— Matth. VI: 22. 23. *De kaars des ligchaams is het oog* (gelijk de kaars een vertrek verlicht, zoo licht het oog ook alle leden des ligchaams in derzelver verrigtingen voor,) *indien dan uw oog eenvoudig is*, (goed en gezond is), *zoo zal uw geheele ligchaam verlicht wezen* (deszelfs pligt kunnen waarnemen), *maar indien uw oog boos is* (ongeſteld is), *zoo zal geheel uw ligchaam duister zijn* (ongeſchikt zijn tot het vereischte werk). *Indien dan* (derhalve als) *het licht dat in u is* (het oog van uw verſtand, dat uwe ziel moet voorlichten) *duisternis is* (door onkunde en vooroordeel verduisterd is) *hoe groot zal de duisternis zelve zijn!* (dan moet gij in allen opzigte geheel ongeſchikt zijn tot alles, wat goed en nuttig is). —— Matth. VII: 3. *En wat ziet gij den ſplinter, die in het oog van uwen broeder is, maar den balk, die in uw oog is, merkt gij niet* (let gij op de kleine gebreken van anderen, en ziet gij uwe eigene veel grootere voorbij? —— Matth. VII: 6. *Geeft het heilige den honden niet, noch werpt uwe parels niet voor de zwijnen*, (beſteedt uwe nuttige kundigheden in het godsdienſtige niet bij menſchen, welke kwaadaardigheid en de grootſte zedelijke onreinheid aan den dag leggen), *op dat zij niet te eenigen tijd dezelve met hunne voeten vertreden*

(de-

Digitized by Google

(dezelve, gelijk zwijnen de ſpijze vertreden, lasteren en van derzelver waarde in het oog der wereld berooven) *en zich omkeerende niet verſcheuren* (u niet als kwaadaardige honden allerlei moeite aandoen). —— Matth. XI: 16. 17. *Doch waar bij zal ik dit geſlacht* (de thans levende Joden) *vergelijken? Het is gelijk de kinderkens, die op de markten zitten, en hunne gezellen toeroepen, en zeggen: Wij hebben u op de fluite geſpeeld* enz. (gelijk de kinders wel eens klagen over andere kinderen, dat deze altijd ontevreden en wederſtrevig zijn, welke ſpelen zij ook met hun aanvangen, zoo moet men ook van deze menſchen zeggen, dat zij altijd wederſtrevig zijn). —— Matth. XII: 40. *Want gelijk Jonas drie dagen en drie nachten was in den buik des walvischs*, (en dus onzigtbaar voor de menſchen), *alzoo zal ook de Zoon des menſchen* (ſlechts) *drie dagen en drie nachten* (verborgen zijn voor het oog der wereld, wanneer hij zal) *wezen in het hart der aarde* (in het binnenſte der aarde). —— Matth. XIII: 52. *Daarom een iegelijk Schriftgeleerde* (Godsdienstleeraar) *in het koningrijk der hemelen onderwezen* (wel bekend met de leer van het Christendom) *is gelijk* (moet gelijk zijn) *eenen heer des huizes, die uit zijnen ſchat* (wanneer hij gasten heeft, uit zijnen voorraad) *nieuwe en oude dingen* (allerlei ſoorten van ſpijzen, verſche en inge-

gelegde) *voortbrengt*, (zoo moet zulk een leeraar ook op verschillende wijzen den smaak zijner hoorders zoeken te voldoen, en hun genoegen bevorderen). — Matth. XXIII: 37. *Hoe menigmaal heb ik uwe kinderen* (inwoneren) *willen bijeenvergaderen*, (onder mijn opzigt en bescherming) *gelijkerwijs eene hen hare kiekens bijeenvergadert onder de vleugelen*, (om dezelven voor nakende onheilen te beveiligen), *maar gijlieden hebt niet gewild* (u niet aan mij willen overgeven). — Matth. XXIV: 27. *Want gelijk de blikſem uitgaat van het oosten, en ſchijnt tot het westen*, (zoo onverwacht de blikſem uitſchiet, en zoo ſnel dezelve langs den geheelen gezigteinder gaat), *alzoo zal ook de toekomst des Zoons des menſchen wezen* (zoo onverwacht en alles overrompelend zullen ook de ſtrafgeregten van den Messias zijn). — Matth. XXIV: 38. *Want gelijk zij waren in de dagen voor den zondvloed, eetende en drinkende, trouwende en ten huwelijk uitgevende* (zich geheel zorgeloos enkel aan het zinnelijke overgevende), *tot den dag toe in welken Noach in de ark ging: En bekenden het niet*, (dat zij verkeerd handelden), *tot dat de zondvloed kwam, en hen allen wegnam: alzoo zal ook zijn de toekomst des Zoons des menſchen*, (zoo diep verzinnelijkt zal ook dan het gros der menſchen zijn). — Luk. X: 3. *Gaat heenen: ziet ik zende u als lamme-*

Digitized by Google

meren in het midden der wolven (weerloos in het midden van woeste, kwaadaardige menſchen). —— Luk. XII: 35. 36. *Laat uwe lendenen omgord zijn en de kaars brandende, en zijt gij den menſchen gelijk, die op hunnen Heer wachten, wanneer hij wederkomen zal van de bruiloft, op dat als hij komt, en klopt, zij hem terſtond mogen opendoen.* (gelijk getrouwe dienstknechten, wanneer hun heer des nachts van huis is, zich gereed houden in kleeding en met licht, om hunnen heer dadelijk het huis te openen, als hij komt, zoo moet gij u ook geen oogenblik aan achteloosheid en zorgeloosheid in het goede overgeven, maar onvermoeid voor de onzekere toekomst van uwen Heer op uwe hoede zijn). —— Jo. III: 8. *de wind blaast, waar henen hij wil, en gij hoort zijn geluid, maar gij weet niet van waar hij komt, en waar hij henen gaat: alzoo is een iegelijk, die uit den Geest geboren is.* (gij kunt niet doorzien, hoe de Geest in hem werkt, maar het blijkt uit de uitwerkſels, dat hij door denzelven verbeterd is). —— Jo. III: 14. 15. *En gelijk Mozes de ſlang in de woestijne verhoogd heeft* (de koperen ſlang verheven heeft aan eene ſtaak) *alzoo moet de Zoon des menſchen verhoogd worden* (aan het kruis), *op dat een iegelijk, die in hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwig leven hebbe,* (op dat een ieder, die op Hem als

Digitized by Google

Verlosser ziet, en hem als zoodanig eerbiedigt, niet verloren ga, maar eeuwig behouden blijve, gelijk de Israëlieten, die op de koperen slang zagen, ook bewaard bleven van de dood). — Jo. V: 26. *Want gelijk de Vader het leven heeft in hem zelven*, (zelf de magt heeft om het leven te geven), *alzoo heeft hij ook den Zoon gegeven, het leven te hebben in hem zelven* (den Zoon de magt gegeven, om zelf levendig te maken, vergel. vs. 25). — Jo. X: 7. 9. *Ik ben de deur der schapen*, (gelijk de schapen door de deur in de stal gaan, om daar eene schuilplaats te vinden tegen alle onheilen, zoo zullen zij, die zich aan mijne leiding overgeven, door mij ook in veiligheid gesteld worden). — Jo. X: 11. *Ik ben de goede Herder* (den echten, waren Herder gelijk), *de goede Herder stelt zijn leven voor de schapen*, (de echte herder, wien de kudde toekomt, verdedigt dezelve, met levensgevaar zelfs, tegen alle aanvallen van vijanden, alzoo zal ik mijne leerlingen ook steeds beschutten en behoeden). — Jo. XII: 24. *Voorwaar, voorwaar zegge ik u, indien het tarwengraan in de aarde niet valt en sterft, zoo blijft hetzelve alleen* (niet ontkiemende, brengt het geen vrucht voort), *maar indien het sterft*, (zijn bekleedsel door de ontkieming verliest), *zoo brengt het veel vrucht voort* (alzoo moet ik door lijden en dood eerst regt nuttig voor

de

Digitized by Google

de menſchen worden). — Jo. XV: 1. 2. *Ik ben de ware wijnſtok*, (gelijk de ranken hunne ſappen van den ſtok ontvangen, zoo ontvangen mijne leerlingen alle kracht en vermogen tot hun werk van mij,) *en mijn Vader is de Landman*, (die als de eigenaar van den wijnſtok, op mij en mijne leerlingen toeziet.) *Alle ranke, die in mij geen vrucht draagt, die neemt hij weg*, (die mij belijden, en niet godzalig leven, erkent hij niet voor mijne ware Leerlingen): *en alle die vrucht draagt* (die hun waar geloof en godsvrucht toonen), *die reinigt hij*, (gelijk een hovenier de vruchtbare ranken van de overtollige ſpruiten zuivert, zoo leidt hij door zijne genade hen meer en meer op, om aan hunne beſtemming te beantwoorden), *op dat zij meer vrucht drage.* — Rom. XI: 17. 18. *En zoo eenige der takken afgebroken zijn*, (eenigen der Joden, die tot Gods volk behoorden, nu om hun ongeloof uitgeſloten zijn) *en gij, een wilde olijfboom zijnde*, (gij heidenen, een vreemd Volk zijnde, dat niet tot Gods Volk getekend werd), *in derzelver plaats zijt ingeënt*, (door het Euangelie tot Gods Volk zijt toegebragt), *en des wortels en der vettigheid des olijfbooms mede deelachtig zijt geworden* (deelgenoten zijt geworden van de weldaden van Christus, en de voorregten van Gods Gemeente), *zoo roemt niet tegen de takken*, (veracht nu de Joden niet). *En indien*

Digitized by Google

dien gij daar tegen roemt (met verachting op hen nederziet, weest verzekerd) *gij draagt den wortel niet* (Christus hangt niet van u af,) *maar de wortel u* (gij van Christus). —— 1 Cor. III: 9. 10. *Want wij zijn Gods medearbeiders* (gelijk een landman en bouwmeester medehelpers hebben, zoo zijn wij dat in de bediening van het Euangelie van God). *Gods akkerwerk, Gods gebouw zijt gij*, (gij zijt de voorwerpen, omtrent welke God als landman en bouwmeester werkzaam is). *Naar de genade Gods, die mij gegeven is* (naar de talenten, die ik door Gods genade ontvangen heb), *heb ik als een wijs bouwmeester het fondament gelegd* (u de eerste kennis van den weg der zaligheid medegedeeld), *en een ander bouwt daarop* (gaat daarop verder voort, in het onderwijzen van ulieden). —— 1 Cor. IX: 25. 26. *Een iegelijk, die om prijs strijdt* (in de kampspelen), *onthoudt zich in alles* (leidt in alle opzigten een geregeld leven, vol van onthouding). *Ik loope dan alzoo* (zoo ben ik ook bezig in de beoefening van het Christendom, en zoeke daar in steeds te vorderen), *niet als op het onzeker*, (maar ik ben meer verzekerd dan de kampvechters, dat ik den prijs zal behalen), *ik kampe alzoo* (ik verzette mij ook tegen alles, wat mij hinderlijk is), *niet als de lucht slaande*, (doch dat bestaat niet daar in, dat ik met de armen de lucht kliev-

Digitized by Google

ve, gelijk de wedloopers doen), *maar ik* enz. vs. 27. —— 1 Cor. XII: 12. *Want gelijk het ligchaam een is, en vele leden heeft, en alle de leden van dit eene ligchaam vele zijnde, maar één ligchaam zijn, alzoo ook Christus*, (even zoo is het ook in het Christendom, vele zijn derzelver leden, maar zij maken zamen maar één genootschap uit). —— 1 Cor. XIII: 12. *Want wij zien nu door eenen spiegel in eene duistere rede*, (gelijk men door de doorzigtige steenen, bij de ouden als glazen in gebruik, de voorwerpen zoo donker ziet, dat men naar dezelve vaak raden moet, alzoo is het thans ook met ons doorzigt in Goddelijke zaken gesteld, het is gebrekkig en donker), *maar als dan zullen wij zien aangezigt tot aangezigt*, (dan zullen wij alles van nabij beschouwen, gelijk als wanneer de een den anderen aanschouwt zonder middel van doorzigtige steenen in tegenwoordigheid). — Gal. II: 20. *Ik ben met Christus gekruisigd*, (gelijk als Christus door de kruisiging vervloekt werd in het oog der wergezinden, zoo ben ik ook geheel verachtelijk in hun oog geworden). —— Gal. IV: 1—3. *Doch ik zegge, zoo langen tijd als de erfgenaam een kind is, zoo verschilt hij niets van eenen dienstknecht* (in dadelijk bestuur en vruchtgebruik van zijn goed), *hoewel hij een heer is van alles*, (schoon alles hem eigenlijk toekomt), *maar hij is onder voog-*

Digitized by Google

den en verzorgers, tot den tijd van den Vader te voren (bij uiterſten wil) *geſteld. Alzoo wij ook toen wij kinderen* (in het verſtand) *waren, zoo waren wij dienstbaar gemaakt onder de eerſte beginſelen der wereld* (onder de wet van Mozes; die ſlechts het a b c der goddelijke openbaringen behelst, vergel. vs. 4. 5.) —— Phil. II: 17. *Ja, indien ik ook tot een drankoffer geofferd werd* (indien mijn bloed ook geplengd worde) *over de offerande en bediening uwes geloofs* (om de prediking van het Euangelie, waar aan ik mij zelven overgegeven heb), *zoo verblijde ik mij* (zal ik mij daar over verheugen). —— Phil. III: 14. *Maar een ding doe ik, vergetende het gene dat achter is, en ſtrekkende mij tot het gene dat voren is*, (mij even eens gedragende als de wedloopers, zie ik niet achterwaarts naar het geen voorheen plaats had, maar ik zoeke ſteeds vorderingen te maken), *jage ik naar het wit, tot den prijs* (en zoo zoeke ik de eerekroon, die aan het einde van de loopbaan is opgehangen, de eeuwige zaligheid te verkrijgen), *der roeping Gods, die van boven is, in Christus Jezus* (welke is de belooning, tot welke God ons door Jezus Christus, door zijne hemelſche roeping brengt). —— 2 Tim. II: 4—6. *Niemand, die in den krijg dient, wordt ingewikkeld in de handelingen des leeftochts*, (geen goed ſoldaat wikkelt zich in andere

dere handteering of kostwinning in), *op dat hij dien moge behagen, die hem tot den krijg aangenomen heeft*, (maar legt zich enkel toe, om zijnen Veldheer of Overſten aangenaam te zijn. Zoo moet gij U ook met geene andere dingen ophouden, maar u enkel toeleggen op het doen van den wil van Jezus Christus). *En indien ook iemand ſtrijdt* (in eenen wedſtrijd mede loopt), *die wordt niet gekroond, zoo hij niet wettelijk geſtreden heeft*, (niet aan alle de voorſchriften van het renſpel heeft voldaan. Alzoo zult ook gij de eeuwige belooning niet kunnen inwachten, ten zij gij in allen opzigte voldoet aan de voorſchriften, die aan U gegeven zijn). *De Landman, als hij arbeidt, moet alzoo eerst de vruchten genieten*, (eer hij ophoudt met werken. Alzoo moet gij ook volharden, tot dat gij velen hebt toegebragt door uwe bediening). — Hebr. IV: 12. *Want het Woord Gods is* (de goddelijke bedreigingen, vergel. vs. 3. zijn) *levendig en krachtig* (geenszins ijdele klanken, voor welke niets te vrezen is), *en ſcherpſnijdender dan eenig tweeſnijdend zwaard* (treffen gevoeliger dan de ſtoot van een zwaard, dat aan beide zijden ſcherp is), *en gaat door tot de verdeeling der ziel en des geeſtes, en der zamenvoegſelen, en des mergs*, (gelijk een zwaard doordringt tot de ziel, door de gewrigten en het merg heen, zoo moeten Gods bedreigingen ook

Digitized by Google

den geheelen mensch met aandoening vervullen), *en is een oordeeler der gedachten en der overleggingen des harten*, (te meer, daar zij over de overdenkingen der menschen zelfs vonnisfen). —— Hebr. V: 12—14. *Want gij, daar gij leeraars behoordet te zijn* (te kunnen zijn) *van wegen den tijd* (aan uw onderwijs besteed) *hebt wederom van noode, dat men u leere, welke de eerste beginselen zijn der woorden Gods* (dat men u het a b c der christelijke leere voorstelle). *En gij zijt geworden als die melk van nooden hebben, en niet vaste spijze*, (even als kinderen geene vaste spijze kunnen verdragen, maar melk moeten hebben, zoo moet gij ook nog het eenvoudigst onderwijs ontvangen). *Want een iegelijk, die der melk deelachtig is* (een kind, dat nog aan der moeder borsten is), *die is onervaren in het woord der geregtigheid*, (die is nog niet vatbaar voor onderwijs omtrent het geen aan God behaagt) *want hij is een kind. Maar der volmaakten is de vaste spijze* (de vaste spijze is voor volwassenen), *die door de gewoonheid de zinnen geoefend hebben* (smaak en gevoel verkregen hebben), *tot onderscheiding beide des goeds en des kwaads*, (om te kunnen beoordeelen wat goed of wat kwaad voor hun is). —— Hebr. IX: 16. 17. *Want waar een testament*, (uiterste wil) *is, daar is het noodzake, dat de dood des testamentmakers tusschen kome*,

Digitized by Google

me, (daar is toch geene erfenis, voor dat de testamentmaker ſterft), *want een testament is vast in de dooden* (een uiterſte wil oefent eerst deszelfs kracht uit bij een ſterfgeval) *dewijl het nog geen kracht heeft* (niet ten uitvoer kan gebragt worden) *wanneer de testamentmaker leeft*, (alzoo moest ook Christus ſterven, op dat de geloovigen den inhoud van Gods gedane beloften ontvangen zouden, ziet vers 15). —— Jac. II: 26. *Want gelijk het ligchaam zonder geest dood is*, (zonder ziel ongevoelig en werkeloos is,) *alzoo is ook het geloof zonder de werken dood* (de uiterlijke belijdenis van het Euangelie zonder dadelijke beoefening van geloof en godsvrucht nutteloos). —— Jac. III: 5b. 6. *Ziet een klein vuur, hoe grooten hoop houts het aanſteekt. De tong is ook een vuur* (rigt ook vele verwoestingen aan) *een wereld der ongeregtigheid*, (een zamenſtel van ondeugd). *Alzoo is de tong onder onze leden geſteld* (geplaatst), *welke het geheel ligchaam beſmet* (onrein maakt), *en ontſteekt het rad onzer geboorte*, (onzen geheelen levensloop verontrust, door als het ware eene vlam van twisten en onaangenaamheden te ontſteken), *en wordt ontſteken van de hel* (als zij zich zoo aanſtelt, dat zij zelve wel ſchijnt aangeſtoken te zijn door helſchen invloed). —— Jac. V: 7. 8. *Zoo zijt gij dan langmoedig*, (geduldig onder het lijden) *broeders!*

tot de toekomst des Heeren (tot dat de Heere zijne oordeelen over uwe vijanden laat komen). *Ziet de landman verwacht de kostelijke vrucht des lands* (ziet dezelve vast te gemoete), *langmoedig zijnde over dezelve* (maar hij wacht lijdzaam haren tijd af), *tot dat het* (land) *den vroegen en ſpaden regen* (in het najaar en in de lente den gewonen regen) *zal hebben ontvangen*, (zoo moet gij ook met geduld den tijd der vergelding afwachten). *Weest gij ook langmoedig*, (geduldig wachtend), *verſterkt uwe harten* (houdt moed), *want de toekomst des Heeren genaakt* (welhaast zal de Heere de Joden regtvaardig ſtraffen). —— 1 Petr. I: 23—25a. *Die gij wedergeboren* (verbeterd) *zijt, niet* (zoo als de menſchen geboren worden) *uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad, door het levend* (krachtig) *en eeuwigblijvend woord Gods.* (Immers met regt wordt het zaad, waar uit de mensch geteeld wordt, vergankelijk, maar het Woord, waar door God zondaars verbetert, onvergankelijk genoemd), *want alle vleesch* (al wat vleeſchelijk is) *is als gras* (zoo kortſtondig en vergankelijk), *en alle heerlijkheid des menſchen*, (alle zijne ligchamelijke ſchoonheid) *is als een bloem des gras* (als eene veldbloem zoo kort van duur). *Het gras is* (thans) *verdord, en zijne bloem is* (in dit ſaiſoen) *afgevallen*, (zoo verdwijnt ook alles wat vleesch is), *maar*

Digitized by Google

maar het woord des Heeren blijft in de eeuwigheid (altijd even zeker, even krachtig, en zich zelve gelijk). — 1 Petr. II: 25. *Waar gij waart als dwalende ſchapen*, (even als ſchapen, die geenen herder hebben, en in het veld omdolen, zoo waart gij voorheen ook zonder eenig godsdienſtig beſtuur, en overgegeven aan allerlei verkeerde begrippen en daden), *maar gij zijt nu bekeerd tot den Herder en Opziener uwer zielen*, (door uwe overkomst tot het Christendom zijt gij nu vereenigd onder het opzigt en beſtuur van J. C. die voor uwe zielen zorg draagt). —

§. 50. Men treft in het N. T. ook vele uitdrukkingen aan, die *ſpreekwoorden* behelzen, welke in dien tijd onder de Joden veel in gebruik waren. Sommigen derzelver worden uitdrukkelijk ſpreekwoorden genoemd, anderen blijken het te zijn uit de Schriften der Joden.

VOORBEELDEN: Matth. III: 11. *Ik ben niet waardig, hem zijne ſchoenen na te dragen*, of naar Marc. I: 7. *dezelve te ontbinden.* Een ſpreekwoord ontleend van het laagſte ſlavenwerk, beteekenende: ik ben zoo veel geringer dan hij, dat ik niet verdiene zijn ſlaaf te zijn. — Matth. VI: 3. *laat uwe linkerhand niet weten, wat uwe regter doet.* Doe wel naar uw gevoel, zonder alles benaauwd te wikken en te wegen. — Matth. VI: 34. *Elke dag heeft genoeg aan zijn zelfs kwaad.*

Men

Digitized by Google

Men moet niet noodeloos vooruitzorgen, want het tegenwoordige levert doorgaans bekommering genoeg op. —— Matth. VII: 2. Luk. VI: 38. *Met welke mate gij meet, zal u weder gemeten worden.* —— Zoo als gij anderen behandelt, zult gij ook weer behandeld worden. —— Matth. VII: 3. *Gij ziet den ſplinter in het oog van eenen anderen, en den balk in uw eigen niet.* Gij berispt de kleine gebreken van uwe medemenſchen, maar uwe eigene grootere gebreken ziet gij voorbij. —— Matth. VII: 6. *Geeft het heilige den honden niet, en werpt de parels niet voor de zwijnen.* Predikt de kostelijke en zedelijk ſchoone waarheid (Jezus bedoelt hier den Christelijken Godsdienst) niet aan menſchen, die toonen, geen gevoel meer voor het ſchoone en ware te hebben. —— Matth. IX: 12. *Die gezond zijn, hebben den Medicijnmeester niet noodig, maar die ziek zijn.* Zedelooze menſchen hebben beſtuur noodig, verbeterden niet. —— Matth. X: 24. 25. Luk. VI: 40. Jo. XIII: 16. *De discipel is niet boven zijn' meester.* De leerling moet wel te vreden en blijde zijn, als het hem zoo gaat als zijnen leermeester. —— Matth. XII: 25. Marc. III: 24. 25. Luk. II: 17. *Een verdeeld rijk of eene verdeelde ſtad kan niet beſtaan.* Verdeeldheid tegen zich zelve baart land en ſtad eenen gewisſen ondergang. —— Matth. XII: 34. *Uit den overvloed*

Digitized by Google

vloed des harten ſpreekt de mond. Daar het hart vol van is, daar van ſpreekt de mond. —— Matth. XIII: 57. *Een profeet is niet ongeëerd, dan in zijn Vaderland en in zijn huis.* Een Leeraar heeft doorgaans nergens minder achting, dan in zijne geboorteplaats en onder zijne bloedverwanten, die hem van jongs af gekend hebben. —— Matth. XIX: 24. Marc. X: 25. Luk. XVIII: 25. *Het is ligter dat een kameel ga door het oog van eene naald.* De Joden gebruikten het ſpreekwoord: „ beter kan een olijfant door het oog van „ eene naald gaan," om onmoogelijke zaken te beſchrijven. —— Matth. XXIII: 12. Luk. XIV: 11. *Die zich zelven verhoogt, zal vernederd worden, en die zich zelven zal vernederen, zal verhoogd worden.* Nederige menſchen worden doorgaans meer voortgeholpen dan hovaardigen. —— Matth. XXIII: 24. *De mug uitzijgen, en den kameel doorzwelgen.* In kleinigheden bijgeloovig naauwgezet zijn, en het geen van veel meer aanbelang is, verwaarloozen. —— Matth. XXIV: 28. *Want alwaar het doode ligchaam zal zijn, daar zullen de arenden vergaderd worden.* Daar een aas is, daar zijn de roofvogels. Zoo zullen ook de Joden, die zich verachtelijk gemaakt hebben, door de Romeinen geplonderd worden. —— Luk. IV: 23. *Medicijnmeester, genees u zelven.* Die anderen verbeteren wil, moet van zich zelven beginnen. ——

Luk.

Digitized by Google

Luk. IX: 62. *De hand aan de ploeg ſlaan, en omzien naar het geen achter is.* Eene zaak aanvangen, en zijne gedachten onderwijl tot iets anders bepalen. —— Luk. XXIII: 31. *Want indien zij dit doen aan het groene hout, wat zal dan aan het dorre geſchieden?* De Joden vergeleken in hunne ſpreekwoorden goede menſchen meermalen met groen hout, en ſlechte menſchen met dor hout. —— Jo. IV: 37. *Een ander is het die zaait, en een ander die maait.* Dat door den eenen begonnen wordt, moet vaak door den anderen afgedaan worden. —— Hand. IX: 5. XXVI: 14. *Het is u hard, de verſenen tegen de prikkelen te ſlaan.* Gelijk de oſen er ſmart van gevoelen, als zij voor de ploeg door den ijſeren prikkel aangepord, hunne hielen daar tegen achter uit ſlaan, zoo zal het ook ſmartelijke gevolgen voor u hebben, als gij u zoo verzet tegen de opwekkingen tot het goede. —— Hand. XXVII: 34. *Niemand van u zal een haar van het hoofd vallen.* Het minſte leed zal u niet overkomen. —— 1 Cor. V: 6. Gal. V: 9. *Een weinig zuurdeeſem maakt het geheele deeg zuur.* Eene kleine zedelijke beſmetting maakt den geheelen mensch onrein. —— 1 Cor. X: 12. *Die meent te ſtaan, zie toe dat hij niet valle.* Die zich verbeeldt, beſtand te zijn tegen de verzoeking, zie toe dat hij niet overtrede. —— 1 Cor. XV:

Digitized by Google

XV: 33. *Kwade zamenſpraken bederven goede zeden.* Door ſlechte verkeering wordt ook een braaf mensch ligt bedorven. —— 2 Petr. II: 22. *De hond is wedergekeerd tot zijn eigen uitbraakſel, de gewasſchene zeug tot de wentseling in het ſlijk.* Van eenen mensch, die na beterſchap betoond te hebben, tot zijne vorige zonden weder terugkeert.

§. 51. Vele plaatſen of ſpreekwijzen hebben ook eene bijzondere *overeenkomst* met elkander, en van het grootſte aanbelang in de uitlegkunde des N. T. is derhalve het vergelijken van de eene plaats of ſpreekwijs met de andere. Sommige plaatſen bevatten ſpreekwijzen, waar van de eene de andere opheldert en derzelver zin bepaalt. Sommige min duidelijke plaatſen leert men verſtaan door te letten op andere, waar de min duidelijke woorden met eene nadere verklaring, omſchrijving, bepaling of andere ſoort van opheldering voorkomen, en dus ligter verſtaan kunnen worden. In het toepaſſen van dezen regel, handelt men het veiligst, wanneer men bij voorbeeld, Mattheus door Mattheus, Paulus door Paulus, Petrus door Petrus, Joannes door Joannes tracht op te helderen, dat is: wanneer men, bij eenen der Schrijvers onduidelijke uitdrukkingen ontdekkende, nagaat, of diezelfde Schrijvers diezelfde ſpreekwijzen niet ergens elders door eenig bijvoegſel zelven verkla-

Digitized by Google

klaren, of met verſtaanbaardere woorden verwisſelen. Deze regel is van zulk een algemeen gebruik tot regt verſtand van het N. T., wanneer hij onder ſtraks te makene bepaling gebruikt wordt, dat het onmoogelijk is eene eenigzins volledige lijst van voorbeelden daar van op te geven. Ik zal mij dus maar bij eenige weinige tot opheldering bepalen.

VOORBEELDEN: Matth. I: 20. lezen wij: *het geen in haar ontvangen is, dat is uit den Heiligen Geest.* Deze ſpreekwijs is onduidelijk, om dat zij onbepaald laat, in welken zin het uit den H. Geest was, en van wien, of hoe Maria ontvangen had. Zij wordt dus opgehelderd, en derzelver zin wordt bepaald door Luk. I: 35. waar uitdrukkelijk gezegd wordt, het geen men bij de plaats van Mattheus vragen moest. —— Matth. VI: 24. verklaart zich zelve. De ſpreekwijs *niemand kan twee heeren dienen*, is zeer onbepaald en daar door duister, maar het vervolg van het vers leert duidelijk, dat de zin is: niemand kan twee ten dienst ſtaan, die tegenſtrijdig denken. —— Matth. X: 39. wordt gezegd: *Die zijne ziel vindt, zal dezelve verliezen, en die zijne ziel zal verloren hebben, om mijnen wil, zal dezelve vinden.* Duistere woorden, welker zin vooral ook daar door onzeker is, dat het woord *ziel* bij de Joden zulk eene verſchillende beteekenis heeft.

Maar

Digitized by Google

Maar Hoofdſt. XVI: 25. heldert dezelve duidelijk op, wijl daar het *vinden* door *willen behouden*, en de *ziel* door het *leven* verklaard wordt. — Matth. XI: 29. heldert zich zelve op. *Neemt mijn jok op u*, is op zich zelve ongemakkelijk te verſtaan, maar de volgende woorden: en *leert van mij*, behelzen de verklaring. — Matth. XIII: 11. moet men vragen: welke zijn *de verborgenheden des koningrijks*, die het den Apostelen gegeven was te weten? en Mattheus geeft daar op zelf het antwoord vers 35. in de woorden: *dingen* (waarheden) *die* (tot daar toe) *verborgen waren van de grondlegging der wereld* (en door Jezus Christus nu verkondigd werden). — Matth. XVI: 6. is de ſpreekwijs: *Wacht u voor den zuurdeeſem der Phariſeërs en Sadduceërs*, voor ons op zich zelve zoo wel onverſtaanbaar, als zij voor des Heilands Apostelen was, maar vers 12. leert ons, hoe wij dezelve verſtaan moeten, namelijk dat zij zich wachten moesten, om niet beſmet te worden met de bijzondere gevoelens dier Godsdienſtſecten, voor zoo verre zij van Gods Woord afweken. — Jo. VI: 35. wordt gedeeltelijk verklaard uit zich zelve, gedeeltelijk uit het daarna volgende 47 vers. *Tot Jezus komen* wordt in die plaats zelve opgehelderd door *in hem gelooven*. En het *geenszins hongeren en nimmer dorſten*, heet vers 47. *het eeuwig leven hebben*. — Hand. IX: 31.

Digitized by Google

wordt van de Gemeenten gezegd, dat *zij wandelden in de vertroostingen des H. Geestes*, het welk verklaard wordt door Hoofdſt. XX: 12. waar gezegd wordt, dat die van Troas boven mate getroost en geſticht waren door de redenen van Paulus, zoo dat die gemelde ſpreekwijs beteekent, dat zij door de genade van den Geest veel nut en ſtichting hadden van het onderwijs der Apostelen. — Rom. I: 17. *Want de regtvaardigheid Gods wordt in hetzelve geopenbaard uit geloof tot geloof*, ontvangt licht uit Hoofdſt. III: 22. *namelijk de regtvaardigheid Gods door het geloof van J. C. tot allen en over allen, die gelooven.* Uit dit laatſte blijkt, dat de zin der eerstgemelde plaats is: De vrijſprekende genade van God wordt in het Euangelie verbonden aan het geloof, en toegezegd aan hun, die dat beoefenen. — Rom. V: 6. *Want Christus, als wij nog krachteloos waren, is te zijner tijd voor de godloozen geſtorven.* Dat *krachteloos* wordt verklaard door vers 8. waar wij lezen, *als wij nog zondaars waren*, en vooral door Hoofdſt. VIII: 3. waar gezegd wordt, dat het de wet, waar onder de Joodſche Christenen te Rome en Paulus voorheen waren, onmogelijk was geweest om hen te verloſſen, *dewijl zij door het vleesch krachteloos was* (wegens de zinnelijkheid en verdorvenheid der menſchen niet uitgevoerd werd). — Rom. VI: 23.

ver-

Digitized by Google

verklaart zich zelve. Wat daar *dood* is, wordt opgehelderd door *eeuwig leven*, het welk daar tegen over gesteld is. —— 1 Cor. IV: 5. heldert ook zich zelve op. Aan welke *komst van den Heere* wij hier denken moeten, wordt verklaard door het bijvoegsel: *welke ook in het licht zal brengen, het geen in de duisternis verborgen is;* en wat wij daar door verstaan moeten, wordt weder duidelijk door het volgende: *en openbaren de raadslagen der harten.* —— 1 Cor. XV: 50. geeft ook aan zich zelve het noodig licht. Wat het is, dat *vleesch en bloed het koningrijk Gods niet beërven kunnen*, wordt duidelijk door het bijvoegsel: *noch de verderfelijkheid beërft de onverderfelijkheid niet.* —— 2 Cor. IV: 10. Wat de zin is der woorden: *Altijd de dooding des Heeren Jezus in het ligchaam omdragende*, blijkt uit vers 11. *Wij worden altijd in den dood overgegeven om Jezus wil*, en uit vers 8. 16. 17. waar Paulus van zijne verdrukkingen om de zaak van het Euangelie spreekt: en wat de woorden: *op dat ook het leven van Jezus in ons ligchaam zou geopenbaard worden*, beteekenen, blijkt ook uit vers 16. *de inwendige mensch wordt vernieuwd van dag tot dag.* —— 2 Cor. V: 8. Wat het is: *Wij hebben meer behagen, om uit het ligchaam uit te wonen, en bij den Heere in te wonen*, wordt opgehelderd door Phil. I: 23. *hebbende begeerte*

om ontbonden te worden (te ſterven), *en met Christus te zijn* (in Christus tegenwoordig lot te deelen). —— 2 Cor. V: 17. In welken zin de geloovigen *nieuwe ſchepſels* genoemd worden, blijkt uit Efez. IV: 22—25. waar de ſpreekwijzen *vernieuwd worden*, en *den nieuwen mensch aandoen*, verklaard worden van de verbetering van beſtaan en gedrag. —— Efez. II: 1. wat daar *dood door zonden en misdaden*, en *levendig gemaakt* is, blijkt uit vers 5 en 8, waar levendig geworden zijn met zalig geworden verwisſeld wordt. —— Coloſſ. II: 17. *Welke* (de Joodſche feesten en Sabbathen) *zijn eene ſchaduw der toekomende dingen, maar het ligchaam is van Christus.* Dit is op zich zelve zeer duister, maar ontvangt licht uit Rom. VII: 4. waar Paulus het Euangelie *het ligchaam van Christus* noemt. De zin dier plaats aan de Coloſſers is dus, dat de Joodſche plegtigheden ſlechts eene ſchaduw waren van het geen onder het N. T. plaats zou hebben, en dat men het wezen der zaak in het Euangelie vond. —— Jac. I: 15. Wat daar *de dood* is: *de zonde voleindigd zijnde, baart de dood*, blijkt uit Rom. VI: 23. *de bezolding der zonde is de dood*, waar deze tegen *het eeuwig leven* overſtaat. —— 2 Petr. I: 9. Wat daar is *het vergeten der reiniging van de vorige zonden*, wordt toegelicht door 1 Petr. I: 3 en 22, waar gezegd wordt, dat de Chriſtenen

Digitized by Google

nen reeds wedergeboren, aanvankelijk verbeterd waren van hun vorig wangedrag in het Heidendom.

§. 52. Tot regt verſtand der ſpreekwijzen, die in eene duistere plaats voorkomen, is het dus zeer nuttig, dat men den geheelen Brief, of het geheele Boek naleze, om daar uit te kunnen opmaken, in welk eenen zin de Schrijver doorgaans de voor ons duistere woorden en uitdrukkingen gebruikt. — Evenwel zou men daar van een misbruik maken, wanneer men uit de overeenkomst in klank altijd wilde afleiden, dat er ook overeenkomst in beteekenis plaats heeft, daar vele woorden zeer verſchillend gebruikt worden, gelijk in het vervolg blijken zal. Men moet dus ook, als men gelijkluidendheid vindt, overwegen of de zamenhang en het oogmerk wel toelaten, dat men aan gelijkformigheid in beteekenis denke.

§. 53. Op vele plaatſen treft men ook *bewijzen* en *redengevingen* aan van aangevoerde ſtellingen. Daar bij heeft men in acht te nemen, dat men dezelve als zoodanigen, uit dat oogpunt beſchouwe, naga wat zij eigenlijk bewijzen zullen, en de bewijskracht of betoogkracht van dezelve juist zoeke te vatten.

VOORBEELDEN: Jezus Christus en de Schrijvers van het N. T. ontleenen vele bewijzen uit de Schriften des Ouden Testaments, vooral wanneer

Digitized by Google

zij tot Joden of Joodſche Christenen ſpraken, en over hunne manier van bewijzen uit die Schriften, over het algemeen beſchouwd, zullen wij in het vervolg moeten handelen. —— De Zaligmaker betoogde ook vele waarheden door gelijkenisſen, waar van wij boven reeds gewaagd hebben. —— Voor het overige zijn de Apostelen gewoon, om hunne redeneringen niet zoo zeer te bewijzen, als wel ſtellig dezelve op gezag van den Geest voor te dragen, en dan eene of andere reden daar voor daar bij te voegen ontleend uit den aard der zaak zelve, die zij voorſtellen, of uit de eigene ondervinding of belijdenis der genen, aan welken zij ſchrijven. Eenige voorname voorbeelden van zulke bewijzen en redengevingen zullen wij ten proeve van opheldering van den voorgeſtelden regel opgeven. —— Matth. VIII: 9, Luk. VII: 8, blijkt duidelijk uit den zamenhang, een bewijs van den Hoofdman te moeten behelzen, dat Jezus zelf niet behoefde te komen, maar zekerlijk de krachten der natuur even zoo tot zijnen dienst had als hij de ſoldaten. Doch de eerſte woorden: *want ik ben ook een menſch onder de magt van anderen*, ſchijnen het bewijs veel eer te verzwakken dan te verſterken. Maar als men opmerkt, dat *van anderen* er door de Vertalers ingevoegd is, en dat men volgens den grondtekst moet doorlezen: Want ik ben ook een menſch, die onder mijne magt heb;

Digitized by Google

heb; *onder mij namelijk ſtaan krijgsknechten, en ik zegge* enz. dan ziet men de bewijskracht zeer duidelijk. — Matth. XI: 13. Hoe kunnen de woorden, daar voorkomende, bewijzen, dat het Rijk van God door de daar in belangſtellenden, ſedert Joannes des Doopers tijd, met ijver werd ingenomen, dat zij toch evenwel volgens den zamenhang zullen moeten bewijzen? Hoe donker dit ook zij, blijkt de kracht der redenering duidelijk, als men bedenkt, dat Jezus hier de reden opgeeft, waarom hij gezegd had, dat Gods Koningrijk juist eerst van Joannes tijd af was ingenomen, en dan in zijne gedachten het woordje *ſlechts* invoegt: *Want alle de Profeten en de Wet hebben tot Joannes toe* (ſlechts) *geprofeteerd*, (vraagt gij, waarom ik zegge: *van de dagen Joannes des doopers tot nu toe*, ik antwoorde, dat alle de profeten voor Joannes, en de Wet van Mozes ſlechts onbepaalde voorzeggingen van hetzelve gedaan hebben, terwijl Joannes het eerst meer bepaald aankondigde). — Matth. XVI: 17. Geeft Jezus eene reden op, waarom hij Petrus zalig noemt om zijne erkentenis van Hem als den Meſſias: *Want vleesch en bloed heeft u dat niet geopenbaard, maar mijn Vader, die in de hemelen is*, (gij hebt dat niet aan menſchelijk maar aan goddelijk onderwijs te danken, behoort dus onder die gelukkigen, die, naar de beloften, van den Heere

Digitized by Google

zouden geleerd zijn). — Matth. XVI: 27. wil Jezus Christus betoogen, dat 'er alle reden was om, voor het verlies des levens te vrezen, waar van hij vs. 25. 26. gesproken had, en dus moeten de woorden oneigelijk verstaan worden, van eene oneigenlijke komst van Christus in dien tijd, bij welke vele menschen hun leven verliezen zouden. Dat blijkt ook uit vers 28. De zin is dus: *Want de Zoon des menschen* (de Messias) *zal komen in de heerlijkheid zijns Vaders*, (zich vertoonen als Opperheer over de menschen) *met zijne Engelen* (door zijne oordeelen), *en als dan zal hij een iegelijk vergelden naar zijn doen*, (dan zal hij zijne getrouwe aanklevers beschermen, maar de ontrouwen naar verdienste straffen). — Matth. XVIII: 10. 11. Bewijst Jezus, dat men gebrekkige geloovigen, die nog veel verkeerds hebben, niet verachten en verwaarloozen moet. *Want ik zegge ulieden, dat hunne Engelen in de hemelen*, (de Engelen, die God gebruikt ten dienste der menschen), *altijd zien het aangezigt mijns Vaders, die in de hemelen is* (altijd gereed staan, om op den wenk van God ook hen te dienen). *Want de Zoon des menschen* (de Messias) *is* (ook) *gekomen*, (niet om dwalenden te verachten en ongelukkiger te maken, maar) *om zalig te maken, dat verloren was* (afgedwaalden te regt te brengen en te behouden). — Matth. XXI: 32. betoogt

toogt Jezus, dat vele tollenaars en hoeren nader aan Gods koningrijk waren dan de Overpriesters. *Want Joannes is tot u gekomen in den weg der gerechtigheid*, (Joannes toonde door leer en voorbeeld, hoe men Gode welbehagelijk wandelen moet) *en gij* (die u anders voordoet, zeer gewillig te zijn tot onderhouding van Gods geboden), *hebt hem niet geloofd* (zijne leer niet geëerbiedigd en gehoorzaamd), *maar de tollenaars en hoeren* (sommige pachters en slechte vrouwlieden, van welken men dat niet zou verwacht hebben) *hebben hem geloofd* (en zich op zijne vermaningen verbeterd), *doch gij zulks ziende* (maar schoon gij dat zaagt), *hebt daarna geen berouw gehad om hem te gelooven*, (hebt gij evenwel naderhand geen leedwezen over uwe onwilligheid betoond, of begeerte om nog in hem geloovig te worden). — Matth. XXII: 30—32. Mark. XII: 26. Luk. XX: 37. 38. Jezus schijnt hier, volgens den zamenhang, de opstanding te zullen bewijzen, terwijl Hij intusschen niets anders dan de onsterfelijkheid betoogt. Dit moet men daar uit verklaren, dat de Sadduceërs, tot welken Jezus sprak, gelijk vele Ouden, onsterfelijkheid en opstanding verwisselden, en het onderscheid tusschen die beide niet duidelijk beseften, zoo dat Jezus het eene betoogende, hen ook van het andere overtuigde. — Matth. XXIII: 13—15. bewijst Jezus uit het levensgedrag der

Digitized by Google

Phariseërs en Schriftgeleerden, dat zij hoogst strafwaardig waren, maar wat zegt Hij van hun? *Want gij sluit het koningrijk der hemelen voor de menschen* (gij bewerkt dat vele menschen geen deel erlangen aan de voordeelen van het Christendom), *overmits gij daar niet ingaat*, (daar toe niet overgaat, en dus door uw voorbeeld velen, die hoog bij u opzien, te rug houdt), *noch de gene, die ingaan zou, niet laat ingaan* (die schijnen over te hellen om in mij te gelooven, daar van afschrikt, door hen met uwe redenen weder tegen mij voorintenemen). *Gij eet de huizen der weduwen op, en dat onder den schijn van lang te bidden*, (gij laat u van de weduwen, die u laten komen, om voor haar te bidden, om dat zij aan uwe gebeden veel kracht toeschrijven, zoo rijkelijk betalen, dat zij arm en ongelukkig worden, en dat onder het voorwendsel, dat uwe gebeden zeer lang, en dus veel waardig zijn). *Gij omreist zee en land, om eenen Jodengenoot te maken* (eenen Heiden tot het Jodendom over te brengen), *en als hij het geworden is, zoo maakt gij hem een kind der hel, tweemaal meer dan gij zijt*, (wordt hij door uw verkeerd onderwijs een slechtaard, nog veel erger dan gij zelve zijt, om dat gij hem zijne heidensche zeden laat behouden, en daar bij uwe verkeerde grondbeginselen voegt. —— Luk. V: 8. geeft Petrus voor reden op, waarom hij wil-

Digitized by Google

wilde, dat Jezus van hem zou weggaan: *want ik ben een zondig mensch*, waar van de zin is: Nu zie ik uit uw wonderwerk hoe groot en magtig gij zijt, en daar ik u zoo heb tegengesproken (ziet vers 5) vreze ik voor uwe verdiende straf, als gij langer bij ons blijft. —— Luk. VII: 24—28. Na dat Jezus de schare over de redenen onderhouden had, waarom zij zoo dikwijls naar de woestijne ging, zekerlijk niet, om daar het riet te zien, dat door den wind bewogen werd, noch ook om daar menschen te zien, die kostbaar gekleed waren, want die vond men niet daar, maar aan de Hoven, maar ongetwijfeld, om Joannes te zien, om dat zij dien voor eenen profeet hielden, gaat Hij vers 26b over, om te betoogen, dat zij wel over Joannes dachten, ja dat Joannes de oude Profeten zelfs verre overtrof in zijne leer, want hij was naar vs. 27. de beloofde Voorlooper van den Messias. En daarom zegt Jezus vs. 28. *zegge ik ulieden, onder die van vrouwen geboren zijn*, (onder de menschen) *is niemand meer profeet* (heeft niemand aanzienelijker Profetische zending) *dan Joannes de Dooper: maar* (evenwel, niettegenstaande dat) *de minste in het koninkrijk Gods* de minste Christen, die leeft, na dat het Christendom gesticht is geworden) *is meerder dan hij* (zal in godsdienstige kundigheden hem overtreffen, om dat mijne lotgevallen zich dan ontwikkeld zullen

Digitized by Google

len hebben. —— Jo. III: 17. Jezus zegt daar niet, dat Hij nooit menſchen veroordeelen zou, maar hij bewijst daar het gezegde in het 16 vers, dat allen, die in Hem geloofden, gelukkig zouden worden, door het oogmerk zijner komst op aarde. *Want God heeft zijnen Zoon niet gezonden in de wereld, op dat hij de wereld veroordeelen zou* (om gedurende zijn verblijf op aarde de Heidenen te ſtraffen, gelijk gij Joden van den Meſſias verwacht), *maar op dat de wereld* (allerlei menſchen, Joden en Heidenen) *door hem zoude behouden worden.* —— Jo. XIV: 28. de Heiland betoogt daar, dat zijne diſcipelen reden hadden, om zich te verblijden over zijn aanſtaand henengaan naar den Vader: *want mijn Vader is meerder dan ik*, (mijn Vader is grooter dan ik als Meſſias ben, bij Hem kan ik dus veel gelukkiger zijn dan hier op aarde, en hij zal mij zekerlijk beloonen.) —— Jo. XIV: 30. *Ik zal niet meer veel met u ſpreken: want de Overſte dezer wereld komt*, (de Vorst der duisternis, die de wereldſche menſchen regeert, zendt zijne dienstknechten op mij af,) *en heeft aan mij niets*, (doch hij zal zich niet over mij kunnen verblijden, dat ik zondig of moedeloos zou worden). —— Jo. XX: 17. Jezus zeide tot Maria, dat zij hem niet moest aanraken, om dat hij nog niet opgevaren was, dat in den eerſten opſlag zonderling ſchijnt, om dat zij hem dan,

Digitized by Google

dan, wanneer hij opgevaren was, niet aanraken kon. Maar de zin is zekerlijk: *En raak mij niet aan*, (doe dat nu niet, want dat zou u te veel ophouden; ik heb thans eene noodige boodschap voor u te doen; gij kunt mij in het vervolg nog wel eens dat bewijs van uwen eerbied en liefde geven), *want ik ben nog niet opgevaren tot mijnen Vader* (ik blijf nog eene poos op aarde, en gij zult mij dus nog nader spreken). —— Hand. II: 15. voert Petrus, tot een bewijs dat de Apostelen niet dronken waren, aan: *Want het is eerst de derde ure van den dag* (bij ons: des morgens negen uur. Het is nu eerst negen uur, en wij zijn, gelijk gij weet, al een geruimen tijd in den tempel geweest, van waar zouden zij dan de dronkenschap gekregen hebben? want de offerwijn is nog niet uitgedeeld, en als zij onmatig in het gebruik van drank geweest waren, dan zouden zij zich niet zoo vroegtijdig herwaarts begeven hebben). —— Hand. II: 39. bewijst Petrus dat de Joden gedoopt zijnde, den H. Geest zouden ontvangen. *Want u komt de belofte toe*, (ulieden, Joden, geldt de belofte van de gaven van den Geest, bij den profeet, door mij reeds aangehaald [ziet vs. 17.] *en uwe kinderen, en allen die daar verre zijn* (uwe nakomelingen tot in vele geslachten). —— Petrus geloofde toen nog niet aan de roeping der Heidenen, *zoo velen als er de Heere on-*

Digitized by Google

onze God toe roepen (toe brengen) *zal.* —— Hand. VIII: 39. ſchijnen de woorden: *want hij reisde zijnen weg met blijdſchap*, tot een bewijs te zullen dienen, dat de Kamerling Philippus niet meer zag, doch dat is het oogmerk van dezelve niet, daar zij vertaald moeten worden: *doch* (ſchoon hij Philippus gaarne bij zich gehouden had, evenwel) *hij reisde zijnen weg met blijdſchap.* —— Hand. XV: 21. betoogt Jacobus, dat het noodig was, dat de Heidenſche Christenen zich van eenige dingen onthielden, met te zeggen: *Want Mozes heeft er van oude tijden in elke ſtad, die hem prediken, en hij wordt op elken ſabbath in de Synagogen gelezen*, dat eenvoudig zeggen wil: er zijn bijna overal Joden, die zich zeer ergeren zouden, en afkeeriger van het Christendom zouden worden, als ſommige Christenen die gemelde dingen gebruikten. —— Hand. XIX: 4. wil Paulus bewijzen, dat de doop van Joannes ongenoegzaam was, het welk in den eerſten opſlag niet blijkt, maar door eene kleine verandering in de vertaling duidelijk wordt. *Joannes heeft wel gedoopt den doop der bekeering, zeggende tot het volk*, (maar hij zeide tot het volk) *dat zij gelooven zouden in den genen, die na hem kwam, dat is in Jezus Christus*, (en derhalve moet gij nu ook nog dien Zaligmaker aannemen, en in zijnen naam gedoopt worden). —— Hand. XX: 29. 30. geeft Paulus aan de Efeſiſche Ou-

Digitized by Google

Ouderlingen redenen op, waarom zij bijzonder zorgen moesten voor die Gemeente, die aan hun opzigt was toebetrouwd: *Want dit wete ik, dat na mijn vertrek zware wolven tot u inkomen zullen, die de kudde niet ſparen*, (van elders verdervende dwaalleeraars tot u zullen inkomen, die de Christelijke Gemeente zeer zullen beroeren). *En uit u zelve* (uit uwe Gemeente zelve) *zullen mannen opſtaan, ſprekende verkeerde dingen, om de discipelen af te trekken* (van de waarheid) *achter hun* (om hen na te volgen). —— Rom. II: 25—27. betoogt Paulus, dat de Joden, die de zedelijke wet niet onderhielden, zeer ſtrafwaardig en verachtelijk waren, en geheel geen reden hadden, om zich boven de Heidenen te verheffen. *Want de beſnijdenis is wel nut* (het is u wel nuttig, beſneden, en dus de wet onderworpen te zijn) *indien gij de wet doet* (de zedelijke wet volbrengt): *maar indien gij een overtreder der wet zijt, zoo is uwe beſnijdenis voorhuid geworden*, (dan is het even als of gij heidenen waart; dan doet de beſnijdenis u geen voordeel). *Indien dan de voorhuid de regten der wet bewaart*, (want als een onbeſnedene betracht, het geen de wet eischt) *zal niet zijne voorhuid tot eene beſnijdenis gerekend worden?* (zal hij dan niet even zoo geeerd en behandeld worden, als of hij beſneden was?) *En zal de voorhuid, die uit de natuur*

is

Digitized by Google

is (de heiden), *als hij de wet volbrengt, u niet oordeelen* (veroordeelen), *die door de letter en beſnijdenis* (ſchoon Gods Woord en de beſnijdenis hebbende, evenwel) *een overtreder der wet zijt?* —— Rom. III: 23. 24. Hun allen wordt die vergeving van zonden [ziet vers 22] gepredikt, *want zij hebben alle gezondigd, en derven de heerlijkheid Gods* (zijn verſtoken van de zaligheid, die van God is). *En worden om niet geregtvaardigd uit zijne genade* (zoo dat zij nu alleen uit Gods vrije genade, ongehouden, vergiffenis en zaligheid ontvangen); *door de verloſſing* (van de ſtraf) *die in Christus Jezus is* (die Christus heeft aangebragt). —— Rom. IV. betoogt Paulus met de voorbeelden van Abraham en David, dat de godvruchtigen van ouds altijd de hoop op vergeving van zonden gebouwd hadden, niet op hunne onderhouding van de wet, maar op Gods beloften. En zoo ſtaaft hij dan het door hem gezegde Hoofdſt. III: 31. *Doen wij dan de wet te niete door het geloof*, (ſpreken wij dan de leer des O. T. tegen, door de vergeving van zonden aan het geloof vast te hechten?) *dat zij verre: maar wij bevestigen de wet* (wij zeggen daar door juist hetzelfde, dat onder het O. T. reeds gezegd is). —— Rom. VII: 7—12. Paulus had de Romeinen gezegd, dat zij gelukkig waren, om dat zij vrij gemaakt waren van de wet, en nu lost hij

ee-

Digitized by Google

eene bedenking daar tegen op, die hij dus voorstelt: *Wat zullen wij dan zeggen? Is de wet zonde?* (is de wet dan niet goed?) *Dat zij verre:* En dat die gedachte ongegrond is, betoogt hij nu met zijn eigen voorbeeld: *Ja ik kende de zonde niet, dan door de wet*, (de wet bragt mij juist mijne verkeerdheden onder het oog,) *Want ook had ik de begeerlijkheid niet geweten zonde te zijn* (dat niet geleerd), *indien de wet niet zeide: gij zult niet begeeren. Maar de zonde oorzaak genomen hebbende door het gebod*, (voedsel verkregen hebbende door de wet, daar zij zich altijd uitstrekt tot het verbodene), *heeft in mij alle begeerlijkheid gewrocht* (vele overtredingen der wet veroorzaakt). *Want zonder de wet is de zonde dood*, (zoo lang de mensch de wet niet kent, is de zonde zoo werkzaam niet). *En zonder de wet, zoo leefde ik eertijds*, (toen ik een kind was, en van geene wet wist,) *maar als 't gebod gekomen is*, (toen ik dat leerde kennen) *zoo is de zonde weder levendig* (meer en meer werkzaam) *geworden, doch ik ben gestorven* (en ik werd daar door ellendig.) *En het gebod, dat ten leven was*, (ten beste der menschen gegeven was), *'t zelve is mij ter dood bevonden*, (maakte mij ongelukkig). *Want de zonde oorzaak genomen hebbende door het gebod* (voedsel gekregen hebbende door de wet), *heeft mij ver-*

Digitized by Google

leid en door hetzelve gedood, (door de wet ellendig gemaakt). *Alzoo is dan de wet heilig* enz. (het gebod was dus de oorzaak niet van mijne ellende, maar de zonde, die zich ſteeds tegen de wet verhief). —— Rom. VIII: 2—4. bewijst Paulus met zijn eigen voorbeeld, dat 'er naar vs. 1. geene ellende meer te vrezen was voor de geloovigen: *Want de wet des gaestes des levens* (het Euangelie, dat ons eenen geeſtelijken zaligmakenden Godsdienst leert), *in Christus Jezus* (door J. C. geopenbaard) *heeft mij vrijgemaakt* (verlost) *van de wet der zonde* (van de overmagt der zonde) *en des doods* (die de ellende veroorzaakt). *Want het geen de wet onmogelijk was*, (om namelijk van de overmagt der zonde en der ellende te verloſſen), *dewijl zij door het vleesch krachteloos was* (wegens de verdorvenheid der menſchen daar toe geene magt had) *heeft God* (daargeſteld, want Hij heeft), *zijnen Zoon zendende in gelijkheid des zondigen vleeschs* (in de gedaante der zondige menſchen), *en dat voor de zonde* (tot een offer voor de zonde), *de zonde veroordeeld in het vleesch* (de zonde te onder gebragt bij ons menſchen). *Op dat het regt der wet vervuld zou worden in ons*, (op dat wij nu zouden kunnen betrachten, het geen de wet eischt), *die niet naar het vleesch* (naar onze verdorvene zinnelijkheid) *wandelen, maar naar den geest*

naar

Digitized by Google

(naar de voorſchriften van het Euangelie). —— Rom. VIII: 19—23. betoogt Paulus, dat het lijden van dit leven niets was in vergelijking van de heerlijkheid der eeuwigheid. *Want het ſchepſel* (het geheelal, hemel en aarde) *als met opgeſteken hoofde* (is gelijk aan iemand, die door druk ter neergeſlagen, het hoofd opheft, om reikhalzend naar verlosſing uit te zien,) *verwacht* (verlangt naar) *de openbaring der kinderen Gods*, (het tijdſtip der verheerlijking van de Christenen). *Want het ſchepſel is de ijdelheid onderworpen*, (nu nog aan de vergankelijkheid onderworpen), *niet gewillig*, *maar om diens wille*, *die het de ijdelheid onderworpen heeft*, (om dat God het zoo geſchikt heeft). *Op hope*, *dat ook het ſchepſel zelve zal vrij gemaakt worden van de dienstbaarheid der verderfenis*, (in hope, dat het heelal eenmaal onveranderlijk zal worden, een nieuwe hemel en nieuwe aarde zullen komen) *tot de vrijheid der heerlijkheid der kinderen Gods*, (ten einde de Christenen eene heerlijke vrijheid zullen kunnen genieten). *Want wij weten*, *dat het ganſche ſchepſel zamen zucht*, *en zamen als in barensnood is tot nu toe*, (wij weten immers, dat het heelal thans nog in den treurigen toeſtand van ontwikkeling voor de toekomst is). *En niet alleen dit*, *maar ook wij zelve*, *die de eerſtelingen des Geestes hebben*, (wij Christenen, die door ee-

Digitized by Google

ne aanvankelijke verbetering door den Geest, reeds eenigzins de wisselvalligheid te boven zijn) *wij ook zelve zuchten nog in ons zelven* (moeten hier nog in ons sterfelijk ligchaam klagen) *verwachtende de aanneming tot kinderen*, (het volkomen genot van ons kindschap) *namelijk de verlossing onzes ligchaams* (onze volkomene bevrijding). —— Rom. VIII: 29. 30. bewijst Paulus naar vers 28. dat den geloovigen alle dingen ten goede moeten medewerken. *Want die hij te voren gekend heeft*, (die God voorheen beminde), *die heeft hij ook te voren verordineerd* (bestemd) *het beeld zijns Zoons gelijkformig te zijn* (om in de heerlijkheid van Christus te deelen), *op dat hij de eerstgeboren zij onder vele broederen*, (op dat Christus niet de eenigste, maar de eerste mogt zijn, en vele deelgenooten in zijn geluk mogt hebben). *En die hij te voren verordineerd heeft*, (daar toe bestemd heeft), *dezen heeft hij ook geroepen*, (tot het geloof gebragt), *en die hij geroepen heeft, dezen heeft hij ook geregtvaardigd* (vergeving van zonden geschonken), *en die hij geregtvaardigd heeft, dezen heeft hij ook verheerlijkt* (aanvankelijk ook reeds heerlijkheid gegeven). —— Rom. X: 3. 4. betoogt Paulus, dat de Joden eenen godsdienstigen ijver zonder verstand hadden, [vergel. vers 2.] *Want alzoo zij de regtvaardigheid Gods niet kennen* (geen denkbeeld hebben

Digitized by Google

ben van het geen in Gods oog regt is), *en hunne eigene geregtigheid zoeken op te rigten*, (zich eene zaliging naar eigene begrippen voorstellen), *zoo zijn zij de regtvaardigheid Gods niet onderworpen*, (hebben zij geen deel aan de zaliging, die God schenkt). *Want het einde der wet is Christus* (het eindoogmerk van den Joodschen Godsdienst is, dat de menschen daar door opgeleid zullen worden tot Christus), *tot regtvaardigheid een iegelijk die gelooft*, (door wien alleen die zalig worden, welke op de beloften vertrouwen). —— 1 Cor. I: 21. betoogt Paulus, dat God de wijsheid der wereld tot dwaasheid gemaakt had, en geeft daar van reden op: *Want nademaal in de wijsheid Gods de wereld God niet heeft gekend door de wijsheid*, (naardien de menschen door de wijsbegeerte niet opgeleid zijn, om God regt te kennen uit zijne werken, in welken zulk eene oneindige wijsheid doorstraalt), *zoo heeft het God behaagd door de dwaasheid der prediking*, (door de prediking van het Euangelie, die in het oog van vele menschen verachtelijk is) *zalig te maken, die gelooven.* —— 1 Cor. III: 3. geeft Paulus reden op, waarom de Corinthiers nog niet vatbaar waren voor hooger onderwijs, en waarom hij hen dus alleen het eenvoudigste geleerd had (vs. 2]: *Want gij zijt nog vleeschelijk*, (nog te zeer verslaafd aan zonden en verkeerdheden). *Want dewijl*

Digitized by Google

onder u nijd is en twist en tweedracht (partijſchap), *zijt gij niet vleeſchelijk*, (blijkt daar uit niet, dat gij nog de zonde aanhangt), *en wandelt gij niet naar den mensch?* (en dat gij u meer met menſchelijke, dan met goddelijke dingen ophoudt?) —— 1 Cor. X: 13. 14. hangt zoo te zamen, dat Paulus vers 13. betoogt, dat er geene reden was, om zich te ſchikken naar de Heidenſche gebruiken, uit vrees voor vervolging, wijl die vervolging niet zoo verſchrikkelijk was, en door God wel dragelijk zou gemaakt worden, waar uit hij dan vs. 14. zijne vermaning afleidt, om zich geheel van die gebruiken te onthouden. —— 1 Cor. XI: 4—10. betoogt Paulus, dat de Man ongedekt, en de Vrouw gedekt bidden moet, uit eene driedubbele ſtelling, die hij vers 3 had opgegeven. *Een iegelijk man, die bidt of profeteert*, (in de vergaderingen der Gemeente ſpreekt) *hebbende iets op het hoofd, die onteert zijn eigen hoofd* (zijn opperhoofd Christus door oneerbiedigheid). *Maar eene iegelijke vrouw, die bidt of profeteert met een ongedekt hoofd, onteert haar eigen hoofd*, (haren man, door zich als magt hebbende aan te ſtellen): *Want het is een en hetzelfde, als of haar het haar afgeſneden ware*, (als of zij het haar heeft laten ſnijden gelijk de mannen, even zoo is dit ontblooten van het hoofd een teeken van mannelijke waardigheid). *Want indien eene vrouw niet*

Digitized by Google

niet gedekt is, dat zij ook geſchoren worde (waarom zou zij dan ook haar haar niet laten ſnijden?) *Maar indien het leelijk is* (naar het algemeen gevoelen) *voor eene vrouw, geſchoren te zijn, of* (dat is) *het haar afgeſneden te hebben, dat zij zich dekke*, (dan moet zij haar hoofd ook dekken). *Want de man moet het hoofd niet dekken, overmits hij het beeld en de heerlijkheid Gods is* (vertoont), *maar de vrouw is* (vertoont) *de heerlijkheid des mans. Want de man is uit de vrouw niet*, (Adam werd niet gemaakt uit Eva) *maar de vrouw uit den man* (Eva uit Adam). *Want ook is de man niet geſchapen om de vrouw, maar de vrouw om den man. Daarom moet de vrouw eene magt* (een teeken, dat zij onder de magt ſtaat), *op het hoofd hebben, om der Engelen wil*, (op dat de Engelen Gods, die onder ons *tegenwoordig zijn*, zien dat alles met orde geſchiedt). —— 2 Cor. III: 14. *Maar hunne zinnen* (de zielsvermogens der Joden) *zijn verhard* (ongevoelig) *geworden.* Dit betoogt Paulus, door 'er bij te voegen: *Want tot op heden blijft hetzelfde dekſel* (dat Mozes op zijn aangezigt had [vs. 13.] als het ware nog onder de Joden) *in het lezen des O. T. zonder ontdekt te worden*, (zonder dat het van hun wordt opgeligt, zoo dat zij dat niet regt verſtaan), *het welk door Chriſtus te niete gedaan wordt* (ſchoon men, door op Chris-

Digitized by Google

tus te letten, daar van gemakkelijk verlost wordt). — 2 Cor. VII: 10, geeft Paulus reden op, waarom hij verblijd was, dat de Corinthiers door zijn ſchrijven bedroefd geworden waren. *Want de droefheid naar God* (over goddelijke dingen) *werkt eene onberouwelijke bekeering tot zaligheid* (veroorzaakt eene zalige verbetering, die nimmer naberouw baart), *maar de droefheid der wereld* (over wereldſche dingen geeft geene ſtof tot blijdſchap, want zij) *werkt de dood* (veroorzaakt allerlei ellende). — Gal. II: 19. behelst geen bewijs van het gezegde in vs. 18, zoo als het in den eerſten opſlag ſchijnt, maar is een nieuw bewijs, dat Paulus aanvoert ten betooge van de verkeerdheid, om zich nu nog naar de Joodſche wetten te ſchikken, vergel. vs. 12—14. *Want* beteekent hier dus *daarenboven*. *Want* (daarenboven hoe zou ik nu nog de wet gehoorzamen), *ik ben door de wet* (van het Euangelie) *de wet* (van Mozes) *geſtorven* (zoo dat ik, door de eerſte te omhelzen, opgehouden heb in betrekking tot de laatſte langer te beſtaan), *op dat ik Gode leven zou* (geheel tot eer van God zou leven). — Gal. V. 5, geeft Paulus reden op, waarom hij ſtelde, dat die genen, die door de wet zalig wilden worden, verſtoken bleven van de ware voorregten van het Euangelie. *Want wij* (Christenen) *verwachten door den Geest uit het geloof* (door het geloof aan de be-

Digitized by Google

beloften) *de hoop der regtvaardigheid* (de vervulling van de hoop op vergeving en zaliging). — Efez. II: 14. 15. betoogt Paulus dat de Efeziers, voorheen Heidenen, alleen aan Jezus Christus te danken hadden, dat zij nu ook deelden in Gods gunst [vs. 12. 13.] *Want hij* (Jezus Christus) *is onze vrede*, (heeft Joden en Heidenen met elkander bevredigd en vereenigd), *die deze beide een gemaakt heeft* (en met elkander verbonden) *en den middelmuur des afſcheidſels* (de Joodſche wet) *gebroken hebbende.* (Hij toch) *heeft de vijandſchap* (de oorzaak der wederzijdſche verwijdering) *in zijn vleesch* (door zijn lijden en ſterven) *te niete gemaakt, namelijk de wet der geboden in* (tijdelijke) *inzettingen beſtaande: op dat hij die twee* (deelen van het menschdom) *zoude in zich zelven tot eenen nieuwen mensch* (een geestelijk ligchaam) *ſcheppen, vrede makende.* — Efez. V: 8. geeft Paulus reden op, waarom de Efeziers de ondeugende menſchen niet moesten navolgen. *Want gij waart eertijds duisternis* (toen gij nog Heidenen waart, wist gij niet beter: gij kende toen het verfoeijelijke en nadeelige der zonden niet), *maar nu zijt gij licht in den Heere*, (nu zijt gij daaromtrent verlicht geworden door de leer van het Euangelie van Jezus Christus), *wandelt als kinderen des lichts*, (toont dan ook door uw gedrag, dat gij nu waarlijk tot be-

Digitized by Google

tere inzigten gekomen zijt). —— Efez. VI: 12; geeft Paulus reden op van zijne vermaning vers 11. dat de Efeziers zich op allerlei wijze wapenen moesten tegen de duivelſche ſtrikken, die voor hun geſpannen werden. *Want wij hebben den ſtrijd niet tegen vleesch en bloed* (geene ligchamelijke aanvallen te wachten), *maar tegen de overheden, tegen de magten, tegen de geweldhebbers der wereld, der duisternis dezer eeuwe,* (wij hebben te ſtrijden tegen voorſtanders en verdedigers van de onkunde en het bijgeloof der tegenwoordige wereld), *tegen de geestelijke booshe-den* (tegen de verkeerde gevoelens en begrippen) *in de lucht* (over geestelijke en hemelſche dingen). —— Philip. II: 6—8. bewijst Paulus, dat Christus, toen hij op aarde was, ootmoedigheid en nederigheid getoond had, [vs. 3. 5.] *Die in de geſtaltenisſe Gods zijnde,* (de Godheid deelachtig zijnde), *geenen roof geacht heeft Gode even gelijk te zijn* ('er in het geheel niet op geſteld was om zich als God gelijk te vertoonen.) *Maar* (integendeel) *heeft zich zelven vernietigd* (diep vernederd), *de geſtaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende* (zich geheel als een dienstknecht van anderen aanſtellende), *en is de menſchen gelijk geworden* (waar toe hij mensch werd). *En in gedaante gevonden als een mensch* (de menſchelijke natuur deelachtig zijnde), *heeft hij*

Digitized by Google

hij zich zelven vernederd, (tot allerlei lijden), *gehoorzaam geworden zijnde* enz. — Colosf. I: 19. geeft Paulus reden op, waarom hij J. C. vers 18. het hoofd der Gemeente genoemd had. *Want het is des Vaders welbehagen geweest, dat in hem alle de volheid wonen zou*, (dat alles in hem, als het middelpunt zou vereenigd zijn). — Colosf. III: 3. betoogt Paulus de verpligting der Colosfenfers, om nu het geestelijke te behartigen, en niet meer de aardfche plegtigheden der wet aan te hangen. [vergel. vs. 2 en II: 20.] *Want gij zijt geftorven* (gij hebt immers opgehouden, de wet te belijden) *en uw leven* (dat gene, waar in gij uw waar geluk ftelt) *is met Christus verborgen in Gode* (is immers bij God bewaard met Christus). — 1 Thesf. IV: 14—17. betoogt Paulus, dat de Christenen niet zoo bedroefd behoefden te zijn bij het fterven van hunne Vrienden, als de Heidenen waren, [vergel. vs. 13]. *Want indien wij gelooven, dat Jezus geftorven is en opgeftaan* (zoo zeker als wij gelooven, dat Jezus na den dood opgeftaan is) *alzoo zal ook God de genen, die ontflapen zijn in Jezus* (in hem geloovende), *weder brengen in Hem* (door Hem in het leven herftellen). *Want dat zeggen wij u door het woord des Heeren* (naar Jezus eigene leer), *dat wij die levendig overblijven zullen tot de toekomst des Heeren* (de Christenen, die nog leven zullen als

Je-

Digitized by Google

Jezus komt ten oordeel) *niet zullen voorkomen* (niets zullen vooruit hebben boven) *de genen, die ontſlapen zijn. Want de Heere zelf zal met een geroep*, (met eene magtige donderſtem) *met de ſtem des Archangels* (waar door Hij toonen zal de Heer der Engelen te zijn), *en met de bazuin Gods* (met eene Goddelijke aankondiging en oproeping) *nederdalen van den hemel. En die in Christus* (als Christenen) *geſtorven zijn, zullen eerst opſtaan, daarna wij* (die Christenen) *die levendig overgebleven zijn, zullen te zamen met hun opgenomen worden in de wolken, den Heer te gemoete in de lucht: en alzoo* (van dien tijd af) *zullen wij altijd met* (bij) *den Heer wezen.* —— 1 Theſſ. V: 7. bewijst Paulus, dat het de Christenen niet betaamde, om zorgeloos te leven, en zich onredelijk te gedragen, het welk hij bij ſlapen en dronken zijn vergelijkt. *Want die ſlapen, ſlapen des nachts* (de nacht is de tijd van ſlapen, en wij leven immers niet in den nacht der onwetendheid, maar onder het licht van het Euangelie), *en die dronken zijn, zijn des nachts dronken* (dus moeten wij ons niet aan de bedwelming der zinnelijkheid overgeven, daar wij des dags zijn [vs. 8], 2 Theſſ. III: 2b. *Want het geloof is niet aller*, (men kan op allen geen ſtaat maken). Paulus had zoo even ſommige menſchen ongeſchikt en boos genoemd, en geeft nu daar van reden. —— 1 Tim. IV: 4. 5. geeft Paulus reden op, waarom hij het ge-

Digitized by Google

gedrag van hun afkeurt, die gebieden om zich van ſommige ſpijzen te onthouden. *Want alle ſchepſel Gods* (alle ſpijze door God geſchapen) *is goed* (tot het gebruik), *en daar is niet verwerpelijk* (niets is er, dat niet mag genuttigd worden), *met dankzegging genomen zijnde* (mits dat het met dankzegging jegens God gebruikt worde). *Want het wordt geheiligd* (tot een betamelijk gebruik geſchikt) *door het woord Gods* (den Godsdienst) *en door het gebed.* — Hebr. II: 1—3. betoogt Paulus, dat de Joodſche Christenen zich, wegens de in het eerſte Hoofdſtuk beredeneerde meerderheid van Jezus Christus boven de Engelen, hoogst verpligt moesten achten, om het Euangelie van dien Heiland allezins te eerbiedigen. *Daarom moeten wij ons te meer houden aan het geen van ons gehoord is, op dat wij niet te eeniger tijd doorvloeijen*, (niet verloren gaan). *Want indien het woord, door de Engelen geſproken*, (de wet, die door den dienst der Engelen tot de Joden overgebragt werd) *vast is geweest* (eene duurzame kracht en uitwerking gehad heeft), *en alle overtreding en ongehoorzaamheid* (tegen dezelve) *regtvaardige vergelding ontvangen heeft*, (door God naar verdienſte geſtraft is), *hoe zullen wij* (dan de ſtraf) *ontvlieden, indien wij op zoo groote zaligheid* (op zulk eene zalige leer, als die van het Euangelie is) *geen acht nemen?* (dezelve niet behoor-

hoorlijk eerbiedigen), *dewelke begonnen zijnde verkondigd te worden door den Heere* (niet door de Engelen, maar door den Zoon van God zelven) enz. —— Hebr. VII: 11—16. betoogt Paulus de ongenoegzaamheid van de oude Godsdienst-inrigting uit de ſtelling, door Hem Hoofdſt. VI: 20. aangevoerd, dat er nu een eeuwig Priester was, naar Melchizedeks ordening. *Indien dan nu de volkomenheid door het Levitisch priesterambt ware*, (als dat priesterambt volkomen toereikend was tot heil der menſchen), *want onder hetzelve heeft het volk de wet ontvangen*, (gelijk de Joden in de daad bij de wetgeving zich daar aan onderwerpen moesten), *wat nood was 't nog*, (waar toe was het dan nog noodig) *dat een ander Priester naar de ordening* (de wijze) *van Melchizedek zou opſtaan, en die niet zou* (kon) *gezegd worden te zijn naar de ordening van Aäron?* (Te minder zou dat zonder noodzake gebeurd zijn, om de groote gevolgen van zulk eene verſchijning), *want het Priesterſchap veranderd zijnde, zoo geſchiedt er ook noodzakelijk verandering in de wet* (in de geheele Godsdienſtige bedeeling en inrigting). *Want hij op wien deze dingen gezegd worden*, (Christus) *behoort tot eene andere ſtam* (dan aan welken de oude Godsdienſtige bedeeling het Priesterſchap toewees, tot eene ſtam (*van welke niemand zich tot het altaar begeven heeft* (heeft mogen be-

Digitized by Google

begeven). *Want het is openbaar* (algemeen bekend) *dat onze Heer uit Juda geſproten is, op welke Mozes niets geſproken heeft van het Prieſterſchap. En dit is nog veel meer openbaar,* (dat de verandering van Prieſterſchap eene wezenlijke verandering van den Godsdienst te wege brengt,) *zoo er naar de gelijkenis van Melchizedek een ander Priester opſtaat. Die* (toch) *is dit niet geworden naar de wet des vleeſchelijken gebods* (uit kracht van den Godsdienst, die uitwendige pligtsbetrachtingen oplegt), *maar naar de kracht des onvergankelijken levens* (uit kracht zijner oneindige verhevenheid en onverderfelijkheid), *want hij getuigt* enz. —— Hebr. X: 28. 29. betoogt Paulus, dat zij, die Christenen geworden waren, en daar na het Christendom vijandig werden, zwaar geſtraft zouden worden [vergel. vs. 26. 27]. *Als iemand de wet van Mozes heeft te niete gedaan* (eene van zijne geboden heeft overtreden), *die ſterft* (wordt geſteenigd) *zonder barmhartigheid, onder twee of drie getuigen, hoe veel te zwaarder ſtraf, meent gij, zal hij waardig geacht worden, die den Zoon van God vertreden heeft* (oneerbiedig heeft behandeld) *en het bloed des testaments onrein geacht heeft,* (zich onwaardig zijnen doop, die Jezus bloed beteekent, waarop God zijne genade belooft, heeft gedragen), *waar door hij geheiligd was* (toegewijd was aan de verec-

eering van het Euangelie), *en den geest der genade* (wiens gaven hij ontvangen had) *smaadheid heeft aangedaan* (door zijne zonden en verkeerdheden)? — Jac. I: 20. 21. Jacobus had vs. 19. gewaarschuwd, dat men liever moest willen hooren naar de prediking van het Euangelie, dan hetzelve prediken, en dat men zich niet uit trotschheid, om die eer te genieten, aan lage driften en twisten moest overgeven. Dit dringt hij nu nader aan: *Want de toorn des mans* (wanneer een mensch zich driftig aanstelt, dat) *werkt Gods geregtigheid niet*, (werkt nooit iets uit, dat God welbehagelijk is). *Daarom afgelegd hebbende alle vuiligheid* (zedelijke onreinheid) *en overvloed van boosheid* (overmate van drift), *ontvangt met zachtmoedigheid het woord, dat in u geplant* (ulieden gepredikt) *wordt, 't welk uwe zielen kan zalig maken.* — Jac. II: 14—17. betoogt hij de noodzakelijkheid der beoefening van het geen hij in het voorgaande had aanbevolen. *Wat nuttigheid is het* (wat baat het) *mijne broeders! indien iemand zegt, dat hij het geloof heeft*, (dat hij het Christendom kent en belijdt,) *en heeft de werken niet*, (hij beoefent het niet?) *kan dat geloof* (die belijdenis) *hem zalig maken?* enz. — Jac. II: 20—26. betoogt Jac. de aangenomene stelling, dat de kennis en belijdenis van het Christendom zonder beoefening nutteloos is. *Maar wilt gij weten, o ij-*

Digitized by Google

ijdel (dwaas) *mensch! dat het geloof* (de belijdenis) *zonder de werken* (de beoefening) *dood* (nutteloos) *is. Abraham onze Vader is hij niet uit de werken geregtvaardigd* (door de beoefening van den Godsdienst gelukkig geworden?) *als hij Isaak zijnen Zoon geofferd heeft op den altaar? Ziet gij wel, dat het geloof* (de kennis en erkentenis) *medegewrocht heeft met zijne werken, en* (maar dat) *het geloof volmaakt is geweest* (eerst regt toereikende werd) *uit de werken* (door de bijkomende beoefening)? *En* (alzoo) *is de Schrift* (eerst volkomen) *vervuld geworden, die zegt: En Abraham geloofde God en het* (dat geloof en de beoefening daar van) *is hem tot regtvaardigheid gerekend* (het middel tot zijn behoud geweest), *en hij is een Vriend Gods genoemd geweest. Ziet gij dan nu* (niet) *dat een mensch uit de werken geregtvaardigd wordt* (door de beoefening gelukkig wordt), *en niet alleen uit het geloof,* (door de beschouwende erkentenis?) *En desgelijks ook Rachab de hoer, is zij niet uit de werken geregtvaardigd geweest* (door de beoefening van den Goddelijken wil behouden gebleven) *als zij de gezondenen heeft ontvangen, en door eenen anderen weg uitgelaten? Want gelijk het ligchaam zonder geest dood is, alzoo is ook het geloof zonder de werken* (erkentenis zonder beoefening) *dood* (niets beduidend). — Jac. III: 9—12:

Digitized by Google

begeerlijkheid des vleeschs (de zinnelijke lusten en wellustige driften), *en de begeerlijkheid der oogen* (de neigingen tot het zigtbare uitwendige), *en de grootscheid des levens*, (hoovaardij en pracht) *is niet uit den Vader* (is niet oorspronkelijk van onzen hemelvader), *maar is uit de wereld*, (ontstaat uit haar zelve, uit de verdorvenheid der menschen, en is dus den Vader niet aangenaam). *En* (daarenboven) *de wereld gaat voorbij en hare begeerlijkheid* (de zondige wereld, en alle de begeerten, die zij opwekt, zijn kortstondig), *maar die den wil van God doet* (in het zedelijke zijn vermaak vindt) *blijft in de eeuwigheid* (wankelt of bezwijkt nimmer). —— 1 Jo. III: 20. geeft Joannes eene reden op, waarom het noodig was, dat de Christenen door daden, gelijk hij vers 18. 19. gezegd had, zich een goed geweten voor God verwierven. *Want indien ons hart* (ons geweten) *ons veroordeelt*, (dan hebben wij ook steeds voor God te vrezen) *God is* (toch nog) *meerder dan ons hart* (nog oneindig naauwer toeziende dan ons geweten), *en hij kent alle dingen* (niets is voor hem verborgen). —— 1 Jo. V: 4. betoogt Joannes, dat Gods geboden voor de Christenen niet moeijelijk te onderhouden zijn, [vs. 3.] *Want al dat uit God geboren is* (alwie door God veranderd en verbeterd is) *overwint de wereld* (kan de zinnelijke we-

Digitized by Google

wereldliefde te onder brengen): *en dit is de overwinning, die de wereld overwint*, (dat geſchiedt namelijk door) *ons geloof* (in J. C.)

§ 54. In de Schriften des N. T. treft men bijzonder vele *vragen* aan. Van dezelve maakten Jezus en de Apostelen, en andere perſonen, die in het Euangelie ſprekende ingevoerd worden, een zeer onderſcheiden gebruik. Niet alleen dienden de vragen bij hen om iets te onderzoeken, of om eenen goeden grondſlag te leggen tot de oplosſing van eene of andere zaak, maar zij gebruikten dezelve ook om te kennen te geven, dat hun iets als onmogelijk of ongerijmd voorkwam; of om hunne verwondering aan te duiden; of om iets ſterk te bevestigen; of om iets krachtig te ontkennen; of om eene twijfeling te opperen; of om iemand verontwaardiging of berisping te doen gevoelen; of om eenen wensch te uiten. Bij elke vraag, die niet kan verklaard worden op de meestgewone eerstgemelde wijze moet dus overwogen worden, welke dan hare bijzondere bedoeling zij.

1.) Somtijds, zelden wij, worden vragen gebruikt om de onmogelijkheid of ongerijmdheid van iets te kennen te geven.

VOORBEELDEN: Matth. XXVI: 54. *Hoe zouden dan de Schriften vervuld worden, die zeggen, dat het alzoo geſchieden moet?* (wanneer ik dat

deed, dan konden de voorzeggingen, die van mijn lijden gewagen, niet vervuld worden). — Marc. III: 23. *Hoe kan de Satan den Satan uitwerpen?* (het zou eene volſtrekte tegenſtrijdigheid zijn, dat de Satan de bezetenen zou genezen!) — Marc. VI: 37. *Zullen wij henen gaan, en koopen voor* 200 *penningen brood, en hun te eeten geven?* (gij weet immers wel, dat wij zoo veel geld niet bij de hand hebben, om voor zoo vele menſchen genoegzame ſpijze te koopen.) — Marc. X: 26. *Wie kan dan zalig worden?* (ach! dan is het voor niemand mogelijk, om zalig te worden!). — Luk. VI: 39. *Kan ook wel een blinde eenen blinden op den weg leiden?* (het is niet mogelijk, dat een blinde de leidsman van eenen blinden zijn kan), *zullen zij niet beide in den gracht vallen?* (als zij bij een water komen, zullen zij er beide invallen). — Jo. III: 4. *Hoe kan een mensch geboren worden, oud zijnde? kan hij ook andermaal in zijns moeders buik ingaan en geboren worden?* (het is onmogelijk, dat dat gebeure). — Jo. VI: 52. *Hoe kan ons deze zijn vleesch te eeten geven?* (deze mensch kan ons onmogelijk zijn ligchaam tot ſpijze geven). — Jo. XVIII: 38. *Wat is waarheid?* (gij kunt mij dat onmogelijk zeggen, daar de wijste menſchen zelfs daar over twisten). —

2.) Somtijds, worden vragen gebruikt, om daar

daar mede verwondering over het een of ander voor te dragen.

VOORBEELDEN: Matth. III: 7. *Wie heeft u aangewezen te vlieden van den toekomenden toorn?* (komt gij ook nog, om de aanstaande straf te ontvluchten!) — Matth. XIII: 54—56. *Van waar komt dezen die wijsheid en die krachten? is deze niet de Zoon des Timmermans? en is zijne moeder niet genaamd Maria? en zijne broeders Jacobus en Joses, en Simon en Judas? en zijne zusters, zijn zij niet alle bij ons? van waar komt dan dezen dit alles?* (hoe is het mogelijk, dat deze zoo kan leeren en wonderen verrigten! Wij kennen hem en zijne bloedverwanten zeer goed, en kunnen ons niet begrijpen, waar hij die wijsheid en dat vermogen heeft opgedaan!) — Matth. XXI: 20. *Hoe is de vijgeboom zoo terstont verdord?* (hoe is het mogelijk, dat die zoo spoedig verdord is!) — Mark. IV: 41. *Wie is toch deze, dat ook de wind en de zee hem gehoorzaam zijn?* (wat moet deze wel een groot man zijn, dat hij ook over zee en wind kan gebieden!) — Luk. IV: 36. *Wat woord is dit, dat hij met magt en kracht de onreine geesten gebiedt en zij varen uit?* (dat is eene wonderbare zaak, dat hij zoo gezachvoerend de onreine geesten gebiedt te vertrekken, en zij gaan!) — Jo. I: 47. *Kan uit Nazareth iets*

Digitized by Google

goeds zijn? (is het mogelijk, dat er uit Nazareth iets goeds kan komen!) —— Jo. IV: 9. *Hoe begeert gij, die een Jood zijt, van mij te drinken, die ik eene Samaritaanſche Vrouw ben?* (dat verwondert mij, dat gij, een Jood, van mij, eene Samaritaanſche, drinken begeert!) ——

3.) Somtijds dienen vragen, om iets op eene ſterke wijze te bevestigen, en te kennen te geven, dat men van eene of andere zaak volkomen overtuigd is.

VOORBEELDEN: Matth. VII: 22. *Vele zullen te dien dage* (op den grooten oordeelsdag) *tot mij zeggen: Heere! Heere! hebben wij niet in uwen naam geprofeteerd?* (op uw gezag gepredikt?) *en in uwen naam duivelen uitgeworpen?* (op uw gezag bezetenen genezen?) *en in uwen naam vele krachten gedaan?* (op uw gezag vele wonderen verrigt?) Wij hebben immers dat alles verrigt. —— Matth. X: 25. *Indien zij den heer des huizes Beëlzebul hebben geheten* (hebben durven ſchelden), *hoe veel te meer zijne huisgenooten?* (dan zullen zij het zijne huisgenooten ten minſte wel durven doen). —— Mark. XII: 24. *En dwaalt gij niet, daarom dat gij de ſchriften niet weet, noch de kracht Gods?* (gij dwaalt voorzeker, uit onkunde van den inhoud des Ouden Testaments,

en

en van de onbeperkte wijsheid en almagt van God). —— Luk. II: 49. *En wistet gij niet, dat ik moet zijn in de dingen mijns Vaders?* (gij wist immers wel, dat ik altijd bezig zijn moet, in het onderzoeken van den Godsdienst, dat dat mijne hoogste lust is). —— Luk. XIV: 28. *Want wie van u willende eenen toren bouwen, zit niet eerst neder, en overrekent de kosten, of hij ook heeft, het gene tot volmaking noodig is?* (Niemand bouwt eenen toren, of hij rekent eerst bedaard over, of hij denzelven betalen kan). —— Jo. IV: 35. *Zegt gijlieden niet, het zijn nog vier maanden, en dan komt de oogst?* (gijlieden zegt, dat het nog vier maanden aanhoudt, eer de oogst komt). —— Jo. VI: 70. *En heb ik niet u twaalve uitverkoren, en een uit u is een duivel?* (ik heb ulieden, twaalf in getal, boven mijne andere volgelingen tot mijne vrienden gekozen, maar ik verzekere u, dat een van u allen een verleider is). —— Jo. XI: 9. *Zijn er niet twaalf uren in den dag?* (Een dag is immers niet eerder geëindigd, voor dat twaalf uren voorbij zijn.) —— Rom. VIII: 32. *Die ook zijnen eigenen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft hem voor ons allen overgegeven* (in de dood), *hoe zal hij ons ook met hem niet alle dingen schenken?* (die zal gewisselijk, benevens den Verlosser, alles wat wij noodig hebben, aan ons doen toekomen). —— 1 Cor. I: 20. *Heeft*

Digitized by Google

God de wijsheid dezer wereld niet dwaas gemaakt? (God heeft de hedendaagſche wijsbegeerte door het Euangelie als dwaasheid ten toon geſteld.) —— 1 Cor. X: 16. *De drinkbeker der dankzegging, dien wij dankzeggende zegenen, is die niet eene gemeenſchap des bloeds van Christus? het brood dat wij breken, is dat niet eene gemeenſchap des ligchaams van Christus?* (wijn en brood in het Avondmaal zijn immers teekenen, dat wij in eene naauwe betrekking ſtaan tot den gekruisten Christus). —— 1 Theſſ. II: 19. *Want welke is onze hoop of blijdſchap, of kroon des roems? Zijt gij die ook niet voor onzen Heer Jezus Christus in zijne toekomst?* (wij hopen, dat gijlieden ook tot blijdſchap, roem en heerlijkheid zijn zult voor ons bij de verſchijning van onzen Heiland). —— Hebr. I: 14. *Zijn ze niet alle gedienſtige geesten, die tot dienst uitgezonden worden om der gener wil, die de zaligheid beërven zullen?* (zij alle zijn ſlechts dienende Wezens, die van God gebruikt worden ter bevordering van het geluk van hun, die zalig zullen worden). —— Hebr. IX: 14. *Hoe veel te meer* (zoo veel te meer) *zal het bloed van Christus, die door den eeuwigen Geest* (door zijn goddelijk alvermogen, of door zijn onvergankelijk leven) *zich zelven Gode onſtraffelijk* (zonder eenige ſmet of gebrek) *opgeofferd heeft* (aan het kruis), *uwe conſcientie* (uwe

Digitized by Google

(uwe ziel, [tegenoverſt. van *vleesch* vs. 13.]) *reinigen van doode werken* (aftrekken van de verkleefdheid aan de nuttelooze werken der wet) *om den levenden* (den waren en zaligen) *God te dienen* (op eene geestelijke en voor u nuttige wijze).

4.) Somtijds geven de vragen eene ſterke ontkenning te kennen.

VOORBEELDEN: Matth. VII: 9. 10. *Wat mensch is 'er onder u, zoo zijn Zoon hem zou bidden om brood, die hem eenen ſteen zal geven? En zoo hij hem om een visch zou bidden, die hem eene ſlang zal geven?* (dat zal immers niemand van u doen). —— Matth. VII: 16. *Leest men ook eene druif van doornen, of vijgen van distelen?* (van doornen en distelen plukt men immers geene druiven of vijgen). —— Matth. XXIII: 33. *Gij ſlangen, gij adderen gebroedſels* (gij verraderlijke, ſlechte menſchen) *hoe zoudt gij de helſche verdoemenis ontvlieden?* (gij kunt immers de eeuwige ſtraf niet ontkomen). —— Luk. VI: 32—34. *Wat dank hebt gij?* (gij zult daar mede immers geen dank behalen). —— Luk. XIV: 5. *Wiens ezel of os van ulieden zal in een put vallen, en die hem niet terſtont zal uittrekken op den dag des Sabbaths?* (niemand van u zal zwarigheid maken om dat op eenen Sabbath te doen). —— Jo. V: 44. *Hoe kunt gij gelooven, die*

Digitized by Google

die gij eer van elkander neemt, en de eer, die van God alleen is, niet zoekt? (gij kunt in mij niet gelooven, daar gij boven al belang ſtelt in van elkander geëerd te worden, maar geen begeerte koestert naar de eer, die men van God ontvangt). —— Jo. VII: 20. *Gij hebt den duivel, wie zoekt u te dooden?* (gij ſchijnt wel zot te zijn, want niemand immers heeft het oogmerk, om u ter dood te brengen). —— Jo. VIII: 46. *Wie van u overtuigt mij van zonde?* (niemand uwer kan mij immers overtuigen, dat ik onwaarheid ſpreke). —— Rom. III. 6. *Dat zij verre: anderzins hoe zal God de wereld oordeelen?* (anders zou God immers de zondige menſchen niet kunnen vonnisſen). —— Rom. VI. 21. *Wat vrucht dan had gij toen van die dingen, daar over gij u nu ſchaamt?* (gij had immers toen van dezelve geen voordeel). —— Rom. VIII. 31. *Zoo God voor ons is, wie zal dan tegen ons zijn?* (dan kan niemand ons eenig wezenlijk nadeel toebrengen). —— Rom. VIII. 33—35. *Wie* (niemand) *zal beſchuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods?* (tegen hen, die van God bemind worden). *God is het die regtvaardig maakt* (die ons als onſchuldigen behandelt), *wie* (niemand) *is het die verdoemt*, (kan ons dus veroordeelen); *Christus is het* (immers) *die* (voor ons) *geſtorven is, ja dat meer is, die ook op-*

ge-

Digitized by Google

gewekt is, *die ook ter regterhand Gods is* (boven alles verheven), *die ook voor ons bidt* (en onze belangen behartigt). *Wie* (niemand) *zal ons ſcheiden* (berooven) *van de liefde van Christus?* enz. —— Rom. XI. 34. 35. *Want wie heeft den zin des Heeren gekend?* (niemand immers heeft vooraf Gods overleggingen geweten), *of wie is zijn raadsman geweest?* (niemand is door hem ten raadgever gebruikt). *Of wie heeft hem eerst gegeven, en het zal hem weder vergolden worden?* (niemand heeft vooraf aan God iets medegedeeld, waar voor hij vergelding te wachten zou hebben). —— 1 Cor. XIV: 7—9. *Zelfs ook de levenlooze dingen, die geluid geven, het zij* (bij voorbeeld) *fluit, het zij citer, zoo zij geen onderſcheid met hunnen klank maken* (geene onderſcheidene uit elkander vlocijende toonen aangeven) *hoe zal* (dan zal niet) *bekend worden, 't geen gefluit of op de citer geſpeeld wordt? Want ook indien de bazuin* (de krijgstrompet) *een onzeker geluid geeft* (geene marsch blaast, maar flechts niets beteekenende klanken geeft), *wie zal zich* (dan zal niemand zich) *tot den krijg bereiden? Alzoo ook gijlieden, indien gij niet door de taal* (ſpraak) *eene duidelijke reden geeft, hoe zal* (dan zal niet) *verſtaan worden, 't gene* (van u) *geſproken wordt?* —— 1 Cor. XIV: 16. *Anderzins indien gij dankzegt met den geest*, (in vreem-

vreemde talen, die u door den Geest geleerd zijn), *hoe zal de gene, die de plaats eens ongeleerden vervult*, (die als ongeleerde naar u hoort, en u na zal ſpreken), *amen zeggen op uwe dankzegging?* (hij zal zich met dezelve niet kunnen vereenigen), *dewijl hij niet weet, wat gij zegt.* —— 1 Cor. XV: 55. *Dood! waar is uw prikkel?* (dood! gij zijt niet ſmartelijk meer,) *hel! waar is uwe overwinning?* (graf! gij zult niet over ons zegepralen). —— Hebr. I. 5. *Want tot wien van de Engelen heeft Hij ooit gezegd* (nooit heeft God tot eenen Engel gezegd): *Gij zijt mijn Zoon* enz. Even zoo vers 13. —— 1 Petr. III. 13. *En wie is het, die u kwaad doen zal*, (niemand zal u kwaad durven doen) *indien gij navolgers zijt van het goed?* (het goede betracht).

5) Somtijds wordt door eene vraag eene twijfeling uitgedrukt.

VOORBEELDEN: Matth. XI. 16. *Doch waar bij zal ik dit geſlacht vergelijken?* (ik wete bijna niet, waar bij ik de menſchen van dezen tijd vergelijken zal). —— Luk. XIII: 18. 20. *Wien is het koningrijk Gods gelijk? en waar bij zal ik hetzelve vergelijken!* (ik wete naauwelijks hoe ik u de aanſtaande lotgevallen van het Rijk van den Meſsias bevattelijk zal voorſtellen). —— Jo. XVI. 31. 32. *Gelooft gij nu?* (gij zegt nu, dat

gij

Digitized by Google

gij gelooft, maar het is nog zeer bedenkelijk, of het waar is, ten minſte) *ziet, de ure komt, en is nu gekomen* (het tijdſtip is zeer ſpoedig daar) *dat gij verſtrooid zult worden een iegelijk naar het zijne*, (dat elk uwer in de vlucht zijne veiligheid zal zoeken), *en gij mij alleen zult laten* (aan mijne vijanden zult overlaten). —— Rom. X: 6—8. *Maar de regtvaardigheid, die uit het geloof is*, (de mensch, die zijne behoudenis door het geloof zoekt), *ſpreekt aldus: zegt niet in uw hart* (bij u zelven): *Wie zal in den hemel opklimmen? 't zelve is Christus van boven afbrengen. Of wie zal in den afgrond nederdalen? 't zelve is Christus uit den dooden opbrengen*, (wil niet, daar hij het geloof oefent, dat men allerlei bedenkingen en zwarigheden zal maken, maar beſchouwt die als beledigend voor J. C.) *Maar wat zegt ze?* (wat is de taal van zoo iemand?) *nabij u is het woord in uw mond en hart* (gij weet de beloften, en meldt dezelve zelfs in uwe redenen, dus moet gij daarop ook afgaan).

6.) Somtijds geſchieden ook vragen, om daar door iemand zijne verontwaardiging of berisping te doen gevoelen.

VOORBEELDEN: Matth. XII: 48. *Wie is mijne moeder, en wie zijn mijne broeders?* (wat houdt gij mij thans met mijne moeder en broeders op?). —— Matth. XIV: 31. *Gij klein-*

ge-

Digitized by Google

geloovige! waarom hebt gij gewankeld? (gij zoudt niet zoo gewankeld hebben, als gij niet kleingeloovig waart). —— Matth. XV: 16. *Zijt ook gij-lieden als nog onwetende?* (zijt gij ook nog zoo onkundig, die mij al zoo lang gehoord hebt!) —— Matth. XXVI: 40. *En zeide tot Petrus: kunt gij dan niet een uur met mij waken?* (gij hebt zoo gesproken van uwe getrouwheid jegens mij, en nu kunt gij mij niet eens het genoegen geven, om een uur alhier wakend door te brengen!) —— Marc. II: 16. *Wat is het, dat hij met de tollenaars en zondaars eet en drinkt?* (dat is niet betamelijk voor hem, dat hij zoo gemeenzaam met pachters en andere slechte lieden verkeert). —— Marc. V: 35. *Uwe dochter is gestorven, wat zijt gij den meester nog moeijelijk?* (het is niet betamelijk, dat gij dat doet). —— Luk. XXIV: 38. *Wat zijt gij ontroerd? en waarom klimmen zulke overleggingen in uwe harten?* (gij behoeft u zoo niet te ontstellen, want er is geen de minste grond voor uwe gedachten). —— Jo. VII: 35. *De Joden dan zeiden tot malkander: Waar zal deze henen gaan, dat wij hem niet zullen vinden? zal hij tot de verstrooide Grieken gaan, en de Grieken leeren?* (zal hij misschien gaan, naar onze broeders, die onder de Heidenen verstrooid zijn, en de Heidenen onderwijzen? nu, dat is goed! dan zijn wij van hem ontslagen). —— Jo. XXI.

Digitized by Google

22. *Indien ik wil, dat hij blijve* (op aarde) *tot dat ik kome* (om het lot der wereld ten voordeele der Christenheid te beslisfen), *wat gaat het u aan?* (daar hebt gij immers geen nadeel bij). — Hand. XXI: 13. *Wat doet gij, dat gij weent, en mijn hart week maakt?* (gij doet niet wel, dat gij zoo kermt, en mij dus ook mismoedig maakt). — 1 Cor. VI: 1—3. *Durft iemand van ulieden, die eene zake heeft tegen een ander, te regt gaan voor de onregtvaardigen, en niet voor de heiligen?* (het is slecht, dat er onder u zijn, die een twistgeding met anderen hebbende, dat voor de heidensche regtbank brengen, en niet aan de beslisfing van Christenen overgeven). *En weet gij niet, dat de heiligen de wereld oordeelen zullen?* (gij weet immers wel, dat de Christenen, naar de beloften, eens de aarde bezitten, en de ongeloovigen vonnisfen zullen). *En indien door u de wereld geoordeeld wordt, zijt gij onwaardig de minste geregtszaken?* (zal dat eens gebeuren, dan moest gij nu ook zulke kleine geregtszaken wel onder elkander kunnen afdoen). *En weet gij niet, dat wij de Engelen oordeelen zullen?* (ja het is u immers bekend, dat wij Christenen eens het lot der gevallene Engelen voor altijd mede beslisfen zullen); *hoe veel te meer de zaken, die dit leven aangaan?* (des te meer moesten wij dan de wereldsche dingen kunnen af-

Digitized by Google

doen). —— Gal. III: 1—4. *O gij uitzinnige* (onverſtandige) *Galatiers! wie heeft u betooverd*, (hebt gij u zoo laten verleiden!) *dat gij de waarheid niet meer zoudt gehoorzaam zijn?* (niet langer gehoorzaam zijt!) *den welken Jezus Christus voor de oogen te voren geſchilderd is geweest onder u gekruiſigd zijnde?* (alſchoon de gekruiſigde Christus u voorheen op de duidelijkſte en treffendſte wijze is gepredikt geworden). *Dit alleen wil ik van u leeren* (wil ik u vragen), *hebt gij den geest* (de gaven van den Geest) *ontvangen uit de werken der wet* (op het houden van Mozes geboden), *of uit* (op) *de prediking des geloofs* (aan het Euangelie)? *zijt gij zoo uitzinnig? daar gij met den geest begonnen hebt, voleindigt gij nu met het vleesch?* (wat zijt gij verkeerd, dat gij begonnen zijnde met het leiden van een geeſtelijk leven, nu op den duur weder zinnelijke luſten volgt!) *Hebt gij zoo veel te vergeefs geleden?* (gij zoudt dan al uw lijden om de zaak van het Euangelie te vergeefs hebben uitgeſtaan). *Indien maar ook te vergeefs!* (ja, dat zou van achteren dan nog eer tot uw nadeel dan tot uw voordeel dienen). —— Gal. IV: 9. *En nu als gij God kent*, (daar gij nu God regt hebt leeren dienen) *ja veel meer van God gekend zijt*, (of liever van God gekend en bevoorregt zijt) *hoe keert gij u wederom* (hoe onbetamelijk is het, dat gij nu we-

Digitized by Google

weder te rug keert) *tot de zwakke en arme eerſte beginſelen* (tot den ſchaduwachtigen Joodſchen Godsdienst) *welke gij wederom van voren aan wilt dienen?* — Jac. IV: 12. *Doch wie zijt gij, die eenen anderen oordeelt?* (het komt ulieden niet toe, om vonnis over anderen uit te ſpreken).

7.) Somtijds geven de vragen eenen wensch te kennen. Bij voorbeeld Rom. VII: 24. *Wie zal mij verloſſen van het ligchaam dezes doods?* (ach! dat ik van dit doodsch, zondig ligchaam verlost werd!).

§. 55. Hier en daar treft men ook *omſchrijvingen* aan, door welke eene gewone zaak op eene ongewone en breedvoerige wijze wordt voorgeſteld; of eene genoemde zaak, of een gebruikt woord nader wordt toegelicht, en duidelijker bekend gemaakt. Men moet dezelve als zoodanige kennen, dewijl men anders ligt gevaar loopt, om de omſchrijving en het omſchrevene als twee onderſcheidene dingen aan te zien, en dus de eerſte zeer verkeerd op te vatten.

VOORBEELDEN: Matth. VII: 21. *Die daar doet den wil mijns Vaders, die in de hemelen is*, wordt verduidelijkt door de tegenoverſtelling vers 23. van hun, *die de ongeregtigheid werken*, en blijkt dus eene omſchrijving te zijn van deugdzamen. — Matth. XI: 11. is de uitdrukking: *de genen, die van vrouwen geboren zijn*, niets

Digitized by Google

meer dan eene omſchrijving van *menſchen.* —— Luk. II: 23. *Al wat mannelijk is, dat de moeder opent*, is eene omſchrijving van *eerstgeborene zoonen.* —— Luk. XXI: 35. *Alle de genen, die op den gantſchen aardbodem gezeten zijn*, is eene omſchrijving van *alle menſchen.* —— Jo. I: 3. *Alle dingen zijn door hetzelve gemaakt*, wordt toegelicht door de bijgevoegde omſchrijving: *en zonder hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is.* —— Jo. I: 9. is *komende in de wereld* eene nadere beſchrijving van *een iegelijk mensch.* —— Jo. III: 15. *niet verderven* wordt nader omſchreven: *maar het eeuwig leven hebben.* —— Rom. I: 20. behelzen de woorden *zijne onzienelijke dingen* eene omſchrijving van *Gods volmaaktheden*, en die onzienelijke dingen worden weder omſchreven en toegelicht door *zijne eeuwige kracht en goddelijkheid*, (zijne oneindige almagt en goddelijke heerlijkheid). —— Rom. II: 16. *De verborgene dingen der menſchen* is eene omſchrijving van *gedachten*, vergel. vers. 15. —— Rom. IV: 20. *Hij heeft aan de belofenis Gods niet getwijfeld door ongeloof*, wordt toegelicht en omſchreven door: *maar is geſterkt geweest in het geloof, gevende Gode de eer.* —— Rom. VI: 6. wordt onze verdorvenheid omſchreven door den *ouden mensch*, en door het *ligchaam der zonde*, en die beide uitdrukkingen worden weder toegelicht door eene

na-

Digitized by Google

nadere omschrijving van dezelve, in het laatste gedeelte van dat vers. —— 1 Cor. I: 10. *Maar ik bidde u, broeders! — — dat gij allen hetzelfde spreekt*, wordt omschreven en toegelicht door: *en dat onder u geene scheuringen zijn, maar dat gij te zamen gevoegd zijt in eenen zelfden zin, en in een zelfde gevoelen.* —— Gal. V: 1. wordt de vermaning: *staat dan in de vrijheid, met welke ons Christus vrij gemaakt heeft*, omschreven en opgehelderd door de bijvoeging van: *en wordt niet wederom met het juk der dienstbaarheid bevangen*, en dat is tevens eene omschrijving van de onderwerping aan de Mosaïsche wet, zoo als uit de volgende versen blijkt. —— Phil. I: 23. 24. *Ontbonden worden* is eene omschrijving van *sterven; in het vleesch te blijven* is eene omschrijving van *levendig te blijven*, gelijk ook uit vers 21. 22. blijkt. —— Col. II: 14. *Uitgewischt hebbende het handschrift, dat tegen ons was, in inzettingen bestaande*, is eene omschrijving van *de afschaffing der wet.* —— 2 Tim. IV: 6. *Want ik worde nu tot een drankoffer geofferd*, is eene omschrijving van het ondergaan van den *martel-dood*, en wordt zoo ook nader toegelicht in het tweede lid. —— 1 Jo. II: 20. *Doch gij hebt de zalving van den heiligen* is eene omschrijving van: *gij hebt de gaven van den H. Geest*, gelijk zulks ook blijkt uit het volgende: *en gij weet al-*

Digitized by Google

alle dingen, (dus is ulieden ook alles, wat tot den dienst van God behoort, bekend). ——

§. 56. Meermalen ontmoet men *tusschenredenen*, welke uitlappen zijn van het onderwerp, waar over eigenlijk gehandeld wordt, en van welke de Schrijver naderhand weder terug komt op het voorname onderwerp van behandeling. Die tusschenredenen treft men voornamelijk aan in de Brieven van Paulus, welken Apostel dat bijzonder eigen was in zijn schrijven, dat hij op een enkel woord, dat hem voorkwam, somtijds staan bleef, daar over eene uitweiding maakte, soms eene vrij lange uitweiding, en dan eindelijk weder te rug kwam tot het gene hij verlaten had. Uit zijne Brieven zullen wij dus eenige voorbeelden van tusschenredenen opgeven.

VOORBEELDEN: Rom. I: 16. 17. waren door Paulus de troostrijke inhoud en de heilzame uitwerkselen van het Euangelie opgegeven. Daar van wijkt hij vers 18. eensklaps af, om over de strafwaardigheid van alle menschen te spreken, en komt Hoofdst. III: 21. 22. weder terug, tot het opgeven van de zaligheid, die door Jezus Christus in het Euangelie geopenbaard is. —— Rom. II: 13—15. is reeds in onze gewone Overzetting als eene tusschenrede opgegeven, en in haakjes ingesloten. —— Rom. XIV: 11. is ook eene tusschenrede, want het geen daar in bij-

ge-

Digitized by Google

gebragt wordt, hangt niet zamen met het laatſte, maar met het eerſte gedeelte van vers 10. Met dat bijgebragte wordt toch niet betoogd, dat wij allen rekenſchap zullen geven, zoo als vers 10b gezegd was, maar dat wij verpligt zijn onze ſpraak tot eer van God te gebruiken, en wij dus onze broeders niet mogen veroordeelen, het welk vers 10a afgekeurd was: terwijl vers 10b en vers 12 weder naauw zamenhangen. —— 1 Cor. VIII: 13. houdt Paulus op te ſpreken over het eeten van afgodenoffers, en komt daarop weder te rug Hoofdſt. X: 13. na Hoofdſt. IX: 1. eenen onverwachten uitſtap gemaakt te hebben tot verdediging van zich zelven, van welken uitſlap hij Hoofdſt. X: 1—12 langzaam, en als van zelfs op zijn voornaam onderwerp te rug komt. —— 2 Cor. III: 4. betuigt Paulus, welk eene verwachting hij van de Corinthiers had, en daar van afwijkende, komt hij daarop in het 12 vers weder te rug. Daarop maakt hij vers 14 weder eenen uitſtap over de kinderen Israels, die hij vers 13 genoemd had, en komt Hoofdſt. IV: 1. weder op de Corinthiers. — Eph. III: 1. was Paulus begonnen te zeggen: *Om deze oorzake*, doch wijkt daar van dadelijk af, en herhaalt die woorden vers 14. alwaar hij ook zegt, wat hij bij het eerſte vers had willen zeggen; zoo dat vers 2—13. ook eene tusſchenrede uitmaakt. — Efez. IV: 7. en 11. hangen ook ten naauwſte aan

Digitized by Google

elkander, en vers 8. 9. 10. behelzen dus ook eenen uitſtap. —— Hebr. III: 1. en IV: 14. zijn naauw aan elkander verbonden, en tuſſchen beiden maakt Paulus uitſtappen, door eene vergelijking van Christus met Mozes, en door over het woord *rust* vrij breedvoerig uit te weiden. —— Hebr. V: 6. eene plaats uit het Oude Verbond aangehaald hebbende, die op Jezus Christus ziet, weidt de Apostel vers 7—9. over dien Heiland uit, en komt vers 10 op de aangehaalde plaats weder te rug. —— Hebr. X: 5—10. is ook eene tusſchenrede, daar vers 4 en 11. naauw zamenhangen. —— Hebr XII: 14. 15. had Paulus tot vrede, en tegen twist vermaand, van daar maakt hij eene groote uitweiding, die met het einde van dat Hoofdſtuk ophoudt, zoo dat hij Hoofdſt. XIII: 1. weder tot broederlijke liefde vermaant.

§. 57. Zeer opmerkelijk zijn ook de *keenſpreuken* in het Nieuwe Testament. Door dezelve verſtaat men geheele oneigenlijke redeneringen. Men hebbe daar bij dus in acht te nemen, dat men dezelve niet in eenen eigenlijken zin opvat, op derzelver oogmerk zorgvuldig let, en dezelve daar naar oplost en vereenvoudigt, zonder of met dezelve willekeurig te werk te gaan, of alle bijzonderheden, die in dezelve voorkomen, tot kleinigheden toe te willen overbrengen. Men vergelijke hier bij, het geen wij boven van de gelijkenisſen gezegd hebben,

Digitized by Google

ben, alwaar wij ook reeds eenige voorbeelden hebben opgegeven, die mede tot de leenſpreuken behooren, waar bij wij nu nog eenige voorname voegen zullen.

VOORBEELDEN: Matth: III: 10. *En is ook alreeds de bijl aan de wortel der boomen gelegd: alle boom dan, die geen goede vrucht voortbrengt, wordt uitgehouwen, en in het vuur geworpen.* Eene leenſpreuk, van eenen hovenier ontleend. De zin is: God is gereed met zijne oordeelen over de Joden; die zich niet verbeteren willen, zullen van zijne weldaden beroofd en geſtraft worden. —— Matth. III: 12. *Wiens wan in zijne hand is, en zal zijnen dorschvloer doorzuiveren, en zijne tarwe in zijne ſchuur zamenbrengen, en zal het kaf met onuitblusſchelijk vuur verbranden.* Eene leenſpreuk van eenen Oosterſchen Landman ontleend, die al zijn koorn op het veld dorscht, met de wan zuivert, en dan in de bergplaats brengt, en daarop het kaf in de brand ſteekt. De zin is: Christus zal eene groote ſcheiding tusſchen de menſchen maken, de goeden beſchermen, de kwaden aan de ſtraf overgeven. —— Matth. V: 29. 30. *Indien dan uw regter oog u ergert, trekt het uit* enz. Eene leenſpreuk, ontleend van iemand, die zich een aangeſtoken deel van het ligchaam laat uitſteken of afſnijden, op dat zijn geheele ligchaam niet ſterve. De zin is: Beter is het, zich zelfverloocheningen te troosten,

Digitized by Google

dan geheel ongelukkig te worden. —— Matth. IX: 16. 17. *Ook zet niemand eene lap ongevuld laken op een oud kleed* enz. De zin is: Mijne godsdienſtige inrigting kan niet vereenigd worden met de Phariſeeſche inſtellingen; wanneer ik de eerſte naar de laatſte plooijen wilde, dan zou daar van niets goeds worden. —— Jo. IV. 35—38. *Zegt gijlieden niet, het zijn nog vier maanden, dan komt de oogst* enz. De zin is: Gijlieden zegt, dat de oogst eerst na vier maanden komt, maar ik verzekere u, dat eene andere oogst nu reeds rijp is. De menſchen namelijk toonen door hunne leergierigheid, dat zij nu reeds geſchikt zijn tot de overbrenging tot mijnen Godsdienst. Die daar van zijn werk maakt, zal de aangenaamſte gevolgen daar van zien: en dat zal tot blijdſchap zijn, van hun, die het begonnen, en van hun, die het voltooid hebben. Ulieden zende ik uit tot voltooijing van dat werk, want de Profeten en Joannes de Dooper hebben de menſchen reeds aanvankelijk daar toe opgeleid. —— Jo. XV. 1—6. *Ik ben de ware wijnſtok*, enz. Eene leenſpreuk, ontleend van den wijngaardenier. De zin is: Mijn Vader heeft het toeverzigt over mijne Gemeente: wanneer mijne leerlingen zich niet als zoodanigen gedragen, dat erkent hij hen niet, maar wanneer zij zich wel aanſtellen, den verbetert hij hen meer en meer. Gijlieden zijt nu reeds zeer verbeterd

door

Digitized by Google

door mijn onderwijs, maar gij moet u nu verder aanhoudend aan mijne leiding overgeven, gelijk ik mij verder aan u laat gelegen liggen. Want gij hebt mijn onderwijs en beſtuur nog in allen opzigte noodig. Daar door zult gij tot vele dingen in ſtaat geſteld worden, die gij door u zelven niet verrigten kunt. Maar zoo gij door eigen wijsheid of ongeloof u zelven van mij onttrekt, dan hebt gij Gods misnoegen zeer te vrezen. —— Rom. XI. 16. —— Is in het voorgaande bij de gelijkenisſen opgehelderd. —— Rom. XIII. 11—13. *En dit zegge ik te meer, dewijl wij de gelegenheid des tijds weten, dat het het uur is, dat wij nu uit den ſlaap ontwaken*, (het is nu voor ons de tijd, om in het geheel niet meer als ſlaven der zinnelijkheid te handelen); *want de zaligheid is ons nu nader, dan toen wij eerst geloofd hebben*, (hadden wij toen nog vele verkeerdheden, die betamen ons nu in het geheel niet meer, daar wij nu zoo veel te nader aan de eeuwigheid zijn). *De nacht is voorbijgegaan, en de dag is nabij gekomen* (de tijd, dat wij niet beter wisten, is voorbij, wij zijn reeds bijna ten vollen verlicht in de kennis van alle onze pligten). *Laat ons dan afleggen de werken der duisternis* (niet meer leven als onkundige verzinnelijkte menſchen) *en aandoen de wapenen des lichts* (maar onzen wandel verſieren met duidelijke blijken van onze verlichting en ver-

Digitized by Google

verbetering). *Laat ons als in den dag eerlijk wandelen* (laat ons, daar wij thans zulk een heerlijk tijdſtip beleven, ons deugdzaam gedragen, daar verzinnelijkte menſchen zelfs, als het dag is, in het openbaar zich voor hunne uitſpattingen wachten). —— 1 Cor. III: 6—9. *Ik heb geplant, Apollos heeft nat gemaakt, maar God heeft den wasdom gegeven. Zoo is dan noch hij, die plant, iet* enz. Eene leenſpreuk, ontleend van den akkerbouw, waar van de zin is: Ik heb ulieden eerst onderwezen, Apollos heeft dat begonnene verder aangekweekt, maar de zegen kwam van God. Dus moeten wij beiden de eer niet ontvangen, maar die komt God toe. Wij beiden gelden even veel, ſchoon elk onzer naar zijn werk zal beloond worden van hem, wiens werklieden wij zijn. —— 1 Cor. III: 10—15. *Naar de genade Gods, die mij gegeven is, heb ik als een wijs bouwmeester het fondament gelegd* enz. Eene leenſpreuk, van het bouwen van een huis ontleend, dat voltooid zijnde, door de opzigters wordt opgenomen en goed of afgekeurd. De zin is: Ik heb in ulieden de eerſte gronden gelegd van Christelijke kennis, naar mijne talenten, en een ander onderrigt u nu verder. Elk moet intusſchen toezien, hoe hij dat doet. De gronden, die ik gelegd heb, zullen zij wel laten blijven, want niemand kan immers andere gronden leggen, dan die;

maar

maar hoe anderen daarop verder voortwerken, of hun onderwijs belangrijk of nutteloos is, dat zal op den duur ontdekt worden. Vooral zal het blijken in vervolgingen, of de door hun onderwezenen dan ſtandvastig blijven. Gebeurt dat, dan zullen zij lof behalen, maar vallen hunne leerlingen dan af, zulks zal zeer nadeelig voor hunnen naam zijn, affchoon zij zelven ook onder de verzoeking mogen blijven volharden. — 1 Cor. V. 7. 8. en IX. 26. 27. zijn in het voorgaande reeds opgehelderd. — 2 Cor. III. 2. 3. *Gij lieden zijt onze brief, geſchreven in onze harten, bekend en gelezen van alle menſchen*, (wij hebben geenen brief van aanbeveling nodig, want ons hart verzekert ons, dat gij zelven ons aanbeveelt aan de geheele wereld). *Als die openbaar zijt geworden, dat gij een brief van Christus zijt, uitgedaan door onzen dienst bereid*, (want het is bekend geworden, dat Christus mijnen dienst onder ulieden gezegend heeft), *die geſchreven is niet met inkt, maar door den Geest des levendigen Gods* (door den invloed van den Geest van den waren God) *niet in ſteenen tafelen, maar in vleeſchen tafelen des harten* (welke onder u niet op papier of ſteen geſchreven, maar in uwe harten gewerkt heeft). — 2 Cor. V. 1—4. *Want wij weten, dat zoo ons aardſche huis* enz. Eene dubbele leenſpreuk, van het verbeteren van huis en van kleeding genomen.

men. De zin is: als ons aardſche ligchaam geſtorven is, dan ontvangen wij zeker een hemelsch ligchaam weder, maar wij wenſchten wel, dat de opſtanding voor onzen dood kwam, op dat dit ons ligchaam, zonder den dood te ondergaan, tot een hemelsch ligchaam veranderd werd. —— Gal. IV: 19. *Mijne kindertjes, die ik wederom arbeide te baren, tot dat Christus eene geſtalte in u krijge.* Eene leenſpreuk, van eene barende Vrouw ontleend. De zin is: ik heb u reeds toegebragt tot het Christendom, maar nu gij weder zoo wettisch wordt, moet ik van nieuws weder hetzelfde werk aan u doen, op dat uw Christendom eindelijk volledig worde. —— Gal. IV: 22—31. behelst meer eene vergelijkende zinſpeling, dan eene leenſpreuk. —— Gal. V: 15. *Maar indien gij elkander bijt en vereet, ziet toe, dat gij van malkander niet verteerd wordt.* Eene leenſpreuk, genomen van de honden. De zin is: Als gij elkander zoo kwelt door twisten en verdeeldheden, hoe ligt kan dat op uw geheel verderf, op den geheelen ondergang uwer Gemeente uitloopen. —— Gal. VI: 7b—9. *Want zoo wat de mensch zaait, dat zal hij ook maaijen. Want die in zijns zelfs vleesch zaait* enz. Eene leenſpreuk, van den landbouw ontleend. De zin is: Zoo als de grond is, die bezaaid wordt, en het koorn, dat men uitzaait, alzoo zijn ook de vruchten. Die zijn vleesch verzorgt

Digitized by Google

zorgt en koestert, vindt daar in op den duur zijn eigen verderf, maar die voor de ziel zorgt, zal zaligheid erlangen. Laat ons daarom, in het vooruitzigt dat dat zeker op zijnen tijd gebeuren zal, onvermoeid volharden in goeddoen. —— Eph. VI: 13—17. *Daarom neemt aan de geheele wapenrusting Gods* enz. Eene leenſpreuk van krijgsknechten ontleend. De zin is: Daarom beijvert u, om bekwaam te zijn tot wederlegging en overwinning van de vijanden der waarheid, door die middelen vlijtig aan te wenden, die God u daar toe geeft. Laat er kennis der waarheid en beoefening der deugd bij u plaats hebben. Wekt uwe gereedheid, om het Euangelie getrouw te blijven, op. Beoefent het geloof, en ſterkt u met de aanſtaande zaligheid, en de beloften van God daaromtrent gedaan. —— 1 Theſſ. V: 4—8, behelst eene zeer zamengeſtelde leenſpreuk, van dag en nacht, het ſlapen, het aankleeden enz. ontleend. De zin is: Gij leeft niet meer in onkunde en zonde, dat de oordeelsdag u onbereid zou vinden. Gij zijt verlicht door het Euangelie, en leeft in den ſchoonen tijd der zaligheid: wij zijn geene menſchen van den voorgaanden tijd der onwetendheid, daarom laat ons ons niet aan zorgeloosheid overgeven, gelijk de genen, die nog buiten het Chriſtendom zijn, maar laat ons op onze hoede zijn, en onze belangen regt bedenken. Zich aan ſlaap en dron-

Digitized by Google

dronkenſchap over te geven, geſchiedt des nachts; daarom moeten wij, die eenen tijd van ware verlichting beleven mogen, ons niet aan zorgeloosheid en zonde overgeven, maar ons wezenlijk welzijn regt ter harte nemen, en gelijk als de menſchen zich bij het aanlichten van den dag aankleeden, zoo ons voorzien van geloof, liefde en de hoop op de zaligheid. —— Hebr. XII: 22—24. behelst eene leenſpreuk, ontleend van den Moſaiſchen Godsdienst, van de plaats, daar dezelve werd uitgeoefend, van het offeren des O. V. van de Priesterſchap van dien tijd enz. De zin is hoofdzakelijk: Uwe voorregten, die gij als Christenen hebt, zijn alle van eenen geestelijken en hemelſchen aard, en oneindig verheven boven die der Joden, die te Jeruſalem God offerden, Mozes tot eenen Middelaar, en aardſche priesters hadden, welken de plaats der eerstgeborenen vervingen. —— 1 Petr. II: 2. 3. *En als nieuw geborene kindertjes, zijt zeer begeerig naar de redelijke en onvervalschte melk, op dat gij door dezelve moogt opwasſen; indien gij anders geſmaakt hebt dat de Heere goedertieren is.* Eene leenſpreuk, van kleine, zoogende kinderen genomen. De zin is: Als onlangs eenigzins verbeterde menſchen maakt veel gebruik van het eenvoudig onderwijs in de waarheid, op dat daar door uwe verbetering meer en meer voltooid worde: gij hebt toch reeds ondervonden, dat

Digitized by Google

dat onze Heer goedertieren is, en waardig om in alles gehoorzaamd te worden. —— 1 Petr. II: 4. 5. Eene leenſpreuk ontleend van een huis. *Tot welken komende* (ſchikt ulieden naar Hem) *als tot een levenden ſteen* (die ſchoon hij leeft, kan vergeleken worden bij eenen hoekſteen) *van de menſchen wel verworpen* (welken vele menſchen niet gebruiken wilden), *maar bij God uitverkoren en dierbaar* (maar in Gods oog zeer kostbaar en voortreffelijk was). *Zoo wordt gij ook zelven, als levende ſteenen, gebouwd tot een geeſtelijk huis* (wordt zoo door U aan Jezus te houden, in hem meer en meer gezamentlijk volmaakt in het geeſtelijke,) *tot een heilig prieſterdom*, (als eene verzameling van aan den dienst van God geheel gewijde Priesters) *om geeſtelijke offeranden op te offeren* (ware godzaligheid te beoefenen) enz.

§. 58. Nu en dan treft men ook *tegenſtellingen* aan, en omtrent deze is in acht te nemen, dat men niet alleen het min duidelijke in dezelve kan ophelderen, uit het geen daar tegen overgeſteld is, en duidelijker is, maar dat men ook de woorden, die dubbelzinnig, of van een verſchillend gebruik zijn, wanneer zij in eene tegenoverſtelling voorkomen, volſtrekt moet verklaren naar den aard der tegenoverſtelling, en dus dien zin geven, die tegen het daar bij gevoegde bekende volſtrekt overſtaat.

Digitized by Google

VOORBEELDEN: Matth. VI: 13. *En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den boozen.* Daar ſtaat: *in verzoeking leiden*, tegen *verloſſen van het kwade* over, en dus moet dat beteekenen: niet verloſſen, in het gevaar van zondigen niet bewaren. De zin der bede is dus: Ondersteun ons in het gevaar van zondigen, en red ons uit hetzelve. —— Mark. II: 17. *Ik ben niet gekomen om te roepen regtvaardigen, maar zondaars tot bekeering.* Daar hier door *zondaars*, gelijk uit vers 16, en uit het bijvoegſel *tot bekeering* blijkt, menſchen verſtaan worden, die nog een zedeloos leven leiden, moet men door *regtvaardigen* menſchen verſtaan, die reeds een braaf deugdzaam leven leiden. —— Luk. X: 21. *Ik danke u Vader, Heer des hemels en der aarden, dat gij deze dingen* (de waarheden van den Godsdienst) *voor den wijzen en verſtandigen verborgen hebt*, (die voor de verſtandigen der wereld door ongeloof verborgen blijven), *en hebt dezelve de kindertjes geopenbaard* (aan onkundige en eenvoudige menſchen [dat blijkt nu uit de tegenſtelling] hebt laten bekend worden). —— Jo. I: 17. *Want de wet is door Mozes gegeven* (en die is niet vertroostend voor den menſch, maar) *de genade en de waarheid* (de ware goedertierenheid, of de waarheid, die ons Gods goedheid jegens de menſchen predikt) *is door Jezus Christus ge-*

wor-

Digitized by Google

worden (heeft J. C. ons bekend gemaakt). — Jo. III: 12. *Indien ik ulieden de aardſche dingen gezegd heb, en gij niet gelooft, hoe zult gij gelooven, indien ik ulieden de hemelſche zoude zeggen?* Aardſche dingen zijn hier, volgens den zamenhang, dingen die op deze aarde gebeuren, en dus moeten de hemelſche dingen hier zijn, dingen die in den hemel plaats hebben of naderhand zullen gebeuren. — Jo. III: 13. *En niemand is opgevaren in den hemel, dan die uit den hemel nedergekomen is, namelijk de Zoon des menſchen, die in den hemel is.* Hier in ſchijnt ook eene tegenſtelling te zijn, maar die verdwijnt door het uit-een-zetten van deze zeer beknopte uitſpraak, waar van de zin is: En niemand is ooit ten hemel geklommen, niemand kan u dus het hemelſche leeren, dan hij, die uit den hemel nederdaalde, de Meſſias, die boven al het aardſche verheven is. — Jo. III: 30. *Hij moet wasſen, maar ik minder worden*, (zijne leer moet meer en meer aangenomen, zijn perſoon moet meer en meer geëerbiedigd worden, en mijne leer en perſoon moeten daar en tegen van tijd tot tijd als het ware vergeten worden). — Jo. III: 31. *Die van boven komt*, (uit den hemel nedergedaald is, vergel. vers 13.) *is boven alle* (munt boven alle Leeraars uit), *Die uit de aarde is voortgekomen*, (eene gewone menſchelijke afkomst heeft), *die is uit de aar-*

Digitized by Google

de (is vergankelijk), *en ſpreekt uit de aarde* (predikt op eene gebrekkige wijze, of kan alleen over dingen tot de aarde betrekkelijk ſpreken). *Die uit den hemel komt* (eene hemelſche afkomst heeft), *is boven allen* (munt boven allen uit). — Jo. VIII: 23. *En hij zeide tot hun: gijlieden zijt van beneden* (uit zondig ſtof geteeld), *ik ben van boven* (ik heb eenen goddelijken oorſprong): *gij zijt uit deze wereld, ik ben niet uit deze wereld* (gij zijt gewone wereldſche menſchen, maar ik ben een hemelsch mensch). — Jo. IX: 4. *Ik moet werken — — zoo lang het dag is* (zoo lang de tijd het mij toelaat), *de nacht komt, wanneer niemand werken kan*, (welhaast komt er voor mij een tijd, die mij dat niet zal toelaten, gelijk de menſchen niet werken kunnen, wanneer het duister is). — Jo. XII: 25. *Die zijn leven lief heeft, zal hetzelve verliezen: en die zijn leven haat in deze wereld, zal hetzelve bewaren tot het eeuwige leven.* Het leven *lief hebben*, is hier: al te bezorgd zijn voor zijn aardſche leven, en dus is het *haten* daar van bij tegenſtelling: het aardſche leven om de goede zaak in de waagſchaal ſtellen. — Jo. XII: 43. *Want zij hadden de eer der menſchen lief, meer dan de eer van God.* De eer der menſchen is hier [vergel. vers 42.] de eerbewijzing der menſchen, en dus is de eer van God: van God geeerd worden. Zij wilden lie-

Digitized by Google

liever van de menſchen, dan van God eer ontvangen. — Rom. VIII: 5. 6. *Want die naar het vleesch zijn* (verzinnelijkt zijn), *bedenken, dat des vleeschs is* (leggen zich op het voldoen der zinnelijkheid toe), *maar die naar den geest zijn* (die waarlijk godsdienſtig zijn), *bedenken, dat des geestes is* (behartigen den inhoud van Gods openbaring). *Want het bedenken des vleeschs* (de opvolging der zinnelijkheid) *is de dood* (baart rampzaligheid), *maar het bedenken des geestes* (de godsdienſtigheid) *is het leven en vrede* (veroorzaakt geluk en heil). — Rom. VIII: 10. *En indien Christus in ulieden is* (als gij het Christendom waarlijk behartigt), *zoo is wel het ligchaam dood om der zonden wille*, (dan zal wel uw vleeſchelijk deel werkeloos zijn, wat de zonden aangaat), *maar de geest is leven* (uwe redelijke geest zal werkzaam zijn) *om der geregtigheid wille* (wat de beoefening van Gods geboden aangaat). — Rom. VIII: 13. *Want indien gij naar het vleesch leeft*, (naar uwe zinnelijke lusten), *zoo zult gij ſterven* (ongelukkig worden): *maar indien gij door den Geest* (door den invloed van den Geest van God, vergel. vers 14) *de werkingen des ligchaams doodt*, (de opwellingen der zinnelijkheid te onderbrengt), *zoo zult gij leven* (gelukkig worden). — Rom. VIII: 15. *Want gij hebt niet ontvangen den geest der dienstbaarheid wederom tot vreze*

Digitized by Google

(de Geest die u gegeven is, boezemt u geene slaafsche vrees in, die gij voorheen voor God hadt, toen gij nog onder de wet waart), *maar gij hebt ontvangen den geest der aanneming tot kinderen, door welken wij roepen: Abba, Vader*, (hij doet u u zelven aanmerken als Gods geliefde kinderen, en God als uwen Vader beminnen). —— Rom. IX: 13. *Jakob heb ik lief gehad, en Esau heb ik gehaat*, (Jakob heb ik bijzondere voorregten geschonken, en Esau heb ik die onthouden). —— Rom. IX: 18. *Zoo ontfermt hij zich dan, dien hij wil, en verhardt dien hij wil* (zoo handelt hij dan vrijmagtig in het uitdeelen en onthouden van zijne weldaden). —— 1 Cor. IV: 20. *Want het Koningrijk Gods is niet gelegen in woorden, maar in krácht*, (het Christendom bestaat niet in pogchen, maar in doen). —— 1 Cor. XIV: 37. 38. *Indien iemand meent een profeet te zijn of geestelijk*, (meent te kunnen onderwijzen, of andere geestelijke gaven te bezitten), *die erkenne, dat 't geen ik schrijve, des Heeren geboden zijn*, (die toetse mijne bevelen, of zij niet met de leer des Heeren overeenkomen), *maar zoo iemand onwetende is, die zij onwetende*, (die nog een onkundig leerling is, die vertrouwe zich het oordeelen niet, maar onderwerpe zich nederig). —— 1 Cor. XV: 22. *Want gelijk zij alle in Adam sterven* (door Adam, en als nakomelingen van hem

ster-

Digitized by Google

ſterfelijk zijn), *alzoo zullen zij ook in Christus* (door Christus, en als Christenen) *alle levendig gemaakt* (opgewekt) *worden.* —— 2 Cor. III: 6. *Want de letter doodt*, (de inhoud des O. T. die ſlechts de ſchaduwe van het toekomende behelst, ontmoedigt den mensch) *maar de geest maakt levendig*, (de leer des N. T. die het wezen der zaak bevat, beurt den mensch op). —— 2 Cor. IV. 18. *Dewijl wij niet aanmerken de dingen, die men ziet*, (niet zoo zeer in het tijdelijke een wezenlijk belang ſtellen) *maar de dingen die men niet ziet*, (het geestelijke en eeuwige meer behartigen). *Want de dingen die men ziet, zijn tijdelijk* (van eenen korten duur), *maar de dingen die men niet ziet, zijn eeuwig* (duren altijd). —— Efez. IV. 9. *Nu dit, hij is opgevaren* (ten hemel vers 8.) *wat is het, dan dat hij ook eerst is nedergedaald*, (veronderſtelt, dat hij ook eerst nedergedaald is) *in de nederſte deelen der aarde* (op deze benedenwereld). —— Phil. III: 9. *En in hem gevonden worde* (om in vereeniging met hem bevonden te worden) *niet hebbende mijne regtvaardigheid, die uit de wet is*, (niet als een mensch, die zich verbeeldt door zich zelven regtvaardig voor God te zijn, uit kracht van zijne gehoorzaamheid aan de wet), *maar die door het geloof van Christus is*, (maar als bezittende die regtvaardigheid voor God, die men door het ge-

Digitized by Google

leof in Christus erlangt), *namelijk de regtvaardigheid, die uit God is*, (die God zelf ſchenkt) *door het geloof.* —— Phil. III: 14. *Maar één ding doe ik, vergetende het geen achter is, en ſtrekkende mij, tot het geen dat vóór is*, (gelijk een wedlooper niet denkt, om het gene achter hem is, maar voortloopt om aan de eindpaal te komen, zoo houde ik mij ook niet op met het geen mij voorheen bezig hield, maar ik zoeke ſlechts vorderingen in het goede te maken), *jage ik naar het wit, tot den prijs der roeping Gods, die van boven is in Christus Jezus*, (en zoo ſtreve ik naar die overwinning, die verbonden is aan onze hemelſche roeping van God door J. C.) —— Hebr. XII: 9. *Voorders, wij hebben de Vaders onzes vleeschs* (onze lijffelijke Vaders) *wel tot kastijders gehad, en wij ontzagen hen* (wij toonden hun onze onderwerping), *zullen wij dan niet veel meer den Vader der Geesten* (onzen geeſtelijken Vader) *onderworpen zijn en leven* (gelukkig worden)? —— 1 Petr. III: 18. *Want Christus heeft ook eens voor de zonde geleden, hij regtvaardig voor de onregtvaardigen*, (onſchuldig voor ſchuldigen), *op dat hij ons tot God zou brengen*, (met God zou verzoenen), *die wel is gedood in het vleesch* (in de menſchelijke natuur), *maar levendig gemaakt door den Geest*, (weder opgewekt door zijne goddelijke kracht). —— 1 Petr. IV: 8.

Want

Digitized by Google

Want daar toe is ook den dooden (die genen, die nu reeds overleden zijn), *het Euangelie verkondigd geworden, op dat zij wel zouden geoordeeld worden naar den mensch in het vleesch* (wel in het ligchaam, door het ondergaan van den dood, voor de menſchen zouden ſchijnen geſtraft te worden), *maar leven zouden naar God in den geest* (maar in de daad naar de ziel gelukkig zouden zijn). —— 2 Petr. II: 19. *Beloovende hun vrijheid* (ontſlag van alle ſlavernij), *daar zij zelve* (niet vrij zijn, maar) *dienstknechten zijn der verdorvenheid* (aan de ſlavernij der zedeloosheid onderworpen). —— 1 Jo. III: 20. 21. *Want indien ons hart ons veroordeelt* (ons geweten ons beſchuldigt, wat moeten wij dan niet voor God beeven, want) *God is meerder dan ons hart* (God weet nog oneindig meer, dan ons geweten ons kan herinneren,) *en hij kent alle dingen* (hij weet zelfs alle onze verborgene afdwalingen). *Geliefde, indien ons hart ons niet veroordeelt*, (maar als ons geweten ons niet beſchuldigt), *zoo hebben wij vrijmoedigheid tot God*, (dan durven wij het goede voor ons met vrijmoedigheid van God verwachten).

§. 59. In het N. T. worden zeer dikwijls *aanhalingen uit het Oude Testament* gevonden. Behalve die, welke dienen tot ſtellige of geſchiedkundige bewijzen voor zedelijke waarheden, kan

Digitized by Google

men de voornaamſte derzelver verdeelen in drie ſoorten. Vooreerst, opgaven van voorzeggingen, welker eigenlijke vervulling door de Schrijvers des N. T. aangetoond wordt. Ten tweede, ophelderingen van onderwerpen, die zij behandelen, door gezegden des O. T. die eigenlijk van iets anders gewagen, maar toch ook zeer geſchikt paſſen, op het geen de Schrijvers des N. T. voordragen. Ten derde, eenvoudige gebruikmakingen van Bijbelſche uitdrukkingen, in denzelfden trant, als wij ook wel eens gezegden uit Gods Woord bezigen, wanneer die ons gepast voorkomen tot het voorſtellen van onze gedachten.

§. 60. Omtrent deze aanhalingen uit het Oude Testament heeft men vooral het volgende in acht te nemen:

1. Vooreerst: Jezus en de Apostelen halen de plaatſen des O. T. veelal niet woordelijk zoo aan, als wij dezelve in onze Overzetting van het O. T. vinden, het welk natuurlijk is, daar zij daar van geen gebruik konden maken.

2. Ten tweede: Zij verſchillen ſomtijds vrij ſterk in hunne aanhalingen van het O. T. van het geen wij daar in lezen, en dat is daardoor veroorzaakt, dat zij minder gebruik maakten van den Grondtekst, dan wel van de Griekſche Vertaling van het O. T. die in hunnen tijd onder de Joden in gebruik was. Terwijl zij ſoms ook de plaatſen

Digitized by Google

ſen uit hun geheugen aanhaalden, of dezelve opzettelijk verkorteden, of met andere plaatſen verbonden, wanneer zulks tot hun oogmerk dienſtig was. Die daar van voorbeelden verkiest, kan die zelf verzamelen door het opſlaan der aangehaalde plaatſen volgens aanwijzing der gewone kantteekeningen.

3. Ten derde: Dat hunne gewone manier van aanhalen: *zoo is vervuld*, *op dat vervuld zoude worden* enz. geenszins altijd te kennen geeft, dat zij in de aangehaalde woorden eene eigenlijke voorzegging, van het geen zij predikten, vonden, maar dikwijls alleen beteekent, dat het aangehaalde daar op zeer gevoegelijk kan toegepast worden.

4. Ten vierde: Dat men derhalve niet alle aanhalingen beſchouwen moet als betoog van eigenlijke vervulling, en naar die aanhalingen, uit dat ééne oogpunt beſchouwd, de plaatſen des O. T. moet verklaren; noch ook uit de ſpreekwijzen, die daar bij gebruikt worden, kan beſliſſen, onder welke ſoort van aanhaling de plaatſen gebragt moeten worden. In plaats van zoo te handelen, moet men de aanhalingen des O. T. verklaren: 1. En uit het Oude Testament zelve, door de tekſten, daar uit ontleend, in derzelver verband en oogmerk bij Mozes en de Profeten naauwkeurig te beſchouwen. En 2. uit het oogmerk van Jezus Christus en de Apostelen; waar bij

bij men te letten hebbe aan den eenen kant op hun goddelijk gezag, dat ons moet doen gelooven, als de plaats zelve ons omtrent haren waren zin in het onzekere laat, en aan den anderen kant op de vatbaarheid der menſchen van hunnen tijd, naar welker uitlegkundige begrippen zij zich, als zij eenig nut wilden doen, voor zoo verre de waarheid toeliet, volſtrekt moesten ſchikken, om niet geheel onverſtaanbaar voor dezelven te worden.

§. 61. Naar deze regelen zal ik nu eenige voorbeelden van de drie gemelde ſoorten van aanhalingen opgeven, en daar in het gevoelen van *onze* beste Uitleggers, in hunne Schriften voorhanden, volgen. —— Eerst dan eenige voorbeelden van aanhalingen, in welke de eigenlijke vervulling van ware voorzeggingen wordt opgegeven.

VOORBEELDEN: Matth. I: 22. 23. zegt een Engel, dat Maria zwanger was geworden, op dat vervuld zou worden, het geen Jeſ. VII: 14. voorſpeld wordt. Dewijl die woorden: *Ziet eene Maagd zal zwanger worden* enz. bij den Profeet voorkomen in een betoog, dat Davids huis niet zou worden te onder gebragt, en daarenboven iets behelzen, dat alleen in Christus vervuld is, is deze aanhaling te houden voor eene opgave van eene eigenlijke vervulling. —— Matth. XI: 10. en Mark. I. 2. wordt Mal. III. 1. op Joannes den Dooper toegepast, waar op die plaats, gelijk uit derzel-

Digitized by Google

zelver zamenhang, en uit vergelijking van Joannes beſtaan en gedrag met Maleachis gezegden blijkt, zekerlijk doelt. —— Matth. XXI: 5. Jo. XII: 14. 15. wordt Zach. IX: 9. van Jezus Chriſtus verklaard, en deze Godſpraak heeft bij den Profeet geene onduidelijke kenmerken van eene Meſſiaanſche voorzegging. —— Matth. XXII: 43—45. Luk. XX: 42—44. Hand. II: 34. 35. 1 Cor. XV. 25. Hebr. I: 13. wordt Pſ. CX: 1. aangehaald, en uitgelegd van des Heilands verhooging, waarop die Pſalm ook gewisſelijk doelt, zoo als deszelfs geheele inhoud duidelijk te kennen geeft. —— Matth. XXVII: 35. Jo. XIX: 24. vindt men Pſ. XXII: 19. aangehaald, en op J. C. toegepast, in welken Pſalm de Dichter het oog ook op den Meſſias ſchijnt gehad te hebben. —— Jo. XIX: 28. XX: 17. Rom. XV: 3. worden Pſ. LXIX: 11. 22. ook als regtſtreekſche voorzeggingen van J. C. bijgebragt, en niets van eenig aanbelang verhindert ons, om dezelve daar voor te houden. —— Hand. XIII: 33. Hebr. I: 5. V: 5. bevestigen ons, door het gebruik, dat aldaar van Pſ. II: 7. gemaakt wordt, in het geloof, dat ook die Pſalm van den Meſſias ſpreekt. —— Rom. XV: 12. wordt uit Jeſ. XI: 10. betoogd, dat J. C. de Zaligmaker der Heidenen zijn moest, en dat Hoofdſtuk van Jeſaias levert op zich zelve reeds duidelijke bewijzen op, dat het van den Meſſias ſpreekt. ——

Hebr.

Digitized by Google

Hebr. V: 6. VII: 17. wordt Pf. CX: 4. aangehaald, als regtſtreeks in J. C. alleen vervuld, en het is reeds gezegd, dat die Pſalm duidelijke kenmerken van eene voorzegging van des Meſſias magt en heerlijkheid draagt. —— enz.

§. 62. Maar zeer vele aanhalingen des O. T. behooren tot de tweede ſoort, en behelzen opheldering van de onderwerpen, die behandeld worden, door plaatſen des O. T. die van andere, ofſchoon van zulke zaken gewagen, welk eene in het oog loopende overeenkomst hebben, met de gene, waarop zij worden toegepast.

VOORBEELDEN: Matth. II: 15. wordt, om de overeenkomst, een gezegde bij Hoſea, Hoofdſt. XI: 1. nopens Israels Volk, dat God uit Egypte leidde, overgebragt op de terugkomst van het kind Jezus met zijne Ouders uit Egypte. —— Matth. II: 17. 18. wordt op Bethlehems kindermoord toegepast, het geen Jerem. XXXI: 15. van eene voormalige algemeene treurigheid onder de Joden gezegd wordt. —— Matth. XII: 17—21. wordt iets, dat tot Jezus Chriſtus betrekkelijk is, opgehelderd door iets, dat Jeſ. XLII: 1— van het Joodſche Volk voorzegd wordt. —— Matth. XIII: 14. 15. wordt Jeſ. VI: 9, 10. dat op de Joden van Jeſaias tijd ziet, op die van 's Heilands tijd, om de overeenkomst overgebragt. —— Matth. XIII: 35. wordt Jezus gedrag opgehelderd met het voorbeeld van

den

Digitized by Google

den Dichter Pſ. LXXVIII: 2. —— Matth. XV: 7. 8. wordt op de Joden van Jezus tijd toegepast, het geen Jeſ. XXIX: 13. van de toenmalige Joden gezegd wordt. —— Matth. XXI: 16. Hebr. II: 6. 7. worden plaatſen uit den achtſten Pſalm, tot opheldering van het een en ander, op J. C. toegepast, daar in dien Pſalm eigenlijk van Gods goedertieren gedrag omtrent de menſchen in het algemeen geſproken wordt. —— Matth. XXI: 42. Mark. XII: 10. Hand. IV: 11. 1 Petr. II: 7. wordt Pſ. CXVIII: 22 van Jezus gebruikt, om de overeenkomst tuſſchen zijn lot en dat van David, wien ter eere in dien Pſalm gezongen wordt. —— Jo. XIX: 36. wordt de verhindering der beenbreking van J. C. opgehelderd uit Exod. XII: 46. waar van het Paaschlam geſproken wordt. —— Hand. III: 22. wordt uit Deut. XVIII: 15. de verpligting beredeneerd, om naar J. C. te hooren, terwijl die plaats eigenlijk de Joden, vooral die van Mozes tijd, opwekt, om in het algemeen alle van God gezondene Leeraars te eerbiedigen. —— Hand. XV: 15. 16. wordt op de bekeering der Heidenen toegepast Amos IX: 11. welke plaats eigenlijk op den herſtelden ſtaat der Joden na de Babijloniſche gevangenis ziet. —— Rom. IX: 25. 26. wordt naar Hoſ. I. Gods gedrag omtrent de Heidenen onder het Euangelie vergeleken met dat omtrent de Joden na de ballingſchap. —— 1 Cor.

I:

Digitized by Google

I: 19. wordt het lot der Heidenſche Wereldwijzen, dat in de vorige verſen voorgeſteld was, opgehelderd door het lot van velen onder de oude Joden, beſchreven Jeſ. XXIX: 14. —— 1 Cor. XV: 54. wordt, het gene na de opſtanding plaats zal hebben, toegelicht door eene ſpreekwijs, die Jeſ. XXV: 8. gebruikt wordt van iets, dat op aarde onder de Joden ten tijde der Makkabeers zou gebeuren. —— Efez. IV: 8. wordt Jezus hemelvaart toegelicht met ſpreekwijzen, die Pſ. LXVIII: 19. gebruikt worden van het opbrengen van de Arke op den berg Sion, en den zegen van God, daar bij ondervonden, om dat daar tusſchen, en tusſchen het geen na Jezus hemelvaart gebeurde, eene bijzondere overeenkomst plaats had.

§. 63. En eindelijk vindt men ook niet zelden aanhalingen uit het Oude Test. enkel om dat de Schrijvers of de Heiland eens verkozen bijbelſche uitdrukkingen te gebruiken, even gelijk wij ons ook wel eens van de zoodanige bedienen, zonder juist om derzelver eigenlijke bedoeling, die zij bij den Schrijver hebben, bij welken zij voorkomen, te denken.

VOORBEELDEN: Luk. XXIII: 30. gebruikt de Heiland op die wijze woorden uit Hoſ. X: 8. zonder van dien Profeet uitdrukkelijk melding te maken. —— Hand. XIII: 40. 41. haalt Paulus Habak. I: 5. aan, niet als eene voorzegging,

maar

Digitized by Google

maar om dat de woorden, die daar voorkomen, hem in zijn tegenwoordig geval ook juist te ſtade kwamen. —— Rom. X: 6. 7. 8. bezigt Paulus op eenen vrijen trant Deut. XXX: 11—14. zonder bijzonder acht te geven op het oogmerk van Mozes, om dat die plaats zeer geſchikt voor zijn tegenwoordig voorſtel was. —— 1 Cor. I: 20. had Paulus even zoo, naar ſommigen, Jeſ. XXXIII: 18. voor oogen. —— 1 Cor. XIV: 21. maakt Paulus ook zulk een vrij gebruik van Jeſ. XXVIII: 11. 12. —— 1 Cor. XV: 55. gebruikt hij ook, in plaats van zijne eigene woorden, die uit Hoſ. XIII: 14. met eenige verandering. —— 2 Cor. VIII: 21. en Rom. XII: 17. zal Paulus naar ſommigen Spr. III: 4. voor oogen gehad hebben, doch, bij zulke uitſpraken kan er ook gemakkelijk eene toevallige overeenkomst ontſtaan.

§. 64. Daar eene meer uitvoerige en bijzondere behandeling van de aanhalingen des O. T. in het Nieuwe, en van de onderſcheidene wijzen, waarop men dezelve aantreft, niet zonder taalkundige ophelderingen plaats kan hebben, behoort dezelve hier niet.

§. 65. Insgelijks kan hier niet bijzonder gehandeld worden over de *Onderſchriften* onder de Brieven der Apostelen, in welke gemeld wordt, waar zij geſchreven, en door welken zij overgebragt zijn, naardien de zin derzelver niet kan op-

Digitized by Google

gegeven, noch de echtheid of onechtheid van dezelve kan betoogd worden, zonder de hulp der tijdrekenkunde, welke niet bekend is aan velen onzer Lezers. Wij verwijzen de nieuwsgierigen daaromtrent naar de Voorrede van P. BOSVELD voor zijne *Verklaring van den Brief aan de Galatiers*, bladz. VII. —— Alleen moet hier gemeld worden, dat zij niet tot de Brieven behooren, niet van de Apostelen zelven zijn, maar in lateren tijd onder de Brieven geplaatst zijn, en voor een gedeelte geen vertrouwen verdienen.

ZESDE AFDEELING.

Verklaring van plaatsen uit den zamenhang van dezelve met het voorgaande of volgende.

§. 66. Gelijk in alle menschelijke Schriften de zin en meening der uitdrukkingen bepaald wordt door het verband, waar in zij tot elkander staan, zoo is het ook in het Nieuwe Testament. Vele spreekwijzen komen daar in voor, die op zich zelve genomen geheel iets anders zouden kunnen beteekenen, dan zij op die plaatsen, op welke zij staan, in de daad beteekenen. Men moet dus altijd overwegen, in welk een verband wij de uitdrukkingen der H. S. aantreffen, eer men derzelver

Digitized by Google

ver zin bepaalt, naardien men anders het grootſte gevaar loopt, om aan de Schrijvers gevoelens toe te ſchrijven, die zij niet hadden, en uit het N. T. ſtellingen af te leiden, die er niet in voorkomen, en die ons in geloof of wandel op eenen onaangenamen en nadeeligen dwaalweg zouden kunnen leiden. Wij hebben in het voorgaande daar van reeds wenken gegeven, toen wij plaatſen verklaarden uit het oogmerk der geheele rede, maar moeten thans nog aantoonen, hoe men dikwijls den zin der plaatſen nabij dezelven in dat gene vindt, dat dezelven meer onmiddelijk voortgaat of opvolgt.

VOORBEELDEN: Matth. VII: 1. *En oordeelt niet.* Deze vermaning zou op zich zelven kunnen verklaard worden als een bevel, om nimmer eenig oordeel over het een of ander te vellen, indien niet de zin in de volgende verſen naauwer bepaald werd, uit welke blijkt dat de bedoeling is: Veroordeelt uwe medemenſchen niet, zonder daar toe behoorlijk in ſtaat en geregtigd te zijn. — Matth. XXII: 13. zou op zich zelve kunnen opgevat worden als een bewijs, dat de ongehoorzame menſchen namaals in eene duisternis verkeeren zullen, maar de woorden van dat vers komen voor in eene gelijkenis van eene bruiloft, die bij den avond gehouden werd, wanneer het buiten het huis duister was, en dus bepaalt de uitſluiting van den

Digitized by Google

gast, die het aangeboden kleed weigerde, hoegenaamd niets nopens den aard der plaats van de verdoemden in de eeuwigheid. — Jo. VIII: 46. *Wie van u overtuigt mij van zonde?* Dit schijnt op zich zelve te beteekenen: Niemand uwer kan mij van eenige zonde, hoe ook genaamd, overtuigen, — maar vers 45. en vers 46b. leeren ons, dat J. C. hier met het woord *zonde* alleen den *leugen* bedoelde. — Jo. XIV: 17. *Namelijk den Geest der waarheid, welken de wereld niet kan ontvangen, want zij ziet hem niet, noch kent hem niet: maar gij kent hem, want hij blijft bij ulieden, en zal in u zijn*, zou op zich zelve zoo kunnen verstaan worden, als of de Heiland daar zeggen wilde, dat de wereldsche menschen in het algemeen, om dat zij geestelijk blind zijn, den Geest niet kunnen deelachtig worden. Maar de zamenhang leert, dat Jezus hier van de buitengewone gaven van den Geest spreekt; dat Hij door de wereld, die menschen verstaat, die zijne leer en wonderen versmaad hadden; dat Hij hier niet van eene volstrekte onmogelijkheid spreekt, dat God hun den Geest zou kunnen schenken, maar dat hij het als strijdig met Gods wijsheid aanmerkt, om hen, zoo lang zij zoo willens blind bleven, dezelfde voorregten met de Apostelen te schenken. — Jo. XIV: 19b. *Want ik leve, en gij zult leven*, zou ligt kunnen beschouwd worden

Digitized by Google

den als eene belofte van het eeuwige leven, zoo niet het eerſte gedeelte van dat vers ons bepaalde, bij het geen na Jezus opſtanding en voor zijne hemelvaart plaats zou hebben. En dat leert ons dan, dat de zin dier belofte is: Ik blijve niet in den dood, en wanneer ik het leven weder zal aangenomen hebben, dan zult gij allen nog in leven zijn, en dus zal ik mij dan [naar het eerſte deel van dit vers,] aan ulieden kunnen vertoonen. — Jo. XVI: 8—11. Zou men aan *zonde*, *geregtigheid*, en *oordeel* allerlei verklaringen kunnen geven, indien niet de zamenhang, vooral vers 7. leerde, dat men hier bepaaldelijk denken moet aan de uitwerkſels, die de uitſtorting van den H. Geest over de Apostelen, op de menſchen van dien tijd hebben zou, en indien niet deze plaats zelve den zin dezer drie woorden, door het geen er bij dezelve gevoegd wordt, bepaalde. Daar uit ziet men nu, dat de zin dezer plaats is: *En die* (de H. Geest) *gekomen zijnde, zal de wereld* (de ongeloovigen, door zijne almagtige uitwerkſels op ulieden) *overtuigen van zonde, en van geregtigheid, en van oordeel. Van zonde, om dat zij in mij niet gelooven*, (dat zij zich bezondigd hebben, door aan mij niet te gelooven). *En van geregtigheid, om dat ik tot mijnen Vader henen ga, en gij zult mij niet meer zien*, (dat het regt is, en tot mijne regtvaardiging dient,

Digitized by Google

dat ik u verlaten heb). *En van oordeel, om dat de overſte dezer wereld geoordeeld is*, (en dat zij waarlijk ſtraf van mij te verwachten hebben, om dat de Vorst der duisternis door de uitſtorting van den Geest eene zware tuchtiging ondergaat). — Hand. XIX: 2. zou men het antwoord van Joannes Leerlingen: *Wij hebben zelfs niet gehoord, of er een Heilige Geest is*, ligt kunnen opvatten, als of zij onkundig geweest waren van het beſtaan van den H. Geest, van welken Joannes de Dooper toch wel ſprak, indien niet de zamenhang leerde, dat dit een antwoord was op eene vraag nopens de buitengewone gaven van den H. G. *Hebt gij den H. Geest* (deszelfs bijzondere gaven) *ontvangen als gij geloofd hebt?* zoo dat de zin is: Wij weten zelfs niet, dat Gods Geest zulke buitengewone gaven mededeelt. — Rom. XII: 21. *En wordt van het kwaad niet overwonnen, maar overwint het kwaad door het goed*, zou men ligt als eene algemeene vermaning kunnen opvatten, als of de zin ware: Laat u niet door de zonde wegſlepen, maar overwint de zonde door deugdsbetrachting. Doch het verband met het vorige vers wijst ons aan, dat de zin is: Laat u door het kwaad, dat anderen u aandoen, niet verleiden, om ook kwaad aan hun te doen, maar zoekt veel eer hen, die u kwaad doen, door een liefderijk beſtaan en gedrag te beſchamen en te winnen. —

1 Cor.

Digitized by Google

1 Cor. I: 21. Werd ligt beſchouwd als eene veroordeeling van alle kunde, indien niet de zamenhang ons bepaalde bij de wijsbegeerte van dien tijd, waar uit men dan ziet, dat de zin van dit vers is: *Want nademaal in de wijsheid Gods de wereld God niet heeft gekend* (naardien de menſchen God niet hebben leeren kennen uit zijne werken, waar in zijne wijsheid zoo klaar doorſtraalt) *door de wijsheid* (door de wijsbegeerte, die zich doorgaans bij ſpitsvindige beuzelingen en niet bij wezenlijk nuttige onderwerpen ophield), *zoo heeft het God behaagd door de dwaasheid der prediking zalig te maken*, (op eene andere wijze, door de verkondiging van het Euangelie, die in het oog van vele menſchen verachtelijk is, tot geluk op te leiden) *die gelooven*, (die dezelve hartelijk aannemen). —— 1 Cor. II: 4. ſchijnt oppervlakkig aan te duiden, dat Paulus zich beroemt, dat hij niet op eene verſtandige wijze geſproken hebbe. Maar de geheele zamenhang, en in het bijzonder de twee volgende verſen onderrigten ons, dat wij hier door *wijsheid* de bedriegelijke redeneerwijze der toenmalige Wijsgeeren verſtaan moeten. *En mijne rede en mijne prediking was niet in beweegelijke* (dubbelzinnige, onzekere) *woorden der menſchelijke wijsheid* (der hedendaagſche Wijsbegeerte) *maar in betooning des geestes en der kracht*, (maar had kenmerken van eenen meer

Digitized by Google

verhevenen oorſprong, en ging gepaard met waren ernst). —— 1 Cor. II: 9. zou men op zich zelve wel kunnen opvatten van de onzigtbare heerlijkheid der geloovigen in een ander leven, maar vers 7. 8. en 10. leeren ons, dat hier geſproken wordt van de kennis der waarheden van het Euangelie, die de Wijsgeeren niet hadden kunnen ontdekken. *Het geen het oog niet heeft gezien, en het oor niet heeft gehoord, en in het hart des menſchen niet is opgeklommen, het gene God bereid heeft dien, die hem lief hebben.* (God heeft zijne vereerders dingen bekend gemaakt, waar aan niemand, hoe wijs ook, tot hier toe gedacht had). —— 1 Cor. V: 13. zou iemand misſchien opvatten, als of Paulus daar zegt, dat men alle menſchen, die tot eene andere Gezindte behooren, als boozen moet beſchouwen, en zich van hun verwijderen. Maar de naastvoorgaande verſen leeren ons, dat wij door *die genen, die buiten zijn*, de Heidenen moeten verſtaan, die vers 10, vergeleken met vers 11, tegen de Christenen worden overgeſteld, en dat men door *dezen boozen* hier te verſtaan hebbe dien Christen, die zich volgens de eerſte verſen van dit Hoofdſtuk aan bloedſchande had ſchuldig gemaakt. —— 1 Cor. X: 16. zou kunnen ſchijnen, als of daar te kennen gegeven werd, dat men bij het Avondmaal in eenen eigenlijken zin deel verkreeg aan Christus ligchaam

en

Digitized by Google

en bloed. Dan, de zamenhang en vooral vers 18 en 20. overtuigen ons, dat *gemeenſchap hebben aan Christus bloed en ligchaam*, hier zeggen wil, er voor uit komen, dat men het met den gekruiſigden Christus houdt. —— 1 Cor. X: 33. *Gelijkerwijs ik ook in alles allen behage*, zou kunnen verklaard worden, als of Paulus daar mede betuigde, dat hij zich in zijn prediken geheel naar de grondbeginſelen en den wil van allerlei menſchen ſchikte, maar de voorgaande verſen brengen ons onder het oog, dat de zin is: dat Paulus, als hij bij ligt geërgerde menſchen was, zich in zijn gedrag wachtte voor alles, wat hun ergernis kon geven, al ware het ook op zich zelve onſchuldig, en dat hij bij anderen een vrij gebruik maakte van de Chriſtelijke vrijheid in het nuttigen van allerlei ſpijze en drank. —— 1 Cor. XI: 29. zou men bij *een oordeel* wel aan het eeuwig oordeel kunnen denken, als het vers 30 en 32. niet van tijdelijke rampen verklaard, en tegen de eeuwige ſtraf overgeſteld werd. De zin is dus: *Want die onwaardiglijk* (onnadenkend of dronken, ziet het voorg. van dit Hk.) *eet en drinkt, die eet en drinkt zich zelven een oordeel* (zal zich daar door eene of andere goddelijke tuchtiging op den hals halen) *niet onderſcheidende het ligchaam des Heeren*, (om dat hij toont, dat hij er niet aan denkt, dat het het plegtig Avondmaal des Heeren

Digitized by Google

is). —— 1 Cor. XIV: 32. *En de geesten der Profeten zijn den Profeten onderworpen.* De zamenhang heldert deze op zich zelve vrij onverſtaanbare woorden ook zeer duidelijk op. Daar in wordt geſproken van de buitengewone gaven van den Geest; onder anderen ook van de gave der Profetie of van onderwijzing in onderſcheidene talen, en Paulus vermaant, dat een ieder, die die gave heeft, daar van een verſtandig en ordentelijk gebruik zal maken, en daar toe dringt hij ook vers 32. aan, waar van dus de zin is: De geestgaven, die aan de Leeraars gegeven zijn, zijn in zoo verre aan hunne eigene magt onderworpen, dat zij daar van naar den aard der omſtandigheden al of niet gebruik kunnen maken. — 2 Cor. I: 10. *Die ons uit zoo grooten dood verlost heeft, en nog verlost: op welken wij hopen, dat hij ons ook nog verloſſen zal.* Kon ligt van de geestelijke verloſſing verſtaan worden, als niet de zamenhang vers 8. 9. leerde, dat Paulus hier ſpreekt van zijne uitredding uit een zigtbaar doods gevaar, waar in hij geweest was in Aſië, door de vervolging der vijanden van het Euangelie. Dus is de zin: Die ons verlost heeft uit zulk een verſchrikkelijk doodsgevaar, en nog ſtaande houdt, en van wien wij vertrouwen, dat hij ons in het vervolg ook nog verder bewaren zal. —— 2 Cor. III. 6b. *Want de letter doodt, maar de Geest maakt*

Digitized by Google

maakt levendig. De zamenhang verbiedt ons, om hier door *letter* Gods Woord, en door *geest* den bijzonderen invloed van Gods Geest te verſtaan, want in denzelven worden letter en geest gebruikt van het Oude en Nieuwe Testament, in denzelfden zin, als het eerſte wel eens de ſchaduw, het laatſte het ligchaam genaamd wordt. De zin is dus: Het Oude Test., de Wet maakt troosteloos, het Nieuwe Test., het Euangelie is eene bron van blijdſchap en troost. —— 2 Cor. X: 5ª *Dewijl wij de overleggingen ter neder werpen, en alle hoogte* (alle trotſche ondernemingen verijdelen) *die zich verheft tegen de kennis Gods,* (die tegen de leer van het Euangelie ſtrijden), *en alle gedachte gevangen leiden tot* (alle menſchelijke vonden onderworpen doen zijn aan) *de gehoorzaamheid van Christus.* De zamenhang leert, dat dit de zin is, en dat men deze plaats dus niet moet verſtaan van alle menſchelijke overdenkingen en gedachten in het algemeen. —— 2 Cor. XII: 10ᵇ. *Want als ik zwak ben, dan ben ik magtig.* Paulus had van vers 7 af geſproken van de zwakheid van zijn ligchaam, en hoe de Heer hem daar onder onderſteunde, en dus is de zin: Als ik de zwakheid van mijn ligchaam gevoele, dan ben ik nog ſterk van geest, door de genade, die mij geſchonken wordt. —— Gal. VI: 14. *Maar het zij verre van mij, dat ik*

zou

Digitized by Google

zou roemen anders dan in het kruis van onzen Heer Jezus Christus, door welken de wereld mij gekruisigd is, en ik de wereld. Zou ligt kunnen verstaan worden van het roemen in de leer van den gekruisigden Christus, maar vers 12. was gesproken van leeraars, die de vervolgingen ontduikten door verkeerde dingen te leeren, en daar tegen stelt Paulus nu zijn eigen bestaan over, zoo dat het moet verstaan worden van den roem in de vervolgingen. Zij ontwijken de vervolgingen, en roemen er op, dat zij, zoo als zij zeggen, uw vleesch behouden, maar ik wil roemen in het deelgenootschap aan Jezus lijden: dat stelle ik mij tot eene eer. —— Phil. I: 21. *Want het leven is mij Christus, en het sterven is mij gewin.* Het woordje *mij* is er door de Overzetters ingevoegd, en in het voorgaande vers betuigt Paulus te verwachten, dat zijn dood zoo wel nuttig voor de zaak van Christus zou zijn als zijn leven. De zin is dus: Ik leve tot eer van Christus, en mijne dood zal zijne zaak ook voordeel aanbrengen. —— Phil. IV: 11b. *Want ik heb geleerd vergenoegd te zijn in het geen ik ben*; (in de uitwendige omstandigheden, in welke ik verkeere). Dat deze woorden hier op zien, en niet op den toestand der ziel, leert de geheele zamenhang. —— 1 Thess. V: 9. *Want God heeft ons niet gesteld tot toorn, maar tot verkrijging der*

Digitized by Google

der zaligheid door onzen Heere Jezus Christus. Zou ligt verſtaan kunnen worden van Gods eeuwig beſluit omtrent het eeuwig lot der menſchen, indien niet in het geheele verband eene tegenoverſtelling plaats had van de Christenen, die onder het Euangelie leefden, en de andere menſchen, die nog in de duisternis der onwetendheid verkeerden, waar uit volgt, dat de zin is: Want God heeft ons niet aan de gevolgen der zonde overgelaten, maar ons doen leven onder de verkondiging en het genot der zaligheid, die door J. C. is aangebragt. — 2 Tim. II: 13. *Indien wij ontrouw zijn, hij blijft getrouw: hij kan zich zelven niet verloochenen.* Daar er bij de melding van Gods getrouwheid doorgaans moet gedacht worden aan het vervullen der beloften, zou men daar aan ook hier ligtelijk denken, zoo niet vers 12b. leerde, dat wij hier denken moeten aan de bedreigingen, door J. C. gedaan. Als wij hem ontrouw worden, dan kunnen wij verzekerd zijn dat hij ons verloochenen zal, want hij is getrouw in het vervullen zijner bedreigingen, hij kan zich zelven niet ongelijk worden. — 1 Petr. IV: 18. *En indien de regtvaardige naauwelijks zalig wordt, waar zal de godlooze en zondaar verſchijnen?* Oppervlakkig zou men deze woorden verſtaan van de eeuwige behoudenis, ſchoon het altijd bedenkelijk moest blijven, hoe Petrus zeggen kon, dat de

Digitized by Google

de Christen naauwelijks behouden werd, maar de zamenhang ſpreekt hier van tijdelijke oordeelen, en leert ons dus, dat wij de aangehaalde woorden zoo moeten omſchrijven: Als de Christen te naauwer nood die onheilen ontkomt, hoe zal het dan wel met ongeloovige en zedelooze menſchen gaan?

Meer voorbeelden hier toe behoorende, zal men vinden §. 89.

ZEVENDE AFDEELING.

Verklaring van plaatſen uit het Joodſche taaleigen.

§. 67. Schoon de Schrijvers van het N. T. in het Grieksch ſchreven, evenwel daar zij Joden waren, volgden zij in vele opzigten, in dat gebruik der Griekſche taal, de eigenſchappen van de Hebreeuwſche taal, en de manier, waarop de Joden gewoon waren zich in deze hunne taal uit te drukken; zoo als wij reeds in de voorbereidſelen of algemeene aanmerkingen hebben herinnerd. Hier van is het, dat vele plaatſen des N. T. verklaard moeten worden uit het Joodſche taaleigen.

§. 68. En waar in beſtaat dat voornamelijk? De Hebreeuwſche taal heeft de volgende hoofdeigenſchappen, dat zij zeer vurig en ſterk is, maar te

Digitized by Google

tevens ook in ſommige opzigten armer is dan vele thans nog levende talen, en aan eenige woorden beteekenisſen hecht, of van dezelve een gebruik maakt, dat in de Weſterſche talen onbekend is. Deze eigenſchappen der Hebreeuwſche taal ziet men duidelijk doorſtralen in het Grieksch van het N. T.

§. 69. Ingevolge de vurigheid van het Oostersch in het algemeen, en van het Hebreeuwsch in het bijzonder, drukken de Schrijvers van het N. T. zich wel eens zeer ſterk en eenigzins overdreven uit: zoo dat men aan hunne woorden in zulke gevallen eenen verzachtenden zin moet geven.

VOORBEELDEN: Het woord *aanbidden* wordt mermalen bij hun gebruikt in de zachtere beteekenis van iemand eerbied bewijzen, en tot dat einde voor iemand, naar de Oosterſche gewoonte, op de knieën nedervallen. Matth. II: 8. lezen wij, dat Herodes voorgaf, dat hij het kind Jezus wilde aanbidden, d. i. zijnen eerbied aan hetzelve als den Christus, [vergel. vers. 4.] den verwachten Messias betoonen. —— Matth. VIII: 2. *Een melaatſche kwam en aanbad Hem* (viel voor hem neder). —— Matth. IX: 18. XV: 25. XVIII: 26. XX: 20. moeten even zoo worden opgevat, het welk vooral uit XVIII: 26. daar een mensch gezegd wordt aangebeden te zijn, duidelijk blijkt. ——

Het

Digitized by Google

Het woord *alle* gebruiken zij meermalen in plaats van *velen*. Matth. IV: 8. De duivel toonde aan Jezus *alle* (vele) *koningrijken der wereld.* —— Matth. IX: 35. *Jezus omging alle* (vele) *steden en vlekken.* —— Luk. XV: 1. *En alle de tollenaars en de zondaars* (zeer vele verachte en zedelooze menſchen) *naderden tot hem, om hem te hooren.* —— 1 Cor. XIII. 7. *Zij* (de liefde) *bedekt alle dingen, zij gelooft alle dingen, zij hoopt alle dingen, zij verdraagt alle dingen* (zij houdt gaarne de gebreken van anderen geheim, gelooft en hoopt in vele gevallen van anderen het beste, en verdraagt veel). —— Het woord *berooven* beteekent niet, geweldadig afnemen, maar iets, dat anderen aanbieden, aannemen, 2 Cor. XI: 8. *Ik heb andere Gemeenten beroofd* (de gaven van andere Gemeenten aangenomen). Zoo wordt het door het volgende verklaard: *bezolding van haar nemende, om u te bedienen.* —— Het woord *dwingen* heeft meermalen de zachtere beteekenis van ſterk aanſtaan. Luk. XIV: 23. *Dwingt ze in te komen* (ſtaat hen daar toe ten ſterkſte aan). —— Luk. XXIV: 29. *En zij dwongen hem* (zij ſtonden ten ſterkſte bij Jezus aan, dat hij bij hen blijven zou). —— Hand. XVI: 15. *En zij dwong ons* (zij drong er ten ſterkſte op aan, dat wij bij haar blijven zouden). —— Het woord *haten* beteekent ſoms niets meer dan minder

Digitized by Google

der achten, of minder ergens voor zorgen. — Matth. VI: 24. *Niemand kan twee heeren* (welker gevoelens tegen elkander overſtaan) *dienen, want of hij zal den eenen haten en den anderen lief hebben* (den eenen zal hij eer en achting toedragen, maar den anderen niet). Zoo wordt dit ook verklaard door het volgende: *of hij zal den eenen aanhangen, en den anderen verachten.* — Luk. XIV: 26. *Indien iemand tot mij komt* (om mijn leerling te worden), *en niet haat* (niet minder zorg wil dragen voor) *zijnen vader en moeder, en wijf en kinderen, en broeders en zusters, ja ook zelfs zijn eigen leven* (dan voor het hooren naar mij), *die kan mijn leerling niet zijn.* — Jo. XII: 25. *Die zijn leven lief heeft* (al te zeer voor zijn leven bezorgd is), *zal hetzelve verliezen, en die zijn leven haat in deze wereld* (niet zoo ſterk voor hetzelve zorgt), *zal 't zelve bewaren tot het eeuwige leven* (zal het tot zijne eeuwige zaligheid behouden). — Jo. XV: 23. *Die mij haat, die haat ook mijnen Vader* (die mij geene achting betoont, die heeft ook geenen eerbied voor den Vader). — Rom. IX: 13. *Jakob heb ik lief gehad, en Ezau heb ik gehaat* (ik heb Jakob voorregten geſchonken, die ik Ezau onthouden heb). — De woorden *hemel* en *hel* worden gebruikt om ſlechts iets zeer groots en zeer gerings uit te drukken. — Matth.

Digitized by Google

XI: 23. *En gij Capernaum, die tot den hemel toe zijt verhoogd* (die nu zeer bloeit en aanzienlijk zijt), *gij zult tot de hel toe nedergeſtooten worden* (zeer diep vernederd en verwoest worden). —— De woorden *niet kunnen* beteekenen ſoms alleen maar: geen lust hebben. Marc. VI: 5. *En hij konde aldaar geene kracht doen* (Jezus had geen lust, om daar wonderwerken te doen). —— Luk. XI: 7b. *Ik kan niet opſtaan, om u te geven* (ik heb daar toe geenen lust). —— Jo. VII: 7. *De wereld kan ulieden niet haten* (de zondige menſchen in de wereld hebben thans nog geen lust, om u hunne verachting te toonen). —— Het woord *oorlog* of *krijg* komt voor Jac. IV: 1. in de zwakkere beteekenis van verſchil. *Van waar komen krijgen en vechterijen* (verdeeldheden en twisten) *onder u?* —— De woorden *vreze en beving* komen ſoms voor in de beteekenis van eerbied. 2 Cor. VII: 15. *En zijne innerlijke bewegingen zijn te overvloediger jegens u* (zijne hartelijke liefde jegens u is des te ſterker), *als hij uwer aller gehoorzaamheid overdenkt, hoe gij hem met vrees en beven* (met eerbied) *hebt ontvangen.* —— Efez. VI: 5. *Gij dienstknechten, zijt gehoorzaam uwen heeren naar het vleesch* (uwe aardſche heeren) *met vrees en beven* (met behoorlijken eerbied) *in eenvoudigheid uwes harten* (ongeveinsd) *gelijk als aan Christus* (even als of gij Chris-

Digitized by Google

Christus dienden, of: gelijk als gij Christus gehoorzaam zijt). —— Phil. II: 12b. *Werkt uwes zelfs zaligheid uit met vrees en beven* (bevordert elkanders welzijn met onderlingen eerbied en hoogachting). —— Het woord *wereld* komt somtijds voor van eene groote menigte. Matth. XXIV: 14. *En dit Euangelie des Koningrijks* (deze leer van het zedelijk Godsrijk) *zal in de geheele wereld* (onder eene groote menigte menschen) *gepredikt worden tot een getuigenis allen volken* (tot onderwijzing van vele volken): *en dan zal het einde* (van den Joodschen staat) *komen.* —— Jac. III: 6. *De tong is ook —— eene wereld* (eene bron van eene menigte) *der ongeregtigheid.*

§. 7e. Tot het zinnelijk vuur van de Hebreeuwsche taal behoort ook, dat de Schrijvers van het N. T. zich somtijds op eene zeer menschelijke wijze over God uitdrukken. Wanneer dat plaats heeft, moet men zulks altijd op eene Gode waardige wijze opvatten.

VOORBEELDEN: Matth. XII: 18. wordt aan God *eene ziel* toegeschreven. Volgens den Hebreeuwschen spreektrant, meermalen in het O. T. en vooral in de Psalmen gebruikelijk, is *mijne ziel*, zoo veel als *ik zelf.* —— Matth. XVIII: 10. 2 Thess. I: 9. en elders, wordt aan God *een aangezigt* toegekend. Ook dat is zoo veel als God zelf, of Gods heerlijkheid. —— Matth. XXVI: 64.

Digitized by Google

en op andere plaatſen leest men de ſpreekwijze, dat Jezus Christus zit ter *regtehand* van God. Deze uitdrukking is ontleend van het gebruik der Oosterſche Koningen, die iemand de hoogstmogelijke eer willende bewijzen, of iemand tot mederegent willende aanſtellen, hem aan hunne regtehand in den troon lieten zitten, en beteekent dus, dat Jezus deelt in 's Vaders magt en heerlijkheid. De zin van de aangehaalde plaats is: *Van nu aan* (binnen kort en vervolgens van tijd tot tijd) *zult gij* (Joden) *zien* (ondervinden) *den Zoon des menſchen zittende ter regtehand der kracht Gods* (dat de Messias verheven is tot de magt en heerlijkheid van den almagtigen God), *en komende op de wolken des hemels*, (dat hij zijne vijanden met geduchte oordeelen ſtraft). —— Luk. I: 51. wordt aan God een *arm* toegekend, waar door men Gods almagt verſtaan moet. —— Luk. I: 66. eene *hand*. *De hand des Heeren was met hem*, waar door ook Gods almagt wordt aangeduid. Het bleek zigtbaar, dat God met hem was, en hem door zijne almagtige bewaring en ondersteuning voorſpoedig maakte. Zoo ook Hand. IV: 30. —— Luk. I: 78. Aandoeningen van *medelijden*, waar door de grootheid van Gods liefde wordt te kennen gegeven. *Door de innerlijke bewegingen der barmhartigheid onzes Gods* (door de groote goedertierenheid van onzen God), *met welke ons bezocht*

Digitized by Google

zocht heeft de opgang uit de hoogte, (welke de komst van het hemellicht J. C. ons openbaart). —— Luk. XI: 20. is Gods *vinger*, even zoo als elders Gods arm en hand, zoo veel als Gods magt. —— Jo. I: 18. des Vaders *schoot*. Eene spreekwijze ontleend van de tafelgemeenschap, die onder de Joden het zekerst teeken van onderlinge liefde en vriendschap was. *Niemand heeft ooit God gezien: de eeniggeboren Zoon, die in den schoot des Vaders is* (die in de allernaauwste betrekking tot den Vader staat, en zijne bijzondere liefde geniet), *die heeft hem ons verklaard*, (ons geleerd, wat wij van hem denken moeten). —— Jo. VI: 27. Wordt van God gezegd, dat hij zijnen Zoon met een zegel heeft gewettigd. Men verstaat dat van de gaven, waar mede God Jezus had toegerust, en van de getuigenissen, die de Vader van den hemel af nopens Hem gegeven had. *Werkt niet om de spijze, die vergaat*, (volgt mij niet om vergankelijk brood) *maar om de spijze, die blijft tot in het eeuwig leven*, (om eeuwigdurend voedsel voor uwe zielen te erlangen), *welke de Zoon des menschen u geven zal* (genegen is ulieden mede te deelen): *want dezen heeft God de Vader verzegeld* (daar toe toegerust en aangesteld). —— Jo. XIV: 23. Wordt God gezegd, in iemands huis te komen, dat zoo veel is als: iemand zijne bijzondere liefde te bewijzen. *Zoo iemand mij*

Digitized by Google

lief heeft, die zal mijn woord bewaren, (mijne leer als een ſchat in zijn hart opſluiten), *en mijn Vader zal hem lief hebben, en wij zullen tot hem komen, en zullen woning bij hem maken* (hem die liefde dadelijk doen ondervinden). —— Hand. II: 25. Wordt God gezegd aan iemands regtehand te zijn, dat is: iemand door zijnen magtigen bijſtand te onderſteunen. —— Hand. XIII: 11, *En nu ziet de hand des Heeren is tegen u.* De Heere zal zijne almagt tot uw nadeel doen werkzaam zijn. —— 2 Cor. II. 15. wordt aan God eene *reuk*, en een genoegen in het rieken van iets aangenaams toegeſchreven. Eene ſpreekwijze ontleend van de reukoffers des O. T. *Want wij zijn God een goede reuk van Christus*, (door ons werk zijn wij, als het ware, een Gode welgevallig reukoffer, dat Hem van Christus wege toegebragt wordt), *in de genen die zalig worden, en in de genen die verloren gaan* (in opzigt tot alle menſchen, die wij het woord verkondigen). —— 2 Cor. VI: 16. wordt aan God een tempel toegeſchreven, in welken hij woont en wandelt. Daar door wordt te kennen gegeven de bijzondere betrekking, in welke God ſtaat tot de Christenen, die hij zijnen Geest gegeven heeft. —— Phil. IV. 6. wordt geſproken van aan God begeerten *bekend maken*, het welk alleen beteekent, dezelve op eene ernſtige wijze voor God te uiten,

en

Digitized by Google

en Hem om derzelver vervulling te ſmeeken. —— Hebr. IV: 13. worden aan God *oogen* toegeſchreven, en daar bij moet men denken aan Gods alwetendheid. —— 1 Petr. III: 12. lezen wij: *Want de oogen des Heeren zijn over de regtvaardigen, en zijne ooren tot hun gebed: maar het aangezigt des Heeren is tegen de genen, die kwaad doen;* waar van de zin is: De Heere bevordert de belangen der godvruchtigen, hij verhoort hunne gebeden, maar hij laat zijn misnoegen blijken jegens zedelooze menſchen.

§. 71. Ook verklare men uit dat korte krachtige taaleigen der oude Joden, dat meermalen in het N. T. de oorzaak genoemd wordt, als het uitwerkſel of het gevolg bedoeld wordt:

VOORBEELDEN: Matth. X: 34. *Meent niet, dat ik gekomen ben om vrede te brengen op de aarde*, (verbeeldt u niet, dat mijne komst eenen algemeenen vrede onder de menſchen ten gevolge zal hebben) *maar het zwaard* (twisten en oorlogen). —— Matth. XVIII: 16. *Op dat in den mond van twee of drie getuigen* (door het getuigenis, dat twee of drie menſchen afleggen) *alle woord beſta* (de zaak beſlist worde). —— Luk. XVI: 29. *Zij hebben Mozes en de Profeten* (de boeken door dezen beſchreven), *dat zij die hooren* (zich door hunne vermaningen tot bekeering laten opleiden). —— Luk. XXIV: 27. wor-

Digitized by Google

den Mozes en de Profeten ook in plaats van hunne Schriften genoemd. —— Jo. III: 19. *En dit is het oordeel* (dit is eene wezenlijke rampzaligheid) *dat het licht in de wereld gekomen is, en de menſchen hebben de duisternis liever gehad dan het licht*, (dat, ſchoon de waarheid geopenbaard is, de menſchen liever onkundig hebben willen blijven, dan met de waarheid bekend worden): *want hunne werken waren boos*, (zij waren aan de zedeloosheid verſlaafd). —— Jo. VII: 39. *Want de Heilige Geest was nog niet* (de buitengewone gaven van den Geest waren nog niet medegedeeld). —— Jo. VIII: 43. *Waarom kent gij mijne ſprake niet?* (waarom neemt gij mijne leer niet ter harte?) *het is om dat gij mijn woord niet kunt hooren* (mijne leer niet kunt verdragen). —— Jo. X: 27. *Mijne ſchapen hooren mijne ſtem* (mijne leerlingen eerbiedigen mijne leer), *en ik kenne dezelven* (ik heb hen lief), *en zij volgen mij* (ſchikken zich geheel naar mij). —— Jo. XVII: 3. *Dit is het eeuwige leven, dat zij u kennen* enz. (u erkennen en eerbiedigen). —— Hand. II: 4. *Zij werden allе vervuld met den H. Geest* (met eenen heiligen ijver, die door Gods Geest in hun ontſtoken werd), *en begonden te ſpreken met andere talen, zoo als de Geest hen gaf uit te ſpreken* (al wat die ijver, door den Geest verwekt, hen inboezemde). —— Hand. XV: 21. *Want*

Digitized by Google

Want Mozes heeft er van oude tijden in elke ſtad, die hem prediken, en hij wordt op elken Sabbath in de Synagogen gelezen, (de Schriften van Mozes worden van ouds in alle ſteden van eenig aanbelang gepredikt, en in de bedehuizen op elken rustdag gelezen). —— Hand. XIX: 2. *Hebt gij den H. Geest* (de gaven van den H. Geest) *ontvangen, als gij geloofd hebt*, (toen gij, door den doop te ondergaan, toondet te gelooven?) — Hand. XXI: 21. *En zij zijn aangaande U berigt, dat gij alle de Joden, die onder de Heidenen zijn, leert van Mozes* (van Mozes leer) *afvallen.* —— Rom. II: 5. en op verſcheidene andere plaatſen wordt *toorn* gebruikt om ſtraf, die het gevolg van misnoegen is, aan te duiden. *Maar naar uwe hardigheid en onbekeerlijk hart* (door de ongevoeligheid van uw onverbeterlijk hart) *vergadert gij u zelven toorn* (berokkent gij u ſtraffen) *als een ſchat* (even als of gij u eenen ſchat verzamelt) *in den dag des toorns* (tegen den tijd der vergelding) *en der openbaring van het regtvaardig oordeel Gods* (en der ontwikkeling van het billijk vonnis van God over de menſchen). —— Rom. VII: 15. *Want het geen ik doe, dat kenne ik niet* (dat beminne ik niet). —— Rom. VIII: 35. *Of zwaard?* (of geweldadige en bloedige mishandeling door onze vijanden?) —— 1 Cor. VIII: 3. *Maar zoo iemand God*

God lief heeft, die is van God gekend (die wordt van God bemind). —— 1 Cor. XVI: 21. Col. IV: 18. *De groetenis met mijne hand* (met mijn ſchrift). —— 2 Cor. III: 15. *Maar tot den huidigen dag toe, wanneer Mozes* (Mozes Wet) *gelezen wordt, ligt een dekſel op hun hart* (blijft de ware zin voor hun verborgen). —— 1 Theſſ. V: 19. *En bluscht den geest niet uit* (ontmoedigt door uw gedrag uwe Leeraars niet. Vergel. vs. 12. 13. 20.) —— 2 Tim. II: 19. *Evenwel het vaste fondement Gods ſtaat*, (de Kerk van God is onwankelbaar) *hebbende dezen zegel* (deze zinſpreuk): *de Heere kent de genen, die zijne zijn* (heeft hen lief, die tot zijne Kerk behooren) *en: Een iegelijk, die den naam van Chriſtus noemt* (de leer van het Euangelie, belijdt), *ſta af van ongeregtigheid* (moet afſtaan van alle zonden). —— 2 Tim. IV: 10. *Want Demas heeft mij verlaten, hebbende de tegenwoordige wereld lief gekregen* (zijnde hij terug gekeerd tot eene zondige levenswijze). —— Hebr. XIII: 4. *Hoereerders en overſpelers zal God oordeelen* (ſtraffen). —— 1 Petr. II: 24. *Die zelf onze zonden in zijn ligchaam gedragen* (weggenomen) *heeft op het hout* (aan het kruis, van hout gemaakt). — 1 Jo. III: 1. *Ziet hoe groote liefde* (hoe groot een bewijs van liefde) *de Vader gegeven heeft, namelijk dat wij kinderen Gods genaamd zouden wor-*

Digitized by Google

werden. — 1 Jo. IV: 1—3. *Geliefde! gelooft niet niet eenen iegelijken geest* (allerlei leer, die voorgedragen wordt), *maar beproeft de geesten* (de voorſtellen) *of zij uit God zijn. Want vele valſche profeten* (leeraars, die onwaarheid prediken) *zijn uitgegaan* (voor den dag gekomen) *in de wereld. Hier aan kent gij den geest Gods* (weet gij of eene leer van God is). *Alle geest die belijdt* (alle prediking, die daar op nederkomt), *dat J. C. in het vleesch gekomen is*, (mensch geworden is tot onze verlossing) *die is uit God* (van God oorſpronkelijk), *en alle geest die niet belijdt* (alle prediking, die daar van zwijgt), *dat J. C. in het vleesch gekomen is, die is uit God niet* (is niet van God, en behaagt Hem niet); *maar dit is de geest des Antichrists* (de leer, welke zich tegen de Christelijke zoekt op te dringen), *welke geest* (hoedanig eene leer) *gij gehoord hebt, dat komen zal, en is nu alrede in de wereld.*

§. 72. Hier tegen ſtaat over, dat insgelijks meermalen het uitwerkſel of gevolg genoemd wordt, wanneer de oorzaak wordt bedoeld.

VOORBEELDEN: Luk. II: 30. *Want mijne oogen hebben uwe zaligheid* (den oorſprong der zaligheid, dien gij ſchenkt,) *gezien.* — Luk. III: 6. *En alle vleesch zal de zaligheid Gods zien* (allerlei menſchen zullen den Goddelijken Zaligmaker leeren kennen). — Luk. XI: 14. *En hij*

Digitized by Google

hij wierp eenen duivel uit, en die was ſtom (de oorzaak, dat de bezochte ſtom was). —— Luk. XVI: 9. *En ik zegge ulieden: maakt u zelven vrienden uit den onregtvaardigen Mammon*, (met het wisſelvallige aardſche goed), *op dat wanneer u ontbreken zal* (wanneer gij bij het ſterven daar van geen genot meer kunt hebben), *zij u mogen ontvangen* (zij door hunne gebeden mogen veroorzaken, dat gij ontvangen wordt) *in de eeuwige tabernakelen* (in de woningen van mijnen Vader in den hemel). —— Jo. XI: 25. *Jezus zeide tot haar, ik ben* (de oorzaak van) *de opſtanding en het leven.* —— Jo. XII: 50. *En ik weet, dat zijn gebod het eeuwige leven is*, (dat het geen mij geboden is door Hem, om aan de menſchen te prediken, hen tot de eeuwige zaligheid opleidt). — Rom. VIII: 6. *Want het bedenken des vleeschs* (de zinnelijke begeerten) *is* (veroorzaken) *den dood* (rampzaligheid) *maar het bedenken des geestes* (de godsdienſtige overdenkingen) *is het leven en vrede* (veroorzaken heil en zaligheid). —— 1 Cor. I: 30. *Maar uit hem zijt gij in Christus Jezus* (door God zijt gij vereenigd met J. C.) *die ons geworden is* (tot eene oorzaak van) *wijsheid* enz. —— 2 Cor. I: 14. *Gelijkerwijs gij ook ten deele ons erkend hebt, dat wij uwe roem zijn* (gelegenheid aan u gegeven hebben tot roem), *gelijk gij ook den onzen zijt* (ons roemſtoffe zult geven) *in den*

dag

Digitized by Google

dag (der openbaring) *des Heeren Jezus.* —— Efez. II: 14. *Want hij is onze vrede* (hij is de oorzaak van den vrede, die er nu is tusschen Joden en Heidenen). —— 1 Thesſ. II: 20. *Want gij zijt onze heerlijkheid en blijdſchap*, (gij veroorzaakt ons eer en vreugde) —— 1 Jo. V: 4. *Dit is de overwinning* (de oorzaak der overwinning) *die de wereld* (de wereldſche begeerten) *overwint, namelijk ons geloof.* —— 1 Jo. V: 20. *Deze is de waarachtige God en* (de oorzaak van) *het eeuwige leven.*

§. 73. Het is ook Hebreeuwschaardig, dat de Schrijvers des N. T. wel eens het geheel opgeven, wanneer er ſlechts een gedeelte bedoeld wordt; of daar en tegen een gedeelte, als zij van het geheel verſtaan willen zijn.

VOORBEELDEN: Matth. III: 5. *Toen is tot hem uitgegaan Jeruzalem en geheel Judea, en 't geheele land rondsom de Jordaan*, (toen kwam er van alle kanten des Joodſchen Lands eene groote menigte menſchen tot hem). —— Matth. XIII: 16. *Doch uwe oogen zijn zalig, om dat zij zien, en uwe ooren, om dat zij hooren* (gij zijt gelukkig, dat gij dit ziet en hoort). —— Hand. I: 22. X: 37. XVIII: 25. ſtaat *de doop van Joannes* voor zijne geheele bediening. —— Rom. III: 20. *Daarom zal uit de werken der wet geen vleesch* (geen mensch) *geregtvaardigd worden voor hem.* ——

Rom.

Digitized by Google

Rom. III: 25. *Welken God voorgeſteld heeft tot eene verzoening* (geſteld heeft tot een zoenoffer) *door het geloof in zijn bloed* (voor hun die in zijn ſmartelijk lijden en ſterven gelooven) *tot eene betooning van zijne regtvaardigheid*, (op dat het blijken zou dat hij niet tegen zijne regtvaardigheid handelde) *door de vergeving der zonden*, (in het vergeven van de zonden) enz. Zeer dikwijls wordt Jezus *bloed*, *kruis* en *dood* gebruikt voor zijn geheele lijden en ſterven. —— Rom. XIII: 1. *Alle ziele* (elk mensch). Zoo wordt op verſcheidene plaatſen *ziel* voor mensch gebruikt. —— 1 Cor. I: 29. *Op dat geen vleesch zou roemen voor hem* (geen mensch zich voor hem op iets zou kunnen beroemen). —— Phil. IV: 13. *Ik vermag alle dingen* (het geen mij tot hier toe overkomt, kan ik doorſtaan) *door Christus*, *die mij kracht geeft*, (door de magtige ondersteuning van mijnen Heiland). —— Jac. II: 15. *Indien er nu een broeder of zuster* (een medechristen) *naakt* (zeer slecht gekleed) *zoude zijn.*

§. 74. De ſpreektrant der Oosterlingen bragt ook mede, dat ſomtijds het meervoudige in de plaats van het enkelvoudige geſteld werd, vooral wanneer dat bedoelde enkelvoudige iets bijzonders of uitſtekends was.

VOORBEELDEN: Matth. XXVI: 65. *Toen verſcheurde de Hoogepriester zijne kleederen* (zijn op-

Digitized by Google

opperkleed). Mark. V: 30. *Wie heeft mijne kleederen* (mijn opperkleed) *aangeraakt?* [vergel. vers 27.] —— Jo. XIII: 4. *Stond op van het Avondmaal, en legde zijne kleederen* (zijn opperkleed) *af.* —— Rom. XII: 1. *Ik bidde u dan broeders! door de ontfermingen Gods* (bij Gods groote ontferming). —— 2 Cor. I: 3. *De Vader der barmhartigheden* (die groote barmhartigheid bewijst). —— Hebr. IX: 23. *Zoo was het dan noodzake, dat wel de voorbeeldingen der dingen, die in de hemelen zijn, door deze dingen* (door besprengingen) *gereinigd werden, maar de hemelsche dingen zelve door betere offeranden dan deze* (door het eene groote offer van Jezus Christus).

§. 75. Levenlooze dingen worden door de Oosterlingen ook dikwijls voorgesteld als levendige en redelijk werkende Wezens, en ook daar van vindt men sporen in het N. T.

VOORBEELDEN: Luk. XIX: 40. *En hij antwoordende zeide tot hun: Ik zegge ulieden, dat zoo dezen zwijgen*, (als dezen ophouden van mij te spreken), *de steenen haast roepen zullen* (niet lang daarna de verwoesting van deze stad [vergel. vers 43. 44.] mijne grootheid zal bewijzen). —— Jo. III: 8. *De wind blaast waar henen hij wil, en gij hoort zijn geluid, maar gij weet niet van waar hij komt, en waar hij henen gaat* (gij hoort den wind, maar kunt de beschikkingen der

Voor-

Digitized by Google

Voorzienigheid daaromtrent niet naſporen), *alzoo is een iegelijk, die uit den Geest geboren is* (even onmogelijk is het ook voor u, om te begrijpen, hoe de Geest den mensch verbetert). —— Rom. VI: 6. *Dit wetende, dat onze oude mensch* (onze zondige verdorvenheid) *met hem gekruiſigd is* (door Christus dood te onder gebragt is), *op dat het ligchaam der zonde te niete gedaan worde* (op dat de zonde niet meer bij ons werkzaam zij) *op dat wij niet meer de zonde zouden dienen* (aan haar niet meer zouden onderworpen zijn). —— Rom. VII. wordt in verſcheidene verſen de *zonde* als een perſoon voorgeſteld. —— Rom. VIII: 19—22. Op dezelfde wijze het ganſche *geſchapendom*. —— Rom. X: 18. *Maar ik zegge*, (vrage): *hebben zij het niet gehoord?* (hebben de Joden de prediking niet gehoord?) *Ja, haar geluid is over de geheele aarde uitgegaan, en hare woorden tot het einde der wereld* (het is onder alle Volken bekend geworden, wat den Joden is verkondigd geworden). —— Gal. IV: 26. *Maar Jeruzalem, dat boven is* (de Christelijke Gemeente, in welke de menſchen tot den hemel opgeleid worden,) *dat is vrij* (van alle wetten omtrent de plegtigheden) *welke is onzer aller moeder* (waar toe wij allen behooren). —— Col. II: 11. *De uittrekking des ligchaams der zonden des vleeschs door de beſnijdenis van Christus*, (het afleggen van

Digitized by Google

van het zondig en vleeschelijk gemoedsbestaan door het lijden van Christus, vergel. Rom. VI: 6.) —— Jac. I: 14. 15. *maar een iegelijk wordt verzocht* (in verzoeking, tot zonde gebragt) *als hij van zijne eigene begeerlijkheid afgetrokken en verlokt wordt. Daarna de begeerlijkheid ontvangen hebbende, baart zonde*, (als de begeerlijkheid werkzaam wordt, ontstaat er zonde), *en de zonde voleindigd zijnde* (als de zonde volbragt wordt), *baart de dood* (ontstaat daar uit de rampzaligheid). —

§. 76. Meermalen wordt ook een zeker voorwerp genoemd, als er iets bedoeld wordt, dat daar op op eene of andere wijze betrekkelijk is, of daar toe behoort, of omgekeerd eene hoedanigheid of iets bezittelijks, als dat gene beoogd wordt, dat die hoedanigheid heeft, of het genoemde bezit.

VOORBEELDEN: Matth. VI: 21. *Want waar uwe schat is*, (waar dat is, in het welk gij groot belang stelt), *daar zal ook uw hart* (de overleggingen van uw hart) *zijn.* —— Matth. XXIV: 31. *Uit de vier winden* (uit de vier gedeelten der aarde, van waar de winden komen). —— Mark. III: 11. *En de onreine Geesten* (de menschen, die dezelven hadden) *als zij hem zagen, vielen voor hem neder.* —— Mark. XIV: 12. *En op den eersten dag der ongehevelde brooden*, (der paaschdagen, op welke men onder de Joden on-

Digitized by Google

gezuurde brooden at), *wanneer zij het Paſcha* (het Paaschlam) *ſlachteden, zeiden zijne diſcipelen tot Hem: Waar wilt gij, dat wij henen gaan, en bereiden dat gij het Paſcha eet?* (den Paaschmaaltijd kunt houden?) —— Luk. XIX: 9. *Heden is dezen huize zaligheid geſchied*, (hebben de bewoners van dit huis een groot voorregt verkregen) *nademaal ook deze een zoon Abrahams* (een geloovige) *is.* —— Jo. I: 10b. VII: 7. en op meer andere plaatſen, wordt het woord *wereld* gebruikt van de menſchen, die op de wereld verkeeren. —— Jo. XI: 40. *Jezus zeide tot haar: heb ik u niet gezegd, dat zoo gij gelooft, gij de heerlijkheid Gods* (eene daad, die Gods heerlijkheid duidelijk toont) *zien zult?* —— Jo. XII: 27. *Wat zal ik zeggen? Vader, verlos mij uit deze ure?* (uit de benaauwdheid van dit tijdſtip?) *Maar hierom ben ik in deze ure gekomen*, (in dit tijdſtip gekomen, dat ik die benaauwdheid ondergaan zou). —— Hand. VI: 7. Gal. I: 23. III: 23. 25. Efez. IV: 5. en op meer andere plaatſen, wordt het woord *geloof* gebruikt van de Euangelieleer, om dat die zoo vele beloften behelst, die door het geloof moeten aangenomen worden. —— Hand. X: 2. en op meer andere plaatſen, wordt het woord *huis* gebruikt van de bewoners van hetzelve. —— Hand. XXVIII: 20. *Van wege de hope Israels* (om het geen de Joden volgens hunne leer verwach-

Digitized by Google

wachten) *ben ik met deze ketenen omvangen.* —— 1 Cor. XI: 25. *Deze drinkbeker* (de wijn, die in dezen drinkbeker is) *is het Nieuwe Testament in mijn bloed* (herinnert u aan de nieuwe godsdienstinrigting en beloften, die op mijn lijden en ſterven gegrond zijn). Zoo ook vers 26. *drinkbeker* voor wijn, die in denzelven is. —— 1 Cor. XII: 12. en op meer andere plaatſen *Christus* voor de Gemeente van Christus. —— 2 Cor. XI: 20. *Zoo u iemand opëet*, (wegrooft en opëet, het gene u toekomt). —— Efez. V: 16. *Den tijd uitkoopende* (zorgvuldig den tijd beſtedende) *dewijl de dagen* (vele menſchen van dezen leeftijd, of de omſtandigheden van dezen tijd) *boos zijn.* —— 2 Tim. III: 1. *En weet dit, dat in de laatſte dagen* (gedurende de bedeeling des N. T.) *ontſtaan zullen zware tijden* (moeijelijke en onaangename omſtandigheden). —— Hebr. XI: 13. *Deze allen zijn in het geloof geſtorven, de belofte* (het beloofde) *niet verkregen hebbende.*

§. 77. Het is de Hebreërs ook meermalen eigen, en dus mede de Schrijvers van het N. T. dat zij een overtollig woord gebruiken, zonder dat daar in eenige bijzondere nadruk moet gezocht worden.

VOORBEELDEN: Dit heeft voornamelijk plaats omtrent de volgende woorden: *Aangezigt.* Matth. XI: 10. *Ziet ik zende mijnen Engel* (mij-

Digitized by Google

nen Gezant) *voor uw aangezigt* (voor u uit). — Luk. II: 31. *Die gij bereid hebt* (daargesteld hebt) *voor het aangezigt van alle de Volken* (voor alle volken). —— Hand. V: 41. *Zij dan gingen henen van het aangezigt des Raads* (van den Raad). —— 2 Cor. VIII: 24. *Bewijst dan aan hun de bewijzing uwer liefde, en onzes roems van u* (betoont dan aan hun uwe liefde, op dat het blijke, dat wij met reden van u roemen), *ook voor het aangezigt der Gemeenten* (laat dat daar door aan de Gemeenten zigtbaar worden). —— 1 Thesf. III: 10. *Om uw aangezigt* (om ulieden) *te mogen zien.* —— *Hand.* Marc. VI: 2. *Dat ook zulke krachten* (wonderwerken) *door zijne handen* (door Hem) *geschieden.* —— Luk. I: 71. 74. *Dat wij verlost zijnde uit de hand onzer vijanden*, (van onze vijanden) *hem dienen zouden zonder vrees* (ongestoord). — Hand. V: 12. *En door de handen der* (door de) *Apostelen geschiedden vele teekenen en wonderen onder het volk.* — Hand. VII: 25. *Door zijne hand* (door hem). — Gal. III: 19. *Zij is door de Engelen bestield in de hand des Middelaars*, (de Wet is door de Engelen aan Mozes gegeven). —— *Kind* of *Zoon* Marc. III: 28. Efez. III: 5. *Kinderen der menschen* voor *menschen.* Wanneer Jezus Christus de Zoon des menschen genoemd wordt, dan moet dat evenwel niet beschouwd worden als hetzelfde

met

Digitized by Google

met *mensch*, maar die benaming heeft een bijzonderen nadruk, en komt in bedoeling veel met dien van *Messias* overeen. —— *Midden.* Matth. XIII: 49. *En de boozen uit het midden der regtvaardigen* (van de godvruchtigen) *affcheiden.* —— Jo. XX: 19. *Jezus kwam en ftond in het midden* (bij hun). —— Hand. XVII. 33. *En alzoo is Paulus uit het midden van hun* (van hun) *weggegaan.* —— 2 Cor. VI: 17. *Daarom gaat uit het midden van hun* (van hun af). —— *Naam.* Matth. VI: 9. *Uw naam worde geheiligd* (dat gij algemeen geeerbiedigd wordt). —— Jo. I: 12. *Maar zoo velen hem aangenomen* (geërkend) *hebben, die heeft hij magt gegeven* (het voorregt gefchonken) *kinderen Gods te worden* (Gods gunstgenooten te zijn), *namelijk die in zijnen naam* (in hem) *gelooven.* — Rom. X: 13. *Want een iegelijk die den naam des Heeren zal aanroepen* (die den Heere zal vereeren), *zal zalig worden.*

§. 78. De Hebreërs gebruikten ook meermalen twee zelfftandige naamwoorden by elkander, van welke het eene als een bijvoegelijk naamwoord moet worden opgevat. Ook dat is door de Schrijvers des N. T. dikwijls nagevolgd.

VOORBEELDEN: Matth. III: 11. *Die zal u met den H. Geest en met vuur* (met eenen geestelijken ijver, door den H. Geest gewrocht) *doopen.* —— Matth. XIII: 5. *Om dat het geene*

Digitized by Google

diepte van aarde (geene diepe vruchtbare aarde onder zich) *had.* —— Luk. I: 48. *Om dat hij de nederigheid zijner dienstmaagd heeft aangezien* (zijne geringe dienstmaagd zijne gunst heeft bewezen). —— Hand. V: 20. *Gaat henen, en staat, en spreekt in den Tempel tot het Volk alle de woorden dezes levens* (alle deze zalige woorden). —— Hand. XIV: 13. *Osfen en kransfen* (bekransde osfen). —— Rom. II: 4. *Of veracht gij den rijkdom zijner goedertierenheid* (zijne groote goedertierenheid) enz. —— Rom. V: 17. *De overvloed der genade* (de overvloedige genade des N. T.). —— Rom. VI: 4. *Alzoo wij ook in nieuwigheid des levens wandelen* (een nieuw verbeterd leven leiden) *zouden.* —— Rom. VII: 6. *Alzoo dat wij dienen* (werkzaam zijn) *in nieuwigheid des geestes* (naar de nieuwe geestelijke leer), *en niet in de oudheid der letter* (niet langer naar de oude leer, die in letterlijke bevelen beſtaat). —— Rom. VII: 24. *Het ligchaam dezes doods* (dit ſterfelijk zondig ligchaam). —— Rom. VIII: 21. *de vrijheid der heerlijkheid* (de heerlijke vrijheid). —— Rom. IX: 22. 23. *En of* (zoudt gij met God willen twisten, als) *God willende zijnen toorn bewijzen* (ſtraf uitdeelen) *en zijne magt bekend maken, met vele langmoedigheid verdragen heeft de vaten des toorns,* (die menſchen, die de voorwerpen van zijn misnoegen waren) *tot*

het

Digitized by Google

het verderf toebereid, (en welken hij de ſtraf toegedacht had, met oogmerk om door dezelven eerst nog andere ſchuldigen te kunnen ſtraffen. Te meer nog, daar dat tevens geſchiedde) *op dat hij zoude bekend maken den rijkdom zijner heerlijkheid*, (zijne oneindige heerlijkheid zoude ten toon ſpreiden) *over de vaten der barmhartigheid* (jegens de voorwerpen zijner ontferming) *die hij te voren bereid heeft tot heerlijkheid* (door Hem beſtemd tot zaligheid). —— Rom. XI: 33. *O diepte des rijkdoms* (o ondoorgrondelijke grootheid) *der wijsheid en der kennis Gods!* —— 2 Cor. IV: 2. *Maar wij hebben verworpen de bedekſelen der ſchande* (de ſchandelijke kunstgrepen). —— 2 Cor. IV: 6. *Want God, die gezegd heeft, dat het licht uit de duisternis zou ſchijnen* (bij de ſchepping der wereld) *is de gene, die in onze harten geſchenen heeft* (ons verſtand verlicht heeft), *om te geven verlichting der kennis* (eene opgeklaarde kennis) *der heerlijkheid Gods* (van Gods heerlijkheid) *in het aangezigt* (in den perſoon) *van J. C.* —— 2 Cor. VII: 1. *Alle beſmetting des vleeſchs en des geestes* (alle dierlijke en zedelijke onreinheid). —— 2 Cor. IX: 13. *Dewijl zij door de beproeving dezer bediening* (naardien zij zeker om deze uwe betooning van broederlijken liefdedienst) *God verheerlijken over de onderwerping uwer belijdenis onder het Euangelie van Chris-*

Digitized by Google

tus (voor uwe gehoorzame belijdenis aan het Euangelie van Christus). —— Gal. III: 14. *De beloften des Geestes verkrijgen* (den beloofden Geest verkrijgen). —— Gal. IV: 4. *Maar wanneer de volheid des tijds* (de volle tijd) *gekomen is.* —— Gal. VI: 1. *Brengt den zoodanigen te regt met den geest der zachtmoedigheid* (met zachtmoedige redenen). —— Efez. I: 6. *Tot prijs der heerlijkheid zijner genade* (tot roem van zijne uitſtekende genade). —— Efez. I: 13. *In welken ook gij zijt*, (met wien gij ook vereenigd zijt) *na dat gij het woord der waarheid* (de waarachtige leer des Euangeliums), *het Euangelie uwer zaligheid gehoord hebt*, *in welken* (door wien) *gij ook*, *na dat gij geloofd hebt*, *zijt verzegeld geworden* (als met een merkteeken zijt geteekend geworden, namelijk) *met den H. Geest der belofte* (den beloofden H. Geest). —— Efez. I: 18. *Namelijk verlichte oogen uwes verſtands* (een opgeklaard doorzicht), *op dat gij moogt weten*, *welke zij de hoop van zijne roeping* (de nu nog te verwachtene zaligheid, tot welke hij u roept), *en welke de rijkdom zij der heerlijkheid van zijne erfenis in de heiligen* (welke rijke groote bezitting hij eens aan de Christenen ſchenkt). — Efez. IV: 22. *De oude mensch* (uwe voormalige geſteldheid) *die verderven wordt* (die geheel ſlecht was geworden) *door de begeerlijkheden der ver-*

lei-

Digitized by Google

leiding (de verleidende begeerlijkheden). —— Phil. III: 8. *De uitnemendheid der kennis* (de uitnemende kennis) *van Christus Jezus mijnen Heer.* — Col. I: 13. *Die ons getrokken heeft uit de magt der duisternis* (ons verlost van de overmagt der onkunde en des bijgeloofs) *en overgezet heeft in het koningrijk* (overgebragt heeft tot de godsdienstige bedeeling) *des Zoons zijner liefde* (van zijnen geliefden Zoon). —— Col. I: 27. *Aan wien God heeft willen bekend maken, welke daar zij de rijkdom der heerlijkheid dezer verborgenheid* (hoe overheerlijk de voorheen onbekende leer des heils is), *onder de Heidenen* (toen hij die onder de Heidenen liet prediken), *welke is Christus* (ik meen den Christelijken Godsdienst), *onder u* (die ook tot ul. gebragt is) *de hope der heerlijkheid* (welke eene heerlijke hoop op de toekomst oplevert). —— 1 Thess. II: 12. *En betuigden, dat gij zoudt wandelen waardiglijk Gode* (overeenkomstig den wil van God), *die u roept tot zijn koningrijk en heerlijkheid* (die u tot zijn heerlijk koningrijk heeft overgebragt). —— 1 Tim. I: 11. *Maar het Euangelie der heerlijkheid* (het heerlijk Euangelie) *des zaligen Gods.* — Tit. II: 13. *Verwachtende de zalige hope* (de gehoopte zaligheid) *en de verschijning der heerlijkheid* (de heerlijke verschijning) *des grooten Gods en onzes Zaligmakers J. C.* (van J. C. die

Digitized by Google

zich dan in zijne goddelijke grootheid, en als onze Zaligmaker vertoonen zal). — Hebr. XII: 9. *Vaders onzes vleeschs* (onze vleeschelijke Vaders). *Vader der geesten* (onze geestelijke Vader). — Jac. I: 17. *Vader der lichten* (volzalige Hemelvader). — 2 Petr. II: 18. *De begeerlijkheden des vleeschs* (vleeschelijke lusten).

§. 79. Hier toe behoort ook, dat het woord *kinderen* meermalen gebruikt wordt in de beteekenis van *menschen*, met een bijgevoegd zelfstandig naamwoord, dat dan als een bijvoeglijk naamwoord moet verklaard worden. Doch dit is toch niet altijd de regte verklaring van het woord, dat bij kinderen wordt gevoegd, maar dat beteekent somtijds ook wel eens, waar die menschen, van welke gesproken wordt, wonen, of wat zij waardig zijn, of wien zij toebehooren, zoo dat men daar bij steeds op verband en oogmerk te letten hebbe.

VOORBEELDEN: Matth. VIII: 12. *En de kinderen des koningrijks* (de Joden, die oudtijds alleen tot Gods Rijk behoorden) *zullen uitgeworpen worden in de buitenste duisternis* (uitgesloten worden van de eeuwige zaligheid), *aldaar zal weening zijn en knarsing der tanden* (aldaar zal een verschrikkelijk naberouw plaats hebben). — Matth. XI: 19b. *Doch de wijsheid is geregtvaardigd geworden van hare kinderen* (wordt geëen-

kend

kend door de menſchen, die haar bezitten). —— Matth. XXIII: 15. *Gij omreist zee en land om eenen Jodengenoot te maken* (om iemand tot belijdenis van den Joodſchen Godsdienst te brengen), *en als hij het geworden is, zoo maakt gij hem een kind der helle* (een doemwaardig mensch), *tweemaal meer dan gij zijt.* —— Luk. X: 6. *En indien aldaar een zoon des vredes is* (een vreedzaam mensch is) *zoo zal uwe vrede* (uwe wensch om zijn geluk) *op hem rusten.* —— Luk. XVI: 8. *Want de kinderen dezer wereld* (de wereldsgezinde menſchen) *zijn voorzigtiger dan de kinderen des lichts in hun geſlacht* (zijn in hunne ſoort dikwijls listiger en voorzigtiger dan die genen, die door den Godsdienst verlicht zijn). —— Luk. XX: 34. *Kinderen dezer eeuwe* (de menſchen, die op deze wereld leven). —— Luk. XX: 36. *En zij zijn Kinderen Gods* (God gelijkformig) *dewijl zij kinderen der opſtanding zijn* (de opſtanding deelachtig zijn). —— Jo. XII: 36. *Terwijl gij het licht* (de prediking der waarheid) *hebt, gelooft in het licht* (neemt dezelve aan), *op dat gij kinderen des lichts moogt zijn* (verlichte menſchen moogt worden). —— Jo. XVII: 12. *Zoon der verderfenis* (diep bedorvene mensch). —— Hand. XIII: 10. *O gij kind des duivels* (navolger van den duivel). —— Rom. IX: 8. *Niet de kinderen des vleeschs, die zijn Kinderen Gods* (niet

Digitized by Google

(niet alle vleeſchelijke nakomelingen zijn van zelfs Gods gunstgenooten) *maar de kinderen der beloftenis* (die genen, op welken de beloften liggen) *worden voor het zaad* (voor het ware nageſlacht) *gerekend.* —— Gal. IV: 28. *Maar wij, broeders, zijn kinderen der belofte, als Iſaak was* (hebben even als Iſaak de beloften ontvangen) —— Efez. II: 2. 3. *Kinderen der ongehoorzaamheid* (ongehoorzame menſchen). *Kinderen des toorns* (ſtrafwaardige menſchen). —— Efez. V: 6. Col. III: 6. *Om welke de toorn Gods* (de Goddelijke ſtraf) *komt over de kinderen der ongehoorzaamheid* (over de ongehoorzame menſchen). —— 2 Theſſ. II: 3. *Dat u niemand verleide in eenigerlei wijze: want die* (dag van Chriſtus) *komt niet, ten zij dat eerst de afval* (van den waren Godsdienst onder velen) *gekomen zij, en dat geopenbaard zij de mensch der zonde, de zoon des verderfs* (en dat de menſchelijke verdorvenheid zich ten vollen ten toon geſteld hebbe). —— 2 Petr. II: 14. *Kinderen der vervloeking* (vloekwaardige menſchen). —— 1 Jo. III: 10. *Hier in zijn de kinderen Gods en de kinderen des duivels openbaar* (hier aan kan men de godvruchtige en godlooze menſchen duidelijk van elkander onderſcheiden).

§. 80. Ook moet uit het Hebreeuwsch verklaard worden, dat de Schrijvers des N. T. ſomtijds

tijds twee woorden door het woordje *en* bij elkander voegen, van welke het eene als in den tweeden naamval ſtaande, moet beſchouwd worden.

VOORBEELDEN: Hand. XXIII: 6. *Ik worde over de hope en opſtanding der dooden* (over de verwachting der opſtanding) *geoordeeld.* —— Rom. I: 5. *Door welken wij hebben ontvangen genade en het Apoſtelſchap* (het voorregt van het Apoſtelſchap) *tot gehoorzaamheid des geloofs onder alle de Heidenen voor zijnen naam* (op dat allerlei heidenen zich aan zijn gezag geloovig mogen onderwerpen). —— Rom. XI: 17. *En des wortels en der vettigheid* (de vettigheid des wortels) *des olijfbooms.* —— 1 Cor. XI: 7. *Want de man moet het hoofd niet dekken, overmits hij het beeld en de heerlijkheid* (het beeld der heerlijkheid) *Gods is.* —— 1 Theſſ. II: 12. *Die u roept tot zijn koningrijk en heerlijkheid* (tot de heerlijkheid van zijn koningrijk). ——

§. 81. Nog behoort hier toe, dat verſcheidene woorden in het Nieuwe Test. op ſommige plaatſen eene beteekenis hebben, die men nergens elders in het Grieksch aantreft; en uit het Hebreeuwsch moet worden opgehelderd. Doch daar van handelen wij in de negende afdeeling.

ACHT-

Digitized by Google

ACHTSTE AFDEELING.

Verklaring van plaatſen uit het verſchillend gebruik der ſpreekwijzen.

§. 82. De ſpreekwijzen des N. T. kunnen verdeeld worden in eigenlijke en oneigenlijke. Eigenlijke zijn de zoodanige, in welke de woorden of hunne eerſte, of hunne gewone beteekenis hebben. Oneigenlijke zijn, in welke de woorden door overbrenging gebruikt worden van andere zaken, dan welke zij eigenlijk of gewoonlijk aanduiden. En deze overbrengingen zijn weder van zeer verſchillenden aard.

§. 83. De Heiland en zijne Apostelen gebruikten zeer dikwijls oneigenlijke ſpreekwijzen, wijl die in hunnen tijd onder hunne Landgenooten zeer gewoon waren. Vooral bragten zij vele zinnelijke dingen over tot geestelijke, het welk vrij noodzakelijk was, daar zij eenen nieuwen Godsdienst ſtichtèden, welke vele dingen behelsde, voor welke nog geene woorden konden uitgevonden zijn, en welke door zinnelijke voorſtellingen best konden worden bekend gemaakt aan zinnelijke menſchen. Intusſchen moet men geenszins zonder noodzake ſpreekwijzen als oneigenlijk opvatten, maar de eigenlijke gewone beteekenisſen der woorden

Digitized by Google

den houden, waar men niet volſtrekt gedrongen wordt daar van af te gaan. Alle uitlegging zou anders geheel willekeurig worden.

§. 84. Het is van het grootſte belang, dat men vooreerst: niet oneigenlijk opvatte, het geen eigenlijk verſtaan moet worden; ten tweede: de oneigenlijke uitdrukkingen als zoodanige beſchouwe; en ten derde: deze laatſte regt verſta. Zonder dit een en ander is het onmogelijk, om het Euangelie op de regte wijze te gebruiken, om er voor zich zelven duurzamen en beſtendigen troost uit te halen, en om die eenigheid des geloofs onder de Christenen te bewaren, die zoo noodig is voor de onderlinge rust, en tot verhoeding van alle liefdelooze veroordeeling en verdenking.

§. 85. Treft men oneigenlijke ſpreekwijzen aan, dan moet men daar bij geenszins denken, dat de Schrijvers zich bij dezelve alles voorgeſteld hebben, wat maar uit de eigenlijke beteekenis der woorden, door hun gebruikt, met mogelijkheid kan afgeleid worden. Zoo doende, kan men allerlei zoete vergelijkingen maken, maar zoo onteert en ontſiert men zekerlijk Gods Woord ook. Bij alle oneigenlijke ſpreekwijzen moet men, even als bij de leenſpreuken en gelijkenisſen, in het oog houden, dat het derde van vergelijking zorgvuldig moet worden in acht genomen, en er geene zinſpelingen buiten hetzelve mogen ingedrongen worden.

§. 86.

Digitized by Google

§. 86. De voornaamſte bron derhalve, waar uit wij de verklaring van oneigenlijke ſpreekwijzen halen moeten, is de juiste overeenkomst tusſchen het eigenlijke en oneigenlijke in het bedoelde derde. Een tweede bron, die dan moet gebruikt worden, wanneer die juiste overeenkomst niet zigtbaar is, is het Joodſche ſpraakgebruik, gegrond op de Godsdienſtige en burgerlijke gewoonten, zeden en denkwijze der Joden.

§. 87. Maar wanneer heeft men de ſpreekwijzen als oneigenlijke op te vatten, en waar aan onderkent men deze van eigenlijke? Vooreerst heeft men eene oneigenlijke beteekenis aan te nemen, als de uitdrukkingen, wanneer zij eigenlijk opgevat werden, eenen ongerijmden zin zouden opleveren. En ten tweede, wanneer de zamenhang en het duidelijk oogmerk van den Spreker of Schrijver ons daar toe bepalen. Wij zullen van beide eenige voorbeelden opgeven.

§. 88. Vooreerst moet men de ſpreekwijzen als oneigenlijk beſchouwen, wanneer dezelve, eigenlijk opgevat, eenen ongerijmden zin zouden opleveren.

VOORBEELDEN: Matth. II: 20. *Zij zijn geſtorven, die de ziel van het kind zochten* (die naar het leven van het kind ſtonden). — Matth. IV: 19. *Volgt mij na, en ik zal u viſſchers der menſchen maken* (u opleiden, om menſchen te kun-

Digitized by Google

kunnen verzamelen tot de vereering van mij). — Matth. XII: 35. *De goede mensch brengt goede dingen uit den goeden ſchat des harten* (uit zijne nuttige overleggingen), *en de booze mensch brengt booze dingen voort uit den boozen ſchat* (uit zijne ſlechte overleggingen). — Matth. XVI: 6. *Ziet toe, wacht u van den ſuurdeeſem* (neemt niet aan de verkeerde leerbegrippen, vergel. vs. 12.) *der Phariſeers en Sadduceers.* — Matth. XVI: 19. *En ik zal u geven de ſleutelen van het koningrijk der hemelen* (het beſtuur over mijne gemeente), *en zoo wat gij zult binden op aarde, zal in de hemelen ontbonden zijn* (al wat gij op aarde in de uitoefening van dat beſtuur doen zult, zal God goedkeuren en bevestigen). — Matth. XVI: 28. *Voorwaar zegge ik u, daar zijn ſommigen van die hier ſtaan, dewelke den dood niet zullen ſmaken* (niet zullen ſterven), *tot dat zij den Zoon des menſchen zullen hebben zien komen in zijn koningrijk* (voor dat het Christendom ten vollen is gegrondvest geworden onder de Heidenen zoo wel als onder de Joden). — Matth. XXVI: 26. *Dat is mijn ligchaam* (dat beteekent mijn ligchaam): J. C. zat zelf ligchamelijk aan tafel. — Matth. XXVI: 28. *Want dat is mijn bloed* (beteekent mijn bloed), *het bloed des Nieuwen Testaments* (door het welk eene nieuwe godsdienstinrigting geſticht wordt, of door het

Digitized by Google

welke nieuwe beloften gegeven worden). —— Matth. XXVI: 39. *Laat deze drinkbeker* (dit lijden, dat gij mij toezendt) *van mij voorbijgaan.* — Matth. XXVII: 25. *Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen*, (wij nemen de gevolgen van het moorden van hem voor rekening van ons en ons kroost). —— Mark. XII: 14. *Meester, wij weten, dat gij waarachtig zijt en naar niemand vraagt* (u in uwe leer niet naar de begrippen van anderen ſchikt). —— Mark. XVI: 17. *Met nieuwe tongen* (in talen, die hen voorheen onbekend waren) *zullen zij ſpreken.* —— Luk. I: 69. *En heeft een hoorn der zaligheid ons opgerigt* (ons eenen magtigen Zaligmaker geſchonken) *in 't huis Davids zijns knechts* (uit de nakomelingſchap van David, die Hem vereerde). —— Luk. VII: 16. *God heeft zijn volk bezocht* (God heeft nu getoond, zich nog aan Israel te willen laten gelegen liggen). —— Luk. IX: 60. *Laat de dooden* (de menſchen, die ongevoelig en onverſchillig zijn omtrent mijne leer) *hunne dooden begraven.* —— Luk. IX: 62. *Niemand die zijne hand aan de ploeg ſlaat, en ziet naar het gene achter is* (niemand die een Christen worden wil, en zich tevens nog blijft ophouden bij het gene hij tot hier toe meest behartigde), *is bekwaam tot het koningrijk Gods* (is geſchikt om een regtſchapen onderdaan van mij te worden). —— Luk. XI: 52,

Wee

Digitized by Google

Wee u, gij Wetgeleerden, want gij hebt den ſleutel der kennis weggenomen (gij hebt de menſchen de gelegenheid benomen om de waarheid te leeren kennen), *gij zelve zijt niet ingegaan, en die ingingen, hebt gij verhinderd* (gij hebt zelve niet willen overgaan tot het belijden en aannemen van mijne leer, en die daar toe nog wel genegen waren, hebt gij daar van weder afgetrokken). —— Luk. XII: 49. 50. *Ik ben gekomen om vuur op de aarde te werpen* (mijne komst zal tot een gevolg hebben, dat er eene groote verwoesting in het Joodſche Land ontſtaat), *en wat wil ik, indien het alrede ontſtoken is?* (ik had het in mijne magt, om dezelve nu al te doen aanvangen). *Maar ik moet met eenen doop gedoopt worden* (nog een bitter lijden ondergaan), *en hoe worde ik geperst tot dat het volbragt zij* (ik wenschte wel, dat dat reeds voorbij was). —— Luk. XIX: 40. *Ik zegge ulieden, dat zoo deze zwijgen* (als die tijd daar is, dat mijne vrienden niet meer ſpreken kunnen), *de ſteenen haast roepen zullen* (de verwoesting van Jeruzalem welhaast zal getuigen van mijne grootheid). —— Luk. XXII: 31. *Ziet, de ſatan heeft u zeer begeerd te ziften* (door allerlei bedenkingen en ergernisſen te ſlingeren) *als de tarwe* (gelijk de tarwe heen en weder geſchud wordt). —— Luk. XXIV: 45. *Toen opende hij hun verſtand* (deed hij hen een duidelijk inzien

Digitized by Google

in den zin van Gods Woord verkrijgen) *op dat zij de Schriften* (den inhoud des O. T.) *verſtonden.* —— Jo. I: 5. *En het licht ſchijnt in de duisternis* (Jezus Christus heeft de waarheid aan het onkundig menschdom bekend gemaakt) *en de duisternis heeft hetzelve niet begrepen* (de verblinde wereld heeft dat niet geërkend). —— Jo. I: 18. *Niemand heeft ooit God gezien: de eeniggeboren Zoon, die in den ſchoot des Vaders is* (die door den Vader bemind wordt, en Hem naauwkeurig kent) *die heeft hem ons verklaard* (ons geopenbaard, wat wij van Hem denken moeten). — Jo. I: 29. *Ziet het Lam Gods* (ziet hem, die van God gezonden is om zich als een offerlam te laten ſlachten) *dat de zonde der wereld wegneemt* (om de menſchen van de zonde en derzelver gevolgen te verloſſen). —— Jo. III: 30. *Hij moet wasſen, maar ik minder worden* (zijn gezag moet grooter, en het mijne moet kleiner worden). —— Jo. IV: 10. *Indien gij de gave Gods* (den perſoon, die van den Vader gegeven is) *kendet, en wie hij is, die tot u zegt: geef mij te drinken, zoo zoudt gij van hem hebben begeerd* (in plaats dat hij nu u vraagt), *en hij zou u levend water* (zaligmakend onderwijs) *gegeven hebben.* —— Jo. IV: 34. *Mijne ſpijze is* (het is mijne grootſte verkwikking) *dat ik doe den wil enz.* —— Jo. V: 35. *Hij was een brandende en lichtende kaars* (hij

Digitized by Google

(hij verſpreidde zeer veel kennis van de waarheid), *en gij hebt ulieden voor een korten tijd in zijn licht* (in zijn onderwijs) *willen verheugen.* —— Jo. VIII: 12. *Ik ben het licht der wereld* (de oorzaak van wijsheid en zaligheid voor de menſchen), *die mij volgt* (naar mij hoort) *zal in de duisternis niet wandelen* (niet onkundig en rampzalig blijven), *maar zal het licht des levens hebben* (verſtandig en gelukkig worden). —— Jo. VIII: 48. *De Joden dan antwoordden en zeiden tot hem: zeggen wij niet wel, dat gij een Samaritaan zijt*, (onregtzinnig zijt) *en den duivel hebt* (een ſlecht mensch zijt?). — Jo. IX: 39—41. *En Jezus zeide: ik ben tot een oordeel in deze wereld gekomen* (door mijne komst zal het lot van vele menſchen beſlist worden), *op dat de genen die niet zien* (onkundige menſchen) *zien mogen* (tot ware verlichting komen) *en die zien* (die eene groote wijsheid hebben) *blind worden* (in het vervolg onder de onwijzen gerekend worden). *En dit hoorden eenigen uit de Phariſeërs, die bij hem waren, en zeiden tot hem: zijn wij dan ook blind?* (houdt gij ons dan ook voor menſchen, die onder de onwijzen gerekend moeten worden?) *Jezus zeide tot hun: indien gij blind waart* (waarlijk onkundig waart) *zoo zoudt gij geene zonde hebben* (dan zou uw ongeloof niet tot uwe verantwoording zijn), *maar nu zegt gij, wij zien*

Digitized by Google

(nu roemt gij op uwe wijsheid, en weigert daarom, om naar mij te hooren) *zoo blijft dan uwe zonde* (en daarom blijft gij voor uw wangedrag verantwoordelijk). —— Jo. XIX: 26. 27. *Vrouwe, zie uwen Zoon*, (hem die zich nu jegens u, als uw zoon zal gedragen, en dus mijne plaats vervullen). *Daar na zeide hij tot den discipel: zie uwe moeder* (zorg voor deze vrouw, die gij nu als uwe moeder moet beschouwen). —— Hand. II: 20. *De zon zal veranderd worden in duisternis, en de maan in bloed* (alles zal vernield en verwoest worden) *eer dat de groote en doorluchtige dag des Heeren* (het tijdstip der volkomene beslissing van het lot der Joden) *komt*. —— Hand. V: 33. *Als zij nu dit hoorden, berstte hun het hart* (werden zij vervuld met toorn). —— Hand. VII: 51. *Gij hardnekkige en onbesnedene van harten en ooren* (ongevoelige en domme menschen), *gij wederstaat altijd den H. Geest* (gij verzet u altijd tegen de leer, die u door Gods Geest gepredikt wordt) *gelijk uwe Vaders* (uwe Voorouders) *alzoo ook gij*. —— Hand. VIII: 23. *Want ik zie, dat gij zijt in eene gansch bittere galle en zamenknooping van ongeregtigheid* (ik bemerke, dat gij een door en door verfoeijelijk en goddeloos mensch zijt). —— Hand. XVII: 27. *Op dat zij den Heere zouden zoeken, of zij hem immers tasten en vinden mogten* (op dat zij zich

op

Digitized by Google

op de regte kennis van God zouden toeleggen, ten einde zij die verkrijgen mogten), *hoewel hij niet verre is van een iegelijk van ons* (alſchoon hij zich aan elk onzer, in het gene hij aan ons doet, duidelijk vertoont). —— Hand. XX: 22. *En nu ziet, ik gebonden zijnde door den Geest* (verpligt zijnde om den wil van Gods Geest op te volgen). —— Rom. I: 21. *Hun onverſtandig hart is verduisterd geworden* (zoo onverſtandig handelende, zijn zij hoe langer hoe onkundiger geworden). —— Rom. II: 17. *Ziet, gij wordt een Jood genoemd, en rust op de wet* (ſtelt u daar mede gerust, dat gij de wet hebt en kent). —— Rom. II: 29. *Maar die is een Jood, die het in 't verborgen* (met zijn hart Godsdienſtig) *is, en de beſnijdenis des harten in den geest, niet in de letter* (de hartelijke gehoorzaamheid op eene geestelijke wijze en niet ſlechts naar de letter der wet) *is de* (ware) *beſnijdenis; wiens lof niet is uit de menſchen maar uit God* (die niet van de menſchen maar van God geprezen wordt). —— Rom. VII: 14. *Want wij weten, dat de wet geestelijk is, maar ik ben vleeſchelijk verkocht onder de zonde* (ik ben zoo zinnelijk, dat ik, als het ware, een lijfeigene der zonde ben). —— Rom. VII: 23. *Maar ik zie eene andere wet in mijne leden* (mijn zinnelijk beſtaan ſchrijft mij een' anderen regel voor) *welke ſtrijdt tegen de wet mijns*

Digitized by Google

gemoeds (die geheel aanloopt tegen de wet van God, die ik hartelijk genegen ben), *en mij gevangen neemt onder de wet der zonde* (mij van tijd tot tijd nog doet gehoorzamen aan die magt der ongeregtigheid), *die in mijne leden* (in mijn zinnelijk beſtaan) *is.* — Rom. XII: 2. *En wordt deze wereld niet gelijkformig* (ſchikt u niet naar de zeden der wereld), *maar wordt veranderd door de vernieuwing uwes gemoeds*, (volgt eene geheel andere betere denkwijze), *op dat gij moogt beproeven* (onderſcheiden) *welke de goede en welbehagende en volmaakte wil van God is*, (en wat die eischt). — Rom. XV: 20. *En alzoo zeer begeerig geweest ben, om het Euangelie te verkondigen, niet daar Christus genaamd was* (op zulke plaatſen, waar Christus nog niet was bekend gemaakt,) *op dat ik niet op eens anders fondament zou bouwen* (op dat ik niet behoefde voort te werken op de beginſels, die reeds door andere Leeraren gemaakt waren). — Rom. XVI: 20. *En de God des vredes* (God, die de bron is van alle heil) *zal den ſatan haast onder uwe voeten verpletteren* (zal u leeren, welhaast alle kwaad geheel te overwinnen vergel. vs. 19). — 1 Cor. III: 1. 2. *En ik broeders, kon tot u niet ſpreken, als tot geestelijke* (geheel verlichte en verbeterde menſchen) *maar* (ik moest tot u ſpreken) *als tot vleeſchelijke* (die nog zeer zinnelijk

(zijn

zijt) *als tot jonge kinderen in Christus* (die nog maar weinige vorderingen in het Christendom gemaakt hebt), *ik heb u met melk gevoed en niet met vaste ſpijze* (eenvoudig doch geen hooger onderwijs heb ik u medegedeeld). —— 1 Cor. IV: 15. *Want al had gij tien duizend Leermeesters in Christus* (in het Christendom) *zoo hebt gij toch niet vele Vaders* (niet velen, die u daar toe eerst gebragt hebben). *Want in Christus Jezus heb ik u door het Euangelie geteeld* (ik alleen heb u door het Euangelie tot het Christendom overgebragt). —— 1 Cor. XIV: 20. *Broeders, wordt geene kinderen in het verſtand* (gedraagt u niet, als of gij weinig verſtand had), *maar zijt kinderen in de boosheid* (zijt klein in kwaaddoen) *en wordt in 't verſtand volwaſſen* (maar groot in het bezit en de betrachting der wijsheid). —— 1 Cor. XV: 25. *Want hij moet als Koning heerſchen, tot dat hij alle de vijanden onder zijne voeten zal gelegd* (te ondergebragt zal) *hebben.* —— 1 Cor. XV: 56. *De prikkel nu des doods* (het geen den dood voor den mensch ſmartend maakt) *is de zonde, en de kracht aer zonde* (dat als het ware de prikkel [waar mede men in het Oosten de ploegende oſen voortdrijft,] voortſtoot, de werkende oorzaak van de verſchrikkelijkheid des doods, die de zonde verwekt) *is de wet.* —— 2 Cor. I: 21. 22. *Maar die ons*

Digitized by Google

met u bevestigt in Christus (in het geloof aan Christus verſterkt), *en die ons gezalfd heeft* (ons de gaven van den Geest gegeven heeft) *is God, die ons ook heeft verzegeld*, (waar door hij ons tevens voor zijn eigendom, als het ware, geërkend heeft), *en het onderpand des Geestes in onze harten gegeven* (daar van is de mededeeling van den Geest toch een onderpand). —— 2 Cor. II: 17. *Want wij dragen niet, gelijk velen, het woord Gods te koop* (wij vervalſchen het Euangelie niet, gelijk velen doen). —— 2 Cor. VI: 11. 12. *Onze mond is opengedaan tegen u o Corintheren! ons hart is uitgebreid* (wij koesteren de grootſte belangſtelling in uw welzijn), *gij zijt niet naauw in ons* (wij denken niet bekrompen over u), *maar gij zijt naauw in uwe eigene ingewanden* (uwe eigene tederheid over u zelven is te bekrompen). —— Gal. I: 4. *Die zich zelven gegeven heeft* (door zijn lijden opgeofferd heeft) *voor onze zonden, op dat hij ons trokken zou uit deze tegenwoordige booze wereld* (op dat wij niet meer gelijk zouden zijn aan de ſlechte menſchen van dezen tijd). —— Gal. VI: 15. *Een nieuw ſchepſel* (een verbeterd beſtaan). —— Efez. I: 18. *Namelijk verlichte oogen uwes verſtands* (opgeklaarde begrippen) *op dat gij moogt weten welke zij de hope van zijne roeping* (wat gij daar van te verwachten hebt, dat hij u heeft over-

ge-

Digitized by Google

gebragt tot het Christendom) *en welke de rijkdom zij der heerlijkheid van zijne erfenis in de heiligen* (en welk eene heerlijke bezitting hij eenmaal zijne vereerders doet ontvangen). —— Efez. IV: 3. *U benaarſtigende te behouden de eenigheid des geestes* (de eenparigheid in denken) *door den band des vredes* (door middel der vredelievendheid). —— Efez. IV: 18. *Verduisterd in het verſtand* (allerlei wanbegrippen koesterende) *vervreemd zijnde van het leven Gods* (een flecht leven leidende) *door de onwetendheid die in hun is, en door de verharding van hun hart* (door hunne onkunde en ongevoeligheid). —— Efez. V: 14. *Daarom zegt hij* (zeker ulieden bekende Dichter): *Ontwaakt, gij die ſlaapt, en ſtaat op uit de dooden* (zorgelooze en ongevoelige menſchen, komt tot nadenken) *en Christus zal over u lichten* (Christus zal u door zijne leer en genade den weg aanwijzen, om gelukkig te worden). —— Phil. I: 8. *Want God is mijn getuige, hoe zeer ik begeerig ben naar u allen, met innerlijke bewegingen van Jezus Christus* (met eene hartelijke liefde, gelijk als die van Jezus Christus). —— Phil. I: 11. *Vervuld met vruchten der geregtigheid* (rijkelijk voorzien van zulke bewijzen uwer godzaligheid) *die door Jezus Christus zijn tot heerlijkheid en prijs van God* (die door Christus tot eer en lof van God verſtrekken). ——

Co-

Digitized by Google

Colosſ. I: 10. *Op dat gij moogt wandelen waardiglijk den Heere tot alle behaaglijkheid* (een gedrag moogt leiden dat met des Heeren wil overeenkomt, en Hem allezins behaagt), *in alle goede werken vrucht dragende* (allerlei deugden beoefenende) *en wasſende in de kennis Gods* (meer en meer toenemende in het kennen van God en Goddelijke dingen). —— Colosſ. I: 13. *Die ons getrokken heeft uit de magt der duisternis* (verlost heeft uit het bijgeloof, dat ons overheerschte) *en overgezet heeft in het koningrijk des Zoons zijner liefde* (gebragt heeft tot het godsdienſtig genootſchap, dat door zijn geliefden Zoon is opgerigt). —— Col. II: 15. *En* (door dat te doen) *de Overheden en Magten* (die met zijn lijden iets anders bedoelden) *uitgetogen hebbende* (in een beſpottelijk licht ſtellende) *heeft hij die in 't openbaar ten toon geſteld* (voor de geheele wereld verachtelijk gemaakt, en heeft door hetzelve over hun getriomfeerd). —— Col. III: 14. *En boven dit alles doet aan* (betracht) *de liefde, dewelke is de band der volmaaktheid* (het middel tot uwe volmaking). —— 1 Theſſ. III: 8. *Want nu leven wij* (nu zijn wij weder vrolijk) *indien gij vast ſtaat in den Heere* (dewijl gij volhardt in het aankleven van de ware Euangelieleer). —— 1 Theſſ. IV: 4. *Dat een iegelijk van u wete zijn vat te bezitten* (zijne vleeſchelijke driften wete te beſtu-

ren

ten) *in heiligmaking en eere* (op eene heilige en eerbare wijze). —— 2 Thesſ. III: 1. *Voorts, broeders, bidt voor ons, op dat het woord des Heeren zijnen loop hebbe* (dat het Euangelie meer en meer alom moge gekend en aangenomen worden). —— 1 Tim. VI: 12. *Strijd den goeden ſtrijd des geloofs* (zijt ſtandvastig in de beoefening van het ware geloof,) *grijp naar het eeuwige leven* (beijver u om de eeuwige zaligheid te verkrijgen), *tot het welke gij ook geroepen zijt* (tot het Christendom overgebragt zijt), *en de goede belijdenis* (van de Euangelieleer) *beleden hebt voor vele getuigen.* —— 2 Tim. IV: 7. 8. *Ik heb den goeden ſtrijd geſtreden* (ſteeds het goede behartigd), *ik heb den loop geëindigd* (den mij opgelegden taak volbragt), *ik heb het geloof behouden* (in den Heer J. C.). *Voorts is mij weggelegd de kroon der regtvaardigheid* (nu zal ik zeker het loon der deugd ontvangen), *welke mij de Heere de regtvaardige Regter in dien dag* (den grooten dag des oordeels) *geven zal: en niet alleen mij, maar ook allen, die zijne verſchijning lief gehad hebben*, (die zijne toekomst met verlangen hebben te gemoete gezien). —— Philemon *vs*, 10. *Ik bidde u dan voor mijnen Zoon, den welken ik in mijne banden heb geteeld* (dien ik in mijne gevangenis tot het Christendom overgebragt heb), *namelijk Oneſimus.* —— Hebr. VI:

Digitized by Google

VI: 4—6. *Want het is onmogelijk, de genen, die eens verlicht geweest zijn* (die eens tot de kennis van het Euangelie gekomen zijn), *en de hemelſche gave geſmaakt hebben, en des heiligen Geestes deelachtig geworden zijn*, (of om mij met andere woorden uit te drukken, die) *en geſmaakt hebben het goede Woord Gods en de krachten der toekomende eeuwe* (die ondervonden hebben het zalige van het Euangelie, en de voorregten van den tijd der vervulling door den invloed van den H. Geest), *en afvallig worden* (dan weder het Christendom verzaken), *die, zegge ik, wederom te vernieuwen tot bekeering* (weder van nieuws tot aanneming van het Christendom te brengen): *als welke hun zelven den Zoon Gods wederom kruiſigen, en openlijk te ſchande maken* (want door zulk een gedrag maken zij zich gelijk aan die hardnekkigen, die den Heiland gekruiſigd en beſpot hebben, en doen dat, als het ware, weder van nieuws). —— Hebr. VII: 25. *Waarom hij ook volkomen kan zalig maken de genen, die door hem tot God gaan* (Gods gunst zoeken), *alzoo hij altijd leeft om voor hun te bidden* (te zorgen). —— Hebr. VIII: 1. *De hoofdſom nu der dingen, waar van wij ſpreken, is, dat wij hebben zoodanigen Hoogepriester, die gezeten is aan de regtehand des troons der majeſteit in de hemelen* (die verhoogd is in den hemel tot eene

god-

Digitized by Google

goddelijke heerlijkheid). — Hebr. XII: 14. *Jaagt den vrede na met allen* (beijvert u om met alle menſchen in vrede te leven), *en de heiligmaking* (bevordert bij u zelven met ernst de beoefening der deugd), *zonder welke niemand den Heere zien zal* (Gods gunst in de eeuwigheid zal genieten). —— Jac. I: 18. *Naar zijnen wil heeft hij ons gebaard* (verbeterd) *door het woord der waarheid, op dat wij zouden zijn als eerſtelingen zijner ſchepſelen* (op dat wij de eerſten zouden zijn onder die menſchen, die door hem tot vernieuwde ſchepſelen gevormd worden). 1 Petr. I: 12b.13. *In welke dingen de Engelen begeerig zijn in te zien* (in welker overpeinzing de Engelen zich verlustigen). *Daarom opſchortende de lendenen uwes verſtands, en nuchteren zijnde* (u, door het behartigen van het geen u te doen ſtaat, gedragende als dienstknechten, die bij de hand zijn, en hunne kleederen opſchorten, om hunnen heer, als hij komt, binnen te kunnen laten) *hoopt volkomelijk* (vertrouwend) *op de genade* (het genadeloon) *die u toegebragt wordt in de openbaring* (de verſchijning ten oordeel) *van Jezus Christus.* —— 2 Petr. III: 18. *Maar wast op de in genade en kennis* (vordert meer en meer in de kennis der genadeleer) *van onzen Heer en Zaligmaker J. C.* — Judas *vs.* 23. *Maar behoudt anderen door vrees* (door ernſtige vermaningen, door welke gij hen be-

Digitized by Google

beangst maakt) *en grijptze uit het vuur* (zoekt hen zoo uit het dringendſte gevaar te redden); *en haat ook den rok, die van het vleesch bevlekt is*, (onthoudt u van alle verkeering met menſchen, die mede ſchuldig ſtaan aan vleeſchelijke onreinheden). ——

§. 89. Als een tweede kenmerk, dat de ſpreekwijzen oneigenlijk zijn, gaven wij op, dat de zamenhang en het oogmerk van den ſpreker of ſchrijver ons duidelijk verpligten, dat wij ze in eenen oneigenlijken zin opvatten.

VOORBEELDEN: Matth. III: 7. ſpreekt Joannes tot menſchen, en dus is de uitdrukking: *Gij adderen gebroedſels* oneigenlijk te verſtaan: (gij bedriegelijke en gevaarlijke menſchen). —— Matth. V: 16. geeft Jezus aan zijne discipelen vermaningen, omtrent hun gedrag, en dus zijn de ſpreekwijzen daar voorkomende, ook daar uit te verklaren: *Laat uw licht alzoo ſchijnen voor de menſchen* (vertoont uwe verlichting in het goede zoodanig aan de wereld) *dat zij uwe goede werken* enz. —— Matth. VII: 7. is *zoeken* en *kloppen* eene nadere ontwikkeling van de vermaning: *bidt en u zal gegeven worden*, en dus beteekent: *zoekt en gij zult vinden, klopt en u zal open gedaan worden*, zoo veel als: houdt aan met bidden, doet dat ernſtig, en gij zult verhoord worden. —— Matth. VII: 15. worden de valſche Profeten zoo be-

Digitized by Google

beſchreven, dat het duidelijk blijkt, dat het Jezus oogmerk was, om oneigenlijk verſtaan te worden: *Wacht u voor de valſche profeten, dewelke in ſchaapskleederen tot u komen* (zich fraai aan u voordoen), *maar van binnen zijn zij grijpende wolven* (doch zij hebben de ſlechtſte oogmerken). — Matth. IX: 37. 38. blijkt uit den zamenhang, dat J. C. ſpreekt van de prediking van het Euangelie, en dus beteekenen de woorden: *De oogst is groot, maar de arbeiders zijn weinige. Bidt dan den Heer des oogsts, dat hij arbeiders in zijnen oogst uitzende*, oneigenlijk, als of er ſtond: Er is veel gelegenheid, door de weetgierigheid der menſchen, om mijne leer te verſpreiden, maar er zijn bijna geenen, die dat doen; het zij dan uwe wensch en bede, dat de Heere velen daar toe bekwame. —— Matth. X: 6. worden *de verlorene ſchapen van het huis Israels* tegen de Samaritanen overgeſteld, en daar uit, en uit andere bijzonderheden, die in den zamenhang voorkomen, blijkt, dat men daar door verſtaan moet: De van den weg der waarheid afgedwaalde Joden. —— Matth. XI: 29. 30. blijkt uit het geheele oogmerk van den Heiland, dezen zin te hebben: *Neemt mijn jok op u* (onderwerpt u aan mijne leer) *en leert van mij, dat ik zachtmoedig ben en nederig van harte* (laat u van mij onderwijzen, want ik ben zachtmoedig en nederig), *en gij zult rust*

Digitized by Google

vinden voor uwe zielen (niet langer geslingerd worden door de onzekerheid, waar aan gij u houden moet; of door de bekommernis over het onmogelijke, van het geen u voorgeschreven wordt), *want mijn jok is zacht en mijn last is ligt* (ik bevele geene dingen, die onuitvoerelijk zijn). —— Matth. XV: 13. 14. blijkt ook uit den zamenhang, eene oneigenlijke beteekenis te hebben. *Alplant, die mijn hemelsche Vader niet geplant heeft* (alle leer, die de menschen zelve verzonnen hebben) *zal uitgeroeid worden* (niet bestendig zijn). *Laat hen varen, zij zijn blinde leidslieden der blinden* (onkundige Onderwijzers van onkundigen): *indien nu de blinde den blinden leidt, zoo zullen zij beide in de gracht vallen* (alzoo zullen zij ook met hunne eigenwijsheid verloren gaan). —— Matth. XXIII: 4. zegt Jezus van de Phariseërs: *Want zij binden lasten, die zwaar zijn; en kwalijk om te dragen, en leggen ze op de schouderen der menschen* (zij geven de menschen bevelen, die niet kunnen onderhouden worden), *maar zij willen die met hunnen vinger niet verroeren* (zelven nemen zij die in het minste niet in acht). —— Luk. I: 79. Wordt van den Zaligmaker gezegd, dat hij gekomen was: *Om te verschijnen de genen, die gezeten zijn in duisternis en schaduwe des doods* (om hen te verlichten, die in onkunde, bijgeloof en rampzaligheid leef-

Digitized by Google

leefden) *en om onze voeten te rigten op den weg des vredes* (om ons gelukkig te maken). —— Luk. II: 32. wordt J. C. beſchreven als *een licht, tot verlichting der Heidenen* (een perſoon, die de Heidenen met den waren Godsdienst zou bekend maken) *en tot heerlijkheid uwes Volks Israels* (tot verheffing der Joden, die Gods oude Volk uitmaakten, uit hunnen verlaagden toeſtand). —— Luk. III: 9. vindt men eene bedreiging aan de Joden, die volgens het oogmerk, uit den zamenhang blijkbaar, ook oneigenlijk moet worden opgevat: *En de bijl ligt reeds aan de wortel der boomen* (God ſtaat, als het ware, reeds gereed met zijne ſtrafgeregten), *alle boom dan die geen goede vrucht voortbrengt, wordt uitgehouwen, en in het vuur geworpen*, (alzoo zal ook een ieder, die zich niet wel gedraagt, door die ſtrafgeregten getroffen worden). —— Luk. XIII: 24—29. Uit de vraag aan Jezus Christus vers 23 gedaan, blijkt ook, dat het antwoord oneigenlijk is. *Strijdt om in te gaan door de enge poorte* (beijvert u om gelukkig te worden, langs den weg dien ik u voorſchrijve, al is het ook, dat u dat wegens den haat der wereld, moeite en zelfverloochening moet kosten), *want velen, zegge ik u, zullen zoeken in te gaan* (eerst trachten gelukkig te worden als het laat is), *en zullen* (dan) *niet kunnen. Namelijk na dat de de Heer des huizes zal opgeſtaan zijn, en de*

Digitized by Google

deur zal geſloten hebben, en gij zult beginnen buiten te ſtaan, en aan de deur te kloppen, zeggende: Heere, Heere, doe ons open (als uw lot zal beſlist zijn door den dood, en gij dan eerst uwe eeuwige belangen zult behartigen), *en hij zal antwoorden en tot u zeggen: ik kenne u niet van waar gij zijt* (dan zal God niet meer op uwe ſmekingen willen letten). *Als dan zult gij beginnen te zeggen: wij hebben in uwe tegenwoordigheid gegeten en gedronken, en gij hebt in onze ſtraten geleerd* (dan zult gij u wel willen beroepen op de voorregten, die God u op deze aarde ſchonk, maar te vergeefs). *En hij zal zeggen: ik kenne u niet, van waar gij zijt*, (ik kan u niet als mijne vrienden aannemen, want gij hebt van mijne weldaden geen gebruik gemaakt) *wijkt van mij af, alle gij werkers der ongerechtigheid. Aldaar zal zijn weening en knarſing der tanden* (een bitter naberouw), *wanneer gij zult zien Abraham en Iſaak en Jakob en alle de Profeten in het Koningrijk Gods, maar ulieden buiten geworpen* (dat die menſchen gelukkig zijn, en gij van dat geluk verſtoken blijft). *En daar zullen er komen van oosten en westen, en van noorden en zuiden, en zullen aanzitten in het koningrijk Gods*, (en vraagt gij, of er weinigen zullen zalig worden, ik zegge u, dat er uit allerlei volken zullen deelen in de aanſtaande zalig-

Digitized by Google

ligheid). — Luk. XXII: 29. 30. blijkt insgelijks uit het geheele doel van den Heiland dezen zin te hebben: *En ik verordinere u het koningrijk* (ik ſtelle ulieden aan tot beſtuurders over mijne Gemeente), *gelijkerwijs mijn Vader mij dat verordineerd* (mij daar over magt gegeven) *heeft. Op dat gij eet en drinkt aan mijnen tafel, in mijn koningrijk* (deelgenooten van mijne heerlijkheid in de Gemeente wordt), *en zit op twaalf troonen, oordeelende de twaalf geſlachten Israels.* (en door uwe prediking als het ware over het geheele Volk regeert). — Jo. I: 4. *In hetzelve was het leven* (hij is de oorzaak des levens, of het leven zelve), *en het leven* (hij) *was het licht* (tevens de Leeraar) *der menſchen.* — Jo. I: 52. *Voorwaar, voorwaar zegge ik ulieden, van nu aan zult gij den hemel zien geopend, en de Engelen Gods opklimmende en nederdalende op den Zoon des menſchen* (nù en vervolgens zult gij op de bijzonderſte wijzen zien, dat ik in de naauwſte betrekking tot den Vader ſta). Dezen zin geeft toch de zamenhang aan de hand, en dat zij van Jakobs droom ontleend, en nooit in Jezus letterlijk vervuld zijn, bevestigt mede de oneigenlijke opvatting van deze woorden). — Jo. II: 19. *Breekt dezen tempel, en in drie dagen zal ik denzelven oprigten* (doodt mijn ligchaam, en in drie dagen zal ik het in het leven herſtellen). Het 21 vers

Digitized by Google

geeft ons dezen zin op. —— Jo. III: 3. *Voorwaar, voorwaar zegge ik u, ten zij iemand wederom geboren worde* (door verbetering een ander mensch worde), *hij kan het koningrijk Gods niet zien* (geen waar lid van het Christendom zijn). De zamenhang, en vooral vers 5. levert deze verklaring op. —— Jo. V: 40. *En gij wilt tot mij niet komen* (niet in mij gelooven, vergel. *vs.* 38. 44.) *op dat gij het leven moogt hebben* (gelukkig moogt worden, vergel. *vs.* 39). —— Jo. VI: 35. *En Jezus zeide tot hun: ik ben het brood des levens* (die gene, door wien gij gelukkig kunt worden) *die tot mij komt* (in mij gelooft, vergel. *vs.* 29. 40. en dit eigen vers in het tweede deel) *zal geenszins hongeren, en die in mij gelooft, zal nimmermeer dorsten* (zal alles bezitten, wat tot zijn geluk noodig is). —— Jo. VI: 57. *Gelijkerwijs mij de levende Vader* (de volzalige God) *gezonden heeft, en ik leve door den Vader* (ik door den Vader gelukkig ben), *alzoo die mij eet* (in mij gelooft, vergel. vers 47), *dezelve zal leven* (gelukkig worden) *door mij.* —— Jo. VII: 38. *Die in mij gelooft, gelijkerwijs de schrift zegt, stroomen des levenden waters zullen uit zijnen buik vloeijen* (hij zal overvloedige gaven van den H. Geest ontvangen, vergel. vers 39.) —— Jo. X: 16. De geheele zamenhang is hier zinnebeeldig, en leert ons, dat de zin van dit vers is:

Ik

Digitized by Google

Ik heb nog andere ſchapen, die van dezen ſtal niet zijn (behalve de Joden, zijn er ook nog andere menſchen aan mij gegeven,) *dezen moet ik ook toebrengen* (tot mijne Gemeente), *en zij zullen mijne ſtem hooren* (zich ook aan mijne leer onderwerpen), *en het zal worden eene kudde, en een herder.* —— Jo. XIII: 10. *Jezus zeide tot hem: die gewaſchen is* (die verbeterd is, en dus gezuiverd van zijne zedelijke onreinheid), *heeft niet van noode, dan de voeten te waſchen, maar is geheel rein* (want dan is hij naar ligchaam en ziel zuiver). *En gijlieden zijt rein* (opregt, welmenend, deugdzaam), *doch niet alle.* Zoo wordt het vers 11 verklaard. —— Hand. VII: 17. *Maar als nu de tijd der belofte* (de beloofde tijd) *die God Abraham gezworen had, genaakte, wies het volk* (vermenigvuldigde het volk zeer). Zoo verklaart Stefanus het zelf in de volgende woorden. —— Hand. XIII: 10. *O gij kind des duivels* (godloos mensch) *vol van alle bedrog en van alle arglistigheid, vijand van alle geregtigheid* (van alle deugd) *zult gij niet ophouden te verkeeren de regte wegen des Heeren?* (te belemmeren het weldadig beſtuur van God ten beste van deze menſchen). —— Hand. XIV: 16. *Welke in de voorledene tijden alle de Heidenen heeft laten wandelen in hunne wegen* (leven naar hunne eigene verkiezing, vergel. vers 15). —— Hand. XVI:

Digitized by Google

14. *En eene zekere vrouw, met name Lijdia, eene purperverkoopſter van de ſtad Thijatira, die God diende* (naar de wet) *hoorde ons: welker hart de Heere heeft geopend*, (welke door Gods genade vervuld werd met belangſtellende aandacht op de prediking van het Euangelie). Zoo wordt het in het laatſte gedeelte van dit vers verklaard. —— Hand. XVII: 3. *Dezelve openende* (de ſchriften verklarende; vergeleken het volgende). —— Rom. II: 15. *Als die betoonen het werk der wet* (het geen de Wet eischt) *geſchreven in hunne harten* (bij zich zelven te gevoelen; vergel. vers 14. 15b). —— Rom. II: 19. *En gij betrouwt u zelven te zijn een leidsman der blinden, een licht der genen die in duisternis zijn.* Dit wordt vers 20. verklaard door: *een onderrigter der onwijzen, en een leermeester der onwetenden.* —— Rom. VI: 13. *Noch ſtelt uwe leden niet der zonde tot wapenen der ongeregtigheid* (geeft uwe ligchamen niet aan de zonde over, om de ondeugd te dienen, vergel. vers 12), *maar ſtelt u zelven Gode* (wijdt u aan God toe) *als uit de dooden levendig geworden zijnde* (als veranderde en verbeterde menſchen, vergel. vers 6. 11.) *en ſtelt uwe leden Gode tot wapenen der geregtigheid* (en beoefent met uw ligchaam tot eer van God de deugd). —— Rom. IX: 32. *Want zij hebben zich geſtooten aan den ſteen*

des

des aanſtoots (zich geërgerd aan Christus, die reeds beſchreven was als iemand, aan welken velen zich ergeren zouden,) vergel. *vs.* 33. —— Rom. XI: 14. *Of ik eenigzins mijn vleesch* (de Joden, mijne Volksgenooten, vergel. *vs.* 1.) *tot jaloersheid verwekken* (naijverig maken), *en eenigen uit hun behouden mogt.* —— 1 Cor. II: 10. *Want de Geest* (van God, die ons gegeven is, vergel. *vs.* 12.) *onderzoekt alle dingen* (leert ons alles te onderzoeken en te kennen, vergel. *vs.* 10ª. 12ᵇ.) *ook de diepten Gods* (de goddelijke verborgenheden, vergel. *vs.* 7. 9). —— 1 Cor. III: 16. *En weet gij niet, dat gij Gods tempel zijt?* Dat dit oneigenlijk verſtaan moet worden, blijkt uit de volgende uitdrukking, waar door deze verklaard wordt: *en de geest Gods in ulieden woont* (aanhoudend werkt)? —— 1 Cor. IV: 8. blijkt uit den geheelen zamenhang ook oneigenlijk te zijn. *Alrede zijt gij verzadigd, alrede zijt gij rijk* (gij geeft voor, dat gij reeds overvloedig kundig zijt, en geen onderwijs meer noodig hebt), *zonder ons hebt gij geheerscht* (gij roemt, als of gij zonder ons toedoen reeds gelukkig zijt): *èn och of gij heerschtet!* (ik wenschte wel, dat het zoo met ul. geſteld was), *op dat ook wij met u heerſchen mogten* (dan zou ik voorzeker in uwe gelukzaligheid deelen). —— 1 Cor. XVI: 13. *Waakt*, wordt verklaard door *ſtaat in het geloof* (blijft

Digitized by Google

getrouw, wat u ook voorgeſteld worde, bij de ware leer des geloofs), *houdt u mannelijk, zijt ſterk*, wil dan zekerlijk ook zeggen: laat u niet verleiden door verkeerde leeringen. —— 2 Cor. IV: 4. *In den welken de God dezer eeuwe* (de zinnelijkheid) *de zinnen verblind* (het verſtand verbijsterd) *heeft, namelijk der ongeloovigen, op dat hen niet beſtrale de verlichting des Euangeliums der heerlijkheid van Christus, die het beeld Gods is.* (zoo dat de kennis, die hen aangeboden wordt door het heerlijk Euangelie van Christus, die de Godheid op aarde vertoonde, door hun niet aangenomen wordt, vergel. *vs.* 6). —— 2 Cor. IV: 7. *Maar wij hebben dezen ſchat* (van godsdienſtige kennis, vergel. *vs.* 6.) *in aarden vaten* (in zwakke ligchamen, vergel. *vs.* 10), *op dat de uitnemendheid der kracht zij Gods, en niet uit ons* (op dat God de eer ontvange van den uitſtekenden invloed, die het Euangelie maakt, en niet wij). —— 2 Cor. V: 1. *Want wij weten, dat zoo ons aardſche huis dezes tabernakels* (ons ligchaam, dat nu reeds zoo geteisterd wordt, vergel. IV: 7. 10.) *geheel gebroken word,* (door den dood, vergel. *vs.* 8.) *wij een gebouw van God hebben* (een verbeterd ligchaam van God zullen ontvangen, vergel. IV: 14), *een huis, niet met handen gemaakt* (een ligchaam, dat niet vergankelijk is), *maar eeuwig* (onvergankelijk) *in de he-*

Digitized by Google

hemelen. — Gal. I: 16. (Toen het God behaagd heeft) *zijnen Zoon in mij te openbaren* (mij zijnen Zoon te leeren kennen) — — — *zoo heb ik terſtond niet te rade gegaan met vleesch en bloed* (heb ik niet geraadpleegd met mijne zinnelijke neigingen, wat ik doen zou; of met menſchen vergel. *vs.* 17). — Gal. III: 27. *Want zoo velen als gij in Christus* (naam) *gedoopt zijt, hebt gij Christus aangedaan* (zijt gij met Christus naauw vereenigd geworden, vergel. *vs.* 26. 28). — Gal. V: 7. *Gij liept wel* (het ging zeer goed met u); zoo wordt het verklaard door het volgende: *wie heeft u verhinderd, de waarheid niet* (langer) *gehoorzaam te zijn?* — Efez. II: 5. *Ook toen wij dood waren* (ongelukkig waren) *door de misdaden, heeft* (God) *ons levendig gemaakt met Christus* (met Hem gelukkig gemaakt), er volgt toch op: *uit genade zijt gij zalig geworden.* — Efez. II: 14—16. De geheele zamenhang wijst ons op dezen oneigenlijken zin: *Want hij is onze vrede* (heeft ons Joden en Heidenen zamen bevredigd), *die deze beide één gemaakt heeft,* (vereenigd heeft), *en den middelmuur des afſcheidſels gebroken hebbende* (weggenomen hebbende het geen hen van elkander verwijderd hield), *heeft hij de vijandſchap in zijn vleesch* (in het lijden van zijn ligchaam) *te niete gemaakt, namelijk* (gelijk ook) *de wet der ge-*

bo-

Digitized by Google

boden, in inzettingen beſtaande, op dat hij die twee (Joden en Heidenen) *zoude in zich zelven tot eenen nieuwen mensch ſcheppen* (tot een enkel genootſchap zou vormen, waar van hij het hoofd was), *vrede makende. En op dat hij die beide met God zou in een ligchaam verzoenen* (die tot één genootſchap van beide zijden gunſtige gedachten van God zou inboezemen) *door het kruis* (door zijne kruiſiging) *de vijandſchap aan hetzelve gedood hebbende* (alle afkeerigheid van God door dezelve weggenomen hebbende). — Efez. IV: 22—24. *Te weten, dat gij zoudt afleggen, aangaande de vorige wandeling, den ouden mensch,* (dat gij, wat uwe vorige levenswijze aangaat, uwe voórmalige geſteldheid zoudt laten varen, vergel. *vs.* 18.) *die bedorven wordt door de begeerlijkheden der verleiding* (die door de verleidende begeerlijkheden geheel ſlecht geworden was, vergel. *vs.* 19), *en dat gij zoudt vernieuwd worden in den geest uwes gemoeds* (eene betere denkwijze zoudt aannemen, vergel. *vs.* 15). *En den nieuwen mensch aandoen* (u eene betere geſteldheid zoudt eigen maken), *die naar God geſchapen is* (die overeenkomt met de goddelijke roeping, vergel. *vs.* 1, en zich vertoont) *in ware regtvaardigheid en heiligheid* (in de beoefening van deugd en godsvrucht). —— Phil. II: 10. *Op dat in den naam van Jezus zich zoude buigen al-*

Digitized by Google

alle knie der gener die in den hemel, en die op de aarde, en die onder de aarde zijn (op dat het gansch heelal de waardigheid van Jezus met eerbied zou erkennen, vergel. vs. 9. 11). —— Col. III. 5. *Doodt dan uwe leden, die op de aarde zijn* (brengt dan uwe zinnelijke neigingen te onder; vergel. *vs.* 5ᵇ). —— Col. III: 25. *Maar die onregt doet, die zal het onregt dragen, dat hij gedaan heeft* (die zal daar voor ook vergelding ontvangen, vergel. *vs.* 24). —— 1 Thesſ. III: 3. *Op dat niemand beweegd worde* (geſlingerd worde door ongeloof; vergel. *vs.* 2.) *in deze verdrukkingen. Want gij weet zelve, dat wij hier toe geſteld zijn* (dat wij die te wachten hebben). —— 1 Thesſ. V: 19. *En bluscht den geest niet uit*, (ontmoedigt door verkeerdheid uwe leeraars niet; vergel. *vs.* 12. 20). —— 2 Tim. II: 9ᵇ. *Het woord Gods is niet gebonden* (ben ik door mijne gevangenis aan ééne plaats verbonden, dat is het Euangelie daarom toch niet; vergel. *vs.* 9.a). —— 2 Tim. II: 26. *En zij wederom ontwaken mogten uit den ſtrik des duivels* (de dienstbaarheid der zonde weder mogten verlaten) *onder welken zij gevangen waren* (aan welke zij verſlaafd zijn) *tot zijnen wil* (om Gods wil nog te gehoorzamen). —— Hebr. X: 19—22. *Dewijl wij dan, broeders, vrijmoedigheid hebben om in te gaan in het heiligdom door het bloed van Jezus* (ee-

Digitized by Google

(eenen vrijen toegang naar den hemel hebben door Jezus lijden en ſterven) *op eenen verſchen en levenden weg* (langs eenen nieuwen en veiligen weg) *welken hij ons ingewijd* (voor ons gebaand) *heeft, door het voorhangſel, dat is zijn vleesch* (door zijnen dood, welke als het ware het voorhangſel is, door het welke men moet ingaan), *en dewijl wij hebben eenen grooten priester over het huis Gods* (een oneindigen zaakbezorger voor de Gemeente) *zoo laat ons toegaan* (laat ons dan ook dien weg blijven bewandelen) *met een waarachtig* (opregt) *hart, in volle verzekerdheid des geloofs* (met een volkomen vertrouwen, dat wij veilig in den hemel zullen komen), *onze harten gereinigd zijnde van de kwade conſcientie* (ons onthoudende van alles, wat ons een verwijtend geweten kan veroorzaken), *en het ligchaam gewaſſchen zijnde met rein water* (gelijk wij naar het ligchaam gezuiverd zijn door den doop, door welken wij de belofte van den vrijen toegang naar den hemel ontvingen). — Hebr. XIII: 20. *De God nu des vredes* (die de oorſprong is van alle heil) *die den grooten Herder der ſchapen* (den grooten Heer der Gemeente) *door het bloed des eeuwigen Testaments* (na zijn lijden en ſterven, waar door hij eene eeuwigdurende godsdienstbedeeling ſtichtede, of duurzame beloften verwierf) *uit den dooden heeft wedergebragt* (in het leven heeft herſteld

Digitized by Google

ſteld en verhoogd), *namelijk onzen Heere J. C.* — Jac. V: 19. 20. *Broeders, indien iemand onder u van de waarheid is afgedwaald* (dingen heeft gedaan, die tegen de leer der waarheid ſtrijden) *en hem iemand bekeert* (iemand hem daar van weder terug brengt), *die wete, dat die gene, die eenen zondaar van de dwaling zijns weg bekeert* (van eene verkeerde levenswijze terug brengt) *zal eene ziel van den dood behouden* (eenen mensch van het verderf redden), *en zal menigte der zonden bedekken*, (veroorzaken, dat deszelfs zonden, hoe menigvuldig ook, vergeven worden; of eene menigte van meer zonden voorkomen). —— 1 Petr. IV: 4. *Waar in zij zich vreemd houden* (waaromtrent zij zich bevreemden) *als gij niet mede loopt tot dezelfde uitgieting der overdadigheid* (dat gij diezelfde buitenſporige ongebondenheden niet langer bedrijft), *en u lasteren* (u daar over beſpotten). —— 2 Petr. I: 10. 11. *Daarom, broeders, benaarſtigt u te meer, om uwe roeping en verkiezing vast te maken* (om uw Christendom, waar toe gij gebragt zijt, te bevorderen en op te bouwen), *want dat doende, zult gij nimmermeer ſtruikelen* (nooit te leur geſteld worden). *Want alzoo zal u rijkelijk toegevoegd worden de ingang in het eeuwig koningrijk onzes Heeren en Zaligmakers Jezus Christus* (want wanneer gij dat doet, zult gij veilig overgaan naar het ge-

Digitized by Google

not der eeuwige zaligheid). —— 1 Jo. II: 8. *Want de duisternis gaat voorbij* (de tijd der onwetendheid houdt op), *en het waarachtig licht ſchijnt nu* (de waarheid wordt nu openlijk bekend gemaakt). —— 1 Jo. V: 18. *Wij weten, dat een iegelijk, die uit God geboren* (door God verbeterd) *is, niet zondigt* (niet in de zonde voortleeft), *maar die uit God geboren* (door God verbeterd) *is, bewaart zich zelven* (let zorgvuldig op zijn eigen beſtaan), *en de booze vat hem niet* (kan hem dus niet overrompelen, om hem tot zonde te brengen). ——

§. 90. Uit deze beide laatſte regels volgt dan bij tegenoverſtelling, dat wanneer noch de ſpreekwijzen zelve, noch de zamenhang of het duidelijk oogmerk van den Spreker of Schrijver ons noodzaken, om de uitdrukkingen oneigenlijk op te vatten, wij dan ook geen de minſte vrijheid hebben, om van de eigenlijke beteekenis der woorden af te gaan.

§. 91. Geenszins beteekenen derhalve dezelfde ſpreekwijzen overal hetzelfde. Derzelver beteekenis kan zeer verſchillend zijn naar het oogmerk, waar toe zij gebruikt worden, en naar den zamenhang, waar in zij voorkomen, zoo dat men daar op altijd te letten hebbe.

VOORBEELDEN: AANDOEN beteekent niet altijd 1) *eenen anderen kleederen aantrekken*, of

ie-

iemand iets bewijzen of *betoonen*, of *iemand iets verwekken.* In welke eerſte beteekenis men het onder anderen vindt Mark. XV: 17. *En zij deden hem eenen purperen mantel* (een ouden verkleurden ſoldaten-mantel) *aan;* terwijl de tweede voorkomt 1 Cor. XII: 23. *En die ons dunken de minst eerlijke* (eerbare) *leden des ligchaams te zijn, dezelve doen wij overvloediger eer aan* (betoonen wij meerdere opmerkzaamheid); en de derde Gal. VI: 17. *Voorders, niemand doe mij moeite aan,* (niemand verwekke mij verdriet). Maar het beteekent ook 2.) *iets deelachtig worden.* Luk. XXIV: 49. *Tot dat gij zult aangedaan zijn met kracht uit de hoogte* (hemelſche wonderkracht zijt deelachtig geworden). —— 1 Cor. XV: 53. *Want dit verderfelijke* (ligchaam) *moet onverderfelijkheid aandoen* (deelachtig worden), *en dit ſterfelijke* (ligchaam) *moet onſterfelijkheid aandoen* (deelachtig worden). En 3.) *naauw met iets vereenigd worden.* Rom. XIII: 14ª. *Maar doet aan den Heere Jezus Christus* (wordt ten naauwſten met J. C. vereenigd). —— Gal. III: 27. *Want zoo velen als gij in Christus* (naam) *gedoopt zijt, hebt gij Christus aangedaan* (zijt gij in eene naauwe betrekking tot hem gekomen).

AANNEMEN beteekent niet alleen 1) *iets met de hand aanvatten,* wanneer het woord *nemen* doorgaans gebruikt wordt; of *iets op zich ne-*

men, om te verrigten, als Mark. VII: 4b. *En vele andere dingen zijn er, die zij aangenomen hebben te houden* (op zich genomen hebben te onderhouden). —— 1 Cor. XV: 1. *Voorts broeders, ik make u bekend het Euangelie, dat ik u verkondigd heb, het welk gij ook aangenomen hebt* (op u genomen hebt te onderhouden), *in het welk gij ook ſtaat*, (waar in gij ook bezig zijt). —— Col. IV: 17. *En zegt aan Archippus: zie op die bediening, die gij aangenomen hebt in den Heere* (geef acht op het ambt, dat gij in 's Heeren naam hebt op u genomen), *dat gij die vervult* (getrouw waarneemt.) Maar ook 2) *iemand gunſtig ontvangen*, of *erkennen voor het geen hij is*. Jo. I: 11. 12. *Hij is gekomen tot het zijne* (tot zijne volksgenooten), *en de zijnen hebben hem niet aangenomen* (niet geërkend). *Maar zoo velen hem aangenomen* (geërkend) *hebben, die heeft hij magt gegeven Kinderen Gods te worden* (het voorregt geſchonken, dat zij Gods Vader-liefde genieten), *namelijk die in zijnen naam gelooven* (zijn gezag erkennen). —— Rom. XIV: 1. *Den genen nu, die zwak is in het geloof*, (dat men alles eeten mag), *neemt aan* (ontvangt denzelven vriendelijk) *maar niet tot twistige zamenſprekingen* (en twist met hem niet over kleine broedergeſchillen). —— Rom. XV: 7. *Daarom neemt malkander aan* (behandelt malkander vriendelijk)

ge-

Digitized by Google

gelijk ook Christus ons aangenomen (liefderijk onder zijne leerlingen en vrienden opgenomen) *heeft, tot de heerlijkheid Gods* (op dat wij tot eer van God zouden leven). —— Gal. II: 6b. *God neemt den perſoon des menſchen niet aan* (God ontvangt en behandelt de menſchen ook niet naar hunne uitwendige omſtandigheden). —— 1 Tim. V: 11. *Maar de jonge weduwen neemt niet aan* (neemt dezelve niet gunſtig op onder de bedeelden). —— Hebr. XII: 6. *Want dien de Heere lief heeft, kastijdt hij, en hij geeſſelt* (tuchtigt door tegenſpoed) *een iegelijken Zoon* (geliefden), *dien hij aanneemt* (daar voor guuſtig erkent). —— En 3) *iets met het verſtand beſchouwen en bevatten.* Matth. XI: 14. *En zoo gij het wilt aannemen* (begrijpen) *hij is de Elias, die komen zou* (de perſoon, wiens komst onder den naam van Elias is bekend gemaakt). —— Jo. III: 27. *Een mensch kan geen ding aannemen* (bevatten), *zoo het hem uit den hemel niet gegeven zij* (zoo God hem daar toe niet bekwaam maakt). —— 2 Cor. XI: 16b. *Doch zoo niet, neemt mij dan aan als eenen onwijzen* (beſchouwt het dan maar eens zoo, dat ik onwijs ben). —— Col. II: 6. *Gelijk gij dan J. C. den Heere hebt aangenomen* (hebt leeren kennen), *wandelt alzoo in hem* (volgt zoo ook zijne leer op). —— Als mede 4) *iets goedkeuren* of *toeſtemmen.* Jo. III: 33. *Die zijn getui-*

Digitized by Google

tuigenis aangenomen heeft (zijne leer toeſtemt) *die heeft verzegeld* (bewijst aan anderen) *dat God waarachtig is.* —— Hand. VIII: 14. *Als nu de Apostelen, die te Jeruzalem waren, hoorden, dat Samaria het woord Gods aangenomen had* (dat de Samaritanen den inhoud van het Euangelie toeſtemden). Zoo ook Hand. XI: 1. —— 2 Theſſ. II: 10. *Daar voor, dat zij de liefde der waarheid niet aangenomen hebben* (geweigerd hebben de leer der waarheid te beminnen) *om zalig te worden.* Gelijk ook 5) *uitkiezen.* Hand. XV: 14. *Simeon* (Petrus) *heeft verhaald, hoe God eerst de Heidenen heeft bezocht* (met zijnen zegen), *om uit hun een volk aan te nemen* (uit te kiezen) *voor zijnen naam* (tot zijnen dienst). En eindelijk 6) *beſchermen.* 2 Cor. VI: 17. *Ik zal ulieden aannemen* (beſchermen).

BEDEKKEN beteekent niet alleen 1) *voor het gezigt wegdoen*, als Matth. VIII: 24. *En ziet, daar ontſtond eene groote onſtuimigheid in de zee, alzoo dat het ſchip van de golven bedekt werd* (onzigtbaar werd). —— Luk. XXIII: 30. *Heuvelen, bedekt ons* (verbergt ons voor God). Maar ook 2) *iets verzwijgen, anderen er niet mede bekend maken.* Matth. X: 26. *En vreest dan hun niet, want daar is niets bedekt* (daar is niets door hun beraamd, dat zij nog geheim houden), *'t welk niet zal ontdekt* (bekend) *worden, en ver-*

bor-

Digitized by Google

borgen (daar is niets tot hier toe onbekend), *'t welk niet zal geweten worden.* —— Matth. XI: 25. *Ik danke U, Vader des hemels en der aarde, dat gij deze dingen voor de wijzen en verſtandigen* (die daar voor gehouden worden) *verborgen hebt* (niet hebt bekend gemaakt). —— Jo. XIX: 38. *Die een discipel van Jezus was, maar bedekt* (ſchoon hij dat aan niemand bekend maakte) *om de vrees der Joden* (uit vrees voor de Joden). —— Rom. IV: 7. *Zalig zijn zij, welker ongeregtigheden vergeven zijn, en welker zonden bedekt zijn* (verzwegen zullen worden). — 1 Cor. II: 7. *Maar wij ſpreken de wijsheid Gods* (die van God is), *beſtaande in verborgenheid; die bedekt was,* (in waarheden, die tot hier toe niet bekend gemaakt waren), *welke God te voren verordineerd heeft tot onze heerlijkheid* (beſtemd heeft tot onze zaligheid) *eer de wereld was.* —— 1 Cor. XIII: 7. *Zij bedekt alle dingen* (de liefde verzwijgt vele verkeerdheden van anderen). — 2 Cor. IV: 7. *Doch indien ook ons Euangelie bedekt is* (aan iemand onbekend blijft) *zoo is het bedekt in de genen, die verloren gaan* (zoo heeft dat alleen plaats bij halſtarrigen). Vergel. Efez. III: 9. *En allen te verlichten* (te onderrigten) *welke de gemeenſchap der verborgenheid zij* (waar in het deelgenootſchap aan de waarheid beſtaat), *die van alle eeuwen verborgen is geweest in God*

Digitized by Google

(die God eeuwen lang verzwegen had). En 3) *iets verhinderen, voorkomen.* Jac. V: 20. *Hij zal menigte van zonden bedekken* (zeer vele zonden, die anders zouden bedreven zijn, voorkomen). —— 1 Petr. IV: 8. *De liefde zal menigte van zonden bedekken* (als men elkander lief heeft, zal men vele verkeerdheden voorkomen).

BEPROEVEN. Beteekent niet alleen 1) *op den toets ſtellen.* Luk. XIV: 19. En een ander zeide: *ik heb vijf jok* (paar) *oſſen gekocht, en ik ga henen, om die te beproeven* (om die te toetſen of zij goed voor den ploeg zijn). —— Hebr. III: 9. *Zij hebben mij beproefd* (als het ware getoetst, getart). —— 1 Petr. I: 7. *Op dat de beproeving uwes geloofs* (het toetſen van de opregtheid van uw geloof door de verdrukking) *die veel kostelijker is dan* (het toetſen) *des gouds, het welk vergaat, en door vuur beproefd* (getoetst) *wordt, bovonden worde te zijn,* (uitloope) *tot lof en eer en heerlijkheid* (tot uwen roem en gelukzaligheid) *in de openbaring van Jezus Christus* (ten oordeel)... Maar ook meer algemeen 2) *iets onderzoeken.* 1 Cor. XI: 28. *Maar de mensch beproeve zich zelven* (onderzoeke bij zich zelven) of hij wel over het Avondmaal denkt) *en eete alzoo van het brood, en drinke van den drinkbeker.* —— 2 Cor. VIII: 8. *Ik zegge dit niet als gebiedende, maar als door de naarſtigheid van anderen*

(door

(door het berigten daar van) *ook de opregtheid uwer liefde beproevende* (gelegenheid te hebben om ook eens te onderzoeken, hoe opregt uwe liefde is). —— 2 Cor. XIII: 5. *Onderzoekt u zelven, of gij in het geloof zijt, beproeft u zelven.* Tweemaal hetzelfde, met een ander woord. *Of kent gij u zelven niet* (erkent gij niet meer) *dat Jezus Christus in u is? ten zij dat gij eenigzins verworpelijk zijt*, (dan zoudt gij geene echte Christenen zijn). —— Efez. V: 10. *Beproevende* (onderzoekende) *wat den Heere welbehagelijk is.* —— 1 Jo. IV: 1b. *Beproeft de geesten, of zij uit God zijn* (onderzoekt de leeringen, die u voorgesteld worden, of zij wel met Gods wil en woord overeenkomen). Verder 3) *iets beoordeelen.* Luk. XII: 56. *Gij geveinsden, het aanschijn der aarde en des hemels weet gij te beproeven* (te beoordeelen), *en hoe, beproeft gij dezen tijd niet?* (kunt gij dan ook niet beoordeelen, welke tijd het is, dien gij beleeft? vergel. *vs.* 57.) —— Rom. II: 18. *En gij weet zijnen wil, en beproeft de dingen, die daar van verschillen* (beoordeelt, wat daar tegen strijdt). —— 1 Thess. II: 4. *Maar gelijk wij van God beproefd zijn geweest* (gelijk God geoordeeld heeft over ons) *dat ons het Euangelie zou toebetrouwd worden* (dat wij de prediking van het Euangelie zouden verrigten), *alzoo spreken wij, niet als men-*

Digitized by Google

ſchen behagende (zoo ſpreken wij ook vrijmoedig, ons er niet op toeleggende, om menſchen te behagen), *maar Gode, die onze harten beproeft* (die onze oogmerken en gedachten beoordeelt). En 4) *iets bevinden.* Rom. XII: 2. *Op dat gij moogt beproeven* (bevinden) *welke de goede* enz. — 2 Cor. VIII: 22. *Wij hebben ook met hun gezonden onzen broeder* (ambtgenoot Titus), *welken wij in vele dingen dikmaals beproefd* (bevonden) *hebben, dat hij naarſtig is.*

Bevestigen beteekent 1) *iets betoogen.* Mark. XVI: 20. *En zij uitgegaan zijnde* (van Jeruzalem), *predikten overal, en de Heere wrogt mede, en bevestigde het woord* (betoogde deszelfs waarheid), *door teekenen, die daar op volgden.* — Rom. III: 5. *Indien nu onze ongeregtigheid Gods geregtigheid bevestigt* (aanleiding geeft ten betoog, dat God regtvaardig is), *wat zullen wij zeggen?* — Rom. III: 31. *doen wij dan de wet te niete door het geloof? Dat zij verre: maar wij bevestigen de wet* (wij betoogen daar door de waarheid van het geen in de wet, in het O. T. gezegd wordt). — Rom. V: 8. *Maar God bevestigt* (betoogt daar door ten ſterkſte) *zijne liefde jegens ons, dat Christus voor ons geſtorven is* enz. — Rom. XV: 8. *En ik zegge, dat Jezus Christus een dienaar geworden is der beſnijdenis* (onder de wet geboren is en geleefd heeft)

heeft) *van wege de waarheid Gods* (op dat Gods getrouwheid zou blijken), *op dat hij bevestigen zoude* (ten betoog van de zekerheid van) *de beloftenisſen der Vaderen* (aan de Vaderen gedaan). —— 1 Cor. I: 6. *Gelijk het getuigenis van Christus bevestigd is* (de zekerheid van Jezus leer, wat de beloften aangaat, duidelijk gebleken is) *onder u.* —— 2 Cor. II: 8. *Daarom bidde ik u, dat gij de liefde aan hem bevestigt* (hem toont, dat gij hem lief hebt). —— 1 Tim. I: 7. *Willende leeraars der wet zijn, niet verſtaande noch wat zij zeggen, noch wat zij bevestigen* (betoogen). —— Hebr. II. 3. *Aan ons bevestigd* (voor ons tot volle overtuiging betoogd) *is geworden.* 2) *iemand in het een of ander doen volharden.* Hand. XVI: 5. *De gemeenten dan werden bevestigd in het geloof* (volhardden meer en meer in de beoefening van hetzelve). —— Rom. XVI: 25. *Hem nu die magtig is u te bevestigen* (u te doen volharden). —— 1 Cor. I: 8. *Welke God u ook zal bevestigen* (doen volharden) *tot het einde toe.* —— 2 Cor. I: 21. *Maar die ons met u bevestigd heeft in Christus* (geleerd heeft in het Christendom te volharden), *en die ons gezalfd* (bekwaam gemaakt) *heeft, is God.* —— 1 Petr. V: 10. wordt *bevestigen* door *verſterken*, d. i. doen volharden verklaard. 3) *Maken dat iets van kracht is.* Gal. III: 15. *Broeders! ik ſpreke naar den mensch*

Digitized by Google

(ik wil het goddelijke eens door iets menſchelijks ophelderen), *zelfs een menſchelijk verbond* (eene overeenkomst tusſchen menſchen en menſchen) *dat bevestigd is* (dat geregtelijk van kracht gemaakt is) *doet niemand te niete, of niemand doet daar toe* (wordt voor heilig en onſchendbaar gehouden). —— Hebr. VIII: 6. *Het welk in betere beloftenisſen bevestigd* (door betere beloften bekrachtigd) *is.* ——

BEWAREN beteekent 1) *voor onheil beveiligen, beſchermen.* Matth. XXVII: 36. *En zij nederzittende bewaarden hem aldaar* (beveiligden hem voor alle onheilen). —— Luk. IV: 10. *Want daar is geſchreven, dat hij zijne Engelen van u* (nopens u) *bevelen zal, dat zij u bewaren* (beſchermen) *zullen.* —— Luk. VIII: 29b. *En hij werd met ketenen en boeijen gebonden, om bewaard* (voor onheilen beveiligd) *te zijn.* —— Jo. XVII: 12. *Toen ik met hun in de wereld was, bewaarde ik ze in uwen naam* (beveiligde ik ze voor afval van uwe leer). —— Jo. XVII: 15. *Ik bidde niet, dat gij hen uit de wereld wegneemt, maar dat gij hen bewaart van den boozen* (beveiligt voor alle kwaad). —— Phil. IV: 7. *En de vrede Gods* (de Goddelijke vredelievendheid), *die alle verſtand te boven gaat* (die boven alle verbeelding belangrijk is) *zal uwe harten en zinnen bewaren in Christus Jezus* (zal uwe

over

Digitized by Google

overdenkingen en gevoelens zoo beſturen, dat gij beveiligd blijft voor afwijking van de leer van J. C.). —— 2 Tim. I: 12. *Ik ben verzekerd dat hij magtig is, mijn pand, bij hem weggelegd* (het Euangelie, dat hij mij liet prediken), *te bewaren tot dien dag* (tot het einde der wereld toe te beſchermen). —— 2 Tim. IV: 18. *En de Heere zal mij verloſſen van alle boos werk*, (uitredden uit alle lagen der vijanden), *en bewaren tot zijn hemelsch koningrijk* (beſchermen tot dat ik naar den hemel ga). —— 2 Petr. II: 5. *En de oude wereld niet heeft geſpaard, maur Noach den prediker der geregtigheid* (die de menſchen tot de deugd vermaande) *zijn achtſter* (met zijn huisgezin) *bewaard* (beveiligd) *heeft, als hij de zondvloed over de wereld der godloozen heeft gebragt.* —— 1 Jo. V: 21. *Kinderkens! bewaart u zelven van de afgoden* (zorgt er voor, dat gij niet tot afgodsdienst vervalt). —— Judas vs. 24. *Hem nu, die magtig is u van ſtruikelen te bewaren* (u te beveiligen voor de zonde). 2) *iets te rug houden.* Jo. II: 10. *Gij hebt den goeden wijn tot nu toe bewaard* (te rug gehouden). —— Jo. XII: 7. *Jezus dan zeide: laat af van haar* (ontrust haar niet), *zij heeft dit bewaard tegen den dag mijner begrafenis* (zij heeft wel gedaan, door deze zalfolie niet eerder te gebruiken dan nu, daar men zich daar door thans zeer geſchikt kan her-

Digitized by Google

herinneren aan mijne balseming). —— 1 Cor. VII: 37. *Doch die vast staat in zijn hart, geene noodzake hebbende, maar magt heeft over zijn eigenen wil, en dit in zijn hart besloten heeft, dat hij zijne maagd zal bewaren* (zijne dochter van het huwelijk zal terug houden), *die doet wel.* —— 1 Petr. I: 4. *Tot eene onverderfelijke en onbevlekte en onverwelkelijke erfenis* (bezitting der zaligheid), *die in de hemelen bewaard is* (opgehouden wordt) *voor u.* —— 2 Petr. II: 4. *Om tot het oordeel bewaard* (opgehouden) *te worden.* Zoo ook III: 7. —— 3) *iets in acht nemen, ter harte nemen.* En dan sluit het dikwijls ook het gedrag in, dat uit die behartiging voortvloeit. Luk. II. 51b. *En zijne moeder bewaarde alle deze dingen in haar hart* (nam alles, wat er gebeurde, ter harte). —— Luk. VIII: 15. *En dat in de goede aarde valt zijn deze, die het woord gehoord hebbende, hetzelve in een eerlijk en goed hart bewaren* (op eene opregte en goedwillige wijze ter harte nemen), *en in volstandigheid vruchten voortbrengen* (er bestendig naar leven). —— Luk. XI: 28. *Maar hij zeide: ja zalig zijn de genen, die het woord Gods hooren, en datzelve bewaren* (ter harte nemen). —— Jo. VIII: 51. *Voorwaar, voorwaar zegge ik u, zoo iemand mijn woord bewaard zal hebben* (mijne leer regt zal behartigd hebben), *die zal*

den

Digitized by Google

den dood niet zien (de gevolgen des doods niet ondervinden) *in de eeuwigheid.* —— Jo. XVII: 6. *Ik heb uwen naam* (de leer van u) *geopenbaard den menſchen, die gij mij uit de wereld gegeven hebt* (mijnen Apostelen). *Zij waren uwe, en gij hebt mij dezelven gegeven, en zij hebben uw woord bewaard* (uwe leer behartigd). —— Rom. II: 26. *Indien dan de voorhuid* (een heiden, die de voorhuid heeft), *de regten der wet bewaart* (in acht neemt en betracht, het geen de wet eischt), enz. —— 1 Tim. V: 22. *Bewaar u zelven rein* (zorg daar door voor, dat gij onſchuldig blijft). —— 2 Tim. I: 4. *Het goede pand dat u toebetrouwd is* (de prediking van het Euangelie) *bewaar* (behartig dat) *door den H. Geest, die in ons woont* (beſtendig werkt). —— Jac. I: 27. *De zuivere en onbevlekte Godsdienst voor God en den Vader is deze* (beſtaat in menſchenliefde en zelfvolmaking te beoefenen en te bevorderen), *Wezen en Weduwen bezoeken* (helpen) *in hare verdrukking, en zich zelven onbeſmet bewaren van de wereld* (zich in acht nemen, dat men zich niet mede ſchuldig maakt aan de werken van zondige menſchen). — 1 Jo. V: 18b. *Die uit God geboren is, bewaart zich zelven* (neemt zich zelven in acht tegen de zonde). ——

DRAGEN betekent 1) *iets met de handen op-*

hef-

Digitized by Google

heffen en ophouden. Zoo komt het dikwijls voor, b. v. Mark. XI: 16. *En liet niet toe, dat iemand eenig vat door den tempel droeg* (een ding met koopwaren door den tempel bragt). —— Mark. XIV: 13. *U zal een mensch ontmoeten, dragende een kruik waters.* Maar ook 2) *iets wegnemen* Matth. VIII: 17. *Hij heeft onze krankheden op zich genomen, en onze ziekten gedragen* (weggenomen). —— Jo. XII: 6. *En dit zeide hij, niet om dat hij bezorgd was voor de armen, maar om dat hij een dief was, en had de beurs, en droeg* (nam heimelijk weg) *het geen gegeven werd.* —— 1 Petr. II: 24. *Die zelve onze zonden in zijn ligchaam gedragen heeft op het hout* (aan het kruis heeft weggenomen). En 3) *onderwijzen*, het welk, als het ware, is, de waarheid naar iemand toebrengen. Hand. IX: 15. *Om mijnen naam te dragen voor de Heidenen* (mijne leer aan de Heidenen te verkondigen). Als mede 4) *iets verdragen, ondergaan, lijden.* Matth. XX: 12. *Die wij den last des dags en der hitte gedragen* (geleden) *hebben.* —— Hand. XV: 10. *Nu dan, wat zoekt gij God, om een jok op den hals der Discipelen te leggen, 't welk noch onze Vaders, noch wij hebben kunnen dragen* (verdragen). Rom. XV: 1. *Maar wij die sterk zijn* (in het geloof dat men alles eeten mag), *zijn schuldig de zwakheden der onsterken te dragen*

(te

Digitized by Google

(te verdragen) *en niet ons zelven te behagen* (niet naar onze eigene begrippen alles te willen dwingen). —— Gal. VI: 2. *Draagt malkanders lasten* (verdraagt malkanders gebreken). —— Hebr. XII: 20. *Want zij konden niet dragen* (niet dulden) *het geen daar geboden werd.* — Hebr. XIII: 13. *Zoo laat ons dan tot hem uitgaan buiten de legerplaats* (ook met hem den dood te gemoete gaan), *zijne ſmaadheid dragende* (en het lijden ondergaan, dat ons om zijnen wil overkomt). —— Judas vs. 7. *Dragende de ſtraf des eeuwigen vuurs*, (ondergaande de goddelijke vergelding). Gelijk ook 5) *bevatten*, *verſtaan*. Jo. XVI: 12. *Nog vele dingen heb ik u te zeggen*, *doch gij kunt die nu niet dragen*, (gij zijt nu niet geſchikt, om dezelve te verſtaan).

GELOOVEN beteekent 1) *overreed zijn* Mark. XVI: 13. *Deze ook henen gaande*, *boodſchapten het aan de anderen*, *maar zij geloofden ook die niet*, (zij lieten zich ook door die niet overreden). —— Jo. IV: 21. *Jezus zeide tot haar*, *vrouwe*, *geloof mij* (laat u door mij overreden), *de ure* (tijd) *komt*, *wanneer dat gijlieden noch op dezen berg*, *noch te Jeruſalem den Vader* (bij uitſluiting van andere plaatſen) *zult aanbidden* (vereeren). —— Jo. IX: 18. *De Joden dan geloofden van hem niet* (waren niet overreed), *dat hij blind geweest was*, *en ziende was geworden.* —— Jo. X: 37.

Digitized by Google

37. 38. *Indien ik niet doe, de werken mijns Vaders* (geene goddelijke werken doe), *zoo gelooft mij niet*, (erkent mij dan niet). *Maar indien ik ze doe, en zoo gij mij niet gelooft* (u door mijne woorden niet wilt laten overreden van mijne goddelijke zending), *zoo gelooft de werken* (laat u daar van dan overreden door mijne wonderwerken), *op dat gij moogt bekennen en gelooven* (met volle overtuiging moogt erkennen), *dat de Vader in mij is, en ik in hem* (dat de Vader en ik in de naauwſte betrekking tot elkander ſtaan). —— Jo. XX: 8. *Toen ging dan ook de andere discipel daar in —— en zag het, en geloofde* (werd overtuigd). —— Hand. VIII: 37. *En Philippus zeide: indien gij van ganſcher harte gelooft* (volkomen overtuigd zijt), *zoo is het geoorloofd. En hij antwoordde, en zeide: ik geloof* (ik ben volkomen overreed) *dat J. C. de Zoon Gods* (de Meſſias) *is.* — Hand. IX: 26b. *Zij vreesden hem alle, niet geloovende* (niet overreed zijnde) *dat hij een discipel was.* —— Hand. XI: 21. *En de hand des Heeren* (Gods zegen) *was met hun: en een groot getal geloofde* (werd overtuigd), *en bekeerde zich tot den Heere* (verliet het Heidendom, en nam het Chriſtendom aan). —— Rom. XIV: 2. *De eene gelooft wel* (is overtuigd) *dat men alles eeten mag, maar die zwak is* (die daar van niet volkomen overreed

reed is) *eet*, (uit vrees van iets onreins te zullen gebruiken, geen vleesch, maar alleen) *moeskruiden.* —— 1 Cor. XI: 18. *Want eerſtelijk als gij te zamen komt in de Gemeente, zoo hoore ik dat er ſcheuringen* (verſchillen) *zijn onder u, en ik geloove dat ten deele* (ik ben overtuigd, dat dat ten minſte gedeeltelijk waar is). —— 1 Theſſ. IV: 14. *Want indien wij gelooven* (gelijk wij overreed zijn) *dat Jezus geſtorven is en opgeſtaan, alzoo zal ook God de genen die ontſlapen zijn in Jezus* (als zijne geloovige leerlingen) *weder brengen* (eens weder zigtbaar doen te voorſchijn komen) *met hem.* —— Hebr. XI: 6. *Die tot God komt* (hem aanbidt), *moet gelooven dat hij is* (overreed zijn dat God beſtaat), *en een belooner is der genen, die hem zoeken* (de ſmeekingen van hun, die hem aanroepen, wil verhooren). —— Jac. II: 19. *Gij gelooft* (zijt overreed) *dat God een eenig God is: gij doet wel*, (dat is billijk, maar wat doet dat nog af tot uw geluk? want) *de duivelen gelooven het ook*, (zijn daar van ook overreed, en evenwel) *zij ſidderen* (zij zijn in eenen ongelukkigen toeſtand). —— 2) *iets erkennen*, zijne overtuiging op eene of andere wijze aan den dag leggen Matth. XXI: 25. *Waarom hebt gij hem dan niet geloofd?* (niet als een profeet geërkend, vergel. vs. 26). —— Mark. I: 15. *En zeggende: de tijd is vervuld* (is daar), *en het koningrijk*

Digitized by Google

Gods is nabij gekomen (welhaast wordt het nieuwe zedelijk Godsrijk geſticht): *bekeert u* (verlaat uwe zonden), *en gelooft het Euangelie* (eerbiedigt deze blijde boodſchap). —— Luk. XXII: 67. *Indien ik het u zegge, gij zult het niet gelooven* (toch niet willen erkennen). —— Jo. V: 24. *Voorwaar, voorwaar zegge ik u, die mijn woord hoort* (mijne leer opmerkzaam hoort), *en gelooft hem, die mij gezonden heeft* (mijne goddelijke zending erkent), *die heeft het eeuwig leven* enz. —— Jo. V: 46. 47. *Want indien gij Mozes geloofdet* (erkendet), *zoo zoudt gij mij gelooven* (erkennen), *want hij heeft van mij geſchreven. Maar zoo gij zijne ſchriften niet gelooft* (derzelver waren inhoud niet erkent), *hoe zult gij mijne woorden gelooven* (eerbiedigen)? — Jo. VIII: 24b. *Want indien gij niet gelooft* (niet erkent), *dat ik die ben*, (voor welken ik mij uitgeve) *gij zult in uwe zonden ſterven* (dan zult gij zonder vergiffenis ſterven). —— Jo. XVI: 27. *Want de Vader zelf heeft u lief, dewijl gij mij lief gehad hebt, en hebt geloofd* (geërkend) *dat ik van God ben uitgegaan* (van den hemel ben gekomen, en van den Vader gezonden). —— Jo. XVII: 8. wordt *bekennen* en *gelooven* met elkander verwiſſeld. —— Hand. XXIV: 14. *Maar dit bekenne ik u, dat ik naar dien weg* (naar de belijdenis van dien Godsdienſtigen aanhang), *welken*

Digitized by Google

ken zij ſecte noemen, den God der Vaderen alzoo diene, geloovende (eerbiedigende) *alles dat in de wet en in de* (boeken der) *profeten geſchreven is.* —— Hand. XXVI: 27. *Gelooft gij* (erkent gij) *ó Koning Agrippa! de Profeten? ik weet dat gij ze gelooft* (erkent). —— 2 Theſſ. II: 11. 12. *En daarom zal hun God zenden eene kracht der dwaling*, (daarom zal God hen overlaten aan die verleidende wonderkracht, vergel. vs. 9). *dat zij de leugen zouden gelooven* (het welk van dat gevolg zijn zal, dat zij de leugen voor waarheid erkennen), *op dat zij alle veroordeeld* (geſtraft) *worden, die de waarheid niet geloofd* (niet geërkend) *hebben, maar een welbehagen hebben gehad in de ongeregtigheid.* —— 1 Tim. III: 16. *Is geloofd* (geërkend) *in de wereld.* —— 1 Jo. IV: 16. *En wij hebben gekend en geloofd* (ondervonden en geërkend) *de liefde, die God tot ons heeft.* —— 1 Jo. V: 10. *Die in den Zoon van God gelooft* (Gods Zoon erkent), *heeft het getuigenis in zich zelven* (is in zich zelven overtuigd, en behoeft dus geen nader betoog), *die God niet gelooft* (het getuigenis, dat God van zijnen Zoon gegeven heeft, niet eerbiedigt) *heeft hem tot een leugenaar gemaakt, dewijl hij niet geloofd* (om dat hij niet geëerbiedigd) *heeft, het getuigenis, dat God getuigd heeft van zijnen Zoon.* 3) *vertrouwen.* Matth. VIII: 13. *Ga henen, en*

Digitized by Google

u geſchiede gelijk gij geloofd hebt (zoo als gij vertrouwdet dat geſchieden zou.) —— Mark. V: 36. Luk. VIII: 50. *Vrees niet, geloof alleenlijk* (vertrouw maar). —— Mark. IX: 23. 24. *En Jezus zeide tot hem, zoo gij kunt gelooven* (vertrouwen op mij, dat ik u helpen kan), *alle dingen zijn mogelijk den genen die gelooft* (die dat doen kan, mag alles verwachten). *En terſtond de Vader des kinds roepende met tranen, zeide: ik geloof Heere, kom mijne ongeloovigheid te hulp* (ik vertrouwe Heere, en neem gij zelf mijn wantrouwen weg). —— Luk. I: 45. *En zalig is zij die geloofd heeft* (vertrouwd heeft, dat de beloften aan haar gedaan, zullen vervuld worden). —— Jo. XI: 40. *Jezus zeide tot haar: heb ik u niet gezegd, dat zoo gij gelooft* (ik heb u immers gezegd, dat zoo gij een goed vertrouwen op mij hebt) *gij de heerlijkheid Gods zien zult* (iets zien zult, waar in de heerlijkheid van God ten klaarſten doorſtraalt). —— Jo. XIV: 1. *Uw hart worde niet ontroerd* (ontſtelt u niet), *gijlieden gelooft in God* (vertrouwt op God), *gelooft ook in mij* (vertrouwt ook op mij). —— Jo. XIV: 12. *Voorwaar, voorwaar zegge ik ulieden, die in mij gelooft* (op mijnen bijſtand vertrouwt), *de werken die ik doe* (die wonderwerken) *zal hij ook doen* enz. —— Hand. XV: 11. *Maar wij gelooven* (vertrouwen) *door de genade des Heeren J.*

C.

Digitized by Google

C. *zalig te worden op zulke wijze als ook zij.* —— Hand. XXIII: 21. *Doch gelooft* (vertrouwt) *hem niet.* —— Hand. XXVII: 11. *Doch de Hoofdman geloofde* (vertrouwde) *meer den ſtuurman en den ſchipper, dan het geen van Paulus gezegd werd.* — Hand. XXVII: 25. *Want ik geloove Gode* (ik vertrouwe op God). —— Rom. IV: 3. 17. 18. *Abraham geloofde* (vertrouwde op) *God.* —— Rom. VI: 8. *Indien wij nu met Christus geſtorven zijn* (door de zonde niet meer te dienen) *zoo gelooven* (vertrouwen) *wij, dat wij ook met hem zullen leven.* —— 2 Cor. IV: 13. *Ik heb geloofd* (vast vertrouwd) *daarom heb ik geſproken.* —— Gal. III. is ook het gelooven van Abraham zijn vertrouwen op Gods beloften. —— 2 Tim. I: 12. *Want ik weet, wien ik geloofd* (vertrouwd) *heb.* —— Hebr. XI: 13. *Deze alle zijn in het geloof geſtorven* (met vertrouwen dat eenmaal het beloofde zou gebeuren), *de belofte* (het beloofde) *niet verkregen hebbende, maar hebben dezelve van verre gezien, en geloofd* (vertrouwd) *en omhelst.* —— 1 Petr. I: 21. *Die gij door hem gelooft in God* (vertrouwt op God), vergel. het volg. —— 1 Petr. II: 6b. 7a. *Die in hem gelooft* (op hem vertrouwt), *zal niet beſchaamd worden. U dan die gij gelooft* (op hem vertrouwt) *is hij dierbaar* (is hij de oorzaak van uwe verheerlijking). 4) *de leer van het Euange-*

lie behartigen, en wel zoo, dat die behartiging ons ook opleidt, om haar te *beoefenen*. Matth. XVIII: 6. *Maar zoo wie een van deze kleinen, die in mij gelooven* (eenen der geringſten die mijne leer behartigen en beoefenen) *ergert* (door liefdelooze behandeling twijfelmoedig maakt, of tot zonde brengt). —— Mark. XVI: 16. *Die geloofd zal hebben, en gedoopt zal zijn* (die het Euangelie zal beleden, behartigd en beoefend hebben), *zal zalig worden.* —— Luk. VIII: 12. *Daarna komt de duivel, en neemt het woord uit hun hart weg* (doet het hen weder vergeten), *op dat zij niet zouden gelooven* (het niet zouden behartigen en betrachten, vergel. vs. 15.) *en zalig worden.* —— Jo. III: 15. *Op dat een iegelijk, die in hem gelooft*, (zijne leer ter harte neemt en beoefent) *niet verderve* (niet geſtraft worde), *maar het eeuwig leven hebbe.* Zoo ook vers 16. 18. 36. in welk laatſte vers *gelooven* en *gehoorzamen* verwisſeld worden. —— Jo. VI: 40. *En dit is de wil des genen, die mij gezonden heeft, dat een iegelijk die den Zoon aanſchouwt* (met opmerkzaamheid eerbiedigt) *en in hem gelooft* (zijne leer behartigt en beoefent) *het eeuwig leven hebbe.* —— Jo. VI: 64. *Maar daar zijn ſommigen van ulieden, die niet gelooven* (die mijne prediking niet ter harte nemen). —— Jo. XX: 31. *Maar deze zijn geſchreven, op dat gij gelooft dat Jezus is de*

Digitized by Google

de Christus, *de Zoon van God* (Hem daar voor erkent), *en op dat gij geloovende* (zijne leer behartigende en betrachtende) *het eeuwig leven hebt in zijnen naam* (de eeuwige zaligheid door Hem mooge deelachtig worden). — Hand. X: 43. *Dezen geven getuigenis alle de profeten* (van dezen verkondigen alle Christelijke Leeraars), *dat een iegelijk die in hem gelooft* (die zijne leer behartigt en beoefent) *vergeving der zonden ontvangen zal door zijnen naam* (door Hem). Even zoo Hand. XIII: 39. — Hand. XVI: 31. *En zij zeiden: geloof in den Heere Jezus Christus* (behartig zijne leer, die gij tot hier toe zonder belangstelling vernaamt, en volg dezelve op), *en gij zult zalig worden.* — Rom. III: 22. *Namelijk de regtvaardigheid Gods* (de goddelijke schuldvergeving) *door het geloof van Jezus Christus*, (door de geloofsleere van J. C.) *tot allen en over allen die gelooven* (die dezelve hartelijk aankleven en betrachten). — Rom. IV: 11. *En hij* (Abraham) *heeft het teeken der besnijdenis ontvangen tot een zegel der regtvaardigheid des geloofs* (tot een bewijs, dat hij vergeving bij God had door het geloof,) *die hem in de voorhuid was toegerekend* (welk geloof hij beoefende, toen hij nog onbesneden was, zoo dat hij toen ook reeds de vergeving had), *op dat hij zoude zijn een Vader van allen, die gelooven in de*

Digitized by Google

voorhuid zijnde (van alle heidenen, die de beloften van het Euangelie ter harte nemen) *ten einde ook hun de regtvaardigheid toegerekend worde* (zij ook deel mogen hebben aan die zelfde ſchuldvergiffenis). —— Efez. I: 19. 20. *En* (op dat gij moogt weten) *welke de uitnemende grootheid zijner kracht zij* (wat hij niet al doen kan) *aan ons die gelooven* (ten voordeele van ons, die het Euangelie behartigen en beoefenen), *naar de werking der ſterkte zijner magt, die hij gewrocht heeft in Christus, als hij hem uit de dooden heeft opgewekt* (overeenkomſtig de verbazend groote magt, die hij betoond heeft, door onzen Heer op te wekken). —— 1 Theſſ. II: 13. *Daarom danken wij ook God zonder ophouden, dat als gij het woord der prediking Gods*, (de leer, die wij op Gods bevel gepredikt hebben), *van ons ontvangen hebt, gij dat aangenomen* (geëerkend) *hebt, niet als* (voor) *der menſchen woord, maar gelijk het waarlijk is als* (voor) *Gods Woord, dat ook werkt* (zijne kracht betoont) *in u die gelooft* (die die leer behartigt en beoefent). —— 2 Theſſ. I: 10. *Overmits ons getuigenis onder u is geloofd geworden* (gij hebt immers onze prediking ter harte genomen?). —— Hebr. IV: 3. *Want wij die geloofd hebben* (die het Euangelie behartigd en beoefend hebben, vergel. vs. 2), *gaan in de rust* (gaan eenmaal over

in

in den ſtaat van rust van alle moeite en ellende in den hemel). —— 1 Jo. III: 23. *En dit is zijn gebod* (dit eischt God van ons), *dat wij gelooven in den naam zijns Zoons J. C.* (dat wij op het gezag van zijnen Zoon deszelfs leere behartigen en beoefenen); *en malkander lief hebben, gelijk hij ons een gebod gegeven heeft* (zoo als J. C. ons ook uitdrukkelijk bevolen heeft). —— 1 Jo. V: 13. *Deze dingen heb ik u geſchreven, die gelooft in den naam des Zoons Gods* (die op het gezag van J. C. zijne leer behartigt), *op dat gij weet dat gij het eeuwig leven hebt, en op dat gij gelooft in den naam des Zoons Gods* (verder voortgaat op zijn gezag zijne leer te behartigen en te beoefenen). ——

GETUIGEN, betuigen, getuigenis geven, beteekent 1) *Eene verklaring van de waarheid afleggen.* Jo. IV: 44. *Want Jezus heeft zelf getuigd* (alſchoon Jezus zelf wel eens verklaarde), *dat een profeet in zijn eigen Vaderland geen eer heeft* (niet geëerd wordt). —— Jo. VII: 7. *De wereld* (de ongodsdienſtige menſchen) *kan ulieden niet haten, maar mij haat zij, om dat ik van dezelve getuige,* (verklare), *dat hare werken boos zijn.* —— Jo. XII: 17. *De ſchare dan, die met hem was, getuigde* (verklaarde) *dat hij Lazarus* (waarlijk) *uit het graf geroepen en hem uit de dooden opgewekt had.* —— Hand. XXVI: 5.

Indien zij het wilden getuigen (dat verklaren wilden). —— Hebr. II: 4. *God boven dien mede getuigende* (de waarheid des Euangeliums bevestigende) *door teekenen en wonderen.* 2) *iemand overreden.* Luk. XI: 48. *Zoo getuigt gij dan* (overreedt gij ons, doet gij ons denken), *dat gij mede behagen hebt aan de werken uwer vaderen.* —— Jo. XVIII: 23. *Jezus antwoordde hem, indien ik kwalijk gesproken heb, betuig van het kwade* (overreed mij dan, dat het kwaad is). —— Rom. VIII: 16. *Dezelve Geest* (van God) *getuigt met onzen geest* (overreedt ons bij ons zelven), *dat wij kinderen Gods* (Gods gunstgenooten) *zijn.* —— Rom. IX: 1. *Ik zeg de waarheid in Christus* (zoo als Christus leer mij gebiedt te spreken), *ik liege niet, mijne conscientie mij mede getuigenis gevende door den H. Geest* (bij mij zelven ten vollen overreed zijnde door den invloed van den H. Geest). — 3) *leeren, onderwijzen.* Jo. I: 7. *Deze kwam tot een getuigenis* (om de menschen te onderwijzen), *om van het licht te getuigen* (om de menschen te onderrigten, nopens hem, door wien de wereld zou verlicht worden), *op dat zij allen door hem gelooven zouden* (tot het geloof in J. C. zouden gebragt worden). —— Jo. XV: 26. 27. *Maar wanneer de trooster* (de behartiger van uwe belangen) *zal gekomen zijn, dien ik u zenden zal van den Vader, namelijk de Geest*

Digitized by Google

Geest der waarheid (de Geest, die altijd waarheid leert), *die van den Vader uitgaat, die zal van mij getuigen* (u leeren regt over mij te denken). *En gij zult ook getuigen* (gij zult ook anderen leeren) *want gij zijt van het begin met mij geweest* (en weet dus alles, wat er gebeurd is). —— Jo. XVIII: 37b. *Hier toe ben ik geboren, en hier toe ben ik in de wereld gekomen, op dat ik de waarheid getuigenis geven zou* (om de waarheid te leeren). *Een iegelijk, die uit de waarheid is* (onbevooroordeeld naar waarheid zoekt), *hoort mijne stem* (is opmerkzaam op mijne leer). —— Rom. II: 15b. *Hunne conscientie mede getuigende* (hen tevens daar van onderrigtende). —— 1 Thes. II: 12. *En betuigden* (u-lieden onderrigtten), *dat gij zoudt wandelen waardiglijk Gode* (om naar Gods wil te leven), *die u roept tot zijn Koningrijk en heerlijkheid* (die u de heerlijkheid van zijn Koningrijk doet verkrijgen). —— Hebr. VII: 8. *En hier* (onder de Leviten) *nemen wel tienden de menschen, die sterven, maar aldaar* (in het voorbeeld van Melchizedek) *neemt ze die, van welken getuigd* (alleen geleerd) *wordt, dat hij leeft.* —— Hebr. X: 15. *En de H. Geest getuigt* (leert) *het ons ook* (in het O. T.) ——. 1 Petr. I: 11. *Onderzoekende op welken of hoedanigen tijd de Geest van Christus, die in hun was, beduidde en te voren getuigde* (vooraf leer-

Digitized by Google

leerde nopens) *het lijden, dat op Christus* enz. 4) ſoms komt het in eenen gunſtigen zin voor, met veronderſtelling van het woord *goed*, in de beteekenis van *prijzen*. Luk. IV: 22. *En zij gaven hem alle getuigenis* (een goed getuigenis, zij prezen hem). —— Jo. III: 26. *Rabbi* (meester!) *die met u was over de Jordaan, welken gij getuigenis gaaft* (preest). —— Hebr. II: 2. *Want door hetzelve* (van wege hun geloof) *hebben de Ouden getuigenis bekomen* (zijn de Voorvaders zeer geprezen). Daarom is het woordje *goed* er door onze Vertalers meermalen bijgevoegd, ziet Hand. VI: 3. X: 22. XVI: 2. —— 5) Eindelijk tegen iemand getuigen, beteekent iemand *beſchuldigen*. Matth. XXVI: 62. Mark. XIV: 60. *Wat getuigen dezen tegen u?* (waar van wordt gij door dezen beſchuldigd?). —— Matth. XXVII: 13. *Hoort gij niet, hoe vele zaken zij tegen u getuigen* (van hoe veel kwaad zij u beſchuldigen)? —— Mark. XIV: 57. *En eenige opſtaande, getuigden valſchelijk tegen hem*, (beſchuldigden hem valſchelijk).

GEVEN beteekent 1.) *met de hand overreiken* Matth. V: 31. *Zoo wie zijn wijf verlaten zal* (wil), *die geve* (overreike) *haar eenen ſcheidbrief*. —— Matth. XV: 36. *En gaf ze* (overreikte dezelve) *zijnen Discipelen*. —— Matth. XXVII: 34. *Gaven zij hem* (overreikten hem) *te*

drin-

Digitized by Google

drinken edik met galle (met bittere mijrrhe) *gemengd.* —— Jo. XIII: 26. *Deze is het, dien ik de bete, als ik ze ingedoopt heb, geven* (overreiken) *zal.* —— 2) *ſchenken.* Matth. IV: 9. *Alle deze dingen zal ik u geven* (ſchenken). —— Matth. VI: 11. *Ons dagelijksch brood* (den nooddruft voor ons ligchaam) *geef* (ſchenk) *ons heden.* —— Matth. XIII: 12. *Want wie heeft, dien zal gegeven* (meer geſchonken) *worden, en hij zal overvloedig hebben.* —— Matth. XIX: 21. *Geef het* (ſchenk het) *den armen.* —— Luk. VI: 38. *Geef* (geſchenken), *en u zal gegeven worden* (gij zult dan ook geſchenken van anderen ontvangen). —— Luk. VII: 15. *En hij gaf hem* (ſchonk hem aan) *zijne moeder.* —— Jo. III: 27. *Een mensch kan geen ding aannemen* (niets begrijpen), *zoo het hem uit den hemel niet gegeven zij* (zoo God hem daar toe het vermogen niet geſchonken heeft). —— Jo. VI: 65. *Daarom heb ik u gezegd, dat niemand tot mij kamen* (in mij gelooven) *kan, ten zij het hem gegeven* (het vermogen daar toe aan hem geſchonken) *zij van mijnen Vader.* —— Jo. XIX: 11. *Jezus antwoordde: gij zoudt geen magt hebben tegen mij* (niets tegen mij kunnen uitvoeren), *indien het u niet van boven gegeven ware* (als God u daar toe het vermogen niet ſchonk). —— 2 Cor. VIII: 5. *En deden niet alleen, gelijk wij*

ge-

gehoopt hadden (door milde geſchenken te geven), *maar gaven zich zelven* (ſchonken zich zelven weg) *eerst aan den Heere* (en zijnen dienst,) *en daarna aan ons* (om ons te dienen). — 3) *bevelen.* Jo. V: 36b. *Want de werken, die mij de Vader gegeven* (bevolen) *heeft, om die te volbrengen.* —— Jo. VII: 22. *Daarom Mozes heeft ulieden de beſnijdenis gegeven* (bevolen), *niet dat zij uit Mozes is, maar uit de Vaderen* (ſchoon zij al vóór Mozes, onder de Aartsvaderen plaats had). —— Jo. XVII: 4b. *Ik heb voleindigd het werk, dat gij mij gegeven* (bevolen) *hebt, om te doen.* —— Jo. XVII: 7b. *Nu hebben zij bekend, dat alles, wat gij mij gegeven* (te prediken bevolen) *hebt, van u is. Want de woorden, die gij mij gegeven* (te prediken bevolen) *hebt, heb ik hun gegeven* (medegedeeld), *en zij hebben ze ontvangen* (geloovig geërkend). — 4.) *beloven.* Jo. XIV: 27. *Vrede late ik u* (heil late ik u na), *mijnen vrede geve ik u* (mijn heil belove ik u), *niet gelijkerwijs de wereld hem geeft,* (niet zoo als de menſchen elkander heil beloven), *geve ik hem* (belove ik het) *u.* —— Jo. XVII: 22. *En ik heb hun de heerlijkheid gegeven* (beloofd), *die gij mij gegeven* (beloofd) *hebt.* —— 2 Tim. I: 9. *Die ons heeft zalig gemaakt, en geroepen met eene heilige roeping* (en tot het Christendom overgebragt om hei-

lig

Digitized by Google

lig te zijn), *niet naar onze werken, maar naar zijn eigen voornemen en genade* (tot het genot der weldaden) *die ons gegeven is in Christus Jezus* (die ons om J. C. wil beloofd zijn) *voor de tijden der eeuwen* (al voor langen tijd, door de Profeten). —— 5) *toebetrouwen.* Luk. XII: 48b. *Een iegelijk dien veel gegeven* (toebetrouwd) *is, van dien zal veel geeischt worden.* Ziet het volgende gedeelte van dit vers. —— Luk. XVI: 12 *En zoo gij in eens anders goed niet getrouw zijt geweest, wie zal u het uwe geven* (toebetrouwen?) —— Jo. VI: 37. *Al wat mij de Vader geeft* (toebetrouwt), *zal tot mij komen* (zal in mij gelooven), *en die tot mij komt* (in mij gelooft), *zal ik geenszins uitwerpen* (mijne liefde geenszins weigeren). Jo. XVII: 6. *Ik heb uwen naam* (uwe leer, of uwe heerlijkheid) *geopenbaard den menschen, die gij mij uit de wereld gegeven* (toebetrouwd) *hebt. Zij waren uwe, en gij hebt mij dezelven gegeven* (toebetrouwd), *en zij hebben uw woord bewaard.* —— Col. I: 25. *Welker dienaar ik geworden ben naar de bedeeling* (de beschikking) *Gods, die* (volgens welke) *mij gegeven* (toebetrouwd) *is, om te vervullen het woord Gods* (om Gods Woord volledig te verkondigen). —— 6) *inboezemen.* Matth. X: 19b. *Het zal u in dezelve ure gegeven* (ingeboezemd) *worden, wat gij spreken zult* (moet). —— Efez. VI:

Digitized by Google

VI: 19. *En voor mij, op dat mij het woord gegeven worde in de opening mijns monds met vrijmoedigheid* (dat mij ingeboezemd worde, om het Woord vrijmoedig te prediken). — Hebr. VIII: 10b. *Ik zal mijne wetten in hun verſtand geven* (hun de regte kennis van dezelve inboezemen), *en in hunne harten zal ik die inſchrijven* (en er hun diepe indrukken van geven). — 7) *benoemen.* Efez. I: 22b. *En heeft hem der Gemeente gegeven tot een hoofd boven alle dingen* (hem aangeſteld tot onafhankelijk opperbeſtuurder der Gemeente). — Efez. IV: 11. *En dezelve heeft gegeven* (benoemd). — 8) *opofferen.* Deze beteekenis heeft het, wanneer er van Jezus Christus gezegd wordt, dat Die zich gegeven heeft. Luk. XXII: 19. Gal. I: 4. 1 Tim. II: 6. Tit. II: 14. enz. — 9) *verhuren.* Mark. XII: 9. Luk. XX: 16. *Wat zal dan de Heer des wijngaards doen? hij zal komen, en de landlieden verderven* (ombrengen), *en den wijngaard aan anderen geven* (verhuren).

HEERSCHEN beteekent 1) *het beſtuur over iets hebben.* Luk. XXII: 25. *De Koningen der volken heerſchen over hun* (beſturen hen), *en die magt over hun hebben, worden weldadige* (genadige) *heeren genoemd.* — Rom. XIV: 9b. *Op dat hij beide over dooden en levenden heerſchen zoude,* (het lot der levenden en dooden zou

Digitized by Google

beſturen). —— 1 Cor. XV: 25. *Want hij moet als koning heerſchen* (alles beſturen), *tot dat hij alle de vijanden* (van hem en van zijne oogmerken) *onder zijne voeten zal gelegd* (vernietigd) *hebben.* —— Col. III: 15. *En de vrede Gods* (de Goddelijke vredelievendheid) *heerſche in uwe harten* (beſture uwe gevoelens), *tot welke gij ook geroepen zijt in één ligchaam* (tot welk einde God ú ook tot ééne maatſchappij met elkander vereenigd heeft). —— 2) *zijne magt aan den dag leggen.* —— Rom. V: 14. *Maar de dood heeft geheerscht* (zijne magt aan den dag gelegd) *van Adam tot Mozes toe.* —— Rom. V: 17. *Want indien door de misdaad van éénen de dood geheerscht heeft* (zijne magt betoond heeft), *door dien eenen* (naar aanleiding van het gedrag van éénen mensch), *veel meer zullen de genen, die den overvloed der genade* (de groote weldaden van het Euangelie) *en de gave der regtvaardigheid* (in het bijzonder die der vergeving van zonden) *ontvangen, in het leven heerſchen* (gelukkig zijn) *door dien eenen, namelijk Jezus Christus.* —— Rom. V: 21. *Op dat gelijk de zonde geheerscht* (hare kracht betoond heeft) *tot de dood* (tot de rampzaligheid der menſchen), *alzoo ook de genade* (de goddelijke goedertierenheid) *zou heerſchen* (hare kracht betoonen) *door regtvaardigheid tot het eeuwig leven* (door vergeving van zonden tot

Digitized by Google

het eeuwig geluk der menſchen), *door J. C. onzen Heere.* —— Rom. VI: 9. *De dood heerscht niet meer over hem* (kan op Hem zijne kracht niet meer uitoefenen). —— Rom. VI: 12. *Dat de zonde niet meer heerſche* (hare kracht betoone) *in uw ſterfelijk ligchaam* —— Rom. VII: 1. *En weet gij niet, broeders! dat de wet heerscht* (alleen zoo lang hare kracht uitoefent) *over den mensch, zoo langen tijd als hij leeft?* —— 3) *gelukkig zijn.* Rom. V: 17. Zoo even reeds aangehaald. —— 1 Cor. IV: 8b. *Zonder ons hebt gij geheerscht* (zijt gij naar uwe verbeelding reeds gelukkig geworden), *en och of gij heerschtet* (och of dat zoo ware), *op dat ook wij met u heerſchen mogten* (deelen mogten in uw geluk). — 2 Tim. II: 12. *Indien wij* (den onſpoed) *verdragen, wij zullen ook met hem heerſchen* (dan zullen wij ook met hem gelukkig worden). ——

HEILIGEN beteekent 1) *verordenen* of *geſchikt maken tot een bijzonder gebruik.* Matth. XXIII: 17. *Gij dwazen en blinden* (onverſtandigen), *want wat is meerder, het goud, of de tempel, die het goud heiligt?* (door welken het goud eene bijzondere beſtemming tot heilige einden gekregen heeft). Zoo ook vers 19. —— Jo. X: 36. *Zegt gijlieden tot mij, dien de Vader geheiligd, en in de wereld gezonden heeft* (tot de beste einden verordineerd en op aarde gezonden heeft),

gij

Digitized by Google

gij lastert God? —— 1 Tim. IV: 5. *Want het wordt geheiligd* (de ſpijze wordt tot een gepast gebruik geſchikt) *door het woord Gods* (volgens de goddelijke leere) *door het gebed.* —— 2 Tim. II: 21. *Indien dan iemand zich zelven van dezen reinigt* (van die dingen onthoudt), *die zal een vat zijn ter eeren* (aan een vat gelijk zijn, dat verordend is tot een eerbaar gebruik), *geheiligd* (hij zal geſchikt zijn) *en bekwaam tot gebruik des Heeren* (tot eer van God), *tot alle goed werk toebereid* (zoo dat men alles goeds van hem verwachten kan). —— 2) *zich voorbereiden tot eene heilige plegtigheid, naar de wet van Mozes.* Jo. XI: 55. *En het Paſcha der Joden was nabij, en velen uit dat Land gingen op naar Jeruzalem voor het Paſcha, op dat zij zich zelven heiligden* (tot het feest voorbereidden). —— Hand. XXI: 24. *Heilig u met hun* (zonder u naar de wet met hun af). Zoo ook vers 26. —— Hand. XXIV: 18. *Waarover mij gevonden hebben geheiligd zijnde* (in afzondering zijnde) *in den tempel.* —— 3) *toewijden.* 1 Cor. VII: 14. *Want de ongeloovige* (heidenſche) *man is geheiligd* (wordt mede gerekend ingewijd te zijn, als hij eene christelijke vrouw heeft) *door het wijf, en het ongeloovig* (heidensch) *wijf is geheiligd* (wordt als eene mede toegewijde tot het Christendom beſchouwd), *door den man* (als zij met ee-

Digitized by Google

nen christen gehuwd is). *Want anders waren uwe kinderen onrein:* (anders waren uwe kinders, van welker Ouders flechts één een christen is, Joden of Heidenen), *maar nu zijn zij heilig* (worden zij als christen kinderen beſchouwd). —— Efez. V: 26. *Op dat hij ze heiligen* (tot het Christendom toewijden en bekwamen) *zou, hen gereinigd hebbende met het bad des waters* (den doop) *door het woord.* —— Hebr. IX: 13. 14. *Want indien het bloed der ſtieren en bokken, en de asch der jonge koe, beſprengende de onreinen* (wanneer de wettisch onreinen daar mede beſprengd werden) *hen heiligt* (tot Gods dienst wijdt) *tot de reinigheid des vleeschs* (voor het uitwendige), *hoe veel meer zal het bloed van Christus, die door den eeuwigen Geest* (door zijne oneindige Goddelijke kracht) *zich zelven Gode onſtraffelijk opgeofferd heeft, uwe conſcientie reinigen* (uwe zielen zuiveren) *van doode werken* (van de verkleefdheid aan het doen van nietige werken), *om den levenden God* (naar zijnen wil) *te dienen.* — 4) *verbeteren.* Jo. XVII: 17. *Heilig hen in uwe waarheid* (verbeter hen meer door uwe leer, die ik hun heb bekend gemaakt). —— 1 Cor. VI: 11. *Maar gij zijt afgewaſchen, maar gij zijt geheiligd* (verbeterd). —— 1 Theſſ. V: 23. *En de God des vredes* (God, die de oorſprong van alle goed is), *zelf heilige u geheel en al* (verbetere

u

Digitized by Google

u volkomen). —— Hebr. II: 11. *Want en hij die heiligt*, (die de oorzaak onzer verbetering is), *en zij die geheiligd* (verbeterd) *worden, zijn alle uit éénen* (mensch voortgeſproten). —— Hebr. X: 10. *In welken wille* (door welke gewilligheid) *wij geheiligd* (verbeterd en tot den dienst van God opgeleid) *zijn, door de offerande des ligchaams van J. C. eenmaal geſchied.*

HOUDEN beteekent niet alleen 1) *in de hand vasthouden.* Luk. XXII: 63. *En de mannen, die Jezus hielden* (gebonden vast hielden), maar komt ook in verſcheidene andere beteekenisſen voor, als 2) *achten, oordeelen.* —— Luk. XIV: 18. 19. *Ik bidde u, houd mij voor verontſchuldigd* (acht mij vrij van de verpligting daar toe). —— Hand. XX: 24. *Maar ik achte op geen ding* (ik late mij door niets weerhouden), *noch houde* (oordeele) *mijn leven niet* (te) *dierbaar voor mij zelven, op dat ik mijnen loop* (mijn leven) *met blijdſchap mag volbrengen* (eindigen). —— Rom. VI: 11. *Alzoo ook gijlieden, houdt het daar voor* (oordeelt), *dat gij wel der zonde dood zijt* (dood zijt, wat zondigen betreft), *maar Gode levende zijt* (voor God leeft) *in Christus Jezus onzen Heere.* —— Phil. II: 29. *Houdt dezulken in waarde* (acht dezulken hoog). —— 2 Theſſ. III: 15. *En houdt hem niet als een vijand* (beoordeelt hem niet als of hij een vijand

Digitized by Google

ware). — 3) *onderhouden, waarnemen.* Matth. V: 33. *Gij zult den eed niet breken, maar gij zult den Heere uwe eeden houden* (onderhouden het geen gij den Heere gezworen hebt). — Jo. V: 27. *En heeft hem magt gegeven, ook geregt te houden* (het algemeen geregt waar te nemen), *om dat hij des menschen Zoon* (de Messias) *is.* — Jo. IX: 16b. *Deze mensch is van God niet* (niet door God gezonden), *want hij houdt den Sabbath niet* (neemt dien niet waar). — Hand. VII: 53. *Gij die de wet ontvangen hebt door de bestelling der Engelen* (op Sinaï), *en hebt dezelve niet gehouden* (onderhouden). — 2 Thess. II: 15. *Zoo dan, broeders! staat vast* (tegen alle dwaalleeringen), *en houdt de inzettingen* (neemt de geboden waar), *die u geleerd zijn.* — Jac. II: 10. *Want wie de geheele wet zal houden* (wil onderhouden), *en in een zal struikelen* (één gebod overtreedt). — 1 Petr. II: 12. *En houdt uwen wandel eerlijk* (onderhoudt een deugdzaam gedrag) *onder de Heidenen.* 4) *bestendig ter harte nemen.* — Hand. VIII: 6. *En de scharen hielden zich eendrachtelijk aan het geen van Philippus gezegd werd* (namen dat bestendig ter harte). — Rom. I: 28. *En gelijk hun niet goed gedacht heeft, God in erkentenis te houden* (de erkentenis van God bestendig te behartigen). — Phil. I: 7b. *Om dat ik in mijn hart*

Digitized by Google

hart houde (beſtendig ter harte neme). —— 1 Tim. I: 9. *Houdende het geloof en eene goede conſcientie* (beſtendig behartigende de beoefening van het geloof, en het bewaren van een goed geweten). —— 1 Tim. III: 9. *Houdende de verborgenheid des geloofs in eene reine conſcientie* (met een zuiver geweten de leer des geloofs beſtendig ter harte nemende). —— 2 Tim. I: 13. *Houd het voorbeeld der gezonde woorden* (behartig ſteeds het zamenſtel der zuivere leere). 5) *vieren.* Matth. XIV: 6. *Maar als de dag van Herodes geboorte gehouden* (gevierd) *werd.* —— Matth. XXVI: 18b. *De meester zegt: mijn tijd is nabij* (mijn ſterfuur nadert), *ik zal bij u het paſcha houden* (nog eerst vieren) *met mijne discipelen.* —— Hand. XVIII: 21. *Ik moet ganſchelijk* (volſtrekt) *het toekomend feest te Jeruzalem houden* (vieren). —— 6) *te rug houden.* Matth. XV: 8b. *Hun hart houdt zich verre van mij* (te rug). —— Luk. XXIV: 16. *En hunne oogen werden gehouden* (te rug gehouden, verhinderd), *dat zij hem niet kenden.* —— Jo. XX: 23. *Zoo gij iemands zonden houdt* (de vergeving derzelver te rug houdt), *dien zijn zij gehouden* (dien wordt ook de vergiffenis onthouden). —— 7) *onderwerpen.* Hand. II: 24b. *Alzoo het niet mogelijk was, dat hij van dezelve dood zou gehouden worden* (aan dezelve zou onderworpen blijven). ——

Digitized by Google

Rom. VII: 6. *Maar nu zijn wij vrij gemaakt van de wet, overmits wij dien geſtorven zijn, onder welken wij gehouden* (aan welken wij onderworpen) *waren.*

KENNEN beteekent 1) *weten.* Matth. VII: 16. 20. *Aan hunne vruchten zult gij ze kennen* (uit hunne daden kunt gij weten, hoe zij beſtaan). —— Matth. XII: 33b. *Want uit de vrucht wordt de boom gekend* (weet men, hoe de boom is). —— Matth. XXV: 24b. *Heer ik kende u* (ik wist van u), *dat gij een hard* (wreed) *mensch zijt, maaijende daar gij niet gezaaid hebt, en vergaderende van daar, waar gij niet geſtrooid hebt* (die u vet mest met het zweet en bloed van anderen). —— Mark. I: 34c. *En liet de duivelen* (de bezetenen) *niet toe te ſpreken, om dat zij hem kenden* (wisten wie hij was). —— Luk. I: 4. *Op dat gij moogt kennen de zekerheid der dingen* (moogt weten dat die dingen zeker zoo zijn) *daar van gij onderwezen zijt.* —— Jo. I: 49a. *Nathanaël zeide tot hem: van waar kent gij mij?* (hoe weet gij, wie ik ben?) —— Jo. II: 24. *Maar Jezus zelf betrouwde hun zich zelven niet, om dat hij hen allen kende,* (wist wat in hun was, vergel. vs. 25. hoe zij dachten). —— Jo. V: 42. *Maar ik kenne ulieden, dat gij de liefde Gods in u zelven niet hebt,* (ik wete, dat gij geene ware liefde tot God en

zij-

Digitized by Google

zijnen dienst bezit). —— 1 Cor. VIII: 2. *En zoo iemand meent iets te weten* (eene groote verbeelding van zijne kennis heeft), *die heeft nog niets gekend*, (die weet nog niets) *gelijk men behoort te kennen* (zoo als men behoort te weten). —— 1 Cor. XIII: 9. *Want wij kennen ten deele, en wij profeteren ten deele* (ons weten en onderwijzen is hier maar ſtukwerk). —— 2 Theſſ. I: 8. *Met vlammend vuur* (met blikſemen omringd), *wraak doende over* (om te ſtraffen) *die genen, die God niet kennen* (geene wetenſchap van God en Goddelijke dingen hebben). —— 2 Petr. II: 21. *Want het was hun beter, dat zij den weg der geregtigheid* (de leer der godzaligheid) *niet gekend hadden* (niet te weten gekomen waren), *dan dat zij dien gekend hebbende* (daar van eenige wetenſchap verkregen hebbende), *weder afkeeren van het heilig gebod, dat hun overgegeven was* (die leer, die hun gepredikt was, weder verzaken). —— 2) *verſtaan.* Luk. XI: 17a. *Maar hij kennende hunne gedachten* (verſtaande wat zij dachten). —— Jo. VII: 49. *Maar deze ſchare, die de wet niet kent* (niet verſtaat) *is vervloekt* (is niets waardig). —— Jo. VIII: 43. *Waarom kent gij mijne ſprake niet* (waarom verſtaat gij mijne leer niet)? *Het is om dat gij mijn woord niet kunt hooren* (verdragen). 3) *gunſtig erkennen en beminnen.* Matth.

VII: 23. *Ik heb u nooit gekend* (nooit geerkend en bemind). —— Matth. XVII: 12a. *Maar ik zegge u dat Elias nu gekomen is, en zij hebben hem niet gekend* (niet geërkend). —— Jo. VIII: 55. *En gij kent hem niet, maar ik kenne hem* (gij hebt God niet lief, maar ik heb hem lief), *en indien ik zegge, dat ik hem niet kenne* (niet beminne), *zoo zal ik ulieden gelijk zijn, dat is een leugenaar, maar ik kenne hem* (heb hem lief), *en beware zijn woord* (want ik onderhoude zijne geboden). —— Jo. X: 14. 15. *Ik ben de goede herder* (de ware herder), *en ik kenne de mijnen* (ik heb liefde voor de kudde mijner leerlingen), *en worde van de mijnen gekend* (bemind). *Gelijkerwijs mij de Vader kent* (bemint), *alzoo kenne ik ook* (beminne ik ook) *den Vader, en* (dat ik de mijnen ook lief heb, blijkt daar uit duidelijk, dat) *ik ſtelle mijn leven voor de ſchapen.* —— Rom. VII: 15. *Want 't gene ik doe, dat kenne* (beminne) *ik niet. Want 't gene ik wil, dat doe ik niet, maar 't gene ik hate, dat doe ik.* —— Rom. VIII: 29. *Want die hij te voren gekend* (bemind) *heeft.* —— 1 Cor. VIII: 3. *Maar zoo iemand God lief heeft, die is van hem gekend* (bemind). —— 1 Cor. XVI: 15a. *En ik bidde u, broeders, gij kent* (dat gij bemint) *het huis* (huisgezin) *van Stefanus, dat het is* (om dat het is) *de eerſteling van*

Acha-

Digitized by Google

Achaje (het eerſte dat in Achaje tot het Chriſtendom overgegaan is). —— 2 Cor. V: 16. *Zoo dan, wij kennen van nu aan niemand naar het vleesch* (wij trekken daarom in de prediking van het Euangelie niemand om zijne uitwendige omſtandigheden voor), *en indien wij ook Christus naar het vleesch gekend hebben* (alſchoon wij voorheen ook in de prediking van Christus de uiterlijke omſtandigheden der menſchen in acht genomen hebben) *nochtans kennen wij hem nu niet meer naar het vleesch* (wij doen dat echter nu niet meer). —— 2 Cor. VI: 9a. *Als onbekenden en nochtans bekend* (als veracht en evenwel bemind). —— Gal. IV: 9a. *En nu als gij God kent* (bemint), *ja veel meer van God gekend* (bemind) *zijt.* —— 2 Tim. II: 19. *Evenwel het vaste fondament Gods ſtaat* (het gebouw van Gods gemeente is onwankelbaar), *hebbende dezen zegel*, (en heeft dit opſchrift): *de Heere kent de genen, die zijne zijn* (heeft zijne vereerders lief): *en, een iegelijk die den naam van Christus noemt, ſta af van ongeregtigheid* (die belijdt een Christen te zijn, zondige niet meer). —— Hebr. VIII: 11. *En zij zullen niet leeren een iegelijk zijnen naasten en een iegelijk zijnen broeder, zeggende, kent den Heere* (hebt den Heere lief, eerbiedigt hem), *want zij zullen mij alle kennen* (eerbiedigen en beminnen), *van den kleinen onder*

Digitized by Google

der hun tot den grooten onder hun (geringen en aanzienelijken). —— 1 Jo. III: 1b. *Daarom kent ons de wereld niet* (beminnen de zondige menſchen ons niet), *om dat zij hem niet kent* (God niet beminnen).

KOMEN beteekent 1) *tot een perſoon of plaats naderen.* Matth. II: 2. *zeggende: Waar is de geborene Koning der Joden?* (de verwachte Koning der Joden, die nu zekerlijk geboren is,) *want wij hebben gezien zijne ſter* (eene ſter, die zijne geboorte aanduidt) *in het Oosten, en zijn gekomen* (tot deze plaats genaderd) *om hem te aanbidden* (om hem onze hulde te bewijzen). —— Mark. XI: 13. *En daar bij gekomen zijnde* (tot denzelven genaderd zijnde). —— Jo. I: 40. *Hij zeide tot hun: komt en ziet* (nadert herwaarts, en ziet waar ik wone. —— Jo. IV: 47. wordt *komen* door *tot hem gaan* verklaard. —— Jo. VI: 21b. *En terſtond kwam het ſchip aan* (naderde het ſchip) *het land, daar zij naar toe voeren.* enz. 2) *plaats hebben.* Matth. XXIV: 14. *Dan zal het einde komen* (de voleindiging plaats hebben). —— Mark. IX: 7. *En daar kwam* (naderde) *eene wolk, die hem overſchaduwde, en eene ſtem kwam uit de wolk* (had plaats in de wolk). —— Luk. V: 35. *Maar de dagen zullen komen* (de tijd zal eens plaats hebben). Zoo ook Luk. XIX: 43. XXII: 14. —— Jo. V: 25.

Voor-

Digitized by Google

Voorwaar, voorwaar zegge ik u, de ure komt (de tijd zal plaats hebben), *en is nu* (heeft in eenen zekeren zin nu reeds plaats). —— Hand. VIII: 24. *Bidt gijlieden voor mij tot den Heere, op dat niets over mij kome* (plaats grijpe, mij treffe), *van 't geen gij gezegd hebt.* —— Gal. IV: 4. *Maar wanneer de volheid des tijds gekomen is* (toen de tijd der vervulling plaats greep.) —— Phil. I: 12. *En, ik wil, dat gij weet, broeders! dat het geen aan mij is geſchied, meer tot bevordering des Euangeliums gekomen is* (plaats gehad heeft, gediend heeft tot uitbreiding van het Euangelie). —— 3) *ontſtaan, geboren worden.* Matth. XVIII: 7b. *Want het is noodzakelijk* (onvermijdelijk), *dat de ergernisſen komen* (ontſtaan). —— Jo. I: 9. *Dit was het waarachtige licht* (de eigenlijke ware leeraar), *het welk verlicht* (onderwijst) *een iegelijk mensch komende in de wereld* (die geboren wordt, of door zijne geboorte als mensch). —— Hand. VII: 11. *En daar kwam* (ontſtond) *een hongerſnood.* —— Gal. III: 19. *Waar toe is dan de wet? Zij is om*] *de overtredingen wille* (om de zonden te ontdekken) *daar bij geſteld* (bij de belofte gevoegd), *tot dat het zaad zou gekomen zijn* (tot dat die groote nakomeling zou geboren zijn), *dien het beloofd was* (tot wien de belofte gerigt was). 4) *deelachtig worden.* Hand. XXVI:

Digitized by Google

XXVI: 7. *Tot welken onze twaalf geſlachten* (de Joden) *geduriglijk nacht en dag God dienende, verhopen te komen* (welke zij hopen deelachtig te worden). —— Rom. IX: 31. *Maar Israel, die de de wet der regtvaardigheid zocht* (de Joden, die er naar verlangden om eene leer van vergeving te erlangen), *is tot de wet der regtvaardigheid niet gekomen* (zijn dezelve, toen zij kwam, niet deelachtig geworden). —— 1 Cor. X: 11b. *Op dewelke de einden der eeuwen gekomen zijn* (welken te beurt gevallen is, om in het laatſte der dagen te leven). —— 1 Cor. XIV: 36. *Is het woord Gods van u uitgegaan* (heeft de wereld het Euangelie aan u te danken)? *of is het tot u alleen gekomen* (of zijt gij alleen het deelachtig geworden, zoo dat niemand anders daar van iets weet?). —— Efez. IV: 13. *Tot dat wij alle zullen komen tot* (alle zullen deelachtig worden) enz. —— Phil. III: 11. *Of ik eenigzins mogt komen tot* (deelachtig worden) *de opſtanding der dooden.* —— Phil. III: 16. *Doch daar wij toe gekomen zijn* (voor zoo verre wij de kennis zijn deelachtig geworden). —— 5) *wederkeeren.* Matth. II: 21b. *Is gekomen* (wedergekeerd) *in het land Israels.* —— Mark. IX: 14. *En als hij bij de discipelen gekomen* (tot hun wedergekeerd) *was.* —— Jo. IX: 7. *Hij dan ging henen, en wiesch zich, en kwam* (keerde weder) *ziende.* —— Hand.

Digitized by Google

Hand. I: 11b. *Deze Jezus die van u opgenomen is in den hemel, zal alzoo komen* (zoo zegenend wederkeeren). —— 1 Cor. IV: 5. *Zoo dan oordeelt niets voor den tijd, tot dat de Heere zal gekomen* (wedergekeerd) *zijn.* —— 1 Cor. XI: 26b. *Zoo verkondigt den dood des Heeren* (herinnert u zoo daar aan, doet daar van zoo openlijk belijdenis), *tot dat hij komt* (wederkeert). —— 1 Cor. XV: 35b. *En met hoedanig een ligchaam zullen zij komen?* (weder voor den dag komen). —— 6) *gebragt worden.* Mark. IV: 21. *Komt ook de kaars* (wordt ook de kaars gebragt). —— Jo. V: 24. *Komt niet in de verdoemenis* (wordt niet overgebragt in den ſtaat der rampzaligheid). —— Rom. VII: 9. *Als het gebod gekomen is* (tot mijne kennis gebragt is). —— Gal. III: 14. *Op dat de zegening Abrahams* (die Abraham beloofd werd), *tot de Heidenen komen* (gebragt worden) *zou in* (door) *Jezus Christus.* —— 1 Tim. II: 4. *Welke wil, dat alle menſchen zalig* (hier op aarde gelukkig, vergel. vs. 1—3.) *worden, en tot kennis der waarheid komen* (gebragt worden). —— 2 Tim. III: 7. *Vrouwkens, die altijd leeren, en nimmermeer tot kennis der waarheid kunnen komen* (kunnen gebragt worden, wegens de verleidingen der menſchen, van welken vs. 6. geſproken was). —— 7) *gezonden worden.* Jo. III: 2. *Wij weten, dat*

gij

Digitized by Google

gij zijt een Leeraar van God gekomen (gezonden). —— Jo. VIII: 42. Verklaart Jezus zelf *van God komen* door *van hem gezonden zijn.* 8) *tot Jezus Christus komen* beteekent Hem erkennen, eerbiedigen, in hem gelooven. Matth. XVI: 24. Luk. VI: 47. Jo. V: 40. VI: 35. 37. XIV: 22. 1 Petr. II: 4. —— 9) *tot God komen* beteekent niet alleen God aanbidden Hebr. XI: 6. maar ook door hem gelukkig worden Jo. XIV: 6. En God wordt gezegd *tot den mensch te komen*, als hij denzelven gelukkig maakt Jo. XIV: 23.

Leven beteekent 1) *hier op aarde beſtaan*, zoo als het dikwijls voorkomt. 2) *in beſtaan voortduren, onderhoud en beſcherming genieten.* Matth. IV: 4. *De mensch zal bij brood alleen niet leven* (moet zijn onderhoud niet alleen bij brood zoeken), *maar bij alle woord, dat door den mond Gods uitgaat* (maar ook in alle Goddelijke leere). —— Mark. V: 23. *En zij zal leven* (in beſtaan voortduren). —— Hand. XVII: 28. *Want in hem leven wij* (door zijne kracht duren wij voort). —— Hand. XXII: 22. *Weg van de aarde met zulk eenen, want het is niet behoorlijk, dat hij leve* (langer in het leven blijve). —— Hand. XXVIII: 4. *Deze mensch is gewisſelijk een doodſlager, welken de* (Godin de) *Wraak niet laat leven* (niet toelaat verder in het leven te blijven), *daar* (alſchoon) *hij uit de*

zee

Digitized by Google

zee ontkomen is. —— 1 Cor. IX: 14. *Alzoo heeft ook de Heere geordineerd, den genen die het Euangelie verkondigen, dat zij van het Euangelie leven* (om hunne prediking onderhouden worden). —— 2 Cor. VI: 9b. *Als ſtervende, en ziet wij leven* (als menſchen die niet langer beſtaan kunnen, en die evenwel nog voortduren). —— 3) *herleven* Matth. IX: 18. *En zij zal leven* (herleven). —— Mark. XVI: 11. *En als deze hoorden, dat hij leefde* (herleefde). —— Jo. IV: 50. 51. 53. *Uw Zoon leeft* (is herſteld). —— Jo. V: 25. *De dooden — — zullen leven* (herleven). —— Jo. XI: 25. *Die mij gelooft, zal leven* (herleven), *al ware hij ook geſtorven* (alſchoon hij ook geſtorven zij). —— 4) *ergens in bezig zijn.* Rom. VI: 2. *Wij die de zonde geſtorven zijn* (de zonde afgelegd hebben), *hoe zullen wij nog in dezelve leven* (daar in nog weder met vermaak kunnen bezig zijn). —— Rom. VIII: 12. 13. *Zoo dan, broeders! wij zijn ſchuldenaars, niet het vleesch, om naar het vleesch te leven,* (onze zinnelijke lusten op te volgen), *want indien gij naar het vleesch leeft* met vermaak naar uwe zinnelijkheid handelt), *zoo zult gij ſterven* (ongelukkig worden). —— Rom. XIV: 7. 8. *Want niemand van ons leeft zich zelven, en niemand ſterft zich zelven* (niemand onzer is onafhankelijk in zijne verrigtingen, en kan

Digitized by Google

dezelve eindigen wanneer hij wil). *Want het zij dat wij leven* (bezig zijn) *wij leven den Heere* (hangen van den Heere af), *het zij dat wij ſterven, wij ſterven den Heere* (ook daar in zijn wij van Hem afhankelijk). *Het zij dan dat wij leven, het zij dat wij ſterven, wij zijn des Heeren* (wij zijn altijd in des Heeren magt). —— 2 Cor. V: 15b. *En hij is voor allen geſtorven, op dat de genen die leven, niet meer zich zelven zouden leven* (naar hunne eigene lusten zouden werkzaam zijn), *maar dien* (tot eer en naar den wil van Hem), *die voor hun geſtorven en opgewekt is.* —— 2 Cor. XIII: 4. *Want hoewel hij gekruist is door zwakheid* (naar zijne zwakke menſchelijke natuur), *zoo leeft hij nochtans* (is hij nu toch met kracht werkzaam) *door de kracht Gods* (naar zijne goddelijke almagt). *Want ook wij zijn zwak in hem* (zoo ook, alſchoon wij in zijne zwakheid deelen), *maar zullen met hem leven door de kracht Gods in u* (zullen wij evenwel met betrekking tot u nevens hem met ijver werkzaam zijn door de ondersteuning der zelfde Goddelijke almagt). —— Gal. II: 19. 20. *Want ik ben door de wet* (van Christus) *de wet geſtorven* (opgehouden in betrekking tot de Joodſche wet te beſtaan), *op dat ik Gode leven zou* (geheel tot eer van God mogt kunnen werkzaam zijn) enz. —— Gal. V: 25.

In-

Digitized by Google

Indien wij door den Geest leven (op eene geestelijke wijze werkzaam zijn), *zoo laat ons ook door den geest wandelen* (daar van dadelijke blijken geven in ons gedrag). —— 5) *gelukkig zijn.* Luk. X: 28. *Doet dat, en gij zult leven* (het zal u wel gaan). —— Jo. VI: 51a. *Ik ben dat levende brood, dat uit den hemel nedergedaald is; zoo iemand van dit brood eet, die zal in de eeuwigheid leven* (van mij, die uit den hemel gezonden ben, om de menschen te verkwikken, door het geloof gebruik te maken, is veel belangrijker, dan Manna te eeten; want die dat doet, wordt eeuwig gelukkig). —— Jo. VI: 57b. *Die mij eet, dezelve zal leven door mij,* (die in mij gelooft, zal door mij gelukkig worden). —— Rom. I: 17b. *De regtvaardige* (godvruchtige) *zal uit het geloof leven* (door het geloof gelukkig worden). —— Rom. VIII: 13b. *Indien gij door den Geest* (van God) *de werkingen des ligchaams doodt* (de zinnelijke lusten te onder brengt), *zoo zult gij leven* (gelukkig worden). —— 1 Thesf. III: 8. *Want nu leven wij* (zijn wij gelukkig), *indien gij vast ſtaat in den Heere* (daar gij zoo getrouw blijft bij de ware leer van onzen Heiland). ——

LOOPEN beteekent 1) *gaan, haastig gaan.* Mark. VI: 33. *En de ſcharen zagen hem henen varen, en velen werden hem kennende, en liepen*

pen gezamentlijk te voet van alle ſteden (gingen haastig van alle kanten) *derwaarts.* —— Jo. XX: 4. *En deze twee liepen te gelijk* (gingen te zamen henen naar het graf): *en de andere Discipel liep vooruit ſneller dan Petrus* (trad met haast voor uit, toen zij nabij het graf gekomen waren), *en kwam* (alzoo) *eerst tot het graf.* —— 1 Cor. IX: 24. *Weet gijlieden niet, dat die in de loopbaan* (een ſpel der beſchaafdſte Heidenſche Volken van dien tijd) *loopen, alle wel loopen, maar dat een* (ſlechts) *den prijs* (die aan het einde van de baan hangt) *ontvangt? loopt alzoo* (beijvert u dan ook zoo in het goede), *dat gij dien* (den prijs der heerlijkheid) *moogt verkrijgen.* —— 2) *Zich beijveren*, gelijk zoo even reeds bleek uit 1 Cor. IX: 24. —— Rom. IX: 16. *Zoo is het dan niet des genen die wil, noch des genen die loopt, maar des ontfermenden Gods* (het verkrijgen van uitwendige voorregten hangt niet af van den wil en den ijver der menſchen, maar van Gods ontferming). —— 1 Cor. IX: 26a. *Ik loope dan alzoo* (ik beijvere mij dan, ten einde ik eene onverderfelijke heerlijkheid mag verkrijgen), *niet als op het onzeker* (maar het verkrijgen daar van is zoo onzeker niet, als het verkrijgen van den prijs is voor de loopers in de loopbaan) —— Gal. II: 2b. *En in het bijzonder* (ſtelde ik het Euangelie voor) *den genen, die*

Digitized by Google

die in achting waren, op dat ik niet eenigzins te vergeefs zou loopen of geloopen hebben (om zoo veel te meer verzekerd te zijn, dat de ijver die ik reeds aangewend had en nog aanwendde, niet vruchteloos zou zijn). —— Gal. V: 7a. *Gij liept wel* (gij beijverde u zoo wel). —— Phil. II: 16. *Voorhoudende het woord des levens* (u zelven de leer der zaligheid aanhoudend voorstellende) *mij tot eenen roem tegen den dag van Christus* (op dat ik mij bij Christus komst moge kunnen beroemen), *dat ik niet te vergeefs heb geloopen* (mij niet te vergeefs heb beijverd om u te leeren), *noch te vergeefs gearbeid.* —— Hebr. XII: 1b. *Laat ons met lijdzaamheid loopen de loopbaan* (geduldig voortgaan in het beijveren van het goede langs den weg) *die ons voorgesteld is.* —— 1 Petr. IV: 4. *Waar in zich vreemd houden* (waar over zij zich verwonderen) *als gij niet mede loopt* (u niet met hun ijverig toelegt op) *tot dezelfde uitgieting der overdadigheid* (die zelfde groote overdadigheid) *en u lasteren* (daar over bespotten). —— 3) *voortgestuwd worden* (door wind en baren), van een schip. Hand. XXI: 1. XXVII: 16.

ONTVANGEN beteekent 1) *verkrijgen.* Matth. VII: 8a. *Want een iegelijk die bidt, die ontvangt* (verkrijgt). —— Luk. XIX: 20. *Hij zeide dan, een zeker welgeboren man reisde in een verge-*

Digitized by Google

legen land, om voor zich zelven een Koningrijk te ontvangen (te verkrijgen, aan te vaarden), *en dan weder te keeren.* —— Jo. VII: 23. *Indien een mensch de beſnijdenis ontvangt* (deelachtig wordt) *op den Sabbath.* —— Jo. XIV: 17. *Namelijk den Geest der waarheid, welken de wereld niet kan ontvangen* (verkrijgen). —— Hand. VII: 53. *Gij die de wet ontvangen* (verkregen) *hebt* enz. —— Hand. XX: 24. *Den dienst* (het ambt) *welken ik van den Heere ontvangen* (verkregen) *heb.* —— Rom. I: 27b. *En de vergelding van hunne dwaling* (de ſtraf hunner afwijking van de natuur), *die daar toe behoorde* (noodwendig) *in zich zelven ontvangende* (verkrijgende). —— Col. III: 24. *Wetende dat gij van den Heere zult ontvangen* (verkrijgen) *de vergelding der erfenis* (eene vaste beſluiting tot belooning). —— —— Hebr. VII: 5a. *En die uit de kinderen van Levi* (uit zijne Nakomelingen) *het Prieſterdom ontvingen* (verkregen). —— Hebr. X: 26. *Want zoo wij willens zondigen, na dat wij de kennis der waarheid ontvangen* (verkregen) *hebben, zoo blijft daar geen ſlachtoffer meer over voor de zonden* (dan kunnen wij volſtrekt geene vergiffenis verwachten). —— Jac. III: 1. *En zijt niet vele meesters* (werpt u zelven niet in groot getal tot Leeraars op) *mijne broeders! wetende dat wij te meerder oordeel zullen ontvangen*

(gij

Digitized by Google

(gij weet immers, dat wij Leeraars zwaarder verantwoording hebben, en wanneer wij ons aan verkeerdheden ſchuldig maken, zwaarder ſtraf verkrijgen). —— 2 Jo. vs. 8. *Ziet toe voor u zelven, dat wij niet verliezen, 't geen wij gearbeid hebben* (dat gij niet achter uit gaat, in het gene wij u geleerd hebben), *maar een vol loon mogen ontvangen* (eene volledige belooning mogen verkrijgen). —— 2) *inzamelen.* Matth. XVII: 24. *En als —— gingen tot Petrus, die de didrachmen ontvingen* (de ſchatting inzamelden). —— Matth. XXI: 34. *Toen nu de tijd der* (inzameling van de) *vruchten genaakte, zond hij zijne dienstknechten tot de landlieden, om zijne vruchten te ontvangen* (in te zamelen). —— 3) *gunſtig aannemen* of *onthalen.* Matth. XIII: 20. *Met vreugde ontvangt* (met blijdſchap aanneemt). —— Matth. XVIII: 5. *En zoo wie zoodanig een kind ontvangt* (vriendelijk aanneemt) *in mijnen naam* (om mijnen wil), *die ontvangt mij* (die bewijst mij vriendelijkheid). —— Luk. X: 38b. *En eene zekere vrouw, met name Martha, ontving hem* (onthaalde hem vriendelijk) *in haar huis.* —— Luk. XV: 2. *Deze ontvangt de zondaars* (neemt ſlechte menſchen gunſtig aan), *en eet met hun.* — Luk. XIX: 6. *En hij haastede zich en kwam af, en ontving* (onthaalde) *hem met blijdſchap.* —— Hand. VII: 59. *Heere Jezus, ontvang mijnen geest*

Digitized by Google

(neem mijne ziel in gunst aan). —— Rom. XVI: 2ª. *Op dat gij haar ontvangt in den Heere* (op eene christelijke wijze aanneemt en onthaalt). —— Phil. II: 29. *Ontvangt hem in den Heere* (neemt hem dan gunstig aan, gelijk medechristenen jegens elkander betaamt). —— Jac. I: 21. *Ontvangt met zachtmoedigheid het woord, dat in u geplant wordt* (neemt het woord, dat u gepredikt wordt, zachtmoedig aan). —— Jac. II: 25. *En desgelijks ook Rachab de hoer, is zij niet uit de werken geregtvaardigd geweest* (door de beoefening der liefde gered geworden), *als zij de gezondenen* (de verspieders) *heeft ontvangen* (vriendelijk heeft onthaald?) —— 2 Jo. vs. 10. *Indien iemand tot ulieden komt, en deze leer niet brengt, ontvangt hem niet in uw huis* (onthaalt hem niet, betoont hem geene herbergzaamheid), *en zegt tot hem niet: zijt gegroet* (wenscht hem geenen zegen). —— 3 Jo. vs. 8. *Wij dan zijn schuldig, de zoodanigen te ontvangen*, (vriendelijk te herbergen en te onthalen), *op dat wij medearbeiders mogen worden der waarheid* (de prediking der waarheid mede mogen helpen bevorderen). —— 4) *onderwezen worden.* 1 Cor. XI: 23. *Want ik heb van den Heere ontvangen* (geleerd). —— 2 Cor. XI: 4ᵇ. *Of indien gij eenen anderen geest ontvingt* (als gij in eene andere leer onderwezen werd), *dien gij niet hebt ontvangen* (dan die gij ge-

Digitized by Google

geleerd hebt). Zoo ook Gal. I: 9. —— En Gal. I: 12. wordt *ontvangen* met *geleerd* verwisseld. — 1 Thesf. IV: 1. *Voorts dan, broeders, wij bidden en vermanen u, in den Heere Jezus* (in 's Heilands naam), *gelijk gij van ons ontvangen* (geleerd) *hebt, hoe gij moet wandelen en Gode behagen* (hoe gij Gode behagelijk leven zult), *dat gij daar in meer overvloedig wordt.* —— 4) *vergolden worden.* Efez. VI: 8. *Wetende dat, zoo wat goed een iegelijk gedaan zal hebben, hij dat zelve van den Heere zal ontvangen* (hem dat van den Heere zal vergolden worden), vergel. Col. III: 24. alwaar het heet *vergelding ontvangen.* —— 6) *bewaren.* Hand. III: 21. *Welken de hemelen moeten ontvangen* (bewaren). —— 7) *zwanger worden.* Matth. I: 20. Luk. II: 21. Jac. I: 15.

OORDEELEN beteekent 1) *beoordeelen, oordeelvellen.* Luk. VII: 43b. *Gij hebt regt geoordeeld* (dat juist beoordeeld). —— Luk. XII: 57. *En waarom oordeelt gij ook van u zelven niet het geen regt is?* (waarom beoordeelt gij u zelven ook niet naar waarheid?) —— Jo. VII: 24. *En oordeelt niet naar het aanzien, maar oordeelt een regtvaardig oordeel* (beoordeelt anderen niet naar het uiterlijke, maar doet dat onbevooroordeeld en onpartijdig). —— Jo. VIII: 15. 16. *Gij oordeelt naar het vleesch* (gij beoordeelt an-

Digitized by Google

deren naar het uiterlijk aanzien, of naar uwe zinnelijkheid), *ik oordeele niemand* (velle over niemand het vonnis). —— *En indien ik oordeele* (zoo ik dat nog al mogt doen), *mijn oordeel is waarachtig* (is gegrond en billijk). —— Hand. IV: 19b. *Oordeelt gij* (beoordeelt zelven) *of het regt is voor God* (of het God behagen zal) *ulieden meer te hooren dan God* (dat wij ons meer naar uwen wil ſchikken dan naar zijnen wil). —— Hand. XXIII: 6b. *Ik worde over de hope en opſtanding der dooden geoordeeld* (ik worde beoordeeld, te regt geſteld over de hoop der onſterfelijkheid. Zoo ook Hand. XXIV: 21. —— 1 Cor. XI: 13a. *Oordeelt gij onder u zelven* (beoordeelt het zelven). —— 1 Cor. XI: 31. *Want indien wij ons zelven oordeelden* (als het beoordeelen van ons zelven aan ons overgelaten was) *zoo zouden wij niet geoordeeld* (niet getuchtigd worden). —— 1 Cor. XIV: 29. *En dat twee profeten* (met Gods Geest begaafde Leeraars) *ſpreken, en dat de anderen oordeelen* (dat gezegde beoordeelen). —— 2) *vast ſtellen.* Luk. XXIII: 24. *En Pilatus oordeelde* (bepaalde), *dat hunne eisch geſchieden zou.* —— Hand. XIII: 46b. *Doch nademaal gij hetzelve verſtoot, en u zelven het eeuwig leven niet waardig oordeelt* (u zoo gedraagt, dat het vast is, dat gij het eeuwig leven niet waardig zijt) *ziet wij keeren ons* (ter prediking

king van het Euangelie) *tot de heidenen.* —— Hand. XV: 19. *Daarom oordeele ik* (ſtelle ik vast), *dat men die genen, die uit de Heidenen zich tot God bekeeren* (door de omhelzing van het Euangelie), *niet beroere*, (niet moet verontrusten). —— Hand. XVI: 15b. *Indien gij hebt geoordeeld* (vastſtelt), *dat ik den Heere getrouw ben* (dat ik waarlijk in den Heere geloove), *zoo komt in mijn huis, en blijft.* —— Hand. XXVI: 8. *Wat? wordt het bij ulieden ongelooflijk geoordeeld* (ſtelt gij vast, dat het ongelooflijk is), *dat God de dooden opwekt?* —— 2 Cor. V: 14. 15. *Want de liefde van Christus dringt ons* (maakt ons ijverig en ernſtig), *als die dit oordeelen* (vaſtſtellen) enz. —— 3) *vonnisſen.* Jo. V: 22. *Want ook de Vader oordeelt* (vonnist thans) *niemand, maar heeft al het oordeel* (het beſlisſen van het lot der menſchen) *den Zoon gegeven.* —— Jo. V: 30. *Ik kan van mij zelven* (mag op mijn eigen gezag) *niets doen. Gelijk ik hoore* (zoo als mij bevolen is) *oordeele* (vonniſe) *ik, en mijn oordeel is* (dat wete ik daar uit,) *regtvaardig.* —— Jo. VII: 51. *Oordeelt ook onze wet den mensch* (vonnist die iemand), *ten zij dat zij eerst van hem gehoord heeft, en verſtaat wat hij doet* (zonder behoorlijk regterlijk onderzoek en overtuiging van ſchuld). —— Hand. XVII: 31. *Daarom dat hij eenen dag* (een zeker tijdperk) *geſteld* (bepaald) *heeft, op wel-*

Digitized by Google

welken hij den aardbodem (de bewoners der aarde) *regtvaardig zal oordeelen* (vonnisſen), *door eenen man, dien Hij daar toe verordineerd heeft, verzekering daar van doende aan allen* (waar van hij een openlijk duidelijk bewijs gegeven heeft), *dewijl hij hem* (die daar toe door Hem beſtemd is), *uit den dood opgewekt heeft.* —— Rom. II: 16. *In den dag, wanneer God de verborgene dingen der menſchen zal oordeelen* (over de overleggingen en begrippen der menſchen zal vonnisſen) *door J. C. naar mijn Euangelie.* —— 1 Cor. IV: 3—5. *Doch mij is voor het minſte* (ik rekene het weinig), *dat ik van ulieden geoordeeld worde* (of gij het vonnis over mij uitſpreekt), *of van een menſchelijk oordeel*, (en of andere menſchen dat doen), *ja ik oordeele ook mij zelven niet* (ik acht zelfs mijn eigen vonnis over mij zelven niet). *Want ik ben mij zelven geens dings bewust* (alſchoon ik mij zelven niets te verwijten heb), *doch ik ben daar door niet geregtvaardigd*, (doch dit is nog geen bewijs, dat het mij wel zal gaan): *maar die mij oordeelt, is de Heere* (want de Heere moet nog over mij vonnisſen). *Zoo dan oordeelt niets* (vonnist niet), *tot dat* (voor dat) *de Heere zal gekomen zijn*, enz. —— 1 Cor. VI: 5. *Is er dan alzoo onder u geen die wijs is* (die verſtand genoeg heeft, om de twisten te kunnen beſliſſen),

ook

Digitized by Google

ook niet een, die zou kunnen oordeelen (vonnis vellen) *tusschen zijne broeders* (medechristenen). — 2 Tim. IV: 1. *Ik betuige dan voor God en den Heere Jezus Christus* (eische van u in naam van God en Christus), *die de levenden en dooden oordeelen* (vonnisen) *zal in zijne verschijning en in zijn Koningrijk* (als hij verschijnen zal als Opperkoning). —— Jac. II: 12. *Spreekt alzoo, en doet alzoo, als die door de wet der vrijheid zult geoordeeld* (naar de geboden van het Euangelie zult gevonnisd) *worden.* —— 1 Petr. I: 17. *En indien gij tot een Vader aanroept, den genen, die zonder aanneming des persoons* (zonder partijdigheid) *oordeelt* (vonnist) *naar een iegelijks werk, zoo wandelt in vreze den tijd uwer inwoning* (zoo gedraagt u eerbiedig jegens hem, zoo lang gij leeft). —— 4) *veroordeelen.* Matth. VII: 1. *En oordeelt niet, op dat gij niet geoordeeld wordt* (veroordeelt anderen niet ongegrond en voorbarig, op dat gij ook niet veroordeeld wordt). —— Jo. VIII: 26. *Ik heb vele dingen van u te zeggen en te oordeelen* (in u te veroordeelen), *maar die mij gezonden heeft, is waarachtig* (is getrouw, en zal dus zelf zijne eer handhaven). — Rom. II: 1. *Daarom zijt gij niet te veronschuldigen, o mensch! wie gij zijt, die anderen oordeelt* (veroordeelt), *want daarin gij eenen anderen oordeelt* (als gij ee-

Digitized by Google

eenen anderen veroordeelt), *veroordeelt gij u zelven: want gij die anderen oordeelt* (veroordeelt) *doet dezelfde dingen.* —— Rom. II: 27. *En zal de voorhuid, die uit de natuur is* (de heiden), *als zij de wet volbrengt, u niet oordeelen* (veroordeelen), *die door de letter en beſnijdenis* (ſchoon het Woord en de beſnijdenis deelachtig) *een overtreder der wet zijt?* —— Rom. XIV: 3. 4. *Die daar eet,* (die vrijmoedigheid heeft, om zonder onderſcheid alle ſpijzen te eten), *verachte hem niet, die niet eet: en die niet eet* (nog meent onderſcheid te moeten maken), *oordeele hem niet* (veroordeele hem niet) *die eet, want God heeft hem aangenomen* (betoont hem zijne genegenheid). *Wie zijt gij, die eens anderens dienstknecht oordeelt?* (hebt gij vrijheid, om iemand te veroordeelen, die eenen anderen toekomt?) *hij ſtaat of hij valt zijnen eigenen Heer* (hij hangt alleen af van het oordeel van zijnen Heer over hem), *doch hij zal vastgeſteld worden: want God is magtig hem vast te ſtellen* (is hij nog te zwak in ons oog, God zal hem zekerlijk wel bevestigen en verſterken in zijn geloof). —— Rom. XIV: 22. *Hebt gij geloof?* (vrijmoedige overtuiging, dat gij wel handelt), *hebt dat bij u zelven voor God* (houdt dat voor u zelven, zonder er anderen mede te ergeren). *Zalig is hij, die zich zelven niet oordeelt* (want het

Digitized by Google

het is een groot geluk zich zelven niet te veroordeelen) *in het gene, dat hij voor goed houdt.* Zoo ook vers 10 en 13. —— 1 Cor. X: 29. *Want waarom wordt mijne vrijheid* (de vrijheid die ik neme), *geoordeeld van een ander conſcientie?* (veroordeeld vergel. vs. 30. door de naauwgezetheid van eenen anderen? waarom zou ik daar toe aanleiding geven?). —— 1 Cor. XIV: 24. *Maar indien zij allen profeteerden* (op eene verſtandige wijze leerden) *en een ongeloovige of ongeleerde inkwame, die wordt van allen overtuigd, en hij wordt van allen geoordeeld,* (die zou dan van allen iets hooren, dat tot zijne overtuiging en veroordeeling van zich zelven, tot zijne verootmoediging dienen kon). —— Col. II: 16. *Dat u dan niemand oordeele* (veroordeele) *in ſpijze en drank* (daarover, dat gij alle ſpijzen gebruikt), *of in het ſtuk des feestdags, of der nieuwe maan, of der Sabbathen* (of dat gij de Joodſche feestdagen niet langer onderhoudt). —— Jac. IV: 11. *Die van zijnen broeder* (medechristen) *kwalijk ſpreekt, en zijnen broeder oordeelt* (veroordeelt), *die ſpreekt kwalijk van de wet, en oordeelt de wet* (veroordeelt dezelve). —— 5) *ſtraffen.* Jo. VIII: 15. *Doch ik zoeke mijne eer niet: daar is een, die ze zoekt en oordeelt* (derzelver beledigers ſtraft). —— Jo. XII: 47. 48. *En indien iemand mijne woorden gehoord, en niet*

Digitized by Google

niet geloofd zal hebben, ik oordeele hem niet, (ik ſtraffe hem niet). *Want ik ben niet gekomen op dat ik de wereld oordeele* (de menſchen ongelukkig make, ſtraffe), *maar op dat ik de wereld zalig make. Die mij verwerpt, en mijne woorden niet ontvangt, heeft die hem oordeelt* (zal de ſtraf niet ontkomen), *het woord, dat ik geſproken heb, dat zal hem oordeelen ten laatſten dage* (dan zal hij naar mijne leer geſtraft worden). —— Jo. XVIII: 31. *Pilatus dan zeide tot hun, neemt gij hem, en oordeelt* (ſtraft) *hem naar uwe wet.* —— Hand. VII: 7. *En het volk, dat zij dienen zullen, zal ik* (ſtraffen), *ſprak God. En daar na zullen zij uitgaan* (uit den ſtaat der dienſtbaarheid), *en zij zullen mij dienen in deze plaats.* —— Hand. XXIV: 6. *Welken wij ook geroepen hebben, en naar onze wet hebben willen oordeelen* (ſtraffen). —— Rom. II: 12. *Want zoo velen als 'er zonder wet* (in het Heidendom) *gezondigd hebben, zullen ook zonder wet verloren gaan* (geſtraft worden zonder dat de wet in aanmerking genomen wordt), *en zoo velen als er onder de wet* (in het Jodendom) *gezondigd hebben, zullen door de wet geoordeeld* (naar den inhoud der wet geſtraft) *worden.* —— 1 Cor. V: 13. *Maar die buiten zijn, oordeelt God* (God zal de Heidenen wel ſtraffen, als dat vereiſcht wordt). —— 1 Cor. XI: 31. 32. *Want*

Digitized by Google

Want indien wij ons zelven oordeelden (mogten vonnisſen), *zoo zouden wij niet geoordeeld* (niet getuchtigd) *worden. Maar als wij geoordeeld* (getuchtigd) *worden, zoo worden wij van den Heere getuchtigd, op dat wij met de wereld niet zouden veroordeeld* (met de ongeloovigen in de eeuwigheid niet zouden geſtraft) *worden.* — Hebr. X: 30. *De Heere zal zijn volk oordeelen* (tuchtigen). — Hebr. XIII: 4. *Hoereerders en overſpelers zal God oordeelen* (ſtraffen). — 1 Petr. IV: 6. *Want daar toe is ook den dooden* (die genen, die nu reeds geſtorven zijn), *het Euangelie verkondigd geworden, op dat zij wel zouden geoordeeld worden naar den mensch in het vleesch* (naar menſchen oog zouden ſchijnen geſtraft te worden in het ligchaam, door den dood te ondergaan), *maar leven zouden naar God in den geest.* 6) *boven anderen uitmunten in geluk of gezag.* Matth. XIX: 28. *Oordeelende de twaalf geſlachten Israels* (boven het geheele Jodendom verre verheven zijnde). Zoo ook Luk. XXII: 30. — 1 Cor. VI: 2. 3. *Weet gij niet, dat de heiligen de wereld en de Engelen oordeelen zullen?* (verre boven de geheele wereld, boven de Engelen zelfs verheven zullen zijn).

OPENBAREN beteekent 1) *zigtbaar vertoonen, ontdekken.* Mark. XVI: 12. *En na dezen is hij geopenbaard* (heeft hij zich zigtbaar vertoond

toond) *aan de elve* (de Apostelen), *daar zij aanzaten* (te eeten). —— Luk. II: 35. *Op dat de gedachten uit* (van) *vele harten geopenbaard* (ontdekt) *worden.* —— Luk. XVII: 30. *Even alzoo zal het zijn in den dag, op welken de Zoon des menschen geopenbaard zal worden* (zich zigtbaar zal vertoonen). —— Jo. VII: 4. *Indien gij deze dingen doet* (zulke wonderen doen kunt), *zoo openbaar u zelven aan de wereld* (dan moet gij u ook aan de menschen vertoonen). —— Jo. XIV: 21. 22. *En ik zal hem lief hebben, en ik zal mij zelven aan hem openbaren* (mij aan hem zigtbaar na mijne opstanding vertoonen; of: mijne liefde aan hem steeds ontdekken en doen ondervinden). *Judas, niet de Iscarioth, zeide tot hem: Heere wat is 't,* (wat wil het zeggen), *dat gij u zelven aan ons zult openbaren* (vertoonen), *en niet aan de wereld* (niet weder aan allerlei menschen?) —— Jo. XXI: 1. *Na dezen openbaarde* (vertoonde) *Jezus zich zelven wederom den discipelen.* Zoo ook vers 14. —— Rom. VIII: 18. *Want ik houde het daar voor, dat het lijden dezes tegenwoordigen tijds niets is te waarderen* (van weinig belang is), *tegen de heerlijkheid, die aan ons zal geopenbaard worden* (die eenmaal aan ons zal ontdekt worden). —— 1 Cor. III: 13. *Een iegelijks werk zal openbaar* (ontdekt) worden. —— 2 Cor. IV: 10. 11. *Altijd de*

Digitized by Google

de dooding des Heeren Jezus in het ligchaam omdragende (altijd deelgenooten in het lijden en ſterven van onzen Heer), *op dat ook het leven van Jezus in ons ligchaam zou geopenbaard worden* (op dat ook, wanneer wij eens met Jezus opſtaan, zijn verheerlijkt leven zich ook zigtbaar in ons ligchaam vertoone). *Want wij die leven, worden altijd in den dood overgegeven* (ſtaan ſteeds voor doodsgevaar bloot) *om Jezus wil: op dat ook het leven van Jezus in ons ſterfelijk vleesch zou geopenbaard worden* (op dat ons vleesch dat nu nog ſterfelijk is, eenmaal met Jezus het onverderfelijk leven erlange, en dus als het ware aanſchouwelijk make). —— 2 Cor. V: 10. 11. *Want wij allen moeten geopenbaard worden* (zigtbaar verſchijnen) enz. *Doch ik hope in uwe conſcientien geopenbaard te zijn* (ik vertrouwe, dat gij reeds ontdekt hebt hoe ik denke, en wat mijne bedoeling is). —— Col. III: 4. *Wanneer nu Christus zal geopenbaard zijn* (zigtbaar verſchenen is), *die ons leven* (de oorzaak van ons eeuwig geluk) *is, dan zult ook gij met hem geopenbaard worden in heerlijkheid* (zigtbaar en verheerlijkt met hem te voorſchijn komen). —— 1 Tim. III: 16. *God is geopenbaard* (heeft zich zigtbaar vertoond) *in het vleesch* (in de menſchelijke natuur). —— Hebr. IX: 26. *Nu is hij eenmaal in de voleinding der eeuwen*

Digitized by Google

(in de vervulling des tijds) *geopenbaard* (zigtbaar op aarde geweest). — 1 Petr. I: 5. *Die gij in de kracht Gods bewaard wordt door het geloof tot de zaligheid, die bereid is om geopenbaard te worden* (aanschouwelijk zal gemaakt worden) *in den laatsten tijd.* — 1 Petr. I: 20. *Dewelke wel voorgekend* (tot Zaligmaker bestemd) *is geweest voor de grondlegging der wereld, maar geopenbaard is* (zigtbaar verschenen is op aarde) *in deze laatste tijden om uwen wil.* — 1 Jo. I: 2. *Want het leven* (de oorsprong der zaligheid) *is geopenbaard* (zigtbaar verschenen), *en wij hebben het gezien* enz. —— 1 Jo. II: 28. *En nu kindertjes, blijft in hem* (volhardt in het geloof aan hem): *op dat, wanneer hij zal geopenbaard* (zigtbaar verschenen zal) *zijn, wij vrijmoedigheid hebben* enz. —— 1 Jo. III: 2. *Geliefde! nu zijn wij kinderen Gods* (die Gods bijzondere liefdezorg genieten), *en het is nog niet geopenbaard* (nog niet aanschouwelijk gemaakt) *wat wij* (eenmaal) *zijn zullen* enz. Zoo wordt het Woord ook in dat Hoofdstuk gebruikt van 's Heilands verschijning in het vleesch, vers 5. 8. —— 1 Jo. IV: 9. *Hier in is de liefde Gods jegens ons geopenbaard* (bovenal zigtbaar geworden), *dat God zijnen eeniggeborenen Zoon gezonden heeft in de wereld, op dat wij zouden leven* (gelukkig worden) *door hem.* 2) *bekend maken, leeren.* Matth.

XI:

Digitized by Google

XI: 27. *En dien het de Zoon wil openbaren* (leeren). —— Jo. I: 31. *En ik kende hem niet, maar op dat hij aan Israël zou geopenbaard* (aan het Joodſche Volk zou bekend gemaakt) *worden, daarom ben ik gekomen.* —— Jo. II: 11. *Dit beginſel der teekenen* (dit eerſte wonderwerk) *heeft Jezus gedaan te Kana in Galilea, en heeft zijne heerlijkheid geopenbaard* (daar door zijne grootheid bekend gemaakt). —— Jo. III: 21. *Maar die de waarheid doet, komt tot het licht* (die gaarne doet, dat regt en goed is, maakt gebruik van de leer, die door mij gepredikt wordt), *op dat zijne werken openbaar worden, dat zij in God gedaan zijn* (op dat het bekend worde, dat hij waarlijk met God gewandeld heeft). —— Jo. IX: 3b. *Dit is geſchied* (deze is blind geboren), *op dat de werken Gods in hem zouden geopenbaard worden* (op dat door hem zou bekend worden, wat God doen kan en wil). —— Jo. XVII: 6. *Ik heb uwen naam geopenbaard* (uwe leer, of uwe heerlijkheid bekend gemaakt). —— Hand. XXIII: 22. *De Overſte dan liet den jongeling gaan, hem gebiedende: zeg niemand voort, dat gij mij zulks geopenbaard* (bekend gemaakt) *hebt.* —— Rom. I: 19. *Overmits het gene van God kennelijk is* (uit de natuur nopens God kan opgemaakt worden), *in hun openbaar* (aan hun bekend) *is, want God heeft het hun geopenbaard*

Digitized by Google

(bekend gemaakt). —— Rom. III: 21. *Maar nu is de regtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de Wet* (de Goddelijke ſchuldvergeving is nu buiten Mozes wet bekend geworden). — Rom. XVI: 26. *Maar nu geopenbaard* (bekend gemaakt) *is, en door de profetiſche ſchriften* (door de ſchriften der Christenleeraars) *naar het bevel des eeuwigen Gods, tot gehoorzaamheid des geloofs* (ten einde zij zich daar aan geloovig zouden onderwerpen), *onder alle de Heidenen bekend is gemaakt.* —— 1 Cor. II: 10. *Doch God heeft het ons geopenbaard* (bekend gemaakt) *door zijnen Geest. Want de Geest onderzoekt alle dingen* (leert ons allerlei dingen kennen) *ook de diepten* (de verborgenheden) *Gods.* — 1 Cor. XIV: 30. *Doch indien eenen anderen, die daar zit, iets geopenbaard* (bekend gemaakt) *is, dat de eerſte zwijge.* —— Gal. I: 16. *Zijnen Zoon in mij te openbaren* (aan mij bekend te maken). — Efez. III: 5. worden *bekend gemaakt* en *geopenbaard* met elkander verwiſſeld. —— Phil. III: 15. *Zoo velen dan, als wij volmaakt zijn* (als wij meer verlichte Christenen zijn), *laat ons dit gevoelen: en indien gij iets anderzins gevoelt, ook dat zal God u openbaren* (ook daaromtrent zal God u de waarheid nader bekend maken). — Col. IV: 4. *Op dat ik dezelve mag openbaren* (de leer van J. C. mag bekend maken) *gelijk ik*

moet

Digitized by Google

moet ſpreken. —— Tit. I: 3. *In de hoop des eeuwigen levens, welke God, die niet liegen kan, beloofd heeft voor de tijden der eeuwen* (omtrent welke God in vorige tijden beloften gedaan heeft) *maar nu geopenbaard heeft te zijner tijd* (nu nader heeft bekend gemaakt.) —— 1 Petr. I: 12. *Den welken geopenbaard* (bekend gemaakt) *is.* —— 2 Petr. I: 14. *Alzoo ik weet, dat de aflegging mijns tabernakels* (van mijn vergankelijk ligchaam) *haast zijn zal, gelijk ook onze Heere Jezus Christus mij heeft geopenbaard* (bekend gemaakt).

OPENEN beteekent niet alleen 1) *ontſluiten.* Matth. II: 11. *En hunne ſchatten opengedaan* (ontſloten) *hebbende.* —— Matth. III: 16. *En ziet, de Hemelen werden hem geopend* (voor hem ontſloten). Enz. —— Maar heeft ook 2) verſcheidene andere beteekenisſen, die verſchillen naar het naamwoord, dat er bij gevoegd is. *De ooren openen* beteekent, het gehoor weder krijgen. Marc. VII: 35. *En terſtond werden zijne ooren geopend* (hoorde hij weder). —— *Het verſtand openen* beteekent, iemand iets doen bevatten. Luk. XXIV: 45. *Toen opende hij hun verſtand* (deed hij hen regt denken, alles regt bevatten), *op dat zij de Schriften verſtonden.* —— *Het hart openen* beteekent, belangſtelling inboezemen. Hand. XVI: 14. *Welker hart de Heere heeft geopend* (welke

Digitized by Google

de Heere met belangſtelling vervulde), *dat zij acht name* enz. —— *De deur openen* beteekent, iemand gelegenheid verſchaffen tot het verrigten of verkrijgen van iets. Hand. XIV: 27. *En dat hij den Heidenen de deur des geloofs geopend had* (dat God de Heidenen gelegenheid had gegeven, om tot het geloof te komen). —— 1 Cor. XVI: 9. *Want mij is een groote en krachtige deur geopend* (ik heb hier ruime gelegenheid om nuttig te zijn). —— 2 Cor. II: 12. *Als mij eene deur geopend was in den Heere* (als ik gelegenheid gekregen had om den Heer te prediken). —— Col. IV: 3. *Biddende met eenen ook voor ons, dat God ons de deur des Woords opene* (ons gelegenheid geve om het Woord te kunnen prediken). —— *Den hemel openen* beteekent, de luisterrijke vertooning van Gods majeſteit. Jo. I: 52. *Van nu aan zult gij den hemel zien geopend* (vele bijzondere bewijzen van Gods majeſteit zien). Misſchien ook Hand. VII: 56. *En hij zeide: ziet: ik zie de hemelen geopend, en den Zoon des menſchen ſtaande ter regtehand Gods* (ik ondervinde Gods majeſteit en de heerlijkheid van J. C. tot mijne onderſteuning). —— *De oogen openen* beteekent niet alleen meermalen in de Euangelien: iemand het gezigt wedergeven, maar ook iemand wijzer maken. Hand. XXVI: 18. *Om hunne oogen te openen* (om hun wijzer te maken),

en

en hun te bekeeren van de duisternis tot het licht (hen te brengen van onkunde en bijgeloof tot de kennis der waarheid), *en van de magt des Satans tot God* (van de ondeugd tot den dienst van God). Van daar beteekent *openen* zonder bijvoegsel somtijds: uitleggen. Luk. XXIV: 32. *Als hij ons de schriften opende* (verklaarde). —— Hand. XVII: 3. *Dezelve openende* (uitleggende). —— *Den mond openen* beteekent 1) *het vermogen om te spreken verkrijgen.* Luk. I: 64. *En terstond werd zijn mond geopend* (werd hem het spraakvermogen weder gegeven), en 2) *spreken, onderwijzen.* Matth. XIII: 35. *Ik zal mijnen mond open doen* (onderwijzen) *door gelijkenissen.* —— Hand. VIII: 35. *En Philippus deed zijnen mond open* (begon te spreken). —— 2 Cor. VI: 11. *Onze mond is opengedaan tegen u* (wij moeten wel tot u spreken) *o Corinthiers.*

PROFETEREN beteekent 1) *toekomende dingen voorzeggen.* Matth. XI: 13. *Want alle de Profeten en de Wet hebben tot Joannes toe geprofeteerd* (alleen het toekomstige bekend gemaakt). —— Jo. XI: 51. *En dit zeide hij niet uit zich zelven* (niet zonder goddelijke besturing), *maar zijnde Hoogepriester deszelven jaars profeteerde hij* (bestuurde God het zoo, dat hij daar door als het ware, het toekomend lot van J. C. voor-

Digitized by Google

ſpelde.) —— 1 Petr. I: 10. *Van welke zaligheid ondervraagd en onderzocht hebben de Profeten, die geprofeteerd hebben van de genade, aan u geſchied* (die de genadige beſchikking van God over ulieden voorſpeld hebben). —— 2) *leeren.* Matth. VII: 22. *Hebben wij niet in uwen naam geprofeteerd* (op uw gezag gepredikt?). —— Matth. XXVI: 68. *Profeteer ons* (zeg ons), *Christus!* 1 Cor. XIII: 9. *Want wij kennen ten deele, en wij profeteren ten deele* (onze kennis en ons onderwijs zijn nog gebrekkig). —— 1 Cor. XIV: 1. *Jaagt de liefde na, en ijvert om de geeſtelijke gaven, maar meest dat gij moogt profeteren* (kunnen onderwijzen). —— Zoo ook vers 3, 5, 24, 31, 39. van dat Hoofdſtuk. — 3) *met gevoel over Godsdienſtige zaken ſpreken of zingen.* Luk. I: 67. *En Zacharias zijn Vader werd vervuld met den H. Geest* (met een levendig gevoel door Gods Geest) *en profeteerde* (zong). —— Hand. II: 18. *En zij zullen profeteren* (met gevoel over den Godsdienst ſpreken). —— Hand. XIX: 6. *En zij ſpraken met vreemde talen en profeteerden* (ſpraken met gevoel in verſchillende talen over den Godsdienst). —— Hand. XX: 9. *Deze nu had vier dochters, nog maagden, die profeteerden* (met veel gevoel over den Godsdienst konden ſpreken). —— 1 Cor. XI: 4. 5. *Een iegelijk man, die bidt of profeteert* (over den Godsdienst

Digitized by Google

dienst spreekt of zingt.) *Een iegelijke vrouw, die bidt of profeteert* (of over den Godsdienst spreekt of zingt).

REINIGEN beteekent 1) *iets schoon maken, zuiveren.* Matth. XXIII: 25. *Wee u, gij Schriftgeleerden en Pharisëërs, gij geveinsden, want gij reinigt* (zuivert) *het buitenste des drinkbekers, en des schotels, maar van binnen zijn zij vol roof en onmatigheid* (uitwendig vertoont gij u deugdzaam, maar uw hart is schuldig aan benadeeling uwer naasten en aan wellust). —— Mark. VII: 19. *Want het gaat niet in zijn hart, maar in den buik, en gaat in de heimelijkheid uit, reinigende alle de spijzen* (en men ontdoet zich daar van weder in de geheime plaats, die tot zuivering van alle spijzen dient). —— 2) *zich in toestand of bestaan verbeteren, iets verkeerds afleggen.* Jo. XV: 2. *Alle die vrucht draagt, die reinigt hij* (ontdoet hij van tijd tot tijd van al het overtollige en verkeerde). —— Hand. XV: 9. *En heeft geen onderscheid gemaakt tusschen ons en hun, gereinigd hebbende hunne harten* (hen verbeterd hebbende) *door het geloof* (door de leer des geloofs). —— 2 Cor. VII: 1. *Dewijl wij dan deze beloften hebben, geliefde, laat ons ons reinigen van alle besmettingen des vleesches en des geests* (alle zedelijke en zinnelijke verkeerdheden afleggen). —— Efez. V: 26. *Op dat hijze hei-*

li-

Digitized by Google

ligen zou, hen gereinigd hebbende met het bad des waters door het woord (hen aanvankelijk verbeterd hebbende door doop en prediking). —— 2 Tim. II: 21. *Indien dan iemand zich zelven van dezen reinigt* (die verkeerdheden aflegt). —— Tit. II: 14. *Die zich zelven voor ons gegeven heeft*, (in den dood), *op dat hij ons zou verlossen van alle ongeregtigheid* (tot onze heiligmaking) *en hem zelven een eigen volk zou reinigen* (om aan ons eene verbeterde gemeente te hebben) *ijverig in goede werken.* —— Hebr. X: 22. *Onze harten gereinigd zijnde van de kwade conscientie* (ons zelven verbeterd hebbende, op dat wij geene verwijtingen van het geweten meer mogen hebben). — Jac. IV: 8. *Reinigt de handen, gij zondaars, en zuivert de harten* (verbetert uw gedrag en hart) *gij dubbelhartigen.* — 1 Jo. III: 3. *En een iegelijk, die deze hope op zich heeft, die reinigt* (verbetert) *zich zelven, gelijk hij rein* (zonder zonde) *is.* Zoo wordt het ook meermalen gebruikt van het *genezen* van melaatschen. —— 3) *zich naar de Joodsche Wet tot eene plegtigheid voorbereiden, of afzonderen.* Jo. XI: 55. *En het Pascha der Joden was nabij, en velen —— op dat zij zich zelven reinigden* (voorbereidden). —— Hand. XXI: 24. *Neem dezen tot u, en heilig u met hun* (zonder u met hun af). —— 4) *iets voor ge-*

oor-

Digitized by Google

oorloofd verklaren. Hand. X: 15. *Het geen God gereinigd* (eerbaar verklaard) *heeft, zult gij niet gemeen maken* (niet als tot het gebruik onnut verwerpen). — 5) *verlossen.* Hebr. X: 2. *Anderzins zouden zij opgehouden hebben geofferd te worden, om dat de genen, die den dienst pleegden,* (de offeraars) *geene conscientie* (geene verwijtingen) *meer zouden hebben der zonden, eenmaal gereinigd* (van dezelve verlost) *geweest zijnde.* —— 1 Jo. I: 7. *Maar indien wij in het licht wandelen* (heilig leven), *gelijk hij in het licht* (heilig) *is, zoo hebben wij gemeenschap met elkander, en het bloed* (het zoenoffer) *van Jezus Christus zijnen Zoon reinigt* (verlost) *ons van alle zonden.*

ROEPEN beteekent 1) *een sterk geluid geven.* Matth. IX: 27. *Roepende* (sterk schreeuwende). — Matth. XII: 19. *Hij zal niet twisten noch roepen* (misbaar maken), *noch daar zal niemand zijne stem op de straten hooren* (men zal hem zijnen Godsdienst niet met geweld zien invoeren). —— Matth. XV: 23. *Laat haar van u, want zij roept ons na* (gebied haar weg te gaan, want zij schreeuwt ons na). —— Matth. XX: 30. 31. *Riepen* (schreeuwden). Zoo ook Hoofdst. XXI: 9. Hand. XIX: 28. 32. 34. enz. —— Jac. IV: 4. *Ziet het loon der werklieden, die uwe landen gemaaid hebben, welke van u verkort is,* (dat

Digitized by Google

(dat gij hen onthouden hebt), *roept* (ſchreeuwt om wrake). —— 2) *iemand tot zich laten komen, noodigen.* Matth. II: 7. *Toen heeft Herodes de wijzen heimelijk geroepen* (tot zich laten komen). —— Matth. XX: 16. *Want velen zijn geroepen* (genoodigd, om van het Evangelie gebruik te maken). —— Matth. XXII: 3. *En zond zijnen dienstknechten uit, om de genoodigden ter bruiloft te roepen* (te laten komen). —— Matth. XXV: 14. *Want het is gelijk een mensch, die buiten lands reizende* (willende reizen), *zijne dienstknechten riep* (tot zich liet komen), *en gaf hun zijne goederen* (zijn geld) *over.* — Jo. I: 49. *Eer u Philippus riep* (eer Philippus u zeide, dat gij herwaarts moest komen). — Jo. IX: 18. *Tot dat zij geroepen hadden* (tot zich hadden laten komen), *de Ouders des genen, die ziende geworden was.* —— Hand. IV: 18. *En als zij hem geroepen hadden* (tot zich hadden laten komen). —— Zoo ook V: 40. VI: 2. —— Hand. XXIV: 2. *En als hij geroepen* (binnen genoodigd was). —— Jac. V: 14. *Dat hij tot zich roepe de Ouderlingen* (noodige de Opzieners) *der Gemeente.* 3) *benoemen.* Matth. IV: 21. Mark. I: 20. *En heeft hen geroepen* (hen tot zijne leerlingen benoemd). —— Hand. XIII: 2: *Het werk daar toe ik hen geroepen* (gekozen) *had, om denzelven* (de inwoners van dat Land) *het Euange-*

gelie te verkondigen. — 1 Cor. VII: 17. *Doch gelijk God aan een iegelijk heeft uitgedeeld, gelijk de Heere een iegelijk geroepen heeft, dat hij alzo waudele* (een ieder make een goed gebruik van de gaven, die God hem gaf, naar den kring, waar in God hem geplaatst heeft). —— Gal. I: 15. *Geroepen door zijne genade* (door zijne onverdiende goedheid tot het Apostelambt gekozen). —— Hebr. V: 4. *En niemand neemt zich zelven die eer aan, maar die van God geroepen wordt* (dan die van God daar toe aangesteld wordt) *gelijk als Aäron.* —— 4) *gebieden.* Matth. II: 15. *Uit Egypte heb ik mijnen Zoon geroepen* (geboden te komen). —— Rom. IV: 17. *En roept de dingen, die niet zijn, als of ze waren,* (hij gebiedt over het toekomstige, als of het reeds bestaat). —— Hebr. XI: 8. *Door het geloof is Abraham, geroepen zijnde* (het bevel daar toe ontvangen hebbende) enz. —— 5) *tot den waren Godsdienst en tot eenen gelukkigen staat brengen.* Mark. II: 17. Luk. V: 32. *Ik ben niet gekomen om te roepen regtvaardigen* (om de godvruchtigen nu eerst godsdienstig en gelukkig te maken), *maar zondaars tot bekeering* (om zondaars door hunne verbetering daar toe op te leiden). —— Hand. II: 39. *Want u komt de belofte toe* (ulieden geldt de belofte van den H. Geest) *en uwe kinderen* (afstammelingen), *en allen die daar ver-*

re

Digitized by Google

re zijn (die nog buiten het Euangelie leven) *zoo velen als er de Heere onze God toe roepen* (tot den waren Godsdienst brengen) *zal.* —— Rom. VIII: 30. *En die hij te voren verordineerd* (die hij daar toe beſtemd) *heeft, dezen heeft hij ook geroepen* (tot den waren Godsdienst gebragt). — Rom. IX: 24. *Welken hij ook geroepen* (tot het Christendom gebragt) *heeft, namelijk ons, niet alleen uit de Joden, maar ook uit de Heidenen.* — 1 Cor. I: 9. *God is getrouw, door welken gij geroepen zijt tot de gemeenſchap* (gebragt zijt tot het deelgenot aan de weldaden) *van zijnen Zoon J. C. onzen Heere.* —— 1 Cor. VII: 15. *Maar God heeft ons tot vrede geroepen* (God heeft ons tot eenen Godsdienst gebragt, die ons gebiedt in onderlingen vrede te leven). Zoo ook vers 18. —— Gal. I: 6. *Ik verwondere mij, dat gij zoo haast wijkende van den genen, die u in de genade van Christus geroepen* (van God, die u tot de kennis der genadeleer van Christus gebragt) *heeft, overgebragt wordt tot een ander Euangelie* (zoo gereedelijk eene andere leer omhelst). —— Gal. V: 13. *Want gij zijt tot vrijheid geroepen* (tot eenen godsdienst gebragt, die u ontſlaat van de Joodſche plegtigheden). —— Efez. IV: 1. *Zoo bidde ik u dan, ik de gevangene in den Heere* (om des Heeren wil), *dat gij wandelt waardiglijk de roeping, met welke*

gij

Digitized by Google

gij geroepen (u gedraagt overeenkomſtig de leer, tot welker kennis gij gebragt) *zijt*. Zoo ook vers 4. —— Col. III: 15. *En de vrede Gods* (de Goddelijke vredelievendheid) *heerſche in uwe harten, tot welken gij ook geroepen zijt in één ligchaam* (tot één genootſchap in het Christendom zamengebragt zijt). Zoo ook 1 Thesſ. II: 12. IV: 7. V: 24. 2 Thesſ. II: 14. 1 Tim. VI: 12. 2 Tim. I: 9. Hebr. IX: 15. 1 Petr. I: 15. II: 9. 21. III: 9. V: 10. 2 Petr. I: 3.

STERVEN beteekent 1) *het leven verliezen*. Luk. XX: 36. *Want zij kunnen niet meer ſterven* (het leven niet weder verliezen). —— Jo. IV: 47. *Want hij lag op zijn ſterven* (hij ſcheen elk oogenblik zijn leven te zullen verliezen). —— Jo. XII: 1. *Lazarus — — die geſtorven was geweest* (die eenmaal zijn leven had verloren gehad). —— Rom. VI: 9. 10. *Wetende, dat Chriſtus opgewekt zijnde, uit de dooden, niet meer ſterft* (zijn leven niet weder kan verliezen); *de dood heerscht niet meer over hem* (de dood heeft over hem geene magt meer). *Want dat hij geſtorven is* (heeft hij eenmaal zijn leven verloren), *dat is hij de zonde eenmaal geſtorven*, (dat is voor eens geſchied, om ons van de zonde te verlosſen), *en dat hij leeft, dat leeft hij Gode* (maar nu leeft hij tot eer van God). —— Rom. XIV: 8. *Het zij dat wij ſterven, wij ſterven den Hee-*

Digitized by Google

re (verliezen wij het leven, zulks hangt van den Heere af). —— Judas vs. 12. *Zij zijn als boomen in 't afgaan van den herfst, onvruchtbaar, tweemaal verſtorven* (die van onderen en boven hun leven kwijt zijn) *en ontworteld* (zoo dat hunne wortelen de aarde niet langer vasthouden) — 2) *onnut voor de maatſchappij worden.* 1 Tim. V: 6. *Maar die haren wellust volgt* (wellustig leeft), *die is levende geſtorven* (ſchoon nog in leven, toch tot alles onnut). ——— 3) *iets vaarwel zeggen.* Rom. VI: 2. *Wij die de zonde geſtorven zijn* (eens vaarwel gezegd hebben), *hoe zullen wij nog in dezelve leven?* (ons vermaak daar in kunnen vinden). —— Rom. VI: 8. *Indien wij nu met Christus geſtorven zijn* (de zonde hebben vaarwel gezegd), *zoo gelooven wij, dat wij ook met hem zullen leven* (gelukkig worden). — Gal. II: 19. *Want ik ben door de wet* (des Euangelies) *de Wet* (des O. T.) *geſtorven* (heb die vaarwel gezegd). ——— Coloſ. II: 20. *Indien gij dan met Christus de eerſte beginſelen der wereld zijt afgeſtorven* (door Christus geleerd hebt, den Joodſchen Godsdienst vaarwel te zeggen). — Col. III: 3. *Want gij zijt geſtorven* (gij hebt den ouden godsdienst vaarwel gezegd). —— 4) *in gevaar des levens verkeeren.* 1 Cor. XV: 31. *Ik ſterve alle dagen* (hetzelfde, dat vers 30 heette: *Waarom zijn ook wij alle uren in perijkel?*) —

Digitized by Google

kel?). —— 2 Cor. VI: 9. *Als ſtervende, en ziet wij leven* (ſteeds in doodsgevaar, en toch nog behouden) 5) *ongelukkig worden.* Jo. VI: 50. *Dit is het brood, dat uit den hemel nederdaalt, op dat de mensch daar van eete, en niet ſterve* (niet ongelukkig worde). —— Jo. VIII: 21. *In uwe zonde zult gij ſterven* (door uw ongeloof zult gij ongelukkig worden, (vergel. vers 24). —— Rom. V: 15. *Want indien door de misdaad van éénen velen geſtorven* (ſterfelijk en ongelukkig geworden) *zijn.* —— Rom. VIII: 13. *Want indien gij naar het vleesch leeft, zoo zult gij ſterven* (ongelukkig worden).

STRIJDEN beteekent 1) *in de loop- of worſtelſpelen kampen.* 1 Cor. IX: 25. *En een iegelijk die om prijs ſtrijdt* (in de loopbaan mede kampen wil), *onthoudt zich in alles* (neemt zijn ligchaam zorgvuldig in acht). —— 2 Tim. II: 5. *En indien ook iemand ſtrijdt* (worſtelt), *die wordt niet gekroond* (met de eereprijs), *zoo hij niet wettig heeft geſtreden* (niet voldaan heeft aan de voorſchriften, bij het ſpel opgegeven). — 2) *zich ergens met ernst op toeleggen.* Luk. XIII: 24. *Strijdt om in te gaan door de enge poort* (beijvert u, om langs den weg van zelfsverloochening tot het geluk van Gods Koningrijk te geraken). —— Rom. XV: 30. *ſtrijden in de gebeden* (ijverig bidden). —— Phil. I: 27. *Met één*

Digitized by Google

gemoed gezamentlijk ſtrijdende door het geloof des Euangeliums (eenparig u beijverende in de beoefening van het geloof aan 't Euangelie). —— Phil. IV: 3. *En ik bidde ook u, gij mijn opregte medgezel, zijt deze vrouwen behulpig, die met mij geſtreden hebben in het Euangelie* (die mij ijverig geholpen hebben in de bevordering van de zaak van het Euangelie). —— Coloſ. I: 29. *Waar toe ik ook arbeide, ſtrijdende naar zijne werking* (mij door zijne onderſteuning ijverig benaarſtigende), *die in mij werkt met kracht* (welke onderſteuning zeer ſterk bij mij zigtbaar is). —— Coloſ. IV: 12. *U groet Epafras, die uit de uwen* (een Colosſer) *is, een dienstknecht van Christus* (leeraar van het Euangelie), *alle tijd ſtrijdende voor u in de gebeden* (ijverig voor u biddende), *op dat gij ſtaan moogt* (ſtandvastig moogt blijven in het Christendom) *volmaakt en volkomen in al den wil van God* (als verlichte Christenen in alles den wil van God volbrengende). —— 1 Tim. I: 18. *Dit gebod bevele ik u, mijn zoon Timotheus, dat gij naar de profetien, die van u voorgegaan zijn* (overeenkomſtig de getuigenisſen, die ſommige Leeraars van u hebben afgelegd) *in dezelve den goeden ſtrijd ſtrijdt* (volgens dezelve verder u met ijver op het goede toelegt). Of: dat gij in navolging der Leeraars, die u voorgegaan zijn in de

Digitized by Google

de prediking van het Euangelie, dezelve met ijver behartigt. —— 1 Tim. VI: 12. *Strijd den goeden ſtrijd des geloofs* (benaarſtig u, om aanhoudend het goede geloof te beoefenen). —— 2 Tim. IV: 7 *Ik heb den goeden ſtrijd geſtreden* (ſteeds het [illegible] ijverig behartigd). —— Hebr. XII: 4. *Gij hebt nog tot het bloed toe niet tegengeſtaan, ſtrijdende tegen de zonde* (gij hebt het nog niet erg gehad in het naarſtig hoeden van u zelven voor het ongeloof). 3) *een perſoon of zaak met ijver verdedigen.* Jo. XVIII: 36. *Indien mijn koningrijk van deze wereld ware, zoo zouden mijne dienaars geſtreden hebben* (dan zouden mijne leerlingen gepoogd hebben mij te verdedigen tegen hun, die mij gevangen namen). Hand. XXIII: 9. *En de Schriftgeleerden van de zijde der Phariſeërs ſtonden op en ſtreden* (poogden met ijver hun begrip te verdedigen). —— Judas vers 3. *Dat gij ſtrijdt voor het geloof* (ijverig de leer verdedigt), *dat eenmaal de heiligen overgeleverd is* (die aan de Christenen is bekend gemaakt, en als het ware toebetrouwd). —— Van daar ook 4) *twisten.* Jo. VI: 52. *De Joden dan ſtreden* (twisteden) *onder malkander.* —— 5) *ergens niet mede overeenkomen.* Rom. VII: 23. *Welke ſtrijdt tegen de wet mijns gemoeds* (welke tegen mijn gemoedelijk beſtaan volſtrekt aanloopt).

VERVULLEN beteekent 1) *iets geheel be-*

Digitized by Google

zetten, en daar door eene ledigheid wegnemen. Luk. I: 53. *Hongerigen heeft hij met goederen vervuld* (van het noodige volkomen voorzien). —— Jo. XVI: 6. *Maar om dat ik deze dingen tot u gesproken heb, zoo heeft de droefheid uw hart vervuld* (geheel bezet). —— Hand. II: 2. *En daar geschiedde haastelijk uit den hemel* (daar kwam onverwacht van boven) *een geluid, gelijk als van een geweldigen gedrevenen wind* (gelijk aan het geluis en gebulder van eenen sterken wind), *en vervulde* (bezettede) *het geheele huis* (gebouw) *daar zij zaten.* —— Hand. V: 28. *Gij hebt met deze uwe leer Jerusalem vervuld* (dezelve door de geheele stad bekend gemaakt), *en gij wilt het bloed dezes menschen over ons brengen* (den dood van Jezus aan ons wreken). —— Rom. XV: 19. *Zoo dat ik — — tot Illijricum toe het Euangelie van Christus vervuld* (overal bekend gemaakt) *heb.* —— 1 Cor. XIV: 16. *Die gene die de plaats eens ongeleerden vervult* (die als ongeleerde, als leerling tegenwoordig is). —— 2 Cor. IX: 12. *Want de bediening van dezen dienst vervult niet alleen het gebrek der heiligen* (dient niet alleen tot wegneming van het gebrek der Christenen). 2 Cor. XI: 9. *Want mijn gebrek hebben de broeders vervuld* (zij hebben daar in voorzien). —— 2) *iets volbrengen of voltooijen.* Matth. III: 15. *Aldus betaamt*

ons

ons alle geregtigheid te vervullen (alles te volbrengen, dat God van ons eischt). —— Matth. XXIII: 32. *Gij dan ook vervult de mate uwer Vaderen* (voltooit het wangedrag uwer Vooroude-ren). —— Rom. XIII: 8. *Want die den anderen lief heeft, die heeft de wet vervuld* (den inhoud der wet volbragt). —— Rom. XV: 13. *De God nu der hope* (op wien wij vertrouwen) *vervulle ulieden met alle blijdſchap en vrede in het geloof* (voltooije door het geloof uwe blijdſchap en uw geluk). —— 1 Cor. XVI: 17. *Deze hebben vervuld* (voltooid), *het gene mij aan u ontbrak* (dat gij wegens afwezigheid niet doen kondt). —— Gal. VI: 2. *Draagt malkanders lasten* (verdraagt elkanders gebreken), *en vervult alzoo de wet van Christus* (volbrengt zoo zijne bevelen). —— Phil. II: 30. *Op dat hij het gebrek uwer bediening aan mij vervullen zou*, (op dat hij in het bedienen van mij mogt volbrengen, het geen gij wegens afwezigheid niet kondt verrigten). —— Col. I: 24. *die mij nu verblijde in mijn lijden voor u, en vervulle* (om dat ik daar door, als het ware, voltooije) *in mijn vleesch de overblijfſelen van de verdrukkingen van Christus, voor zijn ligchaam, 't welk is zijne Gemeente.* —— Col. IV: 17. *Dat gij die vervult* (volbrengt). —— 1 Theſſ. II: 16. *Op dat zij alle tijd hunne zonden vervulden zouden* (waar door

Digitized by Google

door zij hunne zonden voltooijen). — 3) *iets bevestigen.* Matth. V: 17. *Ik ben niet gekomen om die te ontbinden* (om dezelve krachteloos te maken) *maar te vervullen* (om die te bevestigen). — Hand. XIII: 32. *En wij verkondigen u de belofte, die tot de Vaderen geſchied is, dat namelijk God dezelve vervuld* (bevestigd) *heeft aan ons, hunne kinderen* (nakomelingen), *als hij Jezus verwekt* (opgewekt) *heeft.* — Col. I: 25. *Om te vervullen het woord Gods* (om te bevestigen, het gene door God geopenbaard is).

VERVULD ZIJN of WORDEN beteekent 1) *vol worden.* Matth. XXII: 10. *De bruiloft werd vervuld met* (de bruiloftszaal werd vol van) *aanzittende gasten.* — Matth. XXVII: 48. *En die met edik gevuld* (vol van edik gemaakt) *hebbende, ſtakze op eenen rietſtok* (op het einde van een langen ſtok van Oostersch riet). — 2) *ruim bedeeld zijn.* Luk. I: 15. *Hij zal met den H. Geest vervuld worden* (overvloedig bedeeld worden met de gaven van den H. Geest). — Luk. IV: 28. *En zij werden alle in de Sijnagoge met toorn vervuld* (zeer toornig). — Hand. II: 4. *En zij werden alle vervuld met den H. Geest* (ruim bedeeld met den ijverigmakenden invloed van Gods Geest). — Hand. III: 10. *En zij werden vervuld met verbaasdheid en ontzetting* (werden zeer verbaasd en ontſteld). — Hand. XIII: 9, 52. en elders, ver-

Digitized by Google

vervuld met den H. Geest (met eenen heiligen ijver, door Gods Geest ontſtoken, rijkelijk voorzien). Rom. XV: 14. *Doch, mijne broeders, ook ik zelf ben verzekerd van u, dat gij zelve vol zijt van goedheid, vervuld met alle kennis* (wel voorzien van allerlei kundigheden). —— 2 Cor. VII: 4. *Ik ben vervuld met vertroosting* (heb overvloedige vertroosting). —— 3) *daargeſteld worden, of voltooid worden.* Mark. I: 15. *De tijd is vervuld* (is nu daar). —— Luk. I: 23. *En het geſchiedde, als de dagen zijner bediening vervuld* (voltooid) *waren.* Luk. II: 6. *En het geſchiedde, als zij daar waren, dat de dagen vervuld werden* (terwijl zij zich daar moesten ophouden, dat de tijd daar was) *dat zij baren zou.* Zoo ook vers 21, 22. —— Luk. IX: 51. *En het geſchiedde als de dagen zijner opneming vervuld werden* (als nu de tijd bijna daar was, dat hij van onder de menſchen moest weggenomen worden). —— Jo. III: 29. *Zoo is dan deze mijne blijdſchap vervuld* (voltooid) *geworden.* Zoo ook Jo. XV: 11. XVII: 13. —— Hand. II: 1. *En als de dag des Pinkſterfeestes vervuld werd* (daar was). —— Hand. VII: 23. *Als hem nu de tijd van veertig jaren vervuld was* (als nu veertig jaren van zijn leven voltoold waren). —— 2 Cor. X: 6. *Wanneer uwe gehoorzaamheid zal vervuld zijn* (zoodra maar uwe gehoorzaamheid

Digitized by Google

tot eene zekere mate zal voltooid zijn). —— 1 Jo. I: 4. *En deze dingen ſchrijve ik u, op dat uwe blijdſchap vervuld zij* (op dat uwe vreugde voltooid worde). Zoo is het vertaald 2 Jo. 12. —— 4) *verrigt worden.* Luk. XXII: 16. *Want ik zegge u, dat ik niet meer daar van eeten zal, tot dat het vervuld zal zijn* (tot dat ik alles zal verrigt en geleden hebben), *in het Koningrijk Gods* (in den ſtaat mijner verhooging). —— Rom. I: 29. *Vervuld zijnde met alle ongeregtigheid* (allerlei ondeugd bedrijvende). —— Rom. VIII: 4. *Op dat het regt der wet vervuld zou worden in ons* (op dat wij zouden verrigten, het geen de wet eischt). —— Gal. V: 14. *Want de geheele wet wordt in één woord vervuld* (door het behartigen van éene uitſpraak betracht). —— 4) *bewaarheid worden.* Matth. I: 22. *Op dat vervuld* (bewaarheid) *zou worden.* Ziet ook vers 17, 23. en vele andere plaatſen; waar bij men naſla, het gene wij gezegd hebben §. 60.

VERZEGELEN beteekent 1) *iets met een zegel bevestigen of ſluiten.* Matth. XXVII: 66. — 2) *iets verzekeren.* Jo. III: 33. *Die zijn getuigenis aangenomen* (zijne leer geërkend) *heeft, die heeft verzegeld, dat God waarachtig is* (dient tot verzekering en bevestiging van Gods getrouwheid). — Jo. VI: 27. *Want dezen heeft God de Vader verzegeld* (de Vader heeft duidelijke ver-

zo-

Digitized by Google

zekeringen van zijne waardigheid gegeven). — 2 Cor. I: 22. *Die ons ook heeft verzegeld* (van zijne liefde verzekerd). — Efez. I: 13. *In welken gij ook, na dat gij gelooft hebt, zijt verzegeld geworden* (door wien gij ook eene vaste verzekering van uw aanstaand geluk hebt ontvangen) *met den H. Geest der belofte.* — Efez. IV: 30. *Bedroeft den H. Geest Gods* (door wangedrag) *niet, door welken gij verzegeld zijt tot den dag der verlosſing* (door wien gij een onderpand hebt van uwe aanstaande verlosſing). — 3) *veilig ter hand ſtellen.* Rom. XV: 21. *Als ik dan dit volbragt, en hun deze vrucht verzegeld* (deze gaven veilig ter hand gesteld) *zal hebben.*

VOLMAAKT ZIJN beteekent 1) *onbepaald werkzaam zijn zoo als het behoort.* Matth. V: 48. *Weest dan gijlieden volmaakt* (beoefent dan de menschenliefde onbepaald, zoo als de wet van u eischt), *gelijk uw Vader die in de hemelen is, volmaakt is* (ook onbepaald zijne liefde aan allen laat blijken). — Matth. XIX: 21. *Jezus zeide tot hem: zoo gij wilt volmaakt zijn* (onbepaald alles doen, wat u betaamt), *verkoop wat gij hebt* enz. — Col. I: 28. *Op dat wij zouden een iegelijk mensch volmaakt ſtellen* (een ieder zouden opleiden, om in alle opzigten behoorlijk werkzaam te zijn), *in Christus Jezus* (in de betrachting van het Christendom). — Col. II: 10. *En*

gij

Digitized by Google

gij zijt in hem volmaakt (door Hem zijt gij opgeleid, om behoorlijk te denken en te leven). — 2 Tim. III: 17. *Op dat de mensch Gods volmaakt zij* (op dat de Leeraar van den Godsdienst in ſtaat zij, om in alles behoorlijk te handelen). Zoo wordt het ook verklaard door de volgende woorden: *tot alle goede werk volmaaktelijk toegerust.* — 2) *aan het einde van het een of ander komen.* Phil. III: 12. *Niet dat ik het alrede gekregen heb, of alrede volmaakt ben* (niet als of ik de eerekroon reeds heb verkregen, en reeds aan het einde van de loopbaan ben gekomen), *maar ik jage daar na, of ik het ook grijpen mogt* (ik ſtreve nog voorwaarts, in hope van het einde zegepralend te zullen bereiken.) — Phil. III: 15. *Zoo velen dan als wij volmaakt zijn* (als wij gekomen zijn tot het einde van het Godsdienſtig onderwijs, en den Godsdienst behoorlijk kennen), *laat ons dit gevoelen.* — Hebr. XI: 40. *Op dat zij zonder ons niet zouden volmaakt worden* (niet aan het einde van hun ſtreven zouden komen). — 3) *zich duidelijk vertoonen.* Jo. XVII: 23. *Ik in hun, en gij in mij, op dat zij volmaakt zijn in een* (op dat de volkomenſte onderlinge overeenſtemming in één ligchaam zich bij hun vertoone). — 1 Jo. II: 5. *Maar zoo wie zijn woord bewaart, in dien is waarlijk de liefde Gods volmaakt geworden* (in dien vertoont zich Gods liefde

Digitized by Google

de duidelijk): *hier aan kennen wij, dat wij in hem zijn* (hieraan weten wij, dat wij waarlijk zijne gemeenschap genieten). — 1 Jo. IV: 12. *Indien wij malkander lief hebben, zoo blijft God in ons, en zijne liefde is in ons volmaakt* (dan genieten wij Gods liefde, en die vertoont zich dan zigtbaar bij ons). —— 1 Jo. IV: 18. *Die vreest, is niet volmaakt in de liefde* (die ongunstige gedachten van God koestert, vertoont zijne liefde tot God niet).

WANDELEN beteekent 1) *gaan.* Matth. XIV: 25. *Maar ter vierde wake des nachts* (in het vierde gedeelte van den nacht naar Joodsche verdeeling), *kwam Jezus af tot hun, wandelende* (gaande) *op zee.* —— Luk. XI: 44. *De menschen die daar over wandelen* (gaan), *weten het niet* (dat dezelve hol zijn). —— Luk. XX: 46. *Wacht u van de Schriftgeleerden, die daar willen wandelen in lange kleederen* (die gaarne met fraaije kleederen gaan). —— Hand. XIV: 8. *Die nooit had gewandeld* (gegaan) enz. —— 2) *ergens verkeeren.* Jo. VI: 66. *Van toen af gingen velen zijner discipelen te rug, en wandelden* (verkeerden) *niet meer met hem.* —— Jo. VII: 1. *En na dezen wandelde* (verkeerde) *Jezus in Galilea, want hij wilde in Judea niet wandelen* (zich niet ophouden). —— Jo. VIII: 12. *Die mij volgt, zal in de duisternis niet wandelen* (nie:

Digitized by Google

(niet verkeeren). —— 2 Cor. V: 7. *Want wij wandelen door geloof* (wij verkeeren hier in eenen ſtaat van gelooven), *en niet door aanſchouwen* (maar genieten de vervulling onzer verwachtingen nog niet). —— 2 Cor. X: 3. *Want wandelende in het vleesch* (nog verkeerende op aarde met een zondig vleesch omgeven), *voeren wij den krijg niet naar het vleesch* (beijveren wij ons toch niet, om vleeſchelijke dingen te verkrijgen). — 3) *zich gedragen.* Mark. VII: 5. *Waarom wandelen* (gedragen zich) *uwe discipelen niet naar de inzettingen der Ouden?* —— Luk. I: 6. *En zij waren beide regtvaardig voor God* (opregt Godvruchtige menſchen), *wandelende in* (zich gedragende naar) *alle geboden en regten des Heeren, onberispelijk.* —— Hand. XIV: 16. *Welke in de voorledene tijden alle de Heidenen heeft laten wandelen in hunne wegen* (heeft laten henen leven naar hunne eigene verkiezing). —— Hand. XXIII: 1. *Mannen broeders! ik heb met alle goede conſcientie voor God gewandeld* (mij volgens mijn geweten tot eer van God gedragen) *tot op dezen dag.* —— Rom. IV: 12. *Die ook wandelen in de voetſtappen des geloofs onzes Vaders Abrahams* (die zich ook zoo geloovig gedragen als Abraham), *'t welk in de voorhuid was* (toen hij nog onbeſneden was). — Rom. XIII: 13. *Laat ons, als in den dag* (als dezulken, die ver-

Digitized by Google

verlicht zijn), *eerlijk wandelen* (ons eerbaar gedragen). —— Rom. XIV: 15. *Maar indien uw broeder om der ſpijze wille bedroefd wordt* (als gij uwen medechristen ergert door het eeten van ſpijzen, die hij niet geoorloofd acht), *zoo wandelt gij niet meer naar liefde* (dan gedraagt gij u niet jegens hem volgens de christelijke liefde). — 2 Cor. IV: 2. *Maar wij hebben verworpen de bedekſelen der ſchande* (wij verachten alle ſchandelijke kunstgrepen), *niet wandelende in arglistigheid* (ons niet gedragende op eene arglistige wijze). —— 2 Cor. X: 2. *Sommigen, die ons achten, als of wij naar het vleesch wandelden* (als of wij door ons gedrag toonden, wereldſche bedoelingen te hebben). —— Gal. V: 16. *En ik zegge, wandelt door den Geest* (gedraagt u naar den wil van den Geest, die aan u gegeven is). —— Gal: VI: 16. *En zoo velen, als er naar dezen regel wandelen zullen* (zich naar deze leer zullen gedragen). —— Efez. II: 10. *Want wij zijn zijn maakſel* (wij hebben ons geheel christelijk beſtaan aan Hem te danken), *geſchapen in Christus Jezus* (hij heeft ons door J. C. gevormd), *tot goede werken, welke God voorbereid* (beſtemd) *heeft, op dat wij in dezelve zouden wandelen* (die zouden betrachten). —— Phil. I: 27. *Alleen wandelt waardiglijk* (gedraagt u overeenkomſtig) *het Euangelie van Christus.* —— Col. IV:

Digitized by Google

IV: 5. *Wandelt met wijsheid, bij de genen die buiten zijn* (gedraagt u verſtandig omtrent de Heidenen), *den bekwamen tijd uitkoopende* (de omſtandigheden, als gij tot hun ſpreekt, in acht nemende). —— 1 Theſſ. IV: 1. *Voorts dan, broeders, wij bidden en vermanen u in den Heere Jezus* (in zijnen naam), *gelijk gij van ons ontvangen hebt*, (zoo als wij u reeds geleerd hebben), *hoe gij moet wandelen en Gode behagen* (u Gode behagelijk moet gedragen), *dat gij daar in meer overvloedig wordt*, (meer en meer toenemen wilt). —— 1 Petr. IV: 3. *Gewandeld hebben in ontuchtigheden, begeerlijkheden* enz. (ons ontuchtig, wellustig enz. gedragen hebben). — 5) ſomtijds wordt het in eene zeer gunſtige beteekenis gebruikt, voor: *zich wel gedragen.* Jo. XII: 35. *Wandelt, terwijl gij het licht hebt* (gedraagt u nu wel, terwijl gij de gelegenheid hebt om onderwijs te erlangen). — 1 Cor. VII: 17. *Doch gelijk God aan een iegelijk heeft uitgedeeld, gelijk de Heere een iegelijk geroepen heeft, dat hij alzoo wandele* (een goed gebruik van die gaven, en van dien kring, waar in hij geplaatst is, make).

WETEN beteekent 1) *met iets bekend zijn, of iets verſtaan.* Matth. VI: 8. *Uw Vader weet* (het is hem bekend), *wat gij van nooden hebt.* — Matth. XIII: 11. *Om dat het u gegeven is, de ver-*

Digitized by Google

verborgenheden des Koningrijks der hemelen te weten (op dat gij in ſtaat zijt de waarheden van den Godsdienst te verſtaan). —— Jo. III: 10. *Zijt gij een Leeraar Israels, en weet* (verſtaat) *gij deze dingen niet?* —— Jo. XVIII: 14. *Jezus dan wetende* (bekend zijnde met) *alles, wat over hem komen zou.* —— Hand. XVIII: 25. *Wetende alleen den doop van Joannes* (zijnde alleen bekend met de bediening van Joannes). —— Rom. VIII: 28. *En wij weten* (het is ons bekend) *dat de genen, die God lief hebben, alle dingen medewerken ten goede.* — 2 Cor. V: 6. *Wij hebben dan altijd goeden moed, en weten* (alſchoon ons bekend is), *dat wij inwonende in het ligchaam* (zoo lang wij op aarde leven), *uitwonen van den Heere* (Gods meer onmiddelijke gemeenſchap miſſen). —— 2 Cor. XI: 11. *God weet het*, (het is God bekend, dat dat zoo niet is). —— 2 Cor. XII: 2. 3. *Of het geſchied zij in het ligchaam* (op eene eigenlijke wijze), *wete ik niet* (is mij niet bekend), *of buiten het ligchaam* (of alleen in eene zinsverrukking), *wete ik niet* (kan ik niet zeggen). —— Judas vs. 10. *Maar dezen, 't gene zij niet weten* (waar van zij geene kennis hebben), *dat lasteren zij* (daar mede ſpotten zij), *en 't gene zij natuurlijk, als de onredelijke dieren, weten* (dat hen door hunne natuurlijke driften van zelfs bekend is), *in hetzelve verderven*

Digitized by Google

zij zich (dat beſteden zij tot hun eigen nadeel). — 2) *iets bedenken.* Matth. XXIV: 50. *Ter ure, die hij niet weet* (wanneer hij er niet op bedacht is). — Mark. XIII: 29. *Zoo weet* (bedenkt) *dan, dat het nabij voor de deur is.* — Jo. XV: 18. *Indien u de wereld haat* (als de godlooze menſchen u hunnen haat betoonen), *zoo weet* (bedenkt dan tot uwen troost) *dat zij mij eer dan u gehaat heeft.* — Hand. XXIII: 5. *En Paulus zeide: ik wist niet* (ik dacht er niet aan), *broeders, dat het de Hoogepriester was.* — Efez. VI: 8. *Wetende* (bedenkende) *dat zoo wat goed* enz. — 1 Petr. I: 18. *Wetende* (bedenkende) *dat gij niet door vergankelijke dingen zilver of goud* (waar mede ſlaven vrijgekocht worden), *verlost zijt uit uwe ijdele wandeling* (van uwe onnutte dwaze levenswijze). — 1 Petr. III: 9. *Wetende dat gij daar toe geroepen zijt* (bedenkende, dat het Christendom, waar toe gij overgebragt zijt, u daar toe verpligt). 4) *zich iets herinneren.* 1 Cor. I: 16. *Voorts wete ik niet* (kan ik mij niet herinneren), *of ik iemand anders gedoopt heb.* — 2 Tim. III: 14. *Wetende* (u gedurig herinnerende) *van wien gij het geleerd hebt.* — 5) *lust of vermogen tot iets hebben.* Matth. VII: 11. *Indien dan gij die boos* (zondig) *zijt, weet* (lust hebt om) *uwe kinderen goede gaven te geven.* — Matth. XVI: 3. *Gij geveinsden! het aan-*

aanſchijn des hemels weet gij wel te onderſcheiden (kunt of wilt gij wel beoordeelen). —— Jo. VII: 49. *Deze ſchare, die de wet niet weet* (niet kan verſtaan). —— Phil. IV: 12. *En ik weet* (ik vermag, vergel. vs. 13) *vernederd te worden, ik weet* (vermag) *ook overvloed te hebben.* —— 2 Petr. II: 9. *Zoo weet* (kan) *de Heere de godzaligen uit de verzoeking te verloſſen.* —

WONEN beteekent 1) *ergens een vast verblijf hebben.* Matth. IV: 13. *En Nazareth verlaten hebbende* (vergel. II: 23.) *is komen wonen* (heeft hij zijne vaste woonplaats genomen) *te Kapernaum.* —— Hand. XXVIII: 16. *En toen wij te Rome gekomen waren, gaf de Hoofdman de gevangenen over aan den Overſten des Legers: maar Paulus werd toegelaten op zich zelven te wonen* (een vast verblijf te hebben) *met den krijgsknecht, die hem bewaarde.* —— 2 Petr. III: 13. *Maar wij verwachten naar zijne belofte nieuwe hemelen en eene nieuwe aarde* (eene geheel nieuwe inrigting der dingen), *in welke geregtigheid woont* (in welke de deugd een vast verblijf onder de menſchen zal hebben). —— 2) *zich ergens voor eenen tijd ophouden.* Jo. I: 14. *En het Woord is vleesch* (mensch) *geworden, en heeft onder ons gewoond* (zich eenigen tijd opgehouden). —— Jo. I: 39. *Meester! waar woont gij?* (waar houdt gij u thans op?) Zoo ook vers

Digitized by Google

40. —— Hand. II: 5. *En daar waren Joden, te Jeruzalem wonende* (zich daar bij gelegenheid van het Feest ophoudende), *godvruchtige* (godsdienstige) *mannen, van allen volke der gener, die onder den hemel zijn* (uit allerlei landen zaamgekomen). —— Hebr. XI: 9. *En heeft in tabernakelen gewoond* (hield zich dan hier dan daar in tenten op). — 3) *op iemand werken, iemand besturen*, of *met iemand omgaan*. Luk. XI: 26. *En ingegaan zijnde, wonen zij aldaar* (werken zij op zulk eenen mensch). —— Rom. VII: 17, 18. *Ik dan, doe dat zelf nu niet meer, maar de zonde, die in mij woont* (op mij werkt), *Want ik weet dat in mij, dat is in mijn vleesch* (in mijn zinnelijk bestaan) *geen goed woont* (geene neiging tot zedelijk goed werkzaam is). —— Rom. VIII: 9. *Doch gijlieden zijt niet in het vleesch, maar in den geest* (niet meer verzinnelijkt maar geestelijk), *zoo anders de Geest Gods in u woont* (op u werkt). Zoo ook vers 11 en 1 Cor. III: 16. — *Bij iemand wonen* is: met iemand verkeeren. 1 Cor. VII: 12. 13. —— 2 Cor. VI: 16. *Ik zal in hun wonen* (op hun werken, hen besturen), *en ik zal onder hun wandelen* (met hun op eene bijzondere wijze verkeeren). — 2 Cor. XII: 9. *Zoo zal ik dan veel liever roemen in mijne zwakheden* (wederwaardigheden), *op dat de kracht van Christus in mij wone* (mij be-

Digitized by Google

beſture en onderſteune). —— Efez. III: 17. *Op dat Christus door het geloof in uwe harten wone* (uwe harten beſture). —— Col. I: 19. *Want het is des Vaders welbehagen geweest, dat in hem alle de volheid wonen zou* (dat Hij alles zou beſturen). —— Col. III: 16. *Het woord van Christus wone rijkelijk in u in alle wijsheid* (hebbe eenen overvloedigen invloed op u, op dat gij in alles als wijzen moogt handelen). —— Jac. IV: 5. *Of meent gij, dat de Schrift te vergeefs zegt: de Geest, die in ons woont, heeft die lust tot nijdigheid?* (de Geest, die ons beſtuurt, heeft geen lust aan haat en nijd). —— De ſpreekwijs 1 Tim. VI: 16. *dat God een ontoegankelijk licht bewoont*, beteekent, dat God onbegrijpelijk volmaakt is.

ZIEN beteekent 1) *met het gezigt iets aanſchouwen.* Matth. XIII: 16. *Doch uwe oogen zijn zalig* (gij hebt een heerlijk voorregt) *om dat zij zien, en uwe ooren om dat zij hooren* (dat gij mij aanſchouwt en hoort prediken). —— Matth. XXIV: 30. *En zullen den Zoon des menſchen zien, komende op de wolken des hemels* (den Meſsias als Regter aanſchouwen). —— Luk. I: 22. *En zij bekenden*, (merkten op), *dat hij een gezigt in den tempel gezien* (een verſchijnſel aanſchouwd) *had.* —— Jo. XIV: 9. *Die mij gezien heeft* (met zijne oogen), *die heeft*

Digitized by Google

den Vader gezien (die heeft ook een zinnelijk afbeeldſel van den Onzigtbaren Vader aanſchouwd). — Hand. II: 3. *En van hun werden gezien* (aanſchouwd) *verdeelde tongen als van vuur* (onderſcheidene verſchijnſelen, even als of het vuurvlammetjes waren). —— Hand. VII: 26. *En den volgenden dag werd hij van hun gezien, daar zij vogten* (zagen twee vegtende Joden hem tot zich komen). —— Col. II: 1. *Zoo velen als mijn aangezigt in het vleesch niet hebben gezien* (zoo velen als mij met hunne oogen nog nooit aanſchouwd hebben). —— 1 Jo. III: 2. *Want wij zullen hem zien, gelijk hij is* (hem met onze oogen aanſchouwen). 2) *bedenken, bezorgen, behartigen.* Matth. XVI: 6. *Ziet toe en wacht u* (zorgt, dat gij u wacht). —— Mark. IV: 24. *Ziet wat gij hoort* (bedenkt hoe gij hoort). —— Luk. XII: 15. *Ziet toe en wacht u van de gierigheid* (zorgt dat gij niet tot gierigheid vervalt): *want het is niet in den overvloed gelegen, dat iemand leeft uit* (gelukkig is met) *zijne goederen.* —— Hand. II: 25. *Ik zag den Heere alle tijd voor mij* (ik dacht altijd aan God). —— Hand. IV: 29. *En nu dan, Heere! zie op hunne dreigingen* (bedenk toch, hoe zij dreigen). — 1 Cor. I: 26. *Want gij ziet uwe roeping* (bedenkt maar eens, welken met u tot het Christendom overgebragt zijn). —— Phil. II: 4. *Een iege-*

Digitized by Google

gelijk zie niet op het zijne (behartige niet alleen zijne eigene belangen), *maar een iegelijk zie ook op* (behartige ook) *het gene dat der anderen is.* —— Hebr. VIII: 5. *Want zie* (bezorg). —— Hebr. XII: 2. *Ziende op den Overſten Leidsman en Voleinder des Geloofs Jezus* (ter harte nemende het voorbeeld van Jezus Christus, die ons geleerd heeft te gelooven en daar in te volharden). —— 3) *weten, verſtaan.* Mark. VIII: 18. *Oogen hebbende, ziet gij niet* (ſchoon het vermogen om te denken bezittende, verſtaat gij echter niet), *en ooren hebbende, hoort gij niet* (en ſchoon gij opmerken kunt, doet gij het toch niet). —— Jo. III: 11. *Wij ſpreken dat wij weten*, wordt daarop met andere woorden uitgedrukt: *en getuigen, dat wij gezien hebben.* —— Jo. VI: 46. *Niet dat iemand den Vader gezien heeft, dan die van God is* (die godvruchtig is, heeft alleen de regte kennis van God), *deze heeft den Vader gezien* (geleerd juiste denkbeelden van God te vormen). —— Jo. IX: 39. *Ik ben tot een oordeel in de wereld gekomen* (mijne komst zal voor velen zeer beſlisſende gevolgen hebben), *op dat de genen, die niet zien* (die nog onkundig zijn), *zien mogen* (verſtandig mogen worden), *en die zien* (die thans nog de meeste kennis hebben) *blind worden* (onder de onkundigen gerekend worden). —— Rom. XV: 21. worden *zien* en *verſtaan*

ſtaan met elkander verwisſeld. —— Col. II: 5. *Mij verblijdende, ziende uwe ordening en de vastigheid uwes geloofs in Christus* (mij daar over verblijdende, dat ik wete, dat er eene goede orde onder u heerscht, en dat gij zoo getrouw in het Christendom volhardt). —— Col. II: 18. *Dat dan niemand u overheerſche naar zijnen wil* (u van de waarheid af brenge) *in nederigheid en dienst der Engelen* (door een nederig, engelachtig, godsdienſtig voorkomen), *intredende in het gene hij niet gezien heeft* (zich indringende in het gene hij niet weet) enz. —— Hebr. II: 9. *Maar wij zien Jezus met heerlijkheid en eer gekroond* (wij weten, dat Jezus verheerlijkt is). —— Jac. II: 24. *Ziet* (verſtaat) *gij dan nu, dat een mensch uit de werken geregtvaardigd* (door de beoefening van den Godsdienst gelukkig) *wordt, en niet alleen uit het geloof* (door de belijdenis)? —— 1 Jo. III: 6. Wordt *zien* en *kennen* met elkander verwisſeld. —— 4) *ondervinden, genieten.* Matth. V: 8. *Zalig zijn de reinen van hart* (de opregten), *want zij zullen God zien* (Gods gunst ondervinden). —— Matth. XIV: 30. *Maar ziende* (ondervindende) *den ſterken wind, werd hij bevreesd.* —— Matth. XXVI: 64. *Van nu aan zult gij zien den Zoon des menſchen zittende ter regtehand der kracht Gods* (ondervinden dat de Meſsias verheerlijkt is bij den almagtigen Vader). —

Luk.

Digitized by Google

Luk. II: 26. *Den dood zien* (ondervinden). —— Luk. III: 6. *En alle vleesch zal de zaligheid Gods zien* (allerlei menſchen zullen het heil genieten, dat God nu ſchenkt). —— Luk. XVII: 22. *En hij zeide tot de discipelen: daar zullen dagen komen, wanneer gij zult begeeren eenen der dagen van den Zoon des menſchen te zien* (wenſchen een weinig van dien tijd weder te mogen genieten, die gij in de verkeering met mij hebt doorgebragt), *en gij zult dien niet zien* (maar dat genot zal u niet te beurt vallen). —— Jo. III: 36. *Het leven niet zien* (de zaligheid niet genieten). —— Jo. VIII: 56. *Abraham uw Vader heeft met verheuging* (met een blij vooruitzigt) *verlangd, op dat hij mijnen dag zien zou* (om de voorregten van mijne komst op aarde te mogen genieten), *en hij heeft hem gezien en is verblijd geweest* (hij heeft in het genot derzelver tot zijne blijdſchap gedeeld). —— Rom. VII: 23 *Maar ik zie* (ondervinde) *eene andere wet in mijne leden.* —— 2 Cor. VII: 8. *Ik zie* (ondervinde) *dat dezelve Zendbrief, hoewel voor eenen kleinen tijd, u bedroefd heeft.* —— Hebr. XII: 14. *Jaagt den vrede na met allen, en de heiligmaking*, (legt u ijverig toe op vrede met alle menſchen en op een heilig beſtaan, vergel. Matth. V: 8). *zonder welke niemand den Heere zien* (Gods gunst genieten) *zal.* —— 1 Petr. III: 10.

Digitized by Google

Want wie het leven wil lief hebben, en goede dagen zien (die toonen wil belang te ſtellen in een gelukkig leven, in het genot van goede dagen). —— 5) *met iemand ſpreken of verkeeren.* Luk. VIII: 20. *Begeerende u te zien* (met u te ſpreken). —— Jo. XII: 21. *Heere! wij wilden Jezus wel zien* (ſpreken). —— Hand. XVI: 40. *En de broeders gezien* (met de medechristenen geſproken) *hebbende.* —— Rom. I: 11. *Want ik verlange om u te zien* (met u om te gaan). —— Rom. XV: 24. *Ik hope in het doorreizen u te zien* (met u te ſpreken). —— 1 Cor. XVI: 7. *Want ik wil u nu niet zien* (ſpreken) *in het voorbijgaan.* —— 1 Theſſ. III: 6. *Zeer begeerig zijnde om ons te zien* (te ſpreken) *gelijk wij ook om ulieden.* Zoo ook 2 Tim. I: 4.

ZOEKEN beteekent 1) *iets naſporen, opzoeken.* Luk. XV: 8. *En zoekt naarſtig* (ſpoort naarſtig alles na), *tot dat zij dien vindt.* —— Luk. XIX: 10. *Want de Zoon des menſchen is gekomen* (de Meſſias is op aarde gekomen), *om te zoeken* (op te zoeken), *en zalig te maken* (te verloſſen), *dat verloren was* (die ongelukkig geworden waren). —— Hand. XII: 19. *En als Herodes hem gezocht* (nageſpoord) *had, en niet vond, en de wachters geregtelijk ondervraagd had, gebood hij, dat zij weggeleid* (ter dood ge-

Digitized by Google

gebragt) *zouden worden.* —— 1 Cor. I: 22. *Overmits de Joden een teeken begeeren*, (op wonderen letten), *en de Grieken wijsheid zoeken* (wijsbegeerte naſporen, of welſprekendheid begeeren). —— 2) *zich beijveren.* Matth. VI: 32. 33. *Want alle deze dingen zoeken de Heidenen* (op dit alles beijveren zich de Heidenen). *Want* (maar) *uwe hemelſche Vader weet* (is het wel bekend), *dat gij alle dzee dingen behoeft. Maar* (daarom) *zoekt eerst* (legt gij u boven al toe) *het koningrijk Gods en zijne geregtigheid* (om onderdanen van Gods rijk te worden, en dat deugdzaam beſtaan te hebben, dat daar in gevorderd wordt), *en alle deze dingen zullen u toegeworpen worden* (dan zal God er ook wel voor zorgen, dat uwe ligchamelijke nooddruft vervuld worde). —— Jo. VII: 18. *Die van zich zelven* (op eigen gezag) *ſpreekt, zoekt zijne eigene eer* (beijvert zich, om voor zich zelven eer te behalen), *maar die de eer zoekt* (behartigt) *des genen, die hem gezonden heeft, die is waarachtig* (op zoo iemand kan men ſtaat maken), *en geene ongeregtigheid is in hem* (dat hij geene ſlinkſche bedoelingen heeft). —— Hand. XVII: 27. *Op dat zij den Heere zouden zoeken* (zich beijveren om God te leeren kennen). —— Rom. IX: 30. 31. *Wat zullen wij dan zeggen? Dat de Heidenen,*

Digitized by Google

nen, die de regtvaardigheid niet zochten (zich niet beijverden om gered te worden), *de regtvaardigheid verkregen hebben, doch de regtvaardigheid, die uit het geloof is* (de verlosſing door het geloof aan het Euangelie). *Maar Israel, die de wet der regtvaardigheid zocht* (de Joden, die door de Wet poogden gelukkig te worden), *is tot de wet der regtvaardigheid niet gekomen* (hebben hun doel niet bereikt). Zoo ook Rom. XI: 7. — 1 Cor. X: 24. *Niemand zoeke, dat zijns zelfs is* (beijvere zich alleen op de bevordering van zijn eigen genoegen), *maar een iegelijk zoeke, dat des anderen is* (legge zich er op toe, om het welzijn en genoegen zijner medechristenen te bevorderen). —— Phil. II: 21. *Want zij zoeken alle het hunne, niet het gene van Jezus Christus is* (zij leggen zich alle toe, niet op het voordeel van J. C. maar op hun eigen voordeel) —— 3) *verlangen.* Matth. XII: 47. *Zoekende* (verlangende) *u te ſpreken.* —— Luk. XIII: 24. *Velen zullen zoeken* (dan verlangen) *in te gaan.* —— Jo. VIII: 21. *Ik ga henen, en gij zult mij zoeken* (en dan zult gij verlangen mij te zien). — Hand. XIII: 7. *Deze — — zocht zeer* (verlangde zeer) *het woord Gods te hooren.* —— Phil. IV: 17. *Niet dat ik de gave zoeke* (weder nieuwe giften van u verlange), *maar ik zoeke de vrucht* (mijn verlangen ſtrekt zich

uit

uit naar de goede uitwerkſels van uwe geſchenken) *die overvloedig is tot uwe rekening* (waar door gij dubbel weder vergoeding ontvangen zult). —— Hebr. XI: 14. *Want die zulke dingen zeggen, betoonen klaarlijk, dat zij een Vaderland zoeken* (naar eene vaste verblijfplaats verlangen). —— Hebr. XIII: 14. *Want wij hebben hier geen blijvende ſtad, maar wij zoeken* (verlangen naar, of beijveren ons om de verkrijging van) *de toekomende.* 4) *bidden.* Rom. III: 11. *Daar is niemand, die verſtandig is, daar is niemand die God zoekt* (tot God bidt). —— Hebr. XI: 6. *Die tot God komt* (God aanbidt), *moet gelooven, dat hij is* (beſtaat), *en een belooner is der genen, die hem zoeken* (die hem aanroepen). —— Hebr. XII: 17. *Want hij vond geene plaats des berouws* (hij kon zijnen Vader niet bewegen, om de gedane uitſpraak te veranderen), *hoewel hij dezelve met tranen zocht* (daarom met tranen bad). — 5) *wreken.* Jo. VIII: 50. *Doch ik zoeke* (handhave) *mijne eer niet, daar is één, die ze zoekt en oordeelt* (wreken en vonnisſen zal). —— 6) *lagen leggen.* Matth. II: 13. *Herodes zal het kindje zoeken,* (lagen leggen), *om hetzelve te dooden.* —— Matth. II: 20. *Zij zijn geſtorven, die de ziel van het kindje zochten* (die het leven van het kind belaagden). ——

§. 92. Bij dit verſchillend gebruik der ſpreekwij-

wijzen hebbe men vooral in acht te nemen, dat men de beteekenisſen niet zonder noodzake vermenigvuldige, noch ooit bijzondere beteekenisſen, die van het gewoon gebruik afwijken, aanneme, om de plaatſen naar eigene opgevatte begrippen te kunnen plooijen. Dit moet ook worden in het oog gehouden, bij dat gene, dat den inhoud van het volgende Hoofdſtuk uitmaakt.

NEGENDE AFDEELING.

Verklaring van plaatſen uit de verſchillende beteekenis der woorden.

§. 93. Vele zelfſtandige en ſommige bijvoegelijke naamwoorden hebben in het N. T. ook eigenlijke en tevens onderſcheidene oneigenlijke beteekenisſen ontleend van oude Joodſche gebruiken, of van de Schrijvers des Ouden Testaments, of door die des Nieuwen Testaments zelven bedacht, om de nieuwe zaken voor te ſtellen, die zij prediken moesten. Deze moeten noodzakelijk worden gekend, en men moet eenige geſchiktheid hebben, om dezelve op die plaatſen, die men leest, behoorlijk toe te paſſen, als men in de verklaring des N. T. niet op eene nadeelige wijze dwalen zal.

§. 94. De kennis van het Joodſche ſpraakgebruik

Digitized by Google

bruik, door het gedurig lezen van het Oude Testament verzameld; het nadenken, over de verſchillende beteekenisſen, die de woorden ook dikwijls in onze taal hebben, en over de wijze, waar op deze uit elkander voortkomen; en eene zorgvuldige opmerkzaamheid op den zamenhang, zijn de voornaamſte middelen voor Ongeleerden, om in het leeren kennen der onderſcheidene beteekenisſen der woorden eenige vorderingen te maken. De volgende lijst van voorbeelden zal mijnen Lezeren daar toe ook tot eenige handleiding kunnen dienen.

VOORBEELDEN: BELOFTE beteekent 1) *de leer, die beloften behelst.* 2 Tim. I: 1. *Paulus een Apostel van J. C. door den wille Gods, naar de belofte des levens, dat in J. C. is* (tot prediking der leer, die ons de zaligheid belooft door J. C.). —— 2) *toezegging.* Zoo is het vertaald Hand. XXIII: 21. —— Efez. VI: 2. *Eert uwen Vader en Moeder; 't welk het eerſte gebod is* (der tweede tafel), *met eene belofte* (waarbij tevens eene toezegging gevoegd is). —— 1 Tim. IV: 8. *De godzaligheid is tot alle dingen nut, hebbende de belofte* (de toezegging) *des tegenwoordigen en des toekomenden levens* (van tijdelijk en eeuwig geluk). —— Hebr. XI: 9. *Door het geloof* (verwachtende het gene hij nog niet genoot) *is hij een inwoner geweest in het land der*

Digitized by Google

der belofte, als in een vreemd land (heeft hij zich in het land, dat hem toegezegd was, als een vreemdeling opgehouden), *en heeft in tabernakelen gewoond* (zich in tenten opgehouden) *met Iſaak en Jakob, die medeerfgenamen waren derzelver belofte* (aan welken dezelfde toezegging ook gedaan was). —— 2 Petr. III: 13. *Maar wij verwachten naar zijne belofte* (naar zijne toezegging) enz. —— 3) *de vervulling eener belofte.* Hand. I: 4. *Verwachten de beloften* (de vervulling der beloften) *des Vaders.* —— Hand. XIII: 32. *En wij verkondigen u de belofte* (de aanvankelijke vervulling der belofte), *die tot de Vaderen geſchied is.* —— Hebr. IV: 1. *Laat ons dan vrezen, dat niet te eenigen tijd, de belofte van in zijne rust in te gaan, nagelaten zijnde* (daar de vervulling dier belofte nog geen plaats heeft), *iemand van u ſchijne achtergebleven te zijn.* —— 2 Petr. III: 4. *Waar is de belofte zijner toekomst?* (waar blijft de vervulling zijner belofte, dat Hij zal wederkomen?) —— 2 Petr. III: 9. *De Heere vertraagt de belofte niet* (verzuimt de vervulling zijner belofte niet). —— 4) *dat gene, dat beloofd is.* Luk. XXIV: 49. *En ziet, ik zende de belofte mijns Vaders op u* (zal u bezorgen de gaven van den Geest, die mijn Vader beloofd heeft). —— Gal. III: 14. *Op dat wij de beloften des Geestes* (de beloofde gaven van

Digitized by Google

van den Geest) *verkrijgen zouden door het geloof.* —— Hebr. VI: 12. *De beloftenis beërven* (het beloofde verkrijgen). —— Hebr. X: 36. *De beloftenis wegdragen* (de beloofde zaligheid als eene buit verwerven). —— 2 Petr. I: [redacted]

Digitized by Google

der belofte, als in een vreemd land (heeft hij zich in het land, dat hem toegezegd was, als een vreemdeling opgehouden), *en heeft in tabernakelen gewoond* (zich in tenten opgehouden) *met Isaak en Jakob, die medeerfgenamen waren der-*

Gecombineerde Vergadering

van

Kerkvoogden en Notabelen.

De Heer C. Knoppers wordt verzocht als Lid van het College van Notabelen ter Vergadering op Dins dag den 30 October a.s. des na middags ten 8 ure, op de Consistoriekamer alhier.

Agenda:

1. Ingekomen stukken.
2. Restauratie Kerkramen.
3. Begrooting 1924.
4. Ronderaag.

DOESBURG, den 29 October 1923.

Namens den Voorzitter,

[signature]

Secretaris.

Digitized by Google

van den Geest) *verkrijgen zouden door het geloof.* —— Hebr. VI: 12. *De beloftenis beërven* (het beloofde verkrijgen). —— Hebr. X: 36. *De beloftenis wegdragen* (de beloofde zaligheid als eene buit verwerven). —— 2 Petr. I: 4. *Door welke ons de grootſte en dierbare beloften* (weldaden, voorheen beloofd) *geſchonken zijn.* ——

BESNIJDENIS beteekent 1) *de eigenlijke Joodſche beſnijdenis.* Jo. VII: 22. *Mozes heeft ulieden de beſnijdenis gegeven* (bevolen). —— Hand. VII: 8. *En hij gaf hem het verbond der beſnijdenis* (beval hem de beſnijdenis). —— Rom. IV: 10. *Hoe is het hem dan toegerekend? als hij in de beſnijdenis was* (toen hij reeds beſneden was) *of in de voorhuid* (of toen hij nog de voorhuid had)? —— Gal. V: 11. *Maar ik, broeders, indien ik nog de beſnijdenis predike* (dezelve voorſta, zoo als men van mij zegt), *waarom word ik nog vervolgd?* (dan zouden derzelver voorſtanders mij niet haten). *Zoo is dan de ergernis des kruiſes vernietigd* (dan toch zou de ergernis weggenomen zijn, die zij aan de kruisleer hebben). —— 2) *een beſnedene.* Rom. III: 30. *Nademaal hij een eenig God is, die de beſnijdenis* (de Joden) *regtvaardigen zal uit het geloof, en de voorhuid* (de Heidenen) *door het geloof* (allen op dezelfde wijze zal behandelen). —— Rom. IV: 12. *En een vader der beſnijdenis* (der beſnedenen). ——

Digitized by Google

Rom. XV: 8. *En ik zegge, dat J. C. een dienaar geworden is der beſnijdenis* (ten nutte der Joden op aarde werkzaam geweest is), *van wege de waarheid Gods* (op dat Gods getrouwheid zou blijken). —— Gal. II: 7. *Het Euangelie der voorhuid* en *het Euangelie der beſnijdenis* (de prediking van het Euangelie onder de Heidenen en onder de Joden). —— 3) *de Joodſche Godsdienst.* Hand. X: 45. *En de geloovigen, die uit de beſnijdenis waren* (die voorheen tot den Joodſchen Godsdienst behoorden). Zoo ook Gal. II: 12. Col. IV: 11. Tit. I: 10. —— 4) *verbetering van beſtaan en gedrag.* Rom. II: 29. *De beſnijdenis* (de verbetering) *des harten.* —— Col. II: 11. *In welken gij ook beſneden zijt met eene beſnijdenis, die zonder handen geſchiedt, in de uittrekking des ligchaams der zonden des vleeschs* (beſtaande in het afleggen van het verzinnelijkt zondig beſtaan), *door de beſnijdenis van Christus* (door de ware verbetering, u door Christus geſchonken).

BEWEGING beteekent 1) *begeerlijkheid, drift.* Hand. XIV: 15. *Wij zijn ook menſchen van gelijke bewegingen* (zwakheden en driften) *als gij.* — Rom. I: 26. *Daarom heeft ze God overgegeven tot oneerlijke bewegingen* (aan hunne onreine driften). — Rom. VII: 5. *Want toen wij in het vleesch* (nog verzinnelijkt) *waren, de bewegingen der zonden* (de zondige driften) *die door de wet zijn* (door de

Digitized by Google

de wet aangezet worden), *wrochten in onze leden, om den dood vruchten te dragen* (om ons eindelijk rampzalig te maken). —— Gal. V: 24. *Maar die van Christus zijn* (hem toebehooren) *hebben het vleesch gekruisigd* (de zinnelijkheid te onder gebragt) *met de bewegingen* (driften) *en begeerlijkheden.* —— 1 Thesf. IV: 5. *Niet in kwade beweging der begeerlijkheid* (zich niet schuldig makende aan de opvolging van zondige lusten). —— Jac. V: 17. *Elias was een mensch van gelijke beweging* (zwakheden en driften) *als wij.* —— 2) *medelijden.* Luk. I: 78. *Door de innerlijke bewegingen der barmhartigheid onzes Gods* (door Gods opregt en goedertieren medelijden met ons). —— Col. III: 12. *Zoo doet dan aan — — de innerlijke bewegingen der barmhartigheid* (toont een opregt medelijden met ongelukkigen, door hun barmhartigheid te bewijzen). —— 3) *liefde.* Phil. I: 8. *Met innerlijke bewegingen van Jezus Christus* (met eene opregte liefde overeenkomstig die van J. C.) —— Phil. II: 1. *Indien er eenige innerlijke bewegingen en ontfermingen zijn,* (indien er eenige hartelijke toegenegenheid jegens mij bij ulieden is).

BLOED beteekent 1) *eigenlijk bloed.* 1 Cor. X: 16. *De drinkbeker der dankzegging, dien wij dankzeggende zegenen* (wanneer wij den gezegenden beker dankzeggend gebruiken), *is die niet eene gemeenschap des bloeds van Christus?*

Digitized by Google

(toonen wij dan daar door niet onze betrekking, tot het bloed van Christus?) —— Hebr. IX: 7. *Niet zonder bloed* (bokkebloed). Zoo ook vers 12. enz. 2) *moord, geweldige dood.* Matth. XXIII: 30. *Wij zouden met hun geene gemeenſchap gehad hebben aan het bloed* (ons niet met hun hebben ſchuldig gemaakt aan den moord) *der Profeten.* ——— Matth. XXVII: 6. *Dewijl het eene prijs des bloeds* (eene belooning voor eenen moord) *is.* —— Col. I: 20. *En dat hij door hem vrede* (tuſſchen de menſchen) *gemaakt hebbende door het bloed zijns kruiſes* (door zijnen geweldigen kruisdood). —— Als van *het bloed van Jezus Christus* geſproken wordt, zonder bijvoeging van het woord *kruis*, dan beteekent het veelal niet ſlechts den dood, maar het geheele bloedige lijden, dat de Heiland ondergaan heeft. — 3) *ſchuld en het ſmartelijk gevolg daar van.* Matth. XXIII: 35. *Op dat op u kome al het regtvaardige bloed* (u treffe de ſtraf van het moorden van zoo vele brave menſchen), *dat vergoten is op aarde.* —— Matth. XXVII: 25. *Zijn bloed* (de ſchuld van zijnen dood) *kome over ons en onze kinderen.* —— Hand. V: 28. *Gij wilt het bloed dezes menſchen over ons brengen* (veroorzaken dat men op ons den dood van Jezus wreekt). ——— Hand. XVIII: 6. *Uw bloed zij op uw hoofd* (gij zult zelf verantwoordelijk zijn

voor

Digitized by Google

voor uw gedrag). —— Hand. XX: 26. *Daarom betuige ik ulieden op dezen huidigen dag, dat ik rein ben van het bloed van allen* (dat ik niet mede ſchuldig ben aan de ſtrafwaardigheid van hun, die zich niet wel gedragen). —— 4) *mensch.* Matth. XXVII: 4. *Ik heb gezondigd, verradende het onſchuldig bloed* (eenen onſchuldigen mensch). Jo. I: 13. *Welke niet uit het bloed* (niet uit de menſchen), *noch uit den wille des vleeschs, noch uit den wille des mans* (telkens weder zakelijk hetzelfde), *maar uit God geboren zijn* (hun beter beſtaan alleen aan God te danken hebben). —— Hand. XVII: 26. *En heeft uit één bloed* (uit eenen mensch) *het ganſche geſlacht der menſchen gemaakt.* 5) *het zwakke, zinnelijke des menſchen.* Matth. XVI: 17. *Vleesch en bloed heeft u dat niet geopenbaard* (dat hebt gij van geene zinnelijke, kortzigtige menſchen geleerd). —— 1 Cor. XV: 50. *Doch dit zegge ik, broeders! dat vleesch en bloed het Koningrijk Gods niet beërven kunnen,* (dat het zinnelijk deel der menſchen niet geſchikt is voor den hemel). Efez. VI: 12. *Want wij hebben den ſtrijd niet tegen vleesch en bloed* (tegen zwakke menſchen). —— Hebr. II: 14. *Overmits dan de kinderen des vleeschs en bloeds deelachtig zijn* (de zinnelijke natuur verkrijgen).

BROEDER beteekent 1) niet alleen eenen *ei-*

Digitized by Google

genlijken broeder, maar ook 2) eenen *bloedverwant* Jo. VII: 3, 5. Hand. I: 14. *En met zijne broederen* (bloedverwanten). —— 3) eenen *volksgenoot*. Hand. II: 29. *Mannen, broeders* (volksgenooten). —— Hand. III: 17. *En nu, broeders* (volksgenooten). Zoo ook vers 22. —— Rom. IX: 3. *Want ik zou zelf wel wenſchen, verbannen te zijn van Christus*, (den christelijken ban te ondergaan) *voor mijne broederen* (tot behoud mijner volksgenooten), *die mijne maagſchap zijn naar het vleesch.* —— 2) *medechristen.* In deze beteekenis komt het woord zeer dikwijls in de Handelingen der Apostelen en in de Brieven van Paulus voor. —— 5) *vriend.* Matth. V: 47. *En indien gij uwe broeders* (uwe vrienden vergel. vs. 46) *alleen groet.* —— 6) *ambtgenoot.* 1 Cor. I: 1. 2 Cor. I: 1. II: 13. Efez. VI: 22. Phil. IV: 21. —— 7) *medemensch.* Matth. V: 22. *Doch ik zegge u, zoo wie te onregt op zijnen broeder* (medemensch) *toornig is, die zal ſtrafbaar zijn voor het geregt. En wie tot zijnen broeder* (medemensch) *zegt: Raka*, (iemand uitſcheldt), *die zal ſtrafbaar zijn door den grooten Raad. Maar wie zegt: gij dwaas* (die iemand om zijne Godsdienſtige gevoelens veroordeelt), *die zal ſtrafbaar zijn door het helſche vuur.* —— Hebr. VIII: 11. worden *naasten* en *broeder* met elkander verwisſeld. ——

Digitized by Google

BROOD beteekent 1) *gewoon brood.* Mark. II: 26. *Hoe hij de toonbrooden* (de brooden, die in den tempel ſtonden, en wekelijks weder vernieuwd werden), *gegeten heeft.* —— 2) *allerlei ſpijze.* Matth. IV: 4. *De mensch zal bij brood* (bij aardſche ſpijze) *alleen niet leven.* — Mark. III: 20. *Alzoo dat zij ook zelfs niet konden brood eten* (ſpijze nemen). —— Mark. VII: 5. *Eten het brood* (gaan aan tafel) *met ongewasſchene handen.* —— 3) *allerlei ligchaams nooddruft.* Luk. XI: 3. *Geef ons elken dag ons dagelijksch brood* (het geen wij tot ons ligchaams onderhoud behoeven). —— 2 Thesſ. III: 8. *Noch wij hebben geen brood bij iemand gegeten voor niet* (wij hebben ons door niemand om niet laten onderhouden). — 4) *het brood des H. Avondmaals.* Hand. II: 42. *De breking des broods* (de viering van het Avondmaal). —— Hand. II: 46. *Van huis tot huis brood brekende* (het Avondmaal vierende). —— 5) *dat de menſchen naar de ziel laaft en voedt,* (hen wijzer en beter maakt). Jo. VI: 32, 33. *Mijn Vader geeft u dat ware brood* (ſchenkt u, het geen u waarlijk verkwikken en gelukkig maken kan) *uit den hemel. Want het bloed Gods is hij* (hij is de oorzaak van zedelijke verkwikking en verſterking, door God daar toe verordend), *die uit den hemel nederdaalt* (nedergedaald is), *en die de wereld*

Digitized by Google

het leven geeft (en die deze zijne beſtemming toont door dagelijks menſchen gelukkig te maken). ——

CONSCIENTIE beteekent 1) *het geweten* Jo. VIII: 9. *Maar zij dit hoorende, en van hunne conſcientie overtuigd zijnde* (door hun geweten beſchuldigd wordende). —— Rom. II: 15. *Hunne conſcientie mede getuigende* (hun geweten hen mede leerende, wat goed of kwaad is). —— 1 Cor. VIII: 12. *Hunne zwakke conſcientie kwetſende* (hun zwak geweten ergerende). —— 1 Tim. IV: 2. *Hebbende hunne eigene conſcientie als met een brandijzer toegeſchroeid* (hun eigen geweten met knagingen en ſmarten vervuld). —— Hebr. IX: 9. *Die den genen, die den dienst pleegde, niet konden heiligen naar de conſcientie* (niet konden verlosſen van de beſchuldigingen van het geweten). —— 2) *gemoedelijkheid.* Rom. XIII: 5. *Daarom is het noodig onderworpen te zijn* (zich onderworpen te gedragen), *niet alleen om de ſtraf, maar ook om der conſcientie wil* (uit gemoedelijkheid). —— 1 Petr. II: 19. *Want dat is genade, indien iemand om de conſcientie* (uit gemoedelijkheid) *voor God, zwarigheid verdraagt.* — 3) *begrip, gevoelen.* 1 Cor. VIII: 7. *Sommigen met eene conſcientie des afgods* (met een verkeerd begrip omtrent de afgoden) *tot nog toe eten, als iets dat den afgoden geofferd is, en hunne conſcien-*

Digitized by Google

ſcientie zwak zijnde wordt bevlekt (waar door zij dan hun zwak geweten bezoedelen). —— 1 Cor. X: 27. *Om der conſcientie* (om zijns begrips) *wille.* Zoo ook vers 28. 29. —— 2 Cor. IV: 2. *Ons zelven aangenaam makende bij alle conſcientien der menſchen* (trachtende te verkrijgen, dat alle menſchen gunſtig over ons denken, en vertrouwen in ons ſtellen) *in de tegenwoordigheid Gods* (voor zoo verre zulks met den eerbied voor God beſtaan kan).

DAG beteekent 1) niet alleen dikwijls, of eenen eigenlijken *dag*, of een tijdperk van 24 uuren, maar 2) eenen *bijzonderen*, *heiligen dag.* Gal. IV: 10. *Gij onderhoudt dagen* (feestdagen). —— Hebr. VII: 27. *Dient niet allen dag* (op elken verzoendag jaarlijks) *gelijk de Hoogepriesters* enz. —— 3) een *onbepaalden tijd.* Luk. II: 1. *En het geſchiedde in die zelfde dagen* (omtrent denzelfden tijd). Deze beteekenis heeft ook overal de ſpreekwijs: *in die dagen.* —— Luk. XVII. 22. *Daar zullen dagen* (daar zal een tijd) *komen.* —— 1 Cor. III: 13. *De dag zal het verklaren* (de tijd zal het wel leeren.) —— 4) *den levenstijd* van eenen mensch. Matth. XI: 12. *En van de dagen* (van den leeftijd) *van Joannes den Dooper tot nu toe wordt het koningrijk der hemelen geweld aangedaan* (dringen de menſchen met ijver op de verkrijging van de voor-

Digitized by Google

regten van het Godsrijk in), *en de geweldigers nemen hetzelve met geweld* (en die dat doen, gelukt dat ook zeer goed). —— Luk. I: 7. *In de dagen* (in den leeftijd) *van Herodes.* —— Luk. XVII: 26. *En gelijk het geſchied is in de dagen* (den leeftijd) *van Noach, alzoo zal het ook zijn in de dagen des Zoons des menſchen* (in den tijd der verſchijning van den Meſsias). —— Jo. IX: 4. *Ik moet werken — — zoo lang het dag is* (zoo lang mijn leven duurt). —— Rom. VIII: 36. *Want om uwen wil worden wij den ganſchen dag gedood* (wij moeten ons geheele leven door lijden). — Hebr. V: 7. *Die in de dagen zijns vleeschs* (in den tijd zijns levens op aarde) enz. —— 5). *tijd van verlichting.* Rom. XIII: 12. *De nacht* (de tijd der onwetendheid) *is voorbijgegaan, en de dag is nabij gekomen* (de tijd der verlichting is aangebroken). —— 1 Theſſ. V. 5. *Gij zijt alle kinderen des lichts en kinderen des dags* (menſchen, die kennis hebben, en in eenen tijd van verlichting leven). —— 6) *tijd van ſtrafoefening.* Matth. VII: 22. *Velen zullen te dien dage* (op den tijd des algemeenen geregts) *tot mij zeggen.* —— Luk. XVII: 24. en elders, *de dag des Zoons des menſchen*, de tijd, waarop de Meſsias geregt zal houden over alle menſchen. Deze wordt 1 Cor. I: 8. en op andere plaatſen *de dag van Jezus Chriſtus* genoemd. —— Hebr. X: 25. *En dat*

Digitized by Google

dat zoo veel te meer, als gij ziet, dat de dag (de tijd der vergelding, verg. vers 27) *nadert.* — Jud. 6. *En de Engelen, die hun beginſel niet bewaard* (hun oorſpronkelijk geluk verwaarloosd) *hebben, maar hunne eigene woonſtede verlaten hebben, heeft hij tot het oordeel des grooten dags* (tot den tijd der algemeene vergelding) *met eeuwige banden onder de duisternis bewaard* (genoodzaakt, om beſtendig zich in eene rampzalige plaats op te houden).

DOOD beteekent niet alleen 1) *de natuurlijke dood*, maar ook 2) *een geweldige dood, doodſtraf.* Mark. VII: 10. *Wie vader of moeder vloekt, die zal den dood ſterven* (de doodſtraf ondergaan). — Col. I: 22. *In het ligchaam zijns vleeschs* (zijn vleeſchelijk of menſchelijk ligchaam) *door den dood* (door het ondergaan der doodſtraf). —— 3) *doodsgevaar.* 2 Cor. I: 10. *Die ons uit zoo grooten dood* (doodsgevaar) *verlost heeft.* —— 2 Cor. IV: 11. *Want wij, die leven, worden altijd in den dood overgegeven* (ſteeds aan doodsgevaar blootgeſteld) *om Jezus wil.* Daarom is het woord *gevaar* er door onze Vertalers tusſchen haakjes bijgevoegd 2 Cor. XI: 23. —— 4) *allerlei ellende en ongeluk.* Jo. V: 24. *Is uit den dood overgegaan in het leven* (uit een ellendigen toeſtand tot een gelukkigen overgebragt). —— 2 Cor. VII: 10. *Want de droefheid naar God* (over God.

Digitized by Google

Goddelijke dingen) *werkt eene onberouwelijke bekeering* (leidt tot eene opregte verbetering op) *tot zaligheid* (waar uit geluk voortvloeit), *maar de droefheid der wereld* (over wereldsche dingen) *werkt de dood* (baart ellende). — 1 Jo. III: 14. *Wij weten, dat wij overgegaan zijn uit den dood* (uit eenen ellendigen toestand) *in het leven* (tot geluk), *dewijl wij de broeders* (onze medechristenen) *lief hebben. Die zijnen broeder niet lief heeft, blijft in den dood* (blijft ongelukkig). — 1 Jo. V: 16. 17. *Indien iemand zijnen broeder ziet zondigen eene zonde niet tot den dood* (waarop de eeuwige ellende niet zeker volgt), *die zal God bidden, en hij zal hem 't leven geven* (God zal hem gelukkig maken), *den genen, zegge ik, die zondigen niet tot den dood* (zonden begaan, waarop de ellende niet onvermijdelijk volgt). *Daar is eene zonde tot den dood* (die zeker de straf ten gevolge heeft, volstrekte afval van het Christendom), *voor dezelve zonde zegge ik niet, dat hij zal bidden: alle ongeregtigheid* (afwijking van Gods wil) *is zonde, en daar is zonde niet tot den dood* (maar zij is niet altijd even erg, zij kan doorgaans vergeven worden). —— 5) *oorzaak van ellende.* Rom. VII: 13. *Is dan het goede mij de dood geworden* (is dan de goede wet de oorzaak van mijne ellende?) *dat zij verre. Maar de zonde is mij de dood geworden* (heeft

(heeft mijne ellende veroorzaakt), *op dat zij zoude openbaar worden zonde te zijn, werkende mij door het goede den dood* (misbruikende de goede wet tot mijn verderf), *op dat de zonde boven mate wierde* (ten einde hare verfoeijelijkheid duidelijk kenbaar mogt worden) *zondigende door het gebod.*

DRINKBEKER beteekent 1) *een beker.* Mark. VII: 4. 8. en andere plaatſen. — 2) *het gene in den drinkbeker is.* 1 Cor. X: 21. *Gij kunt den drinkbeker des Heeren niet drinken* (den wijn des Avondmaals niet gebruiken), *en den drinkbeker der duivelen* (en den drank, die bij de zondige offermaaltijden der Heidenen gedronken wordt). — 1 Cor. XI: 26. *Want zoo dikwijls als gij dit brood zult eten, en dezen drinkbeker* (wijn) *zult drinken, zoo verkondigt den dood des Heeren* (komt openlijk voor uw geloof aan 's Heilands zoendood uit), *tot dat hij komt* (ten oordeel). — 3) *lijden, ellende*, door God, als het ware, den mensch voorgeſchonken en toegebragt. Matth. XXVI: 39. *Mijn vader, indien het mogelijk is, laat deze drinkbeker van mij voorbijgaan* (dit lijden van mij verwijderd worden). — Jo. XVIII: 11. *Den drinkbeker, dien mij de Vader gegeven heeft, zal ik dien niet drinken?* (zou ik het lijden ontwijken, dat de Vader voor mij beſtemd heeft?).

DUIS-

Digitized by Google

DUISTERNIS beteekent 1) *gebrek aan licht.* Matth. XXVII: 45. *En van de zesde ure aan* (van den middag af) *werd er duisternis over de geheele aarde* (taande van rondom het daglicht.). —— 2) *eene geheime plaats.* 1 Cor. IV: 5. *Welke ook in het licht zal brengen* (openbaar maken), *het geen in de duisternis* (in het geheim) *verborgen is.* Van daar beteekent *in de duisternis* zoo veel als: *in het geheim.* Matth. X: 27. *Het geen ik u zegge in de duisternis* (in het geheim), *zegt dat in het licht* (predikt dat in het openbaar). —— Luk. XII: 3. *Daarom al wat gij in de duisternis* (in het geheim) *gezegd hebt, zal in het licht* (in het openbaar) *gehoord worden.* 3) *eene akelige, rampzalige plaats.* Matth. VIII: 12. *En de kinderen des koningrijks* (de voorheen zoo bevoorregte Joden) *zullen uitgeworpen worden in de buitenſte duisternis* (verwezen worden naar de plaats der rampzaligheid), *aldaar zal weening zijn en knarſting der tanden* (daar bittere ſmart en naberouw plaats zal hebben). —— 2 Petr. II: 4. *Want indien God de Engelen, die gezondigd hebben, niet geſpaard heeft, maar die in de hel geworpen hebbende, overgegeven heeft den ketenen der duisternis* (genoodzaakt heeft om beſtendig te verkeeren in eene plaats der rampzaligheid). —— 2 Petr. II: 17. *Deze zijn waterlooze fonteinen* (onnutte menſchen),

Digitized by Google

ſchen), *wolken van eenen draaiwind gedreven* (op welken men volſtrekt geen ſtaat kan maken), *den welken de donkerheid der duisternis in de eeuwigheid bewaard wordt* (voor welken de eeuwige rampzaligheid van de plaats der ellende beſtemd is). —— 4) *verkeerdheid van hart*, en *onkunde*, of *bijgeloof*. Matth. IV: 16. *Het volk dat in de duisternis zat* (in zonde en onkunde leefde) *heeft een groot licht gezien* (is een groot geluk te beurt gevallen). —— Jo. III: 19. *De menſchen hebben de duisternis liever gehad dan het licht* (hebben liever in onkunde en zonde willen voortleven, dan daar van verlost worden). —— Hand. XXVI: 18. *Om hunne oogen te openen* (hun verſtand te verlichten) *en hen te bekeeren van de duisternis tot het licht* (hen van bijgeloof en onkunde tot wijsheid en deugd te brengen), *en van de magt des Satans tot God* (van de ſlavernij der zonde tot den dienst van God). —— Rom. XIII: 12. *Laat ons dan afleggen de werken der duisternis en aandoen de wapenen des lichts* (alle dingen nalaten, die blijken geven van onkunde en verkeerdheid, en ons als wijze en verbeterde menſchen aanſtellen). —— 1 Jo. I: 5, 6. *En dit is de verkondiging, die wij van hem gehoord hebben, en wij u verkondigen, dat God een licht* (volmaakt heilig) *is, en ganseh geene duisternis in hem is*

(zoo

(zoo dat er volſtrekt geene verkeerdheid bij hem plaats grijpt). *Indien wij zeggen, dat wij gemeenſchap met hem hebben* (in bijzondere betrekking tot hem ſtaan), *en wij in de duisternis wandelen* (een zondig leven leiden), *zoo liegen wij.* —— 1 Jo. II: 2. *Die zegt, dat hij in het licht* (waarlijk door de waarheid verlicht) *is, en zijnen broeder haat* (zijnen medechristen geene liefde betoont), *die is in de duisternis tot nog toe* (die is nog waarlijk onkundig en verkeerd). —— 5) *onkundige, verkeerde menſchen.* Luk. XXII: 53. *Dit is uwe ure en de magt der duisternis* (dit is nu juist het tijdſtip, waarop God de booze menſchen toelaat hunne magt te betoonen). —— Jo. I: 5. *In de duisternis* (onder de onkundige verkeerde menſchen). —— Efez. V: 8. *Want gij waart eertijds duisternis* (onkundig en verkeerd).

EER beteekent 1) *gunst, genegenheid van anderen.* Jo. IV: 44. *Want Jezus heeft zelf getuigd, dat een Profeet in zijn eigen Vaderland geen eer heeft* (geene achting en gunst genoot). —— Jo. V: 44. *Hoe kunt gij gelooven, dat gij eer van malkander neemt* (in menſchen-gunst het grootst belang ſtelt), *en de eer die van God alleen is, niet zoekt* (maar geen prijs daar op ſtelt, dat God u genegen is). —— Jo. XII: 43. *Want zij hadden de eer der menſchen* (de gunst der

der menſchen) *lief*, *meer dan de eer Gods* (Gods gunst). —— Hand. XXVIII: 10. *Die ons ook eerden met veel eer* (veel achting en genegenheid betoonden). —— Rom. XII: 10. *Met eer de een den anderen voorgaande* (voorbeelden voor elkander zijnde van onderlinge genegenheid). —— 2) *lof*, *roem*. Luk. II: 14. *Eere zij God in de hoogſte hemelen* (lof zij God toegebragt in den hemel). —— Luk. XVII: 18. *En zijn er gene gevonden die wederkeeren, om God eer te geven?* (te loven en te danken?) —— Hand. XII: 23. *En van ſtonden aan ſloeg hem een engel des Heeren* (werd hij door eene krankheid aangetast), *daarom dat hij God de eer niet gaf* (zich zelven den lof liet toebrengen, dien God toekwam). —— 1 Cor. X: 31. *Het zij dan dat gijlieden eet, het zij dat gij drinkt, het zij dat gij iets anders doet, doet het al ter eere Gods* (zoo, dat God daarom van uwe medechristenen geprezen wordt). —— 2 Cor. VI: 8. *Door eer en oneer* (met lof en berisping). —— 1 Theſſ. II: 6. *Noch zoekende eer uit menſchen* (van de menſchen geprezen te worden). —— 1 Tim. I: 17. *God zij eer* (worde geprezen). —— 3) *heerlijkheid*, *luister*. Rom. II: 10. worden *heerlijkheid* en *eer* bij elkander gevoegd. —— 1 Cor. XV: 43. worden *oneer* (gebrek aan heerlijkheid, onaanzienlijkheid) en *heerlijkheid* tegen elkander overge-

ſteld). —— Hebr. II: 7. 9. ſtaan ook *heerlijkheid* en *eer*, als hetzelfde beduidende, bij elkander. Insgelijks 2 Petr. I: 17. —— 4) *eerbaarheid.* 1 Theſſ. IV: 4. *Dat een iegelijk van u wete, zijn vat te bezitten in heiligmaking en eere* (zijn ligchaam heilig en eerbaar te bezitten). —— Van daar *ter eere* tot een eerbaar gebruik. Rom. IX: 21. 2 Tim. II: 20. 21.

EEUW beteekent nergens een tijdperk van honderd jaren, waar van wij het woord gewoon zijn te gebruiken, maar 1) *het leven.* Matth. XII: 32. *Noch in deze eeuw noch in de toekomende* (noch in dit, noch in het toekomend leven). Mark. X: 30. Luk. XVIII: 30. *Die niet zal veelvoudig weder ontvangen in dezen tijd, en in de toekomende eeuw het eeuwig leven* (in het volgende leven de eeuwige zaligheid). —— Hebr. VI: 5. *De krachten der toekomende eeuw* (de voorregten van het volgende leven). —— 2) *de wereld* of *de aarde.* Matth. XIII: 49. *Alzoo zal het in de voleinding der eeuwen* (in den tijd der ontſloping van deze aarde) *wezen.* —— Luk. XX: 34. *De kinderen dezer eeuwe* (de menſchen, die op deze aarde leven). —— 1 Cor. I: 20. *Waar is de onderzoeker dezer eeuwe*, wordt door *wereld* in het volgende van dat vers verklaard. —— 1 Tim. I: 17. *Den Koning nu der eeuwen* (den Heer der wereld). —— 2 Cor. IV: 4. *In dewelken de God*

Digitized by Google

God dezer eeuwe de zinnen verblind heeft (welker vermogens verbijsterd zijn door den afgod dezer wereld, de zinnelijkheid). —— 3) *de leeftrant.* Efez. II: 2. *In welken gij eertijds gewandeld hebt* (in welke gij voorheen leefdet), *naar de eeuw der wereld* (naar den leeftrant der wereldlingen), *naar den Overſten der magt des lichts* (naar den wil van den magtigen Vorst der duisternis), *des geests, die nu werkt in de kinderen der ongehoorzaamheid* (den boozen geest, die nu de ongeloovigen regeert). —— 4) *den verloopenen tijd.* Jo. IX: 32. *Van alle eeuwe is het niet gehoord* (men heeft er nooit te voren van gehoord). —— Hand. III: 21. *Profeten van alle eeuwen* (der verloopene tijden). —— Rom. XVI: 25. *Die van de tijden der eeuwen* (in vorige tijden) *is verzwegen geweest.* —— 1 Cor. X: 11. *Ons, op dewelken de einden der eeuwen gekomen zijn* (welken het einde van het verloopen tijdperk is te beurte gevallen). —— Col. I: 26. *Die verborgen is geweest van alle eeuwen* (voorheen is onbekend geweest). —— Tit. I: 2. *Welke God, die niet liegen kan, beloofd heeft voor de tijden der eeuwen* (in vorigen tijd). —— Hebr. IX: 26. *Nu is hij eenmaal in de voleinding der eeuwen geopenbaard* (op het einde van het verloopen tijdperk verſchenen). —— 5) *geſlacht.* Efez. II: 7. *Op dat hij zoude betoonen in*

Digitized by Google

de toekomende eeuwe (aan de volgende geslachten) *den uitnemenden rijkdom zijner genade* (zijne overgroote goedertierenheid). —— Efez. III: 5. *Welke in andere eeuwen* (geslachten) enz. —— Efez. VI: 12. *Der duisternis dezer eeuw* (der verkeerdheid van het thans levend geslacht).

ENGEL beteekent 1) *alle* personen of zaken, die *door God gezonden* of *gebruikt* worden, tot uitvoering van zijne plannen. Matth. XI: 10. *Ziet, ik zende mijnen Engel* (mijnen gezant) *voor uw aangezigt* (voor u uit), *die uwen weg bereiden* (u goede gelegenheid, om uw werk te kunnen aanvangen, verschaffen) *zal voor u henen.* —— Jo. I: 52. *Van nu aan zult gij den hemel zien geopend, en de Engelen Gods opklimmende en nederdalende op den Zoon des menschen* (welhaast zult gij zien, dat God alles, wat Hij in zijne hand heeft, dienstbaar maakt tot verheerlijking van zijnen Zoon). —— Hand. XII: 23. *En van stonden aan sloeg hem een Engel des Heeren* (trof God hem door eene verschrikkelijke krankheid). —— Gal. IV: 14. *Gij naamt mij aan als een Engel Gods* (gij betoondet mij eene achting en genegenheid, zoo als een gezant van God behoort bewezen te worden). —— 1 Tim. III: 16. *Is gezien van de Engelen* (zijne Gezanten, de Apostelen). —— 2) *een hemelsche geest.* Matth. XVI: 27. *Want de Zoon des menschen*

Digitized by Google

ſchen zal komen in de heerlijkheid zijns Vaders (met eene goddelijke heerlijkheid), *met zijne Engelen* (omringd van hemelgeesten, als zijne dienaars). —— Jo. XII: 29. *Een Engel* (een hemelſche geest) *heeft tot hem geſproken.* —— Hand. XII: 15. *Het is zijn Engel* (de hemelſche geest, die tot zijne beſcherming dient). —— 1 Cor. XI: 10. *Daarom moet de vrouw eene magt* (een teeken van ondergeſchiktheid) *op het hoofd hebben, om der Engelen wil* (uit eerbied voor de onzigtbaar tegenwoordige hemelgeesten, op dat aan hun blijke, dat alles onder ons met orde geſchiede). —— Gal. III: 19. *Zij* (de wet) *is door de Engelen beſteld in de hand des Middelaars* (door de hemelgeesten aan Mozes ter hand geſteld). —— Hebr. I: 4. *Zoo veel treffelijker* (voortreffelijker) *geworden dan de Engelen* (de hemelgeesten) *als hij uitnemender naam boven hun geërfd* (heerlijkheid boven hun verkregen) *heeft.* —— Van daar wordt alles, wat heerlijk en uitſtekend is, bij Engelen vergeleken. Hand. VI: 15. *En alle die in den Raad zaten, de oogen op hem houdende, zagen zijn aangezigt als het aangezigt eens Engels* (zagen hoe opgeruimd en eerwaardig zijn gelaat zich vertoonde). —— Col. II: 18. *Dat dan niemand u overheerſche naar zijnen wil in nederigheid en dienst der Engelen* (door vertooning van nederigheid en engelachtige dienstvaar-

Digitized by Google

digheid). 3) *een booze geest.* Matth. XXV: 41. *Gaat weg van mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur* (naar de eeuwige rampzaligheid), *het welk den duivel en zijne Engelen* (de booze geesten) *bereid is.* —— Hebr. II: 16. *Want waarlijk hij neemt de Engelen niet aan* (hij ontfermt zich niet over de gevallene booze geesten), *maar hij neemt het zaad Abrahams* (Abrahams nakroost) *aan.* —— 2 Petr. II: 4. *Want indien God de Engelen, die gezondigd hebben* (de booze geesten) *niet gespaard heeft.* ——

ERFENIS beteekent 1) *een goed, dat van een ander geërfd wordt.* Matth. XXI: 38. *Laat ons hem dooden, en zijne erfenis* (zijn vaderlijk goed) *aan ons behouden.* —— 2) *allerlei bezitting.* Hand. VII: 5. *En hij gaf hem geen erfdeel* (geene bezitting) *in hetzelve.* Efez. V: 5. *Want dit weet gij, dat geen hoereerder* enz. *erfenis* (deel) *heeft in het koningrijk van Christus en God.* 3) en wel vooral van *gelukzaligheid.* Hand. XX: 32. *U een erfdeel te geven onder alle de geheiligden* (u mede te doen deelen in de zaligheid der Christenen). —— Gal. III: 18. *Want indien de erfenis uit de wet is* (als het bezit der zaligheid door de wet is). —— Efez. I: 14. *Die het onderpand is van onze erfenis* (van onze gelukzaligheid). —— Col. III: 24. *Wetende dat gij van den Heere zult ontvangen de ver-*

get-

Digitized by Google

gelding der erfenis (het loon der zaligheid). —— *Erfgenaam* beteekent daar van ſomtijds ook: bezitter, deelgenoot der zaligheid.

GEEST beteekent 1) *het geblaas van den adem.* Luk. VIII: 55. *En haar geest* (haar levensadem) *keerde weder.* —— 2 Theſſ. II: 8. *Den welken de Heere verdoen zal, door den geest zijns monds* (met den adem zijner lippen). — 2) *de ziel* van den mensch, en derzelver *vermogens.* Matth. V: 3. *Zalig zijn de armen van geest* (die eene ootmoedige ziel hebben), *want hunner is het koningrijk der hemelen* (zij zijn geſchikt voor de nieuwe bedeeling van den Godsdienst). —— Matth. XXVI. 41. *Waakt en bidt, op dat gij niet in verzoeking* (om u aan mij te ergéren) *komt: de geest* (uwe ziel) *is wel gewillig, maar het vleesch* (uw ligchaam) *is zwak.* —— Luk. XXIII: 46. *Vader, in uwe handen bevele ik mijnen geest* (mijne ziel). *En als hij dat gezegd had, gaf hij den geest* (legde hij het leven af). —— Jo. IV: 24. *God is een Geest* (heeft een geeſtelijk beſtaan), *en die hem aanbidden, moeten hem aanbidden in geest en waarheid* (opregt en gemoedelijk). —— Rom. I: 9. *Want God is mijn getuige, welken ik diene in mijnen geest* (met mijne ziel) *in* (naar) *het Euangelie zijns Zoons.* —— 1 Cor. V: 4. *Als gijlieden en mijn geest* (mijne ziel) *te*

Digitized by Google

zamen vergaderd zullen zijn, met de kracht (met den bijſtand) *onzes Heeren Jezus Christus.* —— 1 Cor. VI: 20. *Want gij zijt duur gekocht* (door eene groote opoffering verlost), *zoo verheerlijkt dan God in uw ligchaam en in uwen geest* (met uwe ziel) *welke Godes zijn.* — Phil. III: 3. *Want wij zijn de beſnijding, wij die God in den geest* (met het hart) *dienen, en in Christus Jezus roemen, en niet in het vleesch* (op uiterlijke godsdienstplegtigheden) *betrouwen.* — 3) *denkwijze.* Luk. IX: 55. *Maar zich omkeerende, beſtrafte hij hen, en zeide: gij weet niet van hoedanigen geest* (denkwijze) *gij zijt.* — Rom. VIII: 15. *Want gij hebt niet ontvangen den geest der dienstbaarheid* (eene ſlaaſſche denkwijze) *wederom tot vreze, maar gij hebt ontvangen den geest der aanneming tot kinderen* (eenen geest, door wien gij u als aangenomene kinderen leert beſchouwen), *door welken wij roepen* (God met vrijmoedigheid durven aanſpreken) *Abba! Vader!* —— 1 Cor. IV: 21. *In den geest der zachtmoedigheid* (met goedertierene gedachten). —— Efez. IV: 3. *De eenigheid des geestes* (eenparigheid in denkwijze). —— 2 Tim. I: 7. *Want God heeft ons niet gegeven eenen geest der vreesachtigheid,* (ons geene vreesachtige denkbeelden ingeboezemd), *maar der kracht, en der liefde en der gematigdheid* (maar ge-

Digitized by Google

geleerd ernſtig, liefderijk en toegevend te denken). —— 4) *een Engel.* Mark. III: 30. *Hij heeft eenen onreinen geest* (een booze geest beſtuurt hem). —— Luk. XIII: 11. *En ziet, daar was eene vrouw, die eenen geest der krankheid achttien jaren lang gehad had* (die zoo lang door eenen boozen geest krank gehouden was). — Hand. XVI: 16. *Een zekere dienstmaagd hebbende een waarzeggenden geest* (die geacht werd door eenen boozen geest te kunnen waarzeggen, eene buikſpreekſter). —— 5) *goddelijk alvermogen.* Matth. I: 18. Luk. I: 35. moet men *Heilige Geest* verſtaan van Gods alvermogen, want het wordt in de laatſte plaats met *kracht des allerhoogſten* verwisſeld. —— Matth. XII: 28. *Maar indien ik door den geest Gods* (door goddelijk alvermogen) *de duivelen uitwerpe.* —— 1 Tim. III: 16. *Is geregtveerdigd in den geest* (heeft zijn gezag gehandhaafd door de betooning van zijn goddelijk alvermogen). —— Hebr. IX: 14. *Die door den eeuwigen geest* (door zijn goddelijk alvermogen) *zich zelven Gode onſtraffelijk opgeofferd heeft.* —— 1 Petr. III: 18. *Levendig gemaakt door den geest* (door de goddelijke almagt). —— 6) *den geest, die met Vader en Zoon God is.* Jo. XIV: 17. 26. *Maar de Trooster* (de onderwijzer) *de heilige Geest, welken de Vader zenden zal in mijnen naam* (op

Digitized by Google

mijn gezag), *die zal u alles leeren* (wat gij weten moet), *en zal u indachtig maken alles, wat ik u gezegd heb.* —— Hand. I: 16. *Mannen broeders! deze ſchrift moet vervuld worden, welke de H. Geest door den mond Davids voorzegd heeft.* —— Hand. XV: 28. *Want het heeft den H. Geest en ons goed gedacht.* —— Rom. IX: 1. *Mijne conſcientie mij mede getuigenis gevende door den H. Geest.* — Gal. IV: 29. *Doch gelijkerwijs toen, die naar het vleesch geboren was* (de natuurlijke mensch) *vervolgde den genen, die naar den Geest geboren* (door den H. Geest verbeterd) *was, alzoo ook nu.* —— Hebr. IX: 8. *Waar mede de H. Geest dit beduidde* —— 7) *de gaven van den H. Geest.* Luk. I: 15. *Hij zal met den H. Geest vervuld* (overvloedig met deszelfs gaven bedeeld) *worden.* —— Luk. I: 41. *En Elizabeth werd vervuld met den H. Geest* (door den H. Geest met geestdrift bezield). —— Jo. III: 34. *Want God geeft hem den Geest niet met mate* (bedeelt hem overvloedig met geestelijke gaven). — Jo. VII: 39. *De heilige Geest was nog niet* (zijne bijzondere gaven waren nog niet uitgeſtort). — Hand. VI: 3. *Vol des H. Geestes* (rijkelijk met deszelfs gaven bedeeld). —— 1 Cor. VII: 40. *En ik meene ook den Geest Gods te hebben* (zijne gaven te bezitten). —— 1 Theſſ. IV: 8. *Die ook zij-*

Digitized by Google

zijnen heiligen Geest (deszelfs gaven) *in ons heeft gegeven.* —— 1 Jo. IV: 13. *Hier aan kennen wij, dat wij in hem blijven, en hij in ons* (dat wij ſteeds in de naauwſte betrekking tot hem ſtaan), *om dat hij ons van zijnen Geest* (deszelfs gaven) *gegeven heeft.* —— 8) *de prediking van den Godsdienst*, die door het beſtuur van Gods Geest geſchiedt. Hand. VII: 51. *Gij wederſtaat altijd den H. Geest* (verzet u altijd tegen de prediking, die van Gods wege tot ulieden geſchiedt). —— Rom. VII: 6. *Alzoo dat wij dienen in nieuwigheid des geestes* (God vereeren naar den nieuwen geestelijken Godsdienst), *en niet in de oudheid der letter* (niet op de oude wijze, naar den Mozaiſchen Godsdienst). —— Rom. VIII: 2. *want de wet des geestes* (de geestelijke leer van 't Euangelie), *des levens in Christus Jezus* (die ons tot geluk opleidt door Christus), *heeft mij vrij gemaakt van de wet der zonde en des doods* (van de heerſchappij der zonde en der ellende). —— 2 Cor. III: 6. *Want de letter doodt* (de leer des O. T. ontmoedigt), *maar de geest* (de leer des N. T.) *maakt levendig* (beurt den mensch op). Zoo ook vers. 8. —— 2 Cor. III: 17. *De Heere nu is de Geest* (de Heere nu leert ons door den christelijken Godsdienst), *en waar de geest des Heeren is* (waar die Godsdienst geldt), *aldaar is vrijheid* (daar heeft eene onbevooroordeelde denkwijze plaats). —— Ge-

Digitized by Google

GELOOF beteekent 1) *overreding* Luk. XXII: 32. *Maar ik heb voor u gebeden, dat uw geloof* (uwe overreding van mijne goddelijke zending) *niet ophoude: en gij, als gij eens zult bekeerd* (van uwe verkeerdheid terug gekomen) *zijt, zoo verſterk uwe broeders* (in hunne overreding). —— Rom. XIV: 1. *Den genen nu, die zwak is in het geloof* (in de overreding nopens de vrijheid, om allerlei ſpijze te gebruiken), *neemt aan* (behandelt liefderijk). —— Rom. XIV: 22. 23. *Hebt gij geloof?* (zijt gij overreed, dat gij alles moogt gebruiken)? *hebt dat bij u zelven voor God* (zonder er anderen mede te ergeren). *Zalig is hij die zich zelven niet oordeelt* (veroordeelt) *in het gene dat hij voor goed houdt. Maar die twijfelt, indien hij eet, is veroordeeld* (handelt verkeerd?), *om dat hij niet uit het geloof* (niet met overreding des gemoeds) *eet, en al wat uit het geloof niet is* (al wat men doet zonder overreding, dat het goed is), *dat is zonde.* — 2) *vertrouwen.* Matth. VIII: 10. *Ik heb zelfs in Israel* (bij geenen Jood) *zoo grooten geloof* (zulk een vertrouwen) *niet gevonden.* —— Matth. IX: 2. *En Jezus hun geloof* (hun vertrouwen op hem) *ziende.* —— Matth. XXI: 21. *Indien gij geloof* (vertrouwen) *had, en niet twijfeldet.* —— Mark. XI: 22. *Het geloof* (vertrouwt) *op God.* —— Luk. XVIII: 8. *Doch de Zoon des men-*

Digitized by Google

menſchen, als hij komt (ten oordeel over de Joden), *zal hij ook geloof* (vertrouwen op God, door gebeden zigtbaar) *vinden op de aarde?* — Jo. XIV: 1. *Gijlieden gelooft in God, gelooft ook in mij* (gij vertrouwt op God, vertrouwt ook op mij). —— Hand. III: 16. *Door het geloof in zijnen naam* (door het vertrouwen op zijn gezag). —— 2 Cor. IV: 13. *Dewijl wij nu denzelfden geest des geloofs* (des vertrouwens) *hebben, gelijk er geſchreven is: Ik heb geloofd* (vertrouwd), *daarom heb ik geſproken, zoo gelooven wij ook, daarom ſpreken wij ook* (daarom ſpreken wij ook met een vrijmoedig vertrouwen). —— Hebr. VI: 12. *Op dat gij niet traag wordt, maar navolgers zijt der genen, die door geloof en langmoedigheid* (door een lijdzaam vertrouwen) *de beloftenis beërven* (het beloofde goed verkrijgen). ——— Jac. V: 15. *En het gebed des geloofs* (het vertrouwend gebed). —— 3) *toeſtemming aan den Chriſtelijken Godsdienſt.* Hand. XIII: 8. *Maar Elymas wederſtond hen, zoekende den Stadhouder van het geloof* (van de toeſtemming aan hunne prediking) *af te keeren.* —— 1 Tim. V: 12. *Hebbende hun oordeel* (hunne ſtraf) *om dat zij hun eerſte geloof hebben te niete gedaan* (de toeſtemming, die zij eerst aan he Euangelie gaven, weder ingetrokken hebben.) —— Hebr. IV: 2. *Het woord der prediking deed hun geen*

Digitized by Google

geen nut, om dat het met het geloof niet gemengd was (om dat zij het niet toeſtemden). — Jac. II: 14. *Wat nuttigheid is het, mijne broeders! indien iemand zegt, dat hij het geloof heeft* (de waarheid toeſtemt), *en heeft de werken* (beoefent den Godsdienst) *niet? kan dat geloof* (die toeſtemming) *hem zalig maken?* —— 2 Petr. I: 5. *Voegt bij uw geloof deugd* (bij de toeſtemming aan het Euangelie moed). —— 4) *hartelijke omhelzing van den christelijken Godsdienst.* Hand. XIV: 22. *Vermanende dat zij zouden blijven in het geloof* (volharden in de hartelijke aankleving der Euangelieleer). —— Rom. I: 8. *Eerſtelijk danke ik mijnen God door J. C. over u allen, dat uw geloof* (de hartelijkheid en opregtheid van uw christendom) *verkondigd wordt in de geheele wereld* (waar christenen zijn). —— 1 Cor. II: 5. *Op dat uw geloof* (uwe omhelzing van het Euangelie) *niet zoude zijn in wijsheid der menſchen* (blijken zou niet door menſchelijke wijsheid te zijn veroorzaakt) *maar in* (door) *de kracht Godſ.* —— 2 Cor. I: 24. *Niet dat wij heerſchappij voeren over uw geloof* (over uw christendom), *maar wij zijn medewerkers uwer blijdſchap: want gij ſtaat door het geloof* (gij kunt alleen door de hartelijke aankleving van het Christendom gelukkig zijn). —— Gal. III: 7. *Zoo verſtaat gij dan, dat de genen, die uit het geloof*

Digitized by Google

loof zijn (die de leer van het Euangelie hartelijk omhelzen), *Abrahams kinderen zijn.* —— Gal. V: 6. *Want in Christus Jezus* (in het Christendom) *heeft noch beſnijdenis eenige kracht, noch voorhuid* (komt het er niet op aan, of iemand beſneden of onbeſneden is), *naar het geloof door de liefde werkende* (maar het komt op eene hartelijke omhelzing der leer aan, die zich vertoont in de beoefening der menſchenliefde). — Efez. II: 8. *Want uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof* (door de hartelijke omhelzing van het Euangelie), *en dat niet uit u*, (dat gij die bezit, hebt gij niet aan u zelven toe te ſchrijven): *het is Gods gave.* —— Col. I: 23. *Indien gij maar blijft in het geloof* (volhardt in de opregte omhelzing der Euangelieleer) —— 1 Theſſ. I: 3. *Zonder opkouden gedenkende het werk uwes geloofs* (uwe beoefening van de erkentenis des Euangeliums), *en den arbeid der liefde, en de verdraagzaamheid der hope* (de lijdzame hope) *op onzen Heere Jezus Christus.* —— 5) *de Christelijke Godsdienst.* Hand. VI: 7. *Een groote ſchare der Priesteren werd het geloof gehoorzaam* (onderwierp zich aan de leere). —— Hand. XV: 9. *Gereinigd hebbende hunne harten door het geloof* (door de prediking van het Euangelie). —— Rom. I: 5. *Gehoorzaamheid des geloofs onder alle de Hei-*

de-

Digitized by Google

denen (om allerlei heidenen aan de leer des geloofs te onderwerpen). —— Rom. III: 27. *De wet des geloofs* (de leer van het Euangelie). — Gal. III: 23. *Doch eer het geloof* (de christelijke Godsdienst) *kwam, waren wij onder de wet* (als kinderen) *in bewaring geſteld, en zijn beſloten* (als het ware op ſchool opgeſloten) *geweest tot op het geloof* (tot dat de christelijke godsdienst werd bekend gemaakt). —— Efez. IV: 5. *Een geloof* (ééne leere). —— Tit. I: 3. *Naar het gemeen geloof* (naar de leer, die wij gezamenlijk belijden). —— Jud. 3. *Dat gij ſtrijdt voor het geloof*, (de Euangelieleer ijverig handhaaft), *dat eenmaal den heiligen* (christenen) *overgeleverd is.* —— 6) *getrouwheid, regtſchapenheid.* Matth. XXIII: 23. *Gij laat na het zwaarſte der wet, namelijk het oordeel* (het liefderijk beoordeelen van anderen), *en de barmhartigheid, en het geloof* (de goede trouw). —— Rom. III: 3. *Zal hunne ongeloovigheid het geloof Gods* (Gods getrouwheid) *te niete doen.* —— Gal. V: 22. *Maar de vrucht dee geestes is —— geloof* (regtſchapenheid). —— 2 Theſſ. III: 2. *Want het geloof is niet aller* (zij zijn alle niet regtſchapen, niet te betrouwen).

GENADE beteekent 1) *gunst, genegenheid.* Luk. I: 30. *Gij hebt genade bij God gevonden* (geniet zijne gunst). —— Luk. II: 52. *En Jezus*

Digitized by Google

zus nam toe in wijsheid en in grootte, en in genade (gunst) *bij God en de menschen.* —— Hand. IV: 33. *En daar was groote genade over hun allen* (elk bewees hun veel genegenheid). — Hand. XIV: 3. *Die getuigenis gaf het woord zijner genade* (die zijn gunstrijk Woord bekrachtigde). —— Hand. XVIII: 27. *Hij heeft veel toegebragt den genen die geloofden, door de genade* (door de goedertierenheid van God). —— Rom. I: 7. *Genade zij u en vrede* (gunst en heil worde u geschonken) *van God onzen Vader en den Heere Jezus Christus.* —— Rom. V: 15. *Want indien door de misdaad van eenen velen gestorven* (sterfelijk en ongelukkig geworden) *zijn, zoo is veel meer de genade Gods* (Gods genegenheid), *en de gave door de genade* (de voorregten uit Gods gunst voortkomende), *die daar is ééns menschen Jezus Christus* (die door J. C. is geopenbaard) *overvloedig geweest over velen.* —— Rom. VI: 1. *Zullen wij in de zonde* (zondaars) *blijven, op dat de genade* (de betooning van Gods genegenheid) *te meerder worde?* —— 2 Cor. VIII: 9. *Want gij weet de genade* (de groote liefdebetooning jegens ons) *onzes Heeren J. C.* —— Efez. I: 6. *Tot prijs der heerlijkheid zijner genade* (tot roem van zijne groote genegenheid). — Efez. IV: 29. *Geen vuile rede ga uit uwen mond: maar zoo daar*

eenige goede rede is tot nuttige ſtichting, op dat zij genade geven, die, die ze hooren (die de gunst en genegenheid der hoorders kunnen verwerven). —— Hebr. IV: 16. *Laat ons dan met vrijmoedigheid toegaan tot den troon der genade* (vrijmoedig den toegenegenen God aanroepen). —— 1 Petr. V: 10. *De God nu aller genade* (God, wiens gunst oneindig groot is, of: die de bron is van alle zegeningen). —— b) *weldaden* uit genade geſchonken. Jo. I: 14. *Vol van genade en waarheid* (overvloedig in het mededeelen van weldaden, en vooral van de kennis der waarheid). —— Jo. I: 16. *En uit zijne volheid hebben wij allé ontvangen, ook genade voor genade* (allerlei weldaden). —— Rom. I: 5. *Door welken wij hebben ontvangen genade en het Apoſtelſchap* (het voorregt der Apoſtoliſche bediening). —— Rom. V: 2. *Door welken wij ook de toekleding hebben door het geloof tot dèzè gendde* (tot dit voorregt). —— Rom. XII: 3. *Want door de genade die mij gegeven is* (door de voorregten, aan mij geſchonken). —— 1 Cor. I: 4. *Ik danke mijnen God alle tijd over u, van wege de genade Gods* (de goddelijke weldaden) *die u gegeven is in* (door) *Chriſtus Jezus.* —— 1 Cor. XVI: 23. *de genade des Heeren J. C. zij met u* (zijne weldaden worden u rijkelijk geſchonken). —— 2 Cor. IX:

Digitized by Google

IX: 8. *En God is magtig alle genade* (allerlei weldaden) *te doen overvloedig zijn in u.* —— Gal. V: 4. *Gij zijt van de genade gevallen* (van de weldaad der verlosſing uit genade verſtoken). — Efez. IV: 7. *Maar elk een van ons is de genade gegeven* (zijn weldaden geſchonken) *naar de mate der gave van Christus.* —— Jac. IV: 6. *Ja, hij geeft meerder genade* (die hem volgt, wordt meerdere weldaden deelachtig), *daarom zegt de Schrift: God wederſtaat de hoovaardigen* (onttrekt zich van hun), *maar de nederigen geeft hij genade* (ſchenkt hij zijne weldaden). — 1 Petr. IV: 10. *Als goede uitdeelers der menigerlei genade* (weldaden) *Gods.* —— 3) *De Christelijke Godsdienst, als de voornaamſte weldaad van Gods genegenheid*, en in welken die aan ons geopenbaard wordt. Jo. I: 17. *Want de Wet is door Mozes gegeven, de genade en de waarheid* (de waarheids leere, die ons Gods gunst openbaart) *is door Jezus Christus geworden.* —— Hand. XIII: 43. *Welke tot hun ſpraken, en hen vermaanden te blijven bij de genade Gods* (zich te houden aan de leer van het Euangelie). —— Rom. VI: 14. *Gij zijt niet onder de wet, maar onder de genade* (onder de leer des christendoms). —— 2 Cor. VI: 1. *En wij als medearbeidende bidden u, dat gij de genade Gods* (de leer van Gods genegenheid) *niet*

Digitized by Google

te vergeefs moogt ontvangen hebben. —— Col. I: 6. *Van dien dag af, dat gij gehoord hebt, en de genade Gods* (den christelijken Godsdienst) *in waarheid bekend hebt.* —— Tit. II: 11. *Want de zaligmakende genade Gods* (de heilvolle genadeleer des Euangeliums) *is verſchenen allen menſchen.* —— Hebr. XII: 15. *Toeziende dat niet iemand verachtere van de genade Gods* (afvalle van de leer van het Euangelie). — 1 Petr. V: 12. *Dat deze is de waarachtige genade Gods* (leer der zaligheid) *in welke gij ſtaat,* (welke gij ſtandvastig omhelst). —— Jud. 4. *die de genade onzes Gods veranderen in ontuchtigheid* (de leer der genade misbruiken tot oneerbaarheid). ——

HART beteekent 1) *den perſoon zelven.* Luk. XVI: 15. *God kent uwe harten* (kent u door en door). —— Hand. XIV: 17. *Vervullende onze harten* (ons rijkelijk voorziende) *met ſpijze en vrolijkheid.* —— Rom. XVI: 18. *Verleiden door ſchoon ſpreken en prijzen de harten der eenvoudigen* (de eenvoudigen). —— 1 Cor. VII: 37. *Doch die vast ſtaat in zijn hart* (bij zich zelven ſtandvastig is). —— Jac. V: 5. *Gij hebt uwe harten* (u zelven) *gevoed.* —— 2) *de ziel.* Matth. V: 8. *Zalig zijn de reinen van hart* (de opregt welmeenenden), *want zij zullen God zien* (Gods gunst genieten). —— Hand. V: 3.

Waar-

Digitized by Google

Waarom heeft de Satan uw hart vervuld (uwe ziel beſtuurd). —— Hand. XV: 9. *Gereinigd hebbende hunne harten* (hunnen zielstoeſtand verbeterd hebbende). —— Rom. X: 9. 10. *Indien gij met uwen mond zult belijden den Heere Jezus* (dat Jezus de Heer is), *en met uw hart gelooven* (met uw gemoed erkennen). —— *Want met het hart gelooft men* (met de ziel oefent men het geloof uit) *tot regtvaardigheid* (tot verlosfing). —— Phil. I: 7. *Om dat ik in mijn hart houde* (in mijne ziel overtuigd ben). —— Col. II: 2. *Op dat hunne harten* (zielen) *vertroost mogen worden.* —— 2 Tim. II: 22. *die den Heere aanroepen uit een rein hart* (die J. C. met een opregt gemoed belijden). In het bijzonder de onderſcheidene vermogens der ziel, als 3) *verſtand.* Rom. I: 21. *Hun onverſtandig hart is verduisterd geworden* (hun onverſtand is nog grooter geworden). —— Rom. II: 15. *Als die betoonen het werk der wet geſchreven in hunne harten* (met hun verſtand bekend te zijn met het geen de wet eischt). —— 2 Cōr. IV: 6. *De gene die in onze harten geſchenen heeft om te geven verlichting der kennis* (die ons verſtand verlicht heeft door ons eene opgeklaarde kennis te ſchenken). —— 4) *wil.* Hand. XVI: 14. *Welker hart de Heere heeft geopend* (welker wil de Heere geneigd heeft). —— Hebr. III: 8.

Digitized by Google

Zoo verhardt uwe harten niet (betoont u niet onwillig). —— 1 Jo. III: 17. *Zijn hart voor hem toesluiten* (zich onwillig betoonen om hem te helpen). —— 5) *geweten.* 1 Jo. III: 20. 21. *Want indien ons hart* (ons geweten) *ons veroordeelt, God is meerder dan ons hart, en hij kent alle dingen* (God weet nog veel beter alle onze verkeerdheden, dan ons geweten ons die kan herinneren). *Geliefde, indien ons hart* (ons geweten) *ons niet veroordeelt, zoo hebben wij vrijmoedigheid tot God* (in het bidden).

HEERLIJKHEID beteekent 1) *luister.* Matth. IV: 8. *Toonde hem alle de koningrijken der wereld en hunne heerlijkheid* (hunnen luister). —— Matth. VI: 29. *Salomo in alle zijne heerlijkheid* (pracht en luister). —— Mark. X: 37. *En zij zeiden tot hem: geef ons, dat wij mogen zitten de een aan uwe regterhand, en de ander aan uwe linkerhand, in uwe heerlijkheid* (dat wij beiden staatsdienaars bij u mogen worden, als gij uwen koninklijken luister zult hebben aangenomen). —— Luk. II: 9. *De heerlijkheid des Heeren* (een goddelijke glans) *omscheen hen.* —— Luk. IX: 31. *Dewelke gezien zijnde in heerlijkheid* (met grooten luister omgeven). —— 1 Cor. XV: 40. *Een ander is de heerlijkheid* (de luister) *der hemelsche.* —— 1 Cor. XV: 43. *Het wordt gezaaid in oneer* (geteeld zonder dat het aan-

aanzien heeft), *het wordt opgewekt in heerlijkheid* (met luister). — 2 Cor. III: 8—11. *Hoe zal niet veel meer de bediening des geestes* (de prediking van het Euangelie) *in heerlijkheid* (luisterrijk) *zijn? Want indien de bediening der verdoemenis* (de veroordeelende prediking der wet) *in heerlijkheid* (luisterrijk) *geweest is, veel meer is de bediening der regtvaardigheid* (zal de zaligmakende prediking van het Euangelie) *overvloedig in heerlijkheid* (bij uitnek luisterrijk zijn). *Want ook het verheerlijkte is zelfs niet verheerlijkt in dezen deele, ten aanzien van deze uitnemende heerlijkheid* (ja deze uitnemende luister zal zoo groot zijn, dat daarbij alles wat luisterrijk heet, dien naam moet verliezen). *Want indien 't gene, dat te niete gedaan wordt, in heerlijkheid was* (immers, was de prediking der wet, die eens zou ophouden, al zeer luisterrijk), *veel meer is het gene dat blijft* (dan moet volgen, dat de Euangelieprediking, die nooit ophoudt, zoo lang de aarde staat) *in heerlijkheid* (boven alle verbeelding luisterrijk) *zijn zal.* — 1 Thess. II: 20. *Want gij zijt onze heerlijkheid en blijdschap* (de oorzaak van den luister en de vreugde, die ons eens te deel zal vallen). — 2) *Gods grootheid*, in het bijzonder Gods *almagt*. Jo. I: 14. *Wij hebben zijne heerlijkheid* (zijne goddelijke grootheid) *aanschouwd, eene heerlijkheid als des*

eeniggeborenen van den Vader. —— Jo. II: 11. *En heeft zijne heerlijkheid* (zijne goddelijke grootheid) *geopenbaard.* —— Jo. XI: 4. *Deze krankheid is niet tot de dood, maar tot heerlijkheid Gods* (zal aanleiding geven tot een bewijs van Gods oneindige grootheid en almagt). —— Rom. VI: 4. *Gelijkerwijs Christus uit de dooden opgewekt is tot de heerlijkheid* (door de almagt) *des Vaders.* —— Rom. IX: 23. *En op dat hij zoude bekend maken den rijkdom zijner heerlijkheid* (zijne oneindige grootheid, betoond) *over de vaten* (de voorwerpen) *der barmhartigheid, die hij te voren bereid heeft tot heerlijkheid* (zaligheid). —— 3) *de heerlijke toestand, in welken J. C. in den hemel is.* Matth. XIX: 28. *Wanneer de Zoon des menschen zal gezeten zijn op den troon zijner heerlijkheid* (zich in zijnen verheerlijkten toestand en met al zijn goddelijk gezag vertoonen zal). —— Luk. XXIV: 26. *Moest de Christus niet deze dingen lijden, en alzoo in zijne heerlijkheid* (in den heerlijken toestand, die voor hem bestemd was) *ingaan?* —— Jo. XVII: 5. *En nu, verheerlijk mij, gij Vader, bij u zelven, met de heerlijkheid* (schenk mij den heerlijken staat weder), *die ik bij u had, eer de wereld was.* —— Jo. XVII: 22. *En ik heb hun de heerlijkheid gegeven* (denzelfden heerlijken toestand beloofd), *die gij mij gegeven hebt.* ——

4)

Digitized by Google

4) *de gelukzaligheid der menſchen.* Deze beteekenis kwam ons zoo even reeds voor in Rom. IX: 23. — Luk. II: 32. *Een licht tot verlichting der heidenen* (een leeraar, om de heidenen van hunne onkunde te verlosſen), *en tot heerlijkheid uwes volks Israels* (tot zaligheid van Gods volk de Joden). — Rom. III: 23. *Want zij hebben alle gezondigd, en derven de heerlijkheid Gods* (de goddelijke zaligheid). — Rom. V: 2. *En roemen in de hope der heerlijkheid Gods* (de hoop op de goddelijke zaligheid). — 1 Cor. II: 7. 8. *Welke God te voren verordineerd heeft tot onze heerlijkheid* (zaligheid), *eer de wereld was. Welke niemand van de Overſte dezer wereld gekend heeft. Want indien zij ze gekend hadden, zoo zouden zij den Heer der heerlijkheid* (den oorſprong en uitdeeler der zaligheid) *niet gekruisd hebben.* — Hebr. II: 10. *Vele kinderen tot de heerlijkheid leidende* (vele menſchen tot de zaligheid brengende). — 1 Petr. V: 4. *De onverwelkelijke kroon der heerlijkheid* (het duurzaam genot der zaligheid). — 5) *die in hoogheid geſteld zijn.* 2 Petr. II: 10. *Die de heerlijkheden* (de overheden) *niet ſchromen te lasteren.* — Jud. vers 8. *Lasteren de heerlijkheden* (de Overheden). — 6) Meermalen wordt het gebruikt voor een bijvoegelijk naamwoord, om iets, dat *heerlijk* is, uit te drukken. Hand.

Digitized by Google

VII: 2. *De God der heerlijkheid* (de heerlijke, oneindig groote God.) —— Efez. I: 6. *Tot prijs der heerlijkheid zijner genade* (de roem van zijne uitſtekende goedertierenheid). —— Col. I: 27. *De hope der heerlijkheid* (die ons een heerlijk vooruitzigt oplevert). —— 1 Theſſ. II: 12. *Die u roept tot zijn Koningrijk en heerlijkheid* (die u tot zijn heerlijk koningrijk brengt). — 2 Theſſ. I: 9. *Dewelke zullen tot ſtraf lijden het eeuwig verderf* (eene eeuwige ellende) *van het aangezigt des Heeren* (verwijderd van Gods gunst), *en van de heerlijkheid zijner ſterkte* (en van zijne heerlijke majeſteit). —— Hebr. II: 7. *Met heerlijkheid en eer hebt gij hem gekroond* (gij hebt hem eene uitſtekende eer geſchonken).

KRACHT beteekent 1) *vermogen*, *magt*. 1 Cor. XV: 43. *Het wordt gezaaid in zwakheid* (geteeld zijnde is het zwak), *het wordt opgewekt in kracht* (opgewekt zijnde zal het veel grooter vermogen bezitten). —— Col. I: 11. *Met alle kracht bekrachtigd zijnde* (met allerlei vermogen ten goede voorzien zijnde), *naar de ſterkte zijner heerlijkheid* (overeenkomſtig zijne oneindige grootheid). Meermalen wordt het zoo gebruikt van *Gods almagt*. In het bijzonder komt het ook voor van het vermogen, om wonderen te kunnen verrigten. Matth. XIII: 54. *Van waar komt*

Digitized by Google

komt dezen die wijsheid en die krachten (dat wondervermogen)? —— Mark. VI: 14. *Daarom werken die krachten* (dat wondervermogen) *in hem.* Hand. XVI: 38. *Belangende Jezus van Nazareth; hoe hem God gezalfd heeft met den heiligen Geest en met kracht* (begiftigd heeft met de gaven van den Geest, en het vermogen om wonderen te doen). —— 2) *wonderwerken*, door welker verrigting eene bijzondere goddelijke kragt betoond wordt. Matth. VII: 22. *In uwen naam vele krachten* (op uw gezag vele wonderwerken) *gedaan.* —— Mark. VI: 5. *En hij kon aldaar geene kracht* (wilde daar geen wonder) *doen.* — Hand. II: 22. worden *krachten, wonderen en teekenen* met elkander verwisseld. —— 3) *die vermogen bezit, magtig is.* Matth. XXIV: 29. *De krachten der hemelen* (de vermogende hemel-ligchamen) *zullen bewogen worden.* —— 1 Cor. XV: 24. *Wanneer hij zal te niete gedaan hebben alle heerschappij, en alle magt en kracht* (alle magthebbers zal te onder gebragt hebben). —— 4) *invloed.* Rom. I: 16. *Want ik schame mij het Euangelie van Christus niet; want het is eene kracht Gods* (het heeft eenen goddelijken invloed) *tot zaligheid, een iegelijk die gelooft.* —— 1 Cor. I: 18. *Ons die behouden worden is het eene kracht Gods* (bij ons heeft het eenen goddelijken invloed). —— 1 Cor. IV: 20. *Want het koning-*

ningrijk Gods is niet gelegen in woorden (beſtaat niet in ſpreken over de waarheid), *maar in kracht* (daar in, dat de waarheid goeden invloed maakt). —— Phil. III: 10. *Op dat ik hem kenne, en de kracht* (den zaligen invloed) *zijner opſtanding.* —— 2 Tim. III: 5. *Hebbende eene gedaante van godzaligheid, maar die de kracht derzelve verloochend* (derzelver invloed verzaakt) *hebben.* —— 1 Petr. IV: 11. *Indien iemand dient* (eene bediening waarneemt), *die diene als uit kracht* (volgens den invloed) *die God* (door den Geest) *verleent.* —— 5) *lof.* Deze beteekenis heeft het, wanneer aan God *kracht* wordt toegewenscht, naar het oordeel van ſommige Uitleggers. Matth. VI: 13. 1 Tim. VI: 16. 1 Petr. IV: 11.

KRUIS beteekent 1) *het kruishout.* Matth. XXVII: 42. *Indien hij de Koning Israëls* (de Meſſias) *is, dat hij nu afkome van het kruis* (van het kruishout), *en wij zullen hem gelooven* (dan zullen wij hem daar voor erkennen). —— Phil. II: 8. *Ja den dood des kruiſes* (aan het kruishout). —— Col. I: 20. *Het bloed zijns kruiſes* (zijn dood aan het kruishout). —— 2) *de kruisdood.* 1 Cor. I: 18. *Het woord des kruiſes* (de leer van Chriſtus kruisdood). —— Efez. II: 16. *Het kruis* (de kruisdood). —— Hebr. XII: 2. *Dewelke het kruis* (den kruisdood) *heeft verdragen.*

Digitized by Google

gen. —— 3) *de leer van Jezus dood.* 1 Cor. I: 17. *Op dat het kruis van Christus* (de leer van zijn dood) *niet verijdeld worde.* —— Gal. V: 11. *Zoo is dan de ergernis des kruiſes* (die de leer van Jezus kruisdood hun veroorzaakt) *vernietigd.* — Gal. VI: 12. *Alleenlijk op dat zij van wege het kruis van Christus* (om de kruisleere) *niet zouden vervolgd worden.* —— Phil. III: 18. *Vijanden van het kruis van Christus* (van de kruisleere). —— 4) *rampen, vervolgingen.* Matth. X: 38. *En die zijn kruis* (zijnen tegenſpoed) *niet op zich neemt* (niet geduldig draagt), *en mij navolgt* (die ook geduldig alles verdrage), *is mijns niet waardig* (kan geen echt leerling van mij zijn). Zoo ook Matth. XVI: 24. Mark. VIII: 34. X: 21. Luk. IX: 23.

LEVEN beteekent 1) *het eigenlijke aardſche leven.* Luk. VIII: 14. *De zorgvuldigheden en rijkdom en wellusten des levens* (van dit aardſche leven). —— 1 Tim. II: 2. *Op dat wij een gerust en ſtil* (veilig) *leven* (op aarde) *leiden mogen in alle godzaligheid en eerbaarheid.* —— 1 Jo. III: 16. *Hier aan hebben wij de liefde gekend, dat hij zijn leven voor ons geſteld* (zijn zijdelijk leven voor ons opgeofferd) *heeft; en wij zijn ſchuldig voor de broeders het leven te ſtellen* (wij moeten ook des noods voor het behoud onzer medechristenen ons leven veil hebben). ——

2)

Digitized by Google

2) *het levensgedrag.* Hand. XXVI: 4. *Mijn leven* (mijn levensgedrag) *dan van de jonkheid aan, het welk van den beginne onder mijn volk te Jeruzalem geweest is* (hoe dat ingerigt geweest is, van den tijd af dat ik door mijne Ouders te Jeruzalem beſteld ben), *weten alle de Joden.* —— Rom. VI: 4. *Alzoo wij ook in nieuwigheid des levens wandelen* (een nieuw levensgedrag leiden) *zouden.* —— Efez. IV: 18. *Vervreemd zijnde van het leven Gods* (van een Godebehagend levensgedrag). —— 1 Jo. II: 16. *Want al dat in de wereld is* (al wat de wereldſche menſchen najagen), *namelijk de begeerlijkheid des vleeschs* (wellust), *en de begeerlijkheid der oogen* (hebzucht), *en de grootheid des levens* (een prachtig levensgedrag) *is niet uit den Vader, maar uit de wereld* (behaagt niet aan God, maar alleen aan de zondige menſchen). —— 3) *de magt om het leven te geven.* —— Jo. V: 26. *Want gelijk de Vader het leven* (de magt om het leven te geven) *heeft in zich zelven, alzoo heeft hij ook den Zoon gegeven, het leven te hebben in zich zelven* (door eigen kracht dooden op te wekken). —— 4) *het duurzaam geluk der Christenen, vooral in de eeuwigheid.* Matth. VII: 14. *Want de poort is eng, en de weg is naauw, die tot het leven* (tot de eeuwige gelukzaligheid) *leidt.* —— Matth. XIX: 17.

Wilt

Digitized by Google

Wilt gij in het leven ingaan (gelukkig worden), *onderhoud de geboden.* — Jo. V: 24. *De opstanding des levens* (tot zaligheid). — Hand. XI: 18. *Zoo heeft dan God ook den Heidenen de bekeering gegeven ten leven* (tot zaligheid) — Rom. VIII: 6. *Het bedenken des geestes* (het bezighouden van geestelijke dingen) *is het leven en vrede* (baart geluk en zaligheid). — 2 Cor. V: 4. *Op dat het sterfelijke* (ligchaam) *van het leven verslonden worde* (met eene eeuwige zaligheid worde afgewisseld). — Col. III: 3. *Uw leven* (uw hemelsch bestaan en geluk) *is met Christus verborgen in God* (wordt, voor u nog ondoorzienelijk, bewaard met Christus bij God). — Wanneer het woord *leven* in dezen zin voorkomt, dan treft men doorgaans de uitdrukking *eeuwig leven* aan. En om dat Jezus Christus daar van de oorzaak is, zoo wordt Hij ook meermalen *het leven* of *ons leven* genoemd. — 5) in plaats van *levendig*, *werkzaam.* Rom. VIII: 10. *De geest is leven* (uwe ziel is werkzaam) *om der geregtigheid wille* (tot bevordering uwer zaligheid). — 2 Cor. IV: 11, *Op dat ook het leven van Jezus in ons sterfelijk vleesch zou geopenbaard worden* (op dat wij ook blijken zouden zoo werkzaam te zijn, als Jezus was).

LICHT beteekent 1) *het zonnelicht.* Matth. XVII: 2. worden *zon* en *licht* met elkander ver-

wis-

Digitized by Google

wisſeld. — Jo. XI: 9. *Het licht dezer wereld* (het zonnelicht, dat de aarde beſtraalt). — Jo. XI: 10. *Overmits het licht niet in hem* (het zonnelicht niet bij hem) *is.* — 2 Cor. IV: 6. *Want God, die gezegd heeft, dat het licht uit de duisternis zou ſchijnen* (die bij de ſchepping der wereld het zonnelicht op zijn bevel deed te voorſchijn komen). — 2) *allerlei ſchijnſel.* Luk. VIII: 16. XI: 33. *Op dat de genen, die inkomen, het licht* (ſchijnſel) *zien mogen.* — Hand. IX: 3. *Hem omſcheen ſnellijk een licht* (ſchijnſel) *van den hemel.* — Hand. XII: 7. *Een licht ſcheen in de woning* (een ſchijnſel verlichtte den kerker). — 3) *het openbaar.* Matth. X: 27. *Het gene ik u zegge in de duisternis* (in het geheim), *zegt dat in het licht* (in het openbaar). Zoo ook Luk. XII: 3. — 4) *het verſtand.* Matth. VI: 23. *Indien dan het licht, dat in u is* (het verſtand dat gij hebt) *duisternis is* (door vooroordeelen verblind is). — Luk. XI: 35. *Ziet dan toe, dat niet het licht, 't welk in u is, duisternis zij* (dat uw verſtand niet door vooroordeelen beneveld worde). — 5) *de openbaring van den Godsdienst.* Luk. XVI: 8. *De kinderen des lichts* (menſchen, die door den Godsdienst verlicht zijn). — Jo. III: 19. 20. 21. *En dit is het oordeel* (de ſtraf), *dat het licht in de wereld gekomen* (de ware Godsdienst aan de menſchen be-

Digitized by Google

bekend gemaakt) *is*, *en de menſchen hebben de duisternis* (de onkunde) *liever gehad dan het licht* (de godsdienſtige verlichting): *want hunne werken waren boos. Want een iegelijk die kwaad doet*, *haat het licht* (heeft een afkeer van de leer van den Godsdienst), *en komt tot het licht niet* (maakt van dezelve geen gebruik), *op dat zijne werken niet beſtraft worden* (door zijn geweten). *Maar die de waarheid doet* (die naar de goddelijke openbaring leeft), *komt tot het licht* (maakt gaarne gebruik van de leer van den christelijken Godsdienst), *op dat zijne werken openbaar worden*, *dat zij in God gedaan zijn* (op dat hij overtuigd worde, dat hij naar Gods wil werkzaam geweest is). —— Jo. V: 35. *Gij hebt ulieden voor een korten tijd in zijn licht* (in zijn godsdienſtig onderwijs) *willen* (kunnen) *verheugen.* —— Hand. XXVI: 23. *Een licht verkondigen* (godsdienſtig onderwijs geven) *dezen volke en den heidenen.* —— Rom. XIII: 12. *Laat ons aandoen de wapenen des lichts* (gebruik maken van de kennis, die wij door het godsdienſtig onderwijs ontvangen hebben). —— Efez. V: 13. *Maar alle deze dingen van het licht beſtraft zijnde* (door den Godsdienst ten toon geſteld zijnde) *worden openbaar* (worden in hunnen waren aard bekend). *Want al dat openbaar maakt*, *is licht* (ik noeme de leer van den Godsdienst licht, want al wat

Digitized by Google

de dingen regt aan ons vertoont, mag men met regt licht heeten). —— Col. I: 12. *Dankende den Vader, die ons bekwaam gemaakt heeft om deel te hebben in de erve der heiligen in het licht* (in de voorregten der Christenen onder den geopenbaarden Godsdienst). —— 1 Petr. II: 9. *Maar gij zijt een uitverkoren gaſlacht* (in de plaats der Joden het bijzonder Volk van God geworden), *een koninklijk prieſterdom* (aan Koning Jezus eigen, en als het ware eene maatſchappij van aan den dienst van God gewijde priesters), *een heilig volk, een verkregen volk* (eene verzameling van menſchen, die beſtemd zijn tot heiligheid), *op dat gij zoudt verkondigen de deugden des genen* (verheerlijken de grootheid van Hem) *die u uit de duisternis* (van onkunde en bijgeloof) *geroepen* (overgebragt) *heeft, tot zijn wonderbaar licht* (tot de kennis van den verwonderlijk ſchoonen Godsdienst van het Euangelie). — 1 Jo. II: 8. 9. 10. *De duisternis* (der onwetendheid) *gaat voorbij, en het waarachtig licht ſchijnt nu* (de ware godsdienst wordt nu overal gepredikt). *Die zegt, dat hij in het licht is* (dat hij den godsdienst kent en behartigt), *en zijnen broeder haat* (zijnen medechristen niet beminт), *die is in de duisternis tot nog toe* (op dien heeft waarlijk tot hier toe de godsdienst nog geen invloed gehad). *Die zijnen broeder lief heeft,*

Digitized by Google

heeft, blijft in het licht (houdt zich aan de leer van den Godsdienst), *en geen ergernis is in hem* (hij wandelt ongeſtoord voort). —— 6) *iemand die onderwijst.* Matth. V: 14. *Gij zijt het licht der wereld* (beſtemd om de menſchen te onderwijzen). —— Luk. II: 32. *Een licht* (een onderwijzer) *tot verlichting der Heidenen.* —— Jo. I: 5. *En het licht ſchijnt in de duisternis* (de ware Leeraar maakt zijne leer aan de onwetende menſchen bekend). —— Jo. VIII: 12. *Ik ben het licht der wereld* (beſtemd om de menſchen te onderwijzen). —— Hand. XIII: 47. *Ik heb u geſteld een licht der heidenen* (om de Heidenen te onderwijzen). —— Rom. II: 19. *Een licht der genen, die in duisternis zijn* (een onderwijzer van onkundigen). —— 7) *Kennis en heiligheid.* Matth. V: 16. *Laat uw licht alzoo ſchijnen* (vertoont uwe kennis en heiligheid) *voor de menſchen* enz. —— 2 Cor. VI: 14. *Wat gemeenſchap heeft het licht* (de kennis en heiligheid) *met de duisternis* (de onkunde en ondeugd)? — 2 Cor. XI: 14. *De Satan zelf verandert zich in eenen Engel des lichts* (in het voorkomen van eenen heiligen Engel). —— Efez. V: 8. *Want gij waart eertijds duisternis* (onkundig en zondig), *maar nu zijt gij licht in den Heere* (nu hebt gij door J. C. kennis en heiliging ontvangen): *wandelt als kinderen des lichts* (gedraagt

Digitized by Google

u dan ook, als verlichte en verbeterde menſchen benaamt). —— 1 Jo. I: 5. *En dit is de verkondiging, die wij van hem gehoord hebben, en wij u verkondigen, dat God een licht* (volmaakt heilig) *is, en gansch geen duisternis* (ondeugd) *in hem is.* —— 8) *geluk.* Matth. IV: 16. *Het volk, dat in duisternis zat, heeft een groot licht gezien* (dat ongelukkig was, is een groot geluk te beurt gevallen). Zoo verklaart het tweede deel van dit vers deze woorden. —— Jac. I: 17. *De Vader der lichten* (de bron van alle zegeningen).

LIGCHAAM beteekent 1) *het menſchelijk ligchaam.* Luk. XII: 4. *Vreest u niet voor de genen die het ligchaam dooden, en daarna niet meer kunnen doen.* —— Jo. II: 21. *Maar hij zeide dit van den tempel* (van het gebouw) *zijns ligchaams.* —— Rom. VI: 12. *Dat dan de zonde niet heerſche in uw ſterfelijk ligchaam* (de overhand niet hebbe op uwe gedragingen), *om haar te gehoorzamen in de begeerlijkheden* (in het opvolgen der begeerten) *deszelven ligchaams.* —— 1 Cor. VI: 13. *Doch het ligchaam is niet voor de hoererij, maar voor den Heere* (om den Heere te dienen), *en de Heere voor het ligchaam* (gelijk de Heere voor het ligchaam zorgt). —— 2) *den geheelen mensch.* Rom. XII: 1. *Dat gij uwe ligchamen* (u zelven) *ſtelt* enz. —— 1 Cor. VI:

Digitized by Google

VI: 16. *Of weet gij niet, dat die de hoer aanhangt, een ligchaam* (een perſoon) *met haar is?* Efez. V: 28. *Gelijk hunne eigene ligchamen* (gelijk als zij zich zelven lief hebben). —— Phil. I: 20. *Alzoo ook Christus zal groot gemaakt worden in mijn ligchaam* (door mijn perſoon). — Jac. III: 6. *Welke het geheele ligchaam* (den geheelen mensch) *beſmet.* —— 3) *eene maatſchappij, gemeente.* —— Rom. XII: 5. *Alzoo zijn wij velen één ligchaam in Christus* (eene maatſchappij onder Christus). —— 1 Cor. X: 17. *Want één brood is het, zoo zijn wij velen één ligchaam* (ééne Gemeente). —— 1 Cor. XII: 13. *Want ook wij allen zijn door éénen geest tot één ligchaam gedoopt* (bij den doop, door denzelfden Geest te ontvangen, tot ééne gemeente geworden). —— Efez. II: 16. *En op dat hij die beiden met God zou in één ligchaam* (tot ééne Gemeente) *verzoenen.* —— Efez. V: 23. *Hij is de behouder des ligchaams* (de verzorger der Gemeente). —— Efez. V: 30. *Want wij zijn leden zijns ligchaams* (van zijne Gemeente), *van zijn vleesch, en van zijne beenen,* (en dus ten naauwſten met Hem vereenigd).

MAGT beteekent 1) *vermogen.* Matth. IX: 8. *De ſcharen nu dat ziende, hebben zich verwonderd, en God verheerlijkt, die zoodanige magt* (zulk een vermogen) *aan den mensch gegeven had.*

Digitized by Google

had. —— Jo. X: 18. *Ik heb magt* (het vermogen) *hetzelve af te leggen, en heb magt* (het vermogen) *hetzelve wederom aan te nemen. Dit gebod heb ik van mijnen Vader ontvangen* (mijn Vader heeft mij bevolen, dat te doen). —— Hand. I: 7. *Het komt u niet toe te weten de tijden of gelegenheden, die de Vader in zijne eigene magt gesteld* (over welke beschikking de Vader het vermogen aan zich zelven gehouden) *heeft.* —— Efez. I: 19. *Naar de werking der sterkte zijner magt* (naar den invloed van zijn oneindig groot vermogen). 2) *gezag en regt.* Matth. VII: 29. *Want hij leerde hen als magt hebbende* (met een groot gezag). —— Matth. XXI: 23. *Door wat magt* (op wat gezag) *doet gij deze dingen? en wie heeft u deze magt* (daar toe regt) *gegeven?* —— Luk. V: 24. *Doch op dat gij moogt weten, dat de Zoon des menschen magt* (regt) *heeft op aarde de zonden te vergeven.* —— 1 Cor. IX: 4. 5. *En hebben wij niet magt* (het regt), *om een wijf, een zuster* (eene christinne) *zijnde, met ons om te leiden?* —— 1 Cor. IX: 18. *Om mijne magt in het Euangelie* (mijn regt om van het Euangelie te leven) *niet te misbruiken.* —— 2 Thess. III: 9. *Niet dat wij de magt* (het regt) *niet hebben.* —— 3) *bestuur.* Matth. X: 1. *Heeft hun magt gegeven over de onreine geesten* (het vermogen om die

die te regeren). —— Matth. XXVIII: 18. *Mij is alle magt gegeven in hemel en op aarde* (het opperbeſtuur over het geheelal is aan mij toebetrouwd). —— Mark. XIII: 34. *Zijnen dienstknechten magt gaf* (het beſtuur over zijne goederen). — Luk. IV: 6. *Ik zal u alle deze magt* (het beſtuur) *en de heerlijkheid* (de daar mede gepaard gaande grootheid) *derzelver koningrijken geven.* — Jo. XVII: 2. *Gelijkerwijs gij hem magt* (het beſtuur) *gegeven hebt over alle vleesch* (menſchen). —— Hand. XXVI: 18. *Van de magt des Satans* (zijn beſtuur) *tot God* (tot den dienst van God). —— Col. I: 13. *Die ons getrokken heeft uit de magt der duisternis* (verlost van de heerſchappij der onwetendheid en zonde). —— 4) *iemand, die beſtuur of gezag heeft.* Luk. XII: 11. *Magten* (bevelhebbers). Zoo ook Rom. VIII: 38. 1 Cor. XV: 24. —— Efez. III: 10. *de magten in den hemel* (de Engelen). —— 5) *een teeken van ondergeſchiktheid.* 1 Cor. XI: 10. *Daarom moet de Vrouw eene magt* (een teeken van ondergeſchiktheid) *op het hoofd hebben.*

Nieuw beteekent 1) *versch, jong.* Matth. IX: 17. Luk. V: 37. *Nieuwe* (verſche) *wijn.* —— Matth. XXVII: 60. *Zijn nieuw* (onlangs eerst gemaakt) *graf.* —— Hebr. VIII: 8. 13. XII: 24. *Nieuw verbond* of *testament* (jongere godsdienstbedeeling). —— 2) *vernieuwd.* Jo. XIII: 34. *Een*

Digitized by Google

nieuw (vernieuwd) *gebod geve ik u, dat gij malkander lief hebt.* —— 3) *vreemd.* Matth. XXVI: 29. *Wanneer ik met u dezelve nieuw zal drinken* (zoo zal drinken, als gij nog niet gedronken hebt) *in het koningrijk mijns Vaders* (in den hemel). —— Mark. XVI: 17. *Met nieuwe tongen* (vreemde talen) *zullen zij ſpreken.* —— 4) *verbeterd.* 1 Cor. V: 7. *Zuivert dan den ouden zuurdeesem uit* (legt alle overblijfſels der oude verkeerdheden af), *op dat gij een nieuw deeg zijn moogt* (waarlijk verbeterd moogt zijn), *gelijk gij ongezuurd zijt* (gelijk gij daar toe ook opgeleid zijt). —— 2 Cor. V: 17. *Zoo dan indien iemand in Christus is* (een waar Christen is) *die is een nieuw ſchepſel* (een verbeterd mensch); *het oude is voorbijgegaan* (het verkeerde heeft een einde genomen) *ziet het is al nieuw geworden* (alles is ten goede veranderd). —— Efez. IV: 24. Col. III: 10. *En den nieuwen mensch aandoen* (eene verbeterde geſteldheid deelachtig worden of vertoonen). —— 2 Petr. III: 13. *Maar wij verwachten naar zijne beloften nieuwe hemelen en eene nieuwe aarde* (eene geheel verbeterde geſteldheid van alles).

ONGELOOVIG beteekent 1) *twijfelend omtrent de waarheden van den godsdienst.* Jo. XX: 27. *Zijt niet ongeloovig* (twijfel niet), *maar geloovig* (houd u van de waarheid verzekerd). ——

2 Cor.

Digitized by Google

2 Cor. IV: 4. *In de welke de God dezer eeuwe de zinnen verblind heeft* (de zinnelijkheid de vermogens heeft verbijsterd) *namelijk der ongeloovigen* (der genen, die weigerachtig blijven den godsdienst regt aan te nemen). —— Tit. I: 15. *Alle dingen zijn wel rein den reinen* (de welmenenden kunnen onschuldig alles gebruiken), *maar den bevlekten en ongeloovigen* (de gene, diens geweten bevlekt is en die twijfelachtig is omtrent zijnen pligt) *is geen ding rein* (kan niets zonder zich te bezondigen genieten), *maar* (omdat) *beide hun verstand en conscientie zijn bevlekt* (verkeerd zijn gesteld). —— 2) *zonder vertrouwen op God.* Matth. XVII: 17. *O ongeloovig en verkeerd geslacht!* (o menschen, die geen vertrouwen op God, en zoo veel verkeerdheid toont). Zoo ook Mark. IX: 19. Luk. IX: 41. —— 3) *heidensch.* 1 Cor. VI: 6. *Voor ongeloovigen* (voor heidensche regtbanken). —— 1 Cor. VII: 12. *Indien eenige broeder een ongeloovig wijf* (een christen eene heidensche vrouw) *heeft.* Zoo ook vers 14. —— 1 Cor. X: 27. *En indien u iemand van de ongeloovigen* (een heiden u ter maaltijd) *noodt.* —— 1 Cor. XIV: 22. *Zoo dan de vreemde talen zijn tot een teeken* (van de goddelijkheid van het Euangelie), *niet den genen die gelooven* (die dezelve reeds erkennen), *maar den ongeloovigen* (den heidenen), *en*

Digitized by Google

de profetie (het onderwijs in den godsdienst dient ter bevestiging in het geloof) *niet den ongeloovigen* (heidenen), *maar den genen die gelooven.* — 2 Cor. VI: 14. *En trekt niet een ander juk aan met de ongeloovigen* (vereenigt u niet met de heidenen in hunnen wandel). —— 1 Tim. V: 8. *Is erger dan een ongeloovige* (een heiden).

OORDEEL beteekent 1) *beoordeeling.* Matth. XXIII: 23. *Gij laat na het zwaarſte der wet, namelijk het oordeel* (de liefderijke beoordeeling van anderen). —— Jo. VII: 14. *En oordeelt niet naar het aanzien, maar oordeelt een regtvaardig oordeel* (beoordeelt anderen onpartijdig). — Jo. VIII: 16. *En indien ik ook oordeele, mijn oordeel is waarachtig* (ik beoordeele anderen naar waarheid). —— 2) *beſlisſing.* Matth. X: 15. *De dag des oordeels* (het tijdſtip der beſlisſing van het lot der menſchen). —— Matth. XII: 18. *Hij zal het oordeel* (de beſlisſing van der menſchen lot) *den heidenen verkondigen.* Zoo ook vers 20, 41. —— Rom. XI: 33. *Hoe ondoorzoekelijk zijn zijne oordeelen* (zijne beſlisſingen van der menſchen lot). —— 3) *ſtraf.* Matth. XXIII: 14. *Daarom zult gij te zwaarder oordeel* (ſtraf) *ontvangen.* —— Mark. III: 29. *Hij is ſchuldig des eeuwigen oordeels* (hij zal de eeuwige ſtraf ondergaan). —— Luk. XXIV: 20. *En hoe onze Overprieſters en Overſten denzelven*

Digitized by Google

ven overgeleverd hebben tot het oordeel (de ſtraf) *des doods.* —— Hand. VIII: 33. *In zijne vernedering is zijn oordeel* (de ſtraf die op hem was) *weggenomen.* —— Rom. II: 2. 3. *En wij weten, dat het oordeel Gods naar waarheid is* (dat God regtvaardig ſtraft), *over de genen, die zulke dingen doen. En denkt gij dit, o mensch! die oordeelt* (veroordeelt) *de genen, die zulke dingen doen, en dezelve doet, dat gij het oordeel Gods* (de Goddelijke ſtraf) *zult ontvlieden?* —— 1 Cor. XI: 29. *Want die onwaardig* (onbetamelijk, dronken) *eet en drinkt, die eet en drinkt zich zelven een oordeel* (haalt zich daar door eene of andere ſtraf op den hals), *niet onderſcheidende het ligchaam des Heeren* (om dat hij geen onderſcheid maakt tuſſchen het Avondmaal en een gemeene maaltijd). —— Gal. V: 10. *Die u ontroert, zal het oordeel* (de ſtraf) *dragen.* —— 1 Tim. III: 6. *Geen nieuweling, opdat hij niet opgeblazen worde, en in het oordeel des duivels valle* (hem de ſtraf, het lot des duivels treffe). — Hebr. X: 27. *Maar eene ſchrikkelijke verwachting des oordeels* (der ſtraf), *en hitte des vuurs* (geweldig misnoegen van God), *dat de tegenſtanders zal verſlinden.* —— Jac. V: 12. *Op dat gij in geen oordeel valt* (u geene ſtraf berokkent).

REGTVAARDIG beteekent 1) *billijk.* Rom. III:

III: 8. *Welker verdoemenis regtvaardig* (billijk) *is.* —— Phil. IV: 8. *Al wat regtvaardig* (billijk) *is.* —— Hebr. II: 3. *Regtvaardige* (billijke) *vergelding.* —— 1 Jo. I: 9. *Indien wij onze zonden belijden, Hij is getrouw en regtvaardig* (billijk), *dat hij ons de zonden vergeve* (zoo dat hij ons de zonden dan zeker zal vergeven). Van hier wordt God dikwijls regtvaardig genoemd, om dat hij in alle opzigten billijk omtrent de menschen handelt. —— 2) *deugdzaam, godvruchtig.* Matth. X: 41. *Die eenen regtvaardigen ontvangt* (eenen godvruchtigen liefderijk onthaalt) *in den naam eens regtvaardigen* (om dat hij godvruchtig is), *zal het loon eens regtvaardigen ontvangen* (zal deelen in de zegeningen, die de godvruchtigen ontvangen). — Mark. VI: 20. worden *regtvaardig* en *heilig* met elkander verwisseld. — Luk. I: 6. *En zij waren beide regtvaardig voor God* (opregt deugdzaam). — Luk. XVIII: 9. *En hij zeide ook tot sommigen, die bij zich zelven vertrouwden, dat zij regtvaardig* (deugdzaam) *waren.* —— Hand. X: 22. *Cornelius — — een regtvaardig* (deugdzaam) *man.* —— 1 Tim. I: 9. *En hij dit weet, dat den regtvaardigen* (deugdzamen) *de wet niet is gezet.* —— Hebr. XII: 23. *De geesten der volmaakte regtvaardigen* (der verheerlijkte godvruchtigen). —— Jac. V: 16. *Een krachtig gebed*

des

Digitized by Google

des regtvaardigen (deugdzamen) *vermag veel.* —— 1 Petr. III: 12. worden *regtvaardigen* tegen *die genen, die kwaad doen*, overgeſteld. —— 1 Petr. IV: 18. wordt *regtvaardige* tegen *godlooze* overgeſteld. Bij uitſtek wordt Jezus Christus in dezen zin *regtvaardig* genoemd, om dat hij volmaakt heilig was. Hand. III: 14. VII: 52. XXII: 14. 1 Petr. III: 18. ——→ 3) *Gods gunst deelachtig.* —— Rom. II: 13. *Want de hoorders der wet zijn niet regtvaardig voor God* (daarom al zijne gunst nog niet deelachtig). —— Rom. V: 19. *Tot regtvaardigen geſteld* (tot het bezit en genot van Gods gunst gebragt) *worden.* —— Hebr. XI: 4. *Door welken hij getuigenis bekomen heeft, dat hij regtvaardig* (Gods gunst deelachtig) *was.*

REGTVAARDIGHEID beteekent 1) *billijkheid.* Hand. XXIV: 25. *En als hij handelde van regtvaardigheid* (ſprak, over het billijk behandelen van anderen). —— Rom. III: 21. 22. *Maar nu is de regtvaardigheid Gods* (Gods billijkheid) *geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de wet en de profeten* (zoo als die reeds daar van geſproken hebben). *Namelijk de regtvaardigheid Gods* (Gods billijkheid) *door het geloof van Jezus Christus* (door de leer des geloofs, van J. C. bekend gemaakt); *tot allen en over allen* (ten voordeele van allen), *die geloo-*

Digitized by Google

looven (die die leer omhelzen). —— Rom. III: 25. 26. *Welken God voorgeſteld heeft tot eene verzoening* (geſteld heeft tot een zoenoffer), *door het geloof in zijn bloed* (voor hun, die in zijnen dood gelooven), *tot eene betooning van zijne regtvaardigheid door de vergeving der zonden* (ten bewijs, dat hij billijk gehandeld heeft in het ſchenken van vergiffenis van de zonden) *die te voren geſchied zijn onder de verdraagzaamheid Gods: tot eene betooning van zijne regtvaardigheid in dezen tegenwoordigen tijd* (op dat zijne billijkheid in dezen tijd zou blijken), *op dat hij regtvaardig zij, en regtvaardigende* (op dat hij billijk zou zijn in het ſchenken van vergeving) *den gene, die uit het geloof van Jezus is.* —— Rom. IX: 28. *Want hij voleindt eene zaak, en ſnijdtze af in regtvaardigheid* (beſlist dezelve op eene billijke wijze), *want de Heere zal eene afgeſnedene zaak doen* (het beſlisſen) *op aarde.* —— 2) *deugdzaamheid.* Efez. IV: 24. *Die naar God geſchapen is in ware regtvaardigheid en heiligheid* (die overeenkomſtig Gods beſtaan gevormd is tot ware deugd en godsvrucht). —— Phil. III: 6. *Naar den ijver* (wat mijn voornaamſte pogen aanging), *een vervolger der gemeente; naar de regtvaardigheid, die in de wet is* (wat mijne deugd aanging, volgens den inhoud der wet) *zijnde onberispelijk.* —— 2 Tim. IV: 8. *Voorts*

is

Digitized by Google

Is mij weggelegd de kroon der regtvaardigheid (voor mij bewaard het loon der deugd). —— 3) *zaligheid, verlosſing.* Rom. IV: 3. *Abraham geloofde* (vertrouwde op) *God, en het is hem gerekend tot regtvaardigheid* (dat heeft hem gediend tot zaligheid). —— Rom. V: 17. *Want indien door de misdaad van eenen de dood* (de ſterfelijkheid en ellende) *geheerscht heeft door dien eenen, veel meer zullen die genen, die den overvloed der genade en der gave der regtvaardigheid ontvangen* (die Gods overvloedige goedertierenheid en het geſchenk der verlosſing door J. C. verkrijgen), *in het leven heerſchen* (gelukkig zijn door eene beſtendige zaligheid), *door dien eenen, namelijk Jezus Christus.* —— Rom. IX: 30. *Dat de heidenen, die de regtvaardigheid niet zochten,* (niet zochten verlost te worden), *de regtvaardigheid* (zaligheid) *verkregen hebben, doch de regtvaardigheid* (zaligheid) *die door het geloof is.* —— Rom. X: 4. *Want het einde der wet* (het oogmerk der wet, waar toe zij de menſchen brengen wil) *is Christus, tot regtvaardigheid* (tot zaligheid voor) *een iegelijk, die gelooft.* —— Rom. X: 10. worden *regtvaardigheid* en *zaligheid* met elkander verwisſeld. —— 2 Cor. III: 9. ſtaat *de bediening der regtvaardigheid* tegen *de bediening der verdoemenis* over. —— 2 Cor. V: 21. *Want dien, die geen zonde gekend*

Digitized by Google

kend heeft, heeft hij zonde (ten zondoffer) *voor ons gemaakt, op dat wij zouden worden regtvaardigheid Gods in hem* (op dat wij door hem zaligheid van God zouden erlangen). —— Gal. II: 21. *Indien de regtvaardigheid door de wet is* (als men door de opvolging van den Joodſchen Godsdienst kan gelukkig worden), *zoo is dan Christus te vergeefs geſtorven.* Zoo ook Gal. III: 21. —— Hebr. XI: 7. *Door het geloof heeft Noach, door goddelijke aanſpraak vermaand zijnde, van de dingen, die nog niet gezien werden, en bevreesd geworden zijnde, de arke toebereid, tot zijns huisgezins behoudenis, door welke arke* (door welk geloof) *hij de wereld heeft veroordeeld* (geroond heeft hoe ſtrafwaardig de menſchen van dien tijd waren), *en is geworden een erfgenaam der regtvaardigheid* (heeft verkregen de zaligheid) *die naar het geloof is.*

ROEPING beteekent 1) *aandrang.* Hebr. V: 7. *Die in de dagen zijns vleeschs* (toen hij op aarde was), *gebeden en ſmekingen tot den genen die hem uit den dood kon verloſſen, met ſterke roeping* (aandrang) *en tranen geofferd* (opgezonden) *hebbende.* —— 2) *overbrenging tot den Christelijken Godsdienst, en tot de voorrêgten, daar aan verbonden.* —— Rom. XI: 29. *Want de genadegiften en de roeping Gods* (de weldaden, die God door de overbrenging tot het Chris-

ten-

Digitized by Google

tendom ſchenkt), *zijn onberouwelijk*, (zeker en onveranderlijk). —— Efez. I: 18. *De hope zijner roeping* (de verwachting, die gij hebt door de overbrenging tot het Christendom door hem). — Efez. IV: 1. *Wandelt waardiglijk de roeping, met welke gij geroepen zijt* (overeenkomſtig uwe overbrenging tot den christelijken Godsdienst). — Phil. III: 14. *Tot den prijs der roeping Gods* (tot de belooning, die de christelijke Godsdienst, tot welken wij door God gebragt zijn, ons aanbiedt), *die van boven is, in Christus Jezus* (die van eenen hemelſchen aard is, en ons door J. C. geſchonken wordt). —— 2 Theſſ. I: 11. *Dat onze God u waardig achte de roeping* (u beſchouwen kan als beſtaande overeenkomſtig de overbrenging tot het Christendom). —— 2 Tim. I: 9. *Die ons heeft zalig gemaakt* (verlost) *en geroepen met eene heilige roeping* (tot het christendom overgebragt om heilig te leven). —— Hebr. III: 1. *Hierom, heilige broeders!* (tot heiligheid beſtemde medechristenen), *die de hemelſche roeping deelachtig zijt* (deelgenooten van de hemelſche goddelijke overbrenging tot het christendom). —— 3) *die daar toe overgebragt zijn.* 1 Cor. I: 26. *Want gij ziet uwe roeping* (gij ziet, welke menſchen het over het geheel zijn, die benevens ulieden tot het christendom gebragt zijn).

Digitized by Google

STRIJD beteekent 1) *twist.* Efez. VI: 12. *Wij hebben den ſtrijd niet tegen vleesch en bloed* (wij hebben niet te twisten met zwakke menſchen). — 2) *beoefening.* 1 Tim. I: 18. *Dat gij den goeden ſtrijd ſtrijdt* (het goede ijverig beoefent). — 1 Tim. VI: 12. *Strijd den goeden ſtrijd des geloofs* (beijver u, in de zoo nuttige beoefening van het geloof). — 2 Tim. IV: 7. *Ik heb den goeden ſtrijd geſtreden* (het goede ſteeds ijverig beoefend). — 3) *bekommering.* Col. II: 1. *Want ik wil, dat gij weet hoe grooten ſtrijd* (hoe veel bekommernis) *ik voor u heb.* — 4) *ellende, moeite.* 2 Cor. VII: 5. *Van buiten was ſtrijd* (uitwendig hadden wij verdriet van de kwellingen der vijanden), *van binnen vreze* (inwendig bekommerden wij ons over het lot der gemeenten). — Phil. I: 30. *Denzelfden ſtrijd hebbende* (hetzelfde lijden ondergaande). — 1 Theſſ. II: 2. *In veel ſtrijds* (onder veel wederwaardigheid). — Hebr. X: 32. *Veel ſtrijd des lijdens* (veel ellendig lijden).

TOORN beteekent 1) *wraakzuchtige ontevredenheid.* Luk. IV: 28. *Zij werden met toorn vervuld* (een wraakzuchtig ongenoegen kwam in hun op). — 1 Tim. II: 8. *Opheffende heilige handen* (de handen opheffende om te bidden met heilige gevoelens, of de handen verheffende zonder dat dezelve ſchuldig ſlaan aan mishandeling

van

Digitized by Google

van anderen), *zonder toorn en twisting* (zonder wraakgierigheid en vijandschap). —— 2) *afkeer, misnoegen.* Mark. III: 5. *En als hij hen met toorn* (met verontwaardiging en afkeer) *rondsom aangezien had.* —— 3) *straf* als gevolg van misnoegen. Matth. III: 7. Luk. III: 7. 1 Thess. I: 10. *Toekomende toorn* (toekomstige straf). —— Luk. XXI: 23. *Toorn* (strafoefening) *over dit volk.* —— Jo. III: 36. *de toorn Gods blijft op hem* (Gods straf verbeidt hem). —— Rom. I: 18. *De toorn Gods wordt geopenbaard* (Gods straf wordt uitgestort) *van den hemel over alle godloosheid.* —— Rom. III: 5. *Is God onregtvaardig, als hij toorn over ons brengt?* (handelt God onbillijk, als hij ons straft?) —— Rom. IV: 15. *Want de wet werkt toorn* (heeft straf ten gevolge). —— Rom. IX: 22. *Vaten des toorns*, en Efez. II: 3. *Kinderen des toorns* (strafwaardige of voor de straf bestemde menschen). ——

VAT beteekent 1) *een eigenlijk vat van hout of steen.* Matth. XIII: 48. enz. —— 2) *een werktuig*, van welken aard ook. Mark. III: 27. *Daar kan niemand in eens sterkens huis ingaan, en zijne vaten ontrooven* (zijne roerende goederen wegnemen). —— Hebr. IX: 21. *De vaten des diensts* (de werktuigen, die tot den plegtigen eeredienst in tabernakel en tempel gebruikt werden). —— 3) *ligchaam.* 2 Cor. IV: 7. *Wij*

Digitized by Google

hebben dezen ſchat (van kennis) *in aarden vaten* (in vergankelijke, zwakke ligchamen). —— 1 Theſſ. IV: 4. *Dat een iegelijk van u wete zijn vat te bezitten in heiligmaking en eere* (zijn ligchaam heilig en eerbaar te bewaren). —— 4) *een voorwerp, ding.* Mark. XI: 16. *En liet niet toe dat iemand eenig vat* (eenig ding) *door den tempel droeg.* —— Hand. IX: 15. *Deze is mij een uitverkoren vat* (een geſchikt voorwerp). —— Rom. IX: 22. 23. *Vaten des toorns* (voorwerpen om geſtraft te worden). *Vaten der barmhartigheid* (voorwerpen aan welken barmhartigheid bewezen wordt). —— 1 Petr. III: 7. *Het vrouwelijk vat als het zwakſte* (de vrouw, als zwakker dan de man) *eere gevende* (toegevendheid bewijzende).

VLEESCH beteekent: 1) *eigenlijk vleesch.* —— 2) *het ligchaam.* Jo. VI: 51. *Het brood, dat ik u geven zal, is mijn vleesch* (mijn ligchaam), *'t welk ik geven zal voor het leven der wereld* (zal opofferen tot heil der menſchen). —— Hand. II: 31. *Dat zijne ziel* (hij) *niet is verlaten in de hel* (in het graf), *noch zijn vleesch verderving heeft gezien*, (noch zijn ligchaam de verrotting heeft ondervonden). —— Rom. XIII: 14. *Maar doet aan den Heere J. C.* (gedraagt u, als Christenen betaamt), *en verzorgt het vleesch* (het ligchaam) *niet tot begeerlijkheden* (tot koes-

te-

Digitized by Google

tering van onreine begeerten). —— 1 Cor. XV: 39. *Alle vleesch is niet hetzelfde vleesch* (alle ligchamen zijn niet gelijk): *maar een ander is het vleesch* (ligchaam) *der menſchen*, enz. —— 2 Cor. X: 2. 3. *Die ons achten, als of wij naar het vleesch wandelen* (ligchamelijke voordeelen bejagen), *want wandelende in het vleesch* (ſchoon nog in het ligchaam verkeerende), *voeren wij den krijg niet naar het vleesch* (beijveren wij ons evenwel niet om ligchamelijke dingen). —— Hebr. IX: 10. *Regtvaardigmakingen des vleeschs* (uitwendige pligten, die met het ligchaam moesten waargenomen worden). 3) *mensch*, of *menſchelijke natuur*. Matth. XVI: 17. *Vleesch en bloed heeft u dat niet geopenbaard* (menſchen hebben u dat niet bekend gemaakt). Zoo ook Gal. I: 16. Efez. VI: 12. —— Matth. XIX: 5. *Die twee zullen tot één vleesch* (als het ware één perſoon) *zijn*. —— Matth. XXIV: 22. *En zoo die dagen* (de oordeelen van dien tijd) *niet verkort werden*, *geen vleesch* (mensch) *zou behouden worden*. —— Luk. III: 6. *En alle vleesch zal de zaligheid Gods zien* (allerlei menſchen zullen genot hebben van het heil, dat God ſchenkt). — Jo. I: 14. *Het Woord is vleesch* (mensch) *geworden*. —— Rom. I: 3. *Die geworden is uit het zaad Davids*, *naar het vleesch* (wat zijne menschheid aangaat). —— Col. I: 22. *In het ligchaam*

Digitized by Google

chaam zijns vleeschs (zijner menſchelijke natuur). —
1 Petr. III: 18. *Die wel is gedood in het vleesch* (naar zijne menſchelijke natuur). —— 4) *de menſchelijke verdorvenheid.* Rom. VII: 26. *Zoo dan, ik dien wel met het gemoed de wet Gods, maar met het vleesch* (naar mijne verdorvenheid) *de wet der zonde* (het geen de zonde of de verdorvenheid gebiedt). —— Rom. VIII: 1. *Zoo is er dan nu geene verdoemenis* (te wachten) *voor die genen, die in Christus Jezus zijn*, (die tot het Christendom behooren), *die niet naar het vleesch wandelen* (niet naar de verdorvenheid leven), *maar naar den Geest* (naar den christelijken Godsdienst, vergel. vs. 2). —— Zoo ook vers 3. —— Gal. V: 13. *Alleenlijk gebruikt de vrijheid* (van de wet) *niet tot eene oorzaak voor het vleesch* (tot voeding der verdorvenheid). —— Gal. V: 19. *De werken des vleeschs* (de uitwerkſels der verdorvenheid). —— Gal. V: 24. *Maar die Christus* (eigendom) *zijn, hebben het vleesch gekruiſigd* (de verdorvenheid te onder gebragt), *met de bewegingen en begeerlijkheden* (met alle derzelver neigingen en begeerten). —— Jud. 23. *Haat ook den rok, die van het vleesch bevlekt is* (ontwijkt ook den mensch, die aan verkeerdheden deel neemt). In het bijzonder verſta men er den wellust door, wanneer er geſproken wordt van *begeerlijkheden des vleeschs*. —— 5) *natuur-*

wet.

Digitized by Google

wet, Rom. IX: 3. *Die mijne maagschap zijn naar het vleesch* (naar de wet der natuur). —— Gal. IV: 23. *Maar gene, die uit de dienstmaagd was, is naar het vleesch* (naar de wet der natuur) *geboren geweest.* Zoo ook vers 29. —— Ef. VI: 5. *Gij dienstknechten, zijt gehoorzaam uwen heeren naar het vleesch* (natuurlijke aardsche heeren), *met vrees en beving* (met behoorlijk ontzag) *in eenvoudigheid* (oprechtheid) *uwes harten, gelijk als Christus* (zoo als gij Christus dient). —— Philemon vs. 16. *Beide in het vleesch* (als medemensch, naar de wet der natuur), *en in den Heere* (als medechristen). —— Hebr. XII: 9. *Vaders onzes vleeschs* (natuurlijke vaders). —— 6) *het uiterlijke.* Jo. VIII: 15. *Gij oordeelt naar het vleesch* (naar het uiterlijke, of misschien: naar uwe verdorvenheid, vergel. vs. 16). —— 1 Cor. VII: 28. *Doch dezulken zullen verdrukking hebben in het vleesch* (in hunne uitwendige omstandigheden). —— 2 Cor. XI: 18. *Dewijl velen roemen naar het vleesch* (op uiterlijke voorregten), *zoo zal ik ook roemen.* —— Gal. VI: 12. 13. *Alle de genen, die een schoon gelaat willen toonen, naar het vleesch* (naar het uiterlijke), *die noodzaken u besneden te worden, alleenlijk op dat zij van wege het kruis* (de kruisleere) *van Christus niet zouden vervolgd worden. Want ook zij zelven die besneden worden, houden de*

Digitized by Google

wet niet; maar zij willen dat gij beſneden worde, op dat zij in uw vleesch (in uwen uitwendigen toeſtand) *roemen zouden.* —— 7) *de waarneming van de uitwendige pligten van den Joodſchen Godsdienst.* Rom. IV: 1. *Wat zullen wij dan zeggen? dat Abraham onze Vader verkregen heeft naar het vleesch?* (door de waarneming van uitwendige Godsdienstpligten?) —— Rom. VII: 5. *Want toen wij in het vleesch waren* (onder den uitwendigen Joodſchen Godsdienst behoorden). —— Gal. III: 3. *Zijt gij zoo uitzinnig? daar gij met den geest* (met den chriſtelijken Godsdienst) *begonnen hebt, voleindigt gij nu met het vleesch?* (met den Joodſchen Godsdienst). —— Phil. III: 3. 4. *Niet in het vleesch* (op de waarneming van Joodſche Godsdienstpligten) *betrouwen: hoewel ik heb, dat ook ik in het vleesch betrouwen mogt* (ſchoon ik als Jood ook veel bezitte, waarop ik zou ſchijnen te mogen vertrouwen).

VREDE beteekent 1) *rust en veiligheid.* Luk. XI: 21. *Wanneer een ſterkgewapende zijn hof bewaart, zoo is al wat hij heeft, in vrede* (in rust en veilig). —— Jo. XVI: 33. *Deze dingen heb ik tot u geſproken, op dat gij in mij vrede hebt* (door mij tot gerustheid moogt komen). — Hand. IX: 31. *De gemeenten hadden vrede* (genoten nu rust en veiligheid). —— 1 Theſſ. V: 3. *Wan-*

Wanneer zij zullen zeggen: het is vrede (wij zijn veilig) *en zonder gevaar.* —— 2) *goede orde.* 1 Cor. XIV: 33. *Want God is geen God* (houdt niet) *van verwarring, maar van vrede* (goede orde). —— 3) *eensgezindheid.* Matth. X: 34. *En meent niet, dat ik gekomen ben om vrede te brengen op aarde* (dat mijne komst eensgezindheid onder de menschen zal ten gevolge hebben). Zoo ook Luk. XII: 51. —— Hand. VII: 26. *Hij drong hen tot vrede* (eensgezindheid). —— 1 Cor. VII: 15. *God heeft ons tot vrede* (eensgezindheid) *geroepen.* —— Efez. IV: 3. *Door den band des vredes* (door middel der eensgezindheid). —— Col. III: 15. *En de vrede Gods* (de Goddelijke eensgezindheid) *heersche in uwe harten.* —— Hebr. XII: 14. *Jaagt den vrede na met allen* (beijvert u, om met allen eensgezind te leven). —— 4) *de oorzaak van eensgezindheid.* Efez. II: 14. *Hij is onze vrede* (de oorzaak der eensgezindheid, die er nu tusschen Joden en Heidenen is). —— 5) *christelijk heil en geluk.* Luk. I: 79. *Om onze voeten te rigten op den weg des vredes* (ons op te leiden tot de verkrijging van geluk). —— Luk. XIX: 42. *Och! of gij ook bekendet, ook nog in dezen uwen dag, 't geen tot uwen vrede dient* (tot uw geluk vereischt wordt)! —— Jo. XX: 19. *Vrede zij ulieden* (ik wensche u alle geluk toe). —— Rom. I:

Digitized by Google

7. *Genade zij u en vrede* (allerlei heil worde ulieden genadig geſchonken). — Rom. II: 10. *Heerlijkheid en eer en vrede* (zaligheid). — Rom. III: 17. *En den weg des vredes hebben zij niet gekend* (zij zijn blind geweest omtrent de wijze, waar op zij gelukkig konden worden). — 1 Theſſ. V: 23. *De God des vredes* (God, die de bron is van alle heil). — 6) *wensch om geluk.* Matth. X: 13. *En indien dat huis waardig is, zoo kome uwe vrede over hetzelve* (zoo worde uwe wensch voor derzelver geluk vervuld), *maar indien het niet waardig is, zoo keere uwe vrede weder tot u* (blijve uwe wensch onvervuld). — Luk. X: 6. *En indien aldaar een zoon des vredes* (een vredelievend mensch, of een mensch, die geluk verdient) *is, zoo zal uwe vrede* (uwe heilwensch) *op hem rusten.* — Jo. XIV: 27. *Vrede late ik u, mijnen vrede geve ik u* (ik wenſche u allerlei heil en geluk toe). — Hand. XV: 33. *De broeders lieten hem gaan met vrede* (onder toewenſching van allerlei heil). — 7) *lof.* Luk. II: 14. *Eere zij God in de hoogſte hemelen* (werde God in den hemel toegebragt), *en vrede op aarde* (lof op aarde), *in de menſchen een welbehagen* (om dat Hij de menſchen zijn gunſtig welbehagen betoont). — Luk. XIX: 38. *Vrede zij in den hemel, en heerlijkheid in de hoogſte plaatſen* (lof en eer worde

Digitized by Google

de God in den hemel toegebragt). Men vergelijke ook Rom. II: 10. met 1 Petr. I: 7.

VREES beteekent 1) *bekommernis, ontſteltenis.* Luk. I: 12. *Vrees is op hem gevallen* (hij werd bekommerd). —— Luk. I: 65. *Daar kwam vrees over allen* (allen werden ontſteld). —— Luk. II: 9. *Zij vreesden met groote vrees* (zij werden geweldig voor zich zelven bekommerd). — Luk. VII: 16. *Vrees beving hen allen* (zij werden allen zeer ontſteld). —— Jo. VII: 13. *Om de vrees der Joden* (wegens de bekommernis, dat de Joden daar over wraak zouden oefenen). — Rom. VIII: 15. *Tot vrees* (om voor God te beven). —— Hebr. V: 7. *Verhoord zijnde uit vrees* (verlost uit de bekommernis). — 1 Jo. IV: 18. *Daar is in de liefde geene vrees* (heeft men God lief, dan is men niet beducht voor zijne ſtraffen), *maar de volmaakte liefde drijft de vrees* (de bekommernis over de ſtraf) *buiten, want de vrees heeft pijn*, (de bekommernis baart ſmart), *en die vreest*, (beducht is voor vergelding der zonde) *is niet volmaakt in de liefde* (heeft God niet volledig lief). —— 2) *dat vrees baart.* Rom. XIII: 3. *Want de Overſten zijn niet tot eene vrees* (om angst en vrees te veroorzaken), *den goeden werken* (die genen, die goed doen), *maar den kwaden.* —— 3) *eerbied, ontzag.* Hand. IX: 31. Rom. III: 18, en elders, vindt men *vrees des Heeren*, dat is: eerbied,

bied, ontzag voor God, of godzalgheid. —— Rom. XIII: 7. *Zoo geeft dan een iegelijk, dat gij ſchuldig zijt: ſchatting, dien gij de ſchatting, tol dien gij den tol, vrees dien gij den vrees* (ontzag, dien gij ontzag), *eer dien gij eer ſchuldig zijt.* —— Efez. V: 21. *Malkander onderdanig zijnde in de vrees van God* (uit eerbied voor God). —— 1 Petr. II: 18. *Gij huisknechten zijt met alle vrees* (met allen eerbied) *onderdanig den Heeren.* —— 1 Petr. III: 2. *Als zij zullen ingezien hebben uwen kuiſchen wandel in vrees* (door eerbied voor God beſtuurd). — 4) *voorzigtigheid.* 1 Cor. II: 3. *En ik was bij ulieden in zwakheid, en in vrees, en in vele beving* (onder veel zwakheid en omzigtigheid). — Efez. VI: 5. *Zijt gehoorzaam met vrees en beven* (met alle voorzigtigheid). —— Phil. II: 12. *Werkt uwes zelfs zaligheid met vrees en beven* (bevordert elkanders welzijn met alle voorzigtigheid of zorgvuldigheid). —— 1 Petr. III: 15. *Zijt altijd bereid tot verantwoording aan een iegelijk, die u rekenſchap afeiſcht van de hope* (van de gronden, waarop gij uwe hope bouwt), *die in u is, met zachtmoedigheid en vrees* (om die zachtmoedig en voorzigtig te geven). ——

WAARHEID beteekent 1) *het geen waar is.* Mark. V: 33. *En de Vrouw vrezende en bevende, wetende wat aan haar geſchied was, kwam,*

en

en viel voor hem neder, en zeide hem alle de waarheid (alles, zoo als het was). —— Jo. IV: 24. *In geest en in waarheid* (op eene geestelijke en opregte wijze). —— Jo. V: 33. *Hij heeft de waarheid getuigenis gegeven* (het geen hij berigt heeft, is waar). —— Hand. IV: 27. *Want in de waarheid* (het is waar, dat) *zijn vergaderd* (zamengespannen hebben) *tegen uw heilig kind Jezus* enz. —— 1 Tim. II: 7. *Ik zeg de waarheid in Christus* (het geen ik zegge, dat is waar, zoo dat ik mij op Christus durve beroepen). —— 1 Jo. I: 6. *Zoo liegen wij, en doen de waarheid niet* (zeggen niet het geen waar is). —— 2 Jo. 3. *In waarheid en liefde* (dit wenſche ik u opregt en liefderijk toe). —— 2) *waarachtigheid.* Rom. III: 7. *Want indien de waarheid Gods* (Gods waarachtigheid) *door mijne leugen overvloediger* (meer zigtbaar) *is geworden.* —— Rom. XV. 8. *En ik zeg, dat J. C. een dienaar geworden is der beſnijdenis* (onder de wet geboren is), *van wege de waarheid Gods*, (op dat Gods waarachtigheid zou blijken). —— Efez. V: 9. *Want de vrucht des Geestes is in* (vertoont zich in de beoefening van) *alle goedigheid, en regtvaardigheid, en waarheid* (waarachtigheid). —— 1 Jo. III: 18. *Mijne kindertjes! laat ons niet lief hebben met woord, noch met de tong* (alleen), *maar met de daad en waar-*

waarheid (waarachtig). —— 3) *den waren Godsdienst.* Jo. I: 14. 17. *Genade en waarheid* (liefde en prediking van de Godsdienstleere, of prediking van dien Godsdienst, die ons Gods genade bekend maakt). —— Jo. VIII: 32. *En zult de waarheid* (den inhoud van den Godsdienst) *verstaan, en de waarheid zal u vrij maken* (de Godsdienst zal u van den dienst der zonde ontheffen). —— Rom. I: 18. *Die de waarheid in ongeregtigheid te onderhouden* (den Godsdienst door ondeugd onderdrukken). —— Rom. I: 25. *Als die de waarheid Gods veranderd hebben in leugen* (van het geen God hen leerde, afwijkende, valsche Godsdiensten omhelsd hebben). —— 2 Cor. IV: 2. *Door openbaring der waarheid* (door de prediking van den waren Godsdienst) *ons selven aangenaam makende.* —— Col. I: 6. word het *woord der waarheid* door *Euangelie* verklaard. —— 1 Tim. II: 4. *Welke wil, dat alle menschen zalig* (op aarde gelukkig) *worden, en tot kennis van de waarheid* (van den Godsdienst) *komen.* —— Tit. I: 14. *Die zich van de waarheid* (van den waren Godsdienst) *afkeeren.* —— 2 Jo. vers 1. 2. *De Ouderling aan de uitverkorene Vrouw* (aan de voortreffelijke Kyria) *en aan hare Kinderen, die ik in waarheid* (opregt) *lief heb, en niet alleen ik, maar ook allen, die de waarheid gekend* (den Godsdienst geerkend) *heb-*

Digitized by Google

hebben, om der waarheid wille, die in ons blijft (om den christelijken Godsdienst, dien wij aankleven), *en met ons zal zijn* (welken wij altijd zullen erkennen) *in de eeuwigheid.* — 4) *deugd, opvolging van de leer van den Godsdienst.* Jo. III: 21. *Maar die de waarheid doet* (de leer van den Godsdienst betracht). — Jo. VIII: 44. *Is in de waarheid niet staande gebleven* (heeft niet volhard in de beoefening der deugd). — Rom. II: 8. worden *waarheid* en *ongeregtigheid* tegen elkander overgesteld. — 1 Cor. V: 8. *Opregtigheid* en *waarheid* (opregte godzaligheid). — 1 Cor. XIII: 6. worden *ongeregtigheid* en *waarheid* ook tegen elkander overgesteld. — Efez. VI: 14. worden *waarheid* en *geregtigheid* met elkander verwisseld. — Jac. V: 19. *Indien iemand onder u van de waarheid* (van de beoefening der waarheid) *is afgedwaald.* —

WEG beteekent 1) *een eigenlijken weg* of *voetpad.* Matth. II: 12. *Vertrokken zij door* (langs) *eenen anderen weg.* — Matth. IV: 15. *Aan den weg der zee* (die naar de zee leidt). — Matth. V: 25. *Weest haastig welgezind tegen uwe wederpartij, terwijl gij nog met hem op den weg zijt* (om naar den Regter te gaan). — Hand. VIII: 39. *Want* (doch) *hij reisde zijnen weg met blijdschap.* — 2) *reis.* Matth. X: 10. *Noch male tot den weg* (tot de reis). — 1 Thess. III: 11. *Doch onze God en Vader zelf, en onze Heer*

Digitized by Google

Heer J. C. rigte onzen weg tot u (make onze reis naar ulieden voorſpoedig). Zoo is het ook vertaald Luk. II: 44. Hand. I: 12. ——3) *gelegenheid* om iets te kunnen verrigten. Mark. I: 3. *Bereid den weg des Heeren, maak zijne paden regt.* (maak dat de Heere goede gelegenheid hebbe om zijn werk te kunnen verrigten). —— Luk. I: 76. *Gij zult voor het aangezigt des Heeren voor henen gaan, om zijne wegen te bereiden* (gij zult de menſchen leeren voor dat de Heere komt, om hem eene goede gelegenheid ter bereiking zijner oogmerken te bezorgen). Zoo ook Jo. I: 23. en meer andere plaatſen. —— Jo. XIV: 4. *En waar ik henen ga, weet gij, en den weg* (de gelegenheid om derwaarts te komen) *weet gij.* —— Jo. XIV: 6. *Ik ben de weg, de waarheid en het leven* (ik ben de perſoon, die gelegenheid geeft om de waarheid te leeren kennen, en gelukkig te worden). *Niemand komt tot den Vader* (in den hemel) *dan door mij.* —— 4) *levensgedrag.* Hand. XIV: 16. *Welke in de voorledene tijden alle de heidenen heeft laten wandelen in hunne wegen* (voortleven naar hunne zeden). —— Rom. III: 16. *Vernieling en ellendigheid is in hunne wegen* (rigten zij aan). —— 1 Cor. IV: 17. *Welke u zal indachtig maken mijne wegen, die in Christus zijn* (hoe ik mij in de prediking van het Euangelie gedrage). ——

Jac.

Digitized by Google

Jac. I: 8. *Een dubbelhartig man is ongeſtadig in alle zijne wegen* (in zijn geheel gedrag). —— 2 Petr. II: 15. *Die den regten weg verlaten hebbende* (opgehouden hebbende zich regt te gedragen), *zijn verdwaald* (afgeweken van de deugd), *en volgen den weg* (het gedrag) *Balaams des zoons van Boſor, die het loon der ongeregtigheid lief gehad heeft* (die zich liet omkoopen tot het bedrijven van ondeugd). —— Judas vers 11. *Wee hun, want zij zijn den weg Kains ingegaan* (zij zijn Kain in hun gedrag nagevolgd), *en door de verleiding des loons van Balaam zijn zij heen geſtort* (door de winzucht van Bileam zijn zij verſtrikt), *en zijn door de tegenſpreking van Korah vergaan* (en bederven zich door de oproerigheid van Korah). —— 5) *den Godsdienst*, die ons leert, hoe wij ons te gedragen hebben, en hoe wij gelukkig worden. Hand. IX: 2. *Zoo hij eenigen, die van dien weg waren* (dien Godsdienst beleden), *vond.* —— Hand. XVI: 17. *Die ons den weg der zaligheid* (den Godsdienst, die ons tot zaligheid opleidt), *verkondigen.* —— Hand. XVIII: 25. *Deze was in den weg des Heeren* (den Godsdienst) *onderwezen.* — Hand. XIX: 9. *Kwaad ſprekende van den weg des Heeren* (van den Christelijken Godsdienst). Zoo ook vers 23. —— 6) *de Goddelijke Voorzienigheid.* Hand. XIII: 10. *Zult gij niet ophou-*

Digitized by Google

den te verkeeren de regte wegen des Heeren? (u te verzetten tegen Gods goede voorzienigheid?). —— Rom. XI: 33. *Hoe onnaſpeurlijk zijn zijne wegen!* (is het beſtuur zijner voorzienigheid). —— Hebr. III: 10. *Zij hebben mijne wegen niet gekend* (zij hebben mijn beſtuur over hun [mijne wonderen, vergel. vers 9.] niet opgemerkt). ——

WERELD beteekent 1) *het heelal.* Matth. XIII: 35. *Ik zal voortbrengen dingen, die verborgen* (onbekend) *waren van de grondlegging der wereld* (zoo lang het heelal beſtaan heeft). —— Zoo ook Luk. XI: 50. Rom. I: 20. Hebr. IV: 3. — 2) *de aarde.* Matth. XXIV: 14. *En dit Euangelie des koningrijks* (dat de ſchikkingen van God in het zedelijke nader ontwikkelt), *zal in de geheele wereld* (overal op aarde) *gepredikt worden, tot een getuigenis* (tot onderwijzing van) *alle volken.* —— Jo. VI: 14. *Deze is waarlijk de Profeet, die in de wereld* (op aarde) *komen zou.* —— Rom. X: 18. worden *aarde* en *wereld* met elkander verwiſſeld. —— Hebr. XI: 3. *Door het geloof verſtaan* (erkennen) *wij, dat de wereld* (de aarde) *door het woord Gods is toebereid* (door Gods bevel is gemaakt). —— Verder een bijzonder gedeelte der aarde, en wel 3) *het Roomſche gebied.* Hand. XVII: 6. *Deze die de wereld* (het geheele Keizerrijk) *in roer heb-*

Digitized by Google

hebben gesteld. —— Hand. XXIV: 5. *Onder alle de Joden, door de ganſche wereld* (door het geheele Keizerrijk). En 4) *het Joodſche Land.* Luk. II: 1. *En het geſchiedde in die zelfde dagen* (omtrent denzelfden tijd), *dat er een gebod uitging* (een bevel kwam) *van den Keizer Augustus, dat de geheele wereld beſchreven* (dat alle inwoners van het Joodſche Land opgeſchreven) *zouden worden.* —— Luk. XXI: 26. *Dingen die het aardrijk* (het Joodſche Land) *zullen overkomen.* —— Hand. XI: 28. *En een uit hun, met name Agabus, ſtond op, en gaf te kennen door den Geest, dat er een groote hongerſnood zou wezen over de geheele wereld* (het geheele Joodſche Land). —— Rom. IV: 13. *Dat hij een erfgenaam der wereld* (bezitter van het Land Kanaan) *zou zijn.* —— 5) *eene inrigting.* Efez. I: 21. *Niet alleen in deze wereld* (in de tegenwoordige inrigting der dingen), *maar ook in de toekomende.* —— 1 Tim. VI: 17. *De rijken in deze tegenwoordige wereld* (die naar de tegenwoordige inrigting der dingen rijk zijn). Zoo ook Tit. II: 12. —— Hebr. II: 5. *Want hij heeft de Engelen niet onderworpen de toekomende wereld* (gaf God de Wet door de Engelen aan Mozes, hij heeft de tweede Godsdienſtige inrigting) *van welke wij ſpreken* (niet aan de beſtelling der Engelen overgegeven, maar

Digitized by Google

aan die van den H. Geest, vergel. vers 4). —— 6) *de bewoners der aarde, menſchen.* Matth. XIII: 38. *En de akker is de wereld* (zijn de menſchen, die op aarde leven). —— Jo. III: 16, 17. *Wereld* (menſchen). Jo. VI: 33. *Die de wereld het leven geeft* (de menſchen gelukkig maakt). — Jo. XII: 19. *Ziet de geheele wereld gaat hem na* (alle menſchen volgen hem). —— Jo. XVII: 21. *Op dat de wereld geloove* (op dat de menſchen erkennen mogen), *dat gij mij gezonden hebt.* —— 7) *Heidenen, zondige menſchen, vijanden van den waren Godsdienst.* Jo. XV: 18. *Indien u de wereld haat* (als de zondige menſchen u hunne vijandſchap betoonen). —— Jo. XVI: 33. *Hebt goeden moed, ik heb de wereld overwonnen* (gezegepraald over de vervolgingen der godloozen). —— Rom. XII: 2. *Wordt deze wereld niet gelijkformig* (gedraagt u niet als de zondige menſchen doen). —— 1 Cor. II: 6. *En wij ſpreken wijsheid onder de volmaakten* (onde de reeds onderwezenen), *doch eene wijsheid niet dezer wereld* (niet zoo als die welke de ongeloovigen daar voor houden), *noch der Overſten dezer wereld* (der aardſche Grooten) *die te niete worden.* —— 1 Cor. VI: 2. *En weet gij niet dat de heiligen de wereld oordeelen zullen* (dat de Christenen nog eens over de Heidenen zullen heerſchen?). —— 1 Cor. XI: 32. *Op dat*

wij

Digitized by Google

wij met de wereld (de ongeloovigen) *niet zouden veroordeeld worden.* —— 1 Jo. III: 1. *Daarom kent ons de wereld niet* (daarom zien de ongeloovigen ons geluk niet in), *om dat zij Hem niet kent.* Zoo ook vers 13. —— 1 Jo. IV: 5. *Zij zijn uit de wereld* (wereldsgezind), *daarom ſpreken zij uit de wereld* (over aardſche dingen), *en de wereld hoort hen* (de zondige menſchen luisteren naar hun). —— 8) *aardſche goederen en genoegens.* Matth. XIII: 22. Mark. IV: 19. *De zorgvuldigheden dezer wereld* (de zorgen die de aardſche goederen opleveren). —— Matth. XVI: 26. *Want wat baat het eenen mensch, zoo hij de geheele wereld wint* (alles bezit en geniet, wat de aarde opleveren kan), *en lijdt ſchade zijner ziel* (en hij moet dan toch zijn leven derven). —— 1 Cor. VII: 31. *En die deze wereld* (de aardſche dingen) *gebruiken, als niet misbruikende. Want de gedaante dezer wereld gaat voorbij* (het geheele voorkomen der aardſche dingen, hoe ſchoonſchijnend ook, duurt ſlechts zeer kort). —— Gal. VI: 14. *Door welken de wereld mij gekruiſigd is, en ik de wereld* (door wien ik geleerd heb weinig prijs te ſtellen op de aardſche dingen). —— 2 Tim. IV: 10. *Want Demas heeft mij verlaten, hebbende de tegenwoordige wereld* (het genot der aardſche genoegens) *lief gekregen.* ——

Digitized by Google

Jac. IV: 4. *Vriendſchap* en *vriend der wereld* (der aardſche goederen en genoegens).

WOORD beteekent 1) *een eigenlijk woord.* Luk. VII: 7. *Zeg het met een woord* (zeg maar een enkel woord). —— 2) *een gezegde of eene rede.* Matth. XXVIII: 15. *En dit woord* (dit gezegde) *is verbreid geworden bij de Joden.* —— Mark. IX: 32. *zij verſtonden dat woord* (dat gezegde) *niet.* —— Jo. V: 38. *Zijn woord* (dat hij gezegd heeft, vergel. vs. 37.) *hebt gij niet in u blijvende* (neemt gij niet ter harte). —— Jo. X: 21. *Dit zijn geene woorden eens bezetenen* (zoo redeneert een bezetene niet). —— Hand. XV: 32. *Vermaanden de broeders met vele woorden* (redenen). —— Hand. XXVI: 25. *Ik ſpreke woorden van waarheid en van een gezond verſtand* (mijne redenen zijn waarachtig en komen met de gezonde rede overeen). —— Col. IV: 6. *Uw woord zij alle tijd in aangenaamheid, met zout beſprengd* (dat uwe redenen altijd aangenaam en verſtandig zijn). —— 1 Thesſ. I: 5. *Want ons Euangelie is onder u niet alleen in woorden* (redenen) *geweest, maar ook in kracht* (daden). —— 3) *een bevel.* Luk. III: 2. *Het woord Gods geſchiedde tot Joannes* (Joannes ontving Gods bevel). —— Jo. VIII: 55. *Ik kenne hem, en bewaare zijn woord* (onderhoude zijne bevelen). —— Hand. VII: 38. *Welke de levendige woorden* (de be-

Digitized by Google

belangrijke Wetten) *ontving*, *om ons die te geven.* —— Hand. X: 22. *Dat hij van u woorden der zaligheid* (bevelen nopens zijn eeuwig geluk) *zou hooren.* —— Rom. XIII: 9. *Wordt in dit woord* (in dit gebod) *als in eene hoofdsom begrepen.* —— Gal. V: 14. *Want de geheele Wet wordt in één Woord vervuld* (is in één bevel begrepen). —— 1 Thesſ. IV: 15. *Want dat zeggen wij u door het woord* (volgens het bevel) *des Heeren.* —— Hebr. I: 3. *Die alle dingen draagt door het woord zijner kracht* (onderhoudt door zijn almagtig bevel). — 4) *eene voorzegging*, *godſpraak.* Matth. XXIV: 35. *De hemel en aarde zullen voorbijgaan* (verdwijnen), *maar mijne woorden* (deze mijne voorzeggingen) *zullen geenszins voorbijgaan* (te niete loopen). —— Matth. XXVI: 75. *En Petrus werd indachtig aan het woord* (de voorzegging) *van Jezus.* —— Luk. III: 4. *De woorden* (profetien) *van Jezaias.* —— Jo. II: 22. *En zij geloofden de Schrift en het woord* (de voorſpelling), *dat Jezus geſproken had.* —— Jud. 17. *Maar, geliefden! gedenkt gij de woorden die voorzegd* (de voorzeggingen die gedaan) *zijn van de Apostelen onzes Heeren Jezus Christus.* —— 5) *eene belofte.* Luk. I: 20. *Om diens wille, dat gij mijne woorden* (mijne beloften) *niet geloofd hebt.* — Luk. I: 38. *Mij geſchiede naar uw woord* (uwe

Digitized by Google

belofte). —— Rom. III: 2. *Dit is wel het eerſte, dat hun de woorden Gods zijn toebetrouwd* (dat aan hun de goddelijke beloften gegeven zijn). — Rom. IX: 6. *Doch ik zegge dit niet, als of het woord Gods ware uitgevallen* (als of de belofte van God onvervuld ware gebleven). —— Hebr. IV: 2. *Het woord der prediking* (de verkondigde beloften). —— Hebr. VII: 28. *Het woord der eedzwering* (de belofte, die met eenen eed bevestigd is). 6) *eene leere.* Matth. XIII: 21. *Om des woords wille* (om de leer). —— Mark. II: 2. *Hij ſprak het woord* (de leer der zaligheid) *tot hun.* — Luk. I: 2. *Die dienaars des woords* (verkondigers van het Euangelie) *geweest zijn.* —— Jo. III: 34. *Want dien God gezonden heeft, die ſpreekt de woorden Gods* (predikt eene goddelijke leer). —— Jo. IV: 41. *En daar geloofden er veel meer om zijns woords wille* (om zijne leer). —— Jo. VI: 68. *Gij hebt de woorden des eeuwigen levens* (gij predikt de leer, die ons zalig kan maken). —— Hand. IV: 4. *En velen van de genen, die het woord* (de leer van het Euangelie) *gehoord hadden, geloofden.* —— Efez. I: 13. *Het woord der waarheid* wordt daar verklaard door *het Euangelie uwer zaligheid.* Zoo ook Col. I: 5. —— Hebr. V: 12. *De eerſte beginſelen der woorden Gods* (der goddelijke leer). — 7) *een leeraar: bijzonder Jezus Christus.* Jo.

I:

I: 1. *In het begin was het Woord* (Jezus Christus beſtond reeds bij de ſchepping), *en het Woord was bij God, en het Woord was God* (Hij behoorde tot God, en bezat de goddelijke natuur). — Jo. I: 14. *En het woord is vleesch geworden* (Gods Zoon heeft de menſchelijke natuur aangenomen). —— 8) *eene zaak, gebeurtenis.* Mark. I: 45. *Dat woord* (dat gebeurde) *te verbreiden.* —— Mark. IX: 10. *En zij behielden dit woord bij zich zelven* (zij ſpraken van die gebeurtenis niet). —— Luk. II: 19. *Doch Maria bewaarde alle deze woorden* (onthield alle deze gebeurtenisſen). —— Luk. XXIII: 9. *En hij vroeg hem met vele woorden* (naar vele zaken).

ZALIGHEID beteekent 1) *allerlei geluk.* Luk. XIX: 9. *Heden is dit huis zaligheid geſchied* (een groot geluk te beurt gevallen), *nademaal ook deze een Zoon Abrahams* (een geloovige) *is.* —— Hand. XIII: 26. *Tot u is het woord dezer zaligheid* (deze heilzame leer) *gezonden.* —— Hand. XVI: 17. *Die ons den weg der zaligheid verkondigen* (leeren hoe wij gelukkig zullen worden). —— Rom. XIII: 11. *De zaligheid is ons nu nader* (wij genieten nu reeds meer geluk) *dan toen wij eerst geloofd hebben.* —— 2 Cor. I: 6. *Het is tot uwe vertroosting en zaligheid* (tot uwen troost en geluk). —— 2) bijzonder *het eeuwig geluk.* Hand. IV: 12. *En de zaligheid is*

Digitized by Google

in geenen anderen (door niemand anders wordt men in de eeuwigheid gelukkig). *Want daar is ook onder den hemel geene andere naam, die onder de menſchen gegeven is* (geen ander perſoon aan de menſchen aangewezen) *door welken wij moeten zalig* (kunnen behouden) *worden.* —— Efez. I: 13. *Het Euangelie uwer zaligheid* (dat u naar een eeuwig geluk opleidt). —— 1 Theſſ. V: 8. 9. *De hoop der zaligheid* (op een eeuwig geluk). *Want God heeft ons niet geſteld tot toorn* (beſtemd tot de ſtraf), *maar tot verkrijging der zaligheid* (van een eeuwig geluk) *door onzen Heere J. C.* —— Hebr. I: 14. *Zijn zij niet alle gedienſtige geesten, die tot dienst uitgezonden worden om der gener wil, die de zaligheid beërven* (het eeuwig geluk verkrijgen) *zullen?* —— 1 Petr. I: 9. *Verkrijgende het einde uwes geloofs, namelijk de* (eeuwige) *zaligheid der zielen.* —— 3) *den zaligmakenden Godsdienst van het Euangelie.* Rom. XI: 11. *Door hunnen val is de zaligheid* (de prediking van den christelijken Godsdienst) *den Heidenen geworden.* —— Hebr. II: 3. *Hoe zullen wij* (Gods ſtraf) *ontvlieden, indien wij op zoo groote zaligheid geen acht nemen?* (zulk een bij uitſtek zalige leer niet behartigen?) —— Hebr. VI: 9. *Maar, geliefden! wij verzekeren ons van u betere dingen, en met de zaligheid gevoegd* (die met den Godsdienst over-

Digitized by Google

overeenkomen). —— Jud. 3. *De gemeene zaligheid* (de leer des heils, die wij allen kennen en belijden). —— 4) *de oorzaak der zaligheid.* Jo. IV: 22. *Want de zaligheid is* (de Messias komt) *uit de Joden.* —— Hand. XIII: 47. *Op dat gij zoudt zijn tot zaligheid* (op dat door uwen dienst anderen zouden zalig worden).

ZIEL beteekent 1) *de eigenlijke ziel*, die in ons denkt, oordeelt, en wil. Matth. X: 28. *Vreest u niet voor de genen, die het ligchaam dooden, en de ziel niet kunnen dooden* (ons beter deel niet kunnen vernietigen). —— Luk. II: 35. *En ook een zwaard zal door uwe ziel gaan* (gij zult de bitterſte zielsangſten uitſtaan). —— Luk. XXI: 19. *Bezit uwe zielen in lijdzaamheid* (oefent geduld met uw gemoed). —— Hand. XIV: 2. *Maar de Joden, die ongehoorzaam waren* (die weigerden het Euangelie aan te nemen), *verwekten en verbitterden de zielen der heidenen* (hitſten het gemoed der heidenen op) *tegen de broeders* (de christenen). —— 1 Thesſ. V: 23. *De Gods des vredes zelf heilige* (verbetere) *u geheel en al: en uwe geheel opregte geest* (uw geheele denkvermogen) *en ziel* (ja uw geheele ziel) *en ligchaam worden onberispelijk bewaard in de* (tot op de) *toekomst onzes Heeren J. C.* — Hebr. XIII: 17. *Want zij waken voor uwe zielen* (zorgen voor het welzijn en behoud uwer zie-

Digitized by Google

zielen). —— 1 Petr. II: 11. *Welke krijg voeren tegen de ziel* (zich verzetten tegen de goede gezindheden van uwe ziel). —— 3 Jo. 2. *Geliefde! voor alle dingen wenſche ik, dat gij welvaart en gezond zijt, gelijk uwe ziel welvaart* (zoo als ik vertrouwe, dat uwe ziel wel geſteld is). —— 2) *den geheelen perſoon.* Luk. IX: 56. *Want de Zoon des menſchen is niet gekomen, om der menſchen zielen* (om menſchen) *te verderven* (ongelukkig te maken), *maar om te behouden.* —— Hand. II: 27. *Want gij zult mijne ziel* (mij) *in de hel* (in het graf) *niet verlaten.* —— Hand. II: 41. *Omtrent* 3000 *zielen* (menſchen). —— Hand. II: 43. *En eene vrees kwam over alle ziel* (alle menſchen werden zeer getroffen). —— Hand. XXVII: 37. *Wij waren nu in het ſchip in alles* 276 *zielen* (menſchen) —— Rom. XIII: 1. *Alle ziel* (elk mensch) *zij den magten over haar geſteld onderworpen.* —— 1 Petr. III: 20. *Waar in weinige dat is acht zielen* (menſchen) *behouden werden door het water* (van den zondvloed). —— 3) *het leven.* Matth. X: 39. *Die zijne ziel vindt, zal dezelve verliezen* (die meent zijn leven beveiligd te hebben, zal het verliezen), *en die zijne ziel zal verloren hebben* (zijn leven aan het grootſte gevaar zal hebben bloot geſteld) *om mijnen wil, zal dezelve vinden* (zal het behouden). —— Matth.

XX:

Digitized by Google

XX: 28. *Zijne ziel* (zijn leven) *te geven* (op te offeren) *tot een rantsoen* (tot verlossing) *van velen.* —— Luk. XII: 20. *Gij dwaas! in dezen nacht zal men uwe ziel* (uw leven) *van u afeischen.* —— Hand. XV: 26. *Menschen, die hunne ziel overgegeven hebben voor den naam onzes Heeren J. C.* (die hun leven toegewijd hebben aan de zaak van J. C.). —— Hand. XX: 10. *Zijne ziel is in hem* (hij leeft weder). —— 1 Petr. IV: 19. *Zoo dan ook die lijden, naar den wil van God, dat zij hunne zielen* (hun leven) *Hem als den getrouwen schepper bevelen, met weldoen* (in weldoen onderwijl voortgaande). ——

TIENDE AFDEELING.

Van onze gewone Nederduitsche Vertaling des Nieuwen Testaments.

§. 94. Onze gewone Nederduitsche Vertaling van den geheelen Bijbel is, op last van de hooge Regering des Lands, vervaardigd geworden door Gecommitteerden der Nationale Sijnode, gehouden te Dordrecht in de jaren 1618 en 1619. Na dat zij afgewerkt was, werd zij, mede op hooge order, door andere beroemde en geleerde Godgeleerden nagezien. En eindelijk werd zij in het jaar 1637 door de Staten Generaal der Ver-

ee-

Digitized by Google

eenigde Nederlanden aangenomen, en voor de Ketken en Scholen ten algemeenen gebruike ingevoerd.

§. 95. Het blijkt dus, dat deze Vertaling geenszins met te grooten haast gemaakt, aangenomen of ingevoerd is, maar dat dezelve verſcheidene jaren onder handen geweest is, en men alle behoorlijke voorzorg gebruikt heeft, om haar zoo volledig te maken, als mogelijk was. Het gevolg van deze handelwijze is dan ook geweest, dat de Vertaling, die wij in onze taal ſedert dien tijd mogen gebruiken, eene der uitſtekendſte is van dien tijd, eenen zeer grooten lof, en over het geheel een gerust vertrouwen verdient.

§. 96. Intusſchen ſpreekt van zelfs, dat dezelve geen volmaakt werk is. Zij is het werk van menſchen. En nimmer, zoo lang de wereld ſtaat, zal het eenen mensch gelukken eene volkomene Vertaling of Verklaring te geven van het Woord van God, dat zoo vele ware verborgenheden bevat, en reeds zoo oud is. Daarenboven was de herſtelling der wetenſchappen uit de rampzalige onkunde der middeleeuwen, ten tijde van de Sijnode van Dordrecht nog op verre na niet volledig. Men had toen nog die kennis van de grondtalen niet, noch die middelen, om dezelve regt te leeren verſtaan, die wij door Gods onverdiende goedheid thans bezitten. —— Het is voor-

Digitized by Google

voorzeker een bewijs, dat onze Vertalers der zeventiende Eeuw het al zeer verre gebragt hebben, wanneer men van hun zegt, dat zij het woordelijke van den Grondtekst te ſlaafsch gevolgd zijn, zonder de Oosterſche ſpreekwijzen in Westerſche van dezelfde beteekenis over te gieten, en dat dus hunne Vertaling door eene al te groote getrouwheid aan het oorſpronkelijke hier en daar niet gemakkelijk voor ons te verſtaan is.

§. 97. Onze Vertaling van het Nieuwe Testament behelst *Hoofdſtukken* en *Verſen*, en deze zijn niet van de Schrijvers zelven, welke hunne Euangelien en Brieven onafgebroken voortſchreven. De verdeeling van het N. T. in Hoofdſtukken is het werk van eenen Kardinaal, genaamd *Hugo de Sancto Caro*, die in de twaalfde christelijke Eeuw leefde. De verdeeling van Hetzelve in Verſen is het werk van eenen Boekdrukker, genaamd *Robertus Stephanus*, van Parijs, die dezelve in de zestiende Eeuw vervaardigde op eene reis van Lijon naar Parijs, voor het grootſte gedeelte onder het paardrijden, en die daar van al ſpoedig gebruik maakte in eene Uitgave van het N. T. bij hem gedrukt 1551.

§. 98. Deze verdeeling in Hoodſtukken en Verſen is voorzeker zeer nuttig, maakt het gebruik des N. T. in vele opzigten gemakkelijker, en komt het geheugen uitſtekend te hulp. Dan, wan-

Digitized by Google

wanneer men acht geeft op derzelver zoo even gemelden oorsprong, dan laat zich ligtelijk begrijpen, dat zij zeer gebrekkig zijn moet. De verdeeling der Hoofdstukken toch werd gemaakt in eenen tijd, in welken het regt verstand van den Bijbel onder de menschen bijna nergens te vinden was. En vervaardigde *Stephanus* (Etienne) de verdeeling in versjes al rijdende op eene reis, wie kan zich verbeelden, dat zulk een werk onder zulke omstandigheden onverbeterlijk kon afgedaan worden? En van achteren blijkt ook uit beiderlei verdeeling, dat zij merkelijk beter had kunnen ingerigt worden.

§. 99. Men moet derhalve bij het gebruik des N. T. geenszins denken, dat met het einde van ieder Hoofdstuk een onderwerp afgedaan, en bij elk nieuw Hoofdstuk een nieuw onderwerp begonnen wordt. Noch ook dat elk Vers op zich zelve eene volledige zinsnede in zich bevat, of eene ronde redenering behelst. In plaats van uit zulk eene ongegronde veronderstelling alles te willen verklaren, moet men daaromtrent omzigtig voor zich zien, en zijn oordeel gebruiken.

§. 100. Onder de Hoofdstukken treft men verscheidene aan, die eerder of later hadden moeten eindigen, of eenige versen vroeger of later hadden moeten beginnen, dan zij nu doen, als de verdeeling volledig had zullen ingerigt zijn naar den aard van het behandelde. VOOR-

Digitized by Google

VOORBEELDEN: Matth. IX: 35—38. behooren, als men op den inhoud let, tot het X. Hoofdſtuk, daar het IX. Hk. gevoegelijker met vers 34 had kunnen eindigen. —— Mark. III. was beter met vers 7 begonnen, daar de 6 eerſte verſen nog gewagen van het onderſcheid in denkwijze over den Sabbath tusſchen Jezus en de Phariſeërs, waar van ook in de laatſte Verſen van Hoofdſtuk II. geſproken was. —— Mark. IX: 1. behoort zigtbaar bij Hoofdſtuk VIII, daar vers 2. een nieuw onderwerp begint. —— Jo. VIII: 1. behoort bij Hoofdſtuk VII: 53. —— Hand. V: 1—11. vervolgen het onderwerp van Hoofdſtuk IV. en dat wordt vers 12 geheel afgebroken. —— Hand. VIII: 1. 2. behooren nog tot de geſchiedenis van Stephanus, en dus tot Hk. VII. —— Hand. XXI: 40. had ook geſchikter het begin van Hk. XXII. uitgemaakt, dan het bij het voorgaande Hoofdſtuk gelaten is. —— Rom. XV: 1. behoort voorzeker ook tot het behandelde Hoofdſt. XIV. —— 1 Cor XI: 1. is het beſluit van het beredeneerde Hk. X. En vers 2 begint iets nieuws. —— 1 Cor. XIV: 1a. *Jaagt dan de liefde na*, is het beſluit, dat Paulus uit het in het XIII. Hk. betoogde, opmaakt, en dan vangt hij in het tweede gedeelte van dat eerſte vers met een nieuw ſtuk aan. —— 2 Cor. IV: 16—18. behooren bij de eerſte verſen van Hk. V. ——

2 Cor. VI: 1. 2. zouden beter bij Hk. V. geſchikt hebben, daar vers 3 een nieuw onderwerp wordt aangevangen. —— 2 Cor. VII: 1. is ook het ſlot van het in Hoofdſt. VI. betoogde, of een beſluit, daar uit opgemaakt. —— Gal. IV: 1—5. doen dat gene eerst af, dat in Hoofdſtuk. III. behandeld was. —— Efez. II: 1. 2. hangt onafgebroken vast aan het ſlot van Hk. I. zoo als §. 104. nader blijken zal. —— Efez. V: 1. 2. behooren bij Hoofdſt. IV. want vers 3 wordt iets anders begonnen. Phil. III: 1. zou zeer geſchikt Hoofdſt. II. beſloten hebben, wanneer dan vers 2. gepast het begin van Hk. III: had uitgemaakt. —— Zoo moest ook Phil. IV: 1. bij Hoofdſtuk III. gelaten, en met vers. 2 een nieuw Hoofdſtuk begonnen zijn. —— Col. III: 1—4. behooren bij Paulus vermaningen tegen de Joodſche leer, Hk. II: voorgeſteld, en vers 5 vangt hij aan andere pligten voor te dragen. —— Col. IV: 1. behelst nog iets, betrekkelijk de pligten der onderſcheidene ſtanden, in het voorgaande Hoofdſtuk voorgedragen, en vers 2 vangt een ander voorſtel aan. —— Hebr. IV: 14—16. behooren tot het gene in het volgende vijfde Hoofdſtuk wordt voorgeſteld. —— Hebr. X: 1—18 is onafſcheidbaar, wat het onderwerp aangaat, met Hoofdſtuk IX. verbonden. —— Hebr. XII: 1. 2. Behelzen het beſluit, uit het beredeneerde Hk. XI. opgemaakt —— Jac. IV: 4.

was

was ook beter een nieuw Hoofdſtuk begonnen dan vers 1; en vers 13—17. van dat Hoofdſtuk behooren zigtbaar en duidelijk bij Hooſdſtuk V.

§. 101. Niet minder gebrekkig is de verdeeling des N. T. in Verſen. Deze is niet alleen zeer ſnipperig, maar zij ſcheurt ſomtijds ook woorden, die volſtrekt bij elkander behooren, op eene geweldige wijze van elkander af, zoo dat men menigmalen verſen ſplitſen, of twee derzelver bij elkander voegen moet, om eene enkele volledige zinſnede te vinden.

VOORBEELDEN: Zoo zijn wreedelijk van elkander gefcheurd Matth. V: 23 en 24. VI: 3 en 4. 17 en 18. VIII: 30 en 31. IX: 23 en 24. XXI: 6 en 7. XXII: 18 en 19. 35 en 36. XXIV: 48 en 49. XXVII: 41 en 42. Mark. V: 25 en 26. VIII: 36 en 37. X: 29 en 30. XIV: 57 en 58. Luk. I: 8 en 9. 72 en 73a. 73b *om te geven*, en de twee volgende verſen. IV: 18 en 19. VI: 15 en 16. IX: 43b en 44. X: 11 en 12. 41 en 42a. XIII: 23b en 24. XIV: 29 en 30. XVIII: 29 en 30. XX: 3 en 4. Jo. I: 38 en 39a. XI: 21 en 22. 49. en 50. XII: 12 tot 15. 39 en 40. XIII: 3 en 4. XVIII: 12 en 13. — Deze voorbeelden zullen genoegzaam zijn om te doen inzien, dat men niet blindelings op de gewone verdeeling kan afgaan. Mijne Lezers zullen nu zelven veel meer zulke voorbeelden in de

Digitized by Google

Handelingen en Brieven der Apostelen kunnen vinden. Hieromtrent kunnen zij ook veel handleiding vinden in de Vertaling des N. T. van den beroemden VAN HAMELSVELD, die de gewone verſen wel aanteekende, maar toch den zin liet doorloopen, daar geene zinſnede eindigde. —— Deze vertaling, die zoo algemeen verkrijgbaar gemaakt is, en zeer veel inlichting omtrent vele plaatſen aanbiedt, als men haar onder het lezen met de gewone Vertaling vergelijkt, moest in handen van alle Ongeletterde Bijbellezers zijn.

§. 102. Nog zijn in onze gewone Vertaling opmerkelijk de tweederlei haakjes, die men daar in aantreft. Deze () gebruikten onze Vertalers, als er iets voorkwam, dat naar hunne gedachten eene tusſchenrede uitmaakte, en men vindt dezelve doorgaans op gepaste plaatſen. Maar deze [] plaatſten zij, als zij er een of meer woorden invoegden, die niet uitdrukkelijk in den grondtekst voorkomen. En deze invullingen moeten nog van nabij beſchouwd worden, ten einde die wel te leeren beoordeelen.

§. 103. Men denke niet, dat al het tusſchen zulke haakjes geplaatſte, wezenlijke invulling of vermeerdering van den grondtekst is. Op zeer vele plaatſen hebben de Vertalers iets tusſchen haakjes geplaatst, dat zij volgens den aard der grondtaal, en de vereischten eener goede vertaling zeer

Digitized by Google

zeer wel zonder dezelve hadden kunnen ter neder ſtellen. Zij hebben dat gedaan uit eene vrome naauwgezetheid en ſchroomvalligheid, om volſtrekt niets op rekening der H. Schrijvers te brengen, dat niet uitdrukkelijk en letterlijk door hun ſcheen voorgeſteld te zijn. —— Op ſommige andere plaatſen, vooral in welke onderſcheidene voorwerpen voorkomen, hebben zij iets tusſchen haakjes geplaatst tot eenig beſtuur der gedachten van de Lezers, ten einde die het gelezene niet mogten toepaſſen op andere voorwerpen, dan van welke het gezegd wordt.

§. 104. Evenwel vindt men op eenige weinige plaatſen invullingen, die in de daad verkeerd zijn, en voortgeſproten uit misverſtand van den Grondtekst. Gelukkig dat zij weinig in getal zijn, en in zulke gevallen voorkomen, in welke zij geene gemoedsbedenking omtrent het gebruik dezer Vertaling kunnen baren.

VOORBEELDEN: Matth. VIII: 9. zijn de woorden *van anderen* ingevoegd in de ſpreekwijs: *Want ik ben ook een mensch onder de magt van andere, hebbende onder mij krijgsknechten*, en daar door is niet alleen eene duisterheid veroorzaakt, maar zelfs een zin, die tegen het oogmerk van den Spreker, uit den zamenhang zigtbaar, duidelijk ſtrijdt. Met weglating dier invulling had moeten vertaald zijn: *Want ik ben ook een mensch,*

Digitized by Google

die anderen onder mijne magt heb, namelijk krijgsknechten. —— Luk. II: 14. is in de ſpreekwijs: *Eere zij God in de hoogſte hemelen*, het woord *hemelen* ingevoegd, en daar door een verkeerd denkbeeld veroorzaakt. Het woord, door *hoogſte* vertaald, beteekende bij de Joden den hemel, en dus had eenvoudig moeten vertaald worden: *Eere zij God* (of worde Hem toegebragt) *in den hemel.* —— Efez. II: 1. *En u heeft hij mede levendig gemaakt, daar gij dood waart door de misdaden en zonden.* Hier zijn de woorden: *heeft hij mede levendig gemaakt*, ingevoegd, waar uit blijkt dat de Vertalers niet gemerkt hebben, dat dit vers naauw zamenhangt met Hoofdſtuk I vers 23, waar gezegd was, dat Christus zijne Gemeente van allerlei genadegaven overvloedig voorziet. Dan toch zouden zij zonder invulling overgezet hebben: *Als mede* (of *in het bijzonder ook*) *U, daar gij dood waart* enz. —— Phil. I: 21. *Want het leven is mij Christus, en het ſterven is mij gewin.* Het woordje *mij* is hier ingevoegd, daar toch uit vergelijking van vers 20 blijkt, dat Paulus wilde zeggen, dat zijn leven en ſterven beide tot voordeel van de zaak van Christus zou dienen. —— Hebr. XI: 7. is het woord *arke* ingevoegd, daar de voorgaande woorden *door welke* zien op *geloof*, in het begin van het vers gemeld, en dus zonder invulling hadden moe-

Digitized by Google

moeten vertaald zijn: *door het welk.* —— Hebr. XII: 28. *Daarom alzoo wij een onbeweeglijk koningrijk ontvangen, laat ons de genade vast houden.* Aldaar is *vast* ingevoegd, maar volgens den grondtekst had er zonder invulling moeten ſtaan: *laat ons dankbaarheid betoonen*, het welk dan ook verduidelijkt, het gene daarop in dat zelfde vers volgt. —— 2 Joann. vers 5. *En nu bidde ik u, uitverkorene Vrouw*, is het woord *uitverkorene* ingevoegd, om dat de Vertalers niet begrepen, dat het woord door *Vrouw* vertaald, een eigen naam was. Zij hadden moeten ſchrijven zonder invulling: *En nu verzoeke ik u, Kyria.*

§. 105. Hoe groot is het geluk der Ongeletterden onder ons, dat de Voorzienigheid hen zulk eene, wel in taal en ſtijl verouderde, maar toch over het geheel zeer uitmuntende Vertaling van de Schriften des Nieuwen Testaments laat gebruiken! —— Hoe groot is hun geluk, dat hun in hunne moedertaal zoo vele belangrijke Boeken van tijd tot tijd worden aangeboden, die tot opheldering van het geheel, of van ſommige gedeelten van het zalig Euangeliewoord, dat onwaardeerbaar geſchenk van God dienen! —— Mogt dit algemeen met dankbaarheid jegens God erkend worden! —— Mogt men algemeen van die voorregten een eerbiedig, heilbegeerig en onbevooroordeeld gebruik maken! En daar door wijs worden tot zaligheid, door het

Digitized by Google

geloof in onzen dierbaren Verlosser, die ons in dit Euangelie genade en waarheid geopenbaard heeft, en eenmaal ons allen daar naar zal oordeelen! —

R E-

REGISTER

DER PLAATSEN DES NIEUWEN TESTAMENTS, DIE IN DIT WERK AANGEHAALD EN OPGEHELDERD WORDEN,

MATTHEUS.

		Bl.
I:	17.	378.
	18.	425.
	20. - 128,	345.
	22. - 204,	378.
	23. - 204,	378.
II:	2.	332.
	7.	366.
	8.	223.
	11.	359.
	12.	479.
	13.	397.
	15. - 206,	367.
	17.	206.
	18.	206.
	20. - 256,	397.
	21.	334.
III:	4.	65.
	5.	237.
	7. - 109,	167.
	272,	467.
	7—12.	94.
	10.	185.
	11. - 123,	245.
	12. - 65,	185.
	15. - 75,	374.
	16.	359.
IV:	4. - 336,	407.
	8. - 224,	438.

MATTHEUS.

		Bl.
IV:	9.	317.
	13.	387.
	15.	479.
	16. - 415,	452.
	17. - 20,	95.
	19. - 109,	256.
	21.	366.
V:	3.	423.
	6.	73.
	8. - 392,	436.
	10.	73.
	10—12.	48.
	13.	109.
	14. - 109,	451.
	16. - 272,	451.
	17.	376.
	22.	406.
	23, 24.	499.
	25.	479.
	29, 30. - 109,	185.
	31.	316.
	31—48.	20.
	33.	326.
	39—42.	16.
	41.	65.
	47.	406.
	48.	379.

Digitized by Google

MATTHEUS.

		Bl.
VI:	3. - - -	123.
	3, 4. - -	499.
	4—6. - -	16.
	8. - - -	384.
	9. - - -	245.
	11. - - -	317.
	13. - 194,	444.
	17, 18. - -	499.
	19—34. - -	16.
	21. - - -	241.
	22. - - -	110.
	23. - 110,	448.
	24. - 128,	225.
	29. - - -	438.
	30. - - -	65.
	32. - - -	395.
	33. - - 73,	395.
	34. - - -	123.
VII:	1. - 211,	349.
	2. - - -	124.
	3. - 110,	124.
	6. - 110,	124.
	7. - - -	272.
	8. - - -	341.
	9. - - -	171.
	10. - - -	171.
	11. - - -	386.
	14. - - -	446.
	15. - - -	272.
	16. - 171,	328.
	20. - - -	328.
	21. - - -	179.
	22. - 17,	168,
	362, 410,	443.
	23. - - 17,	330.
	25. - - -	66.
	29. - - -	454.
VIII:	2. - - -	223.
	4. - - -	21.

MATTHEUS.

		Bl.
VIII:	9. - 134,	501.
	10. - - -	428.
	11. - - -	66.
	12. 66, 250,	414.
	13. - - -	307.
	17. - - -	302.
	24. - - -	292.
	30, 31. - -	499.
IX:	2. - - -	428.
	8. - - -	453.
	12. - - -	124.
	16. - - -	186.
	17. - 186,	455.
	18. - - -	337.
	23, 24. - -	499.
	27. - - -	365.
	35. - - -	224.
	35—38. - -	497.
	37. - - -	273.
	38. - - -	273.
X:	1. - - -	454.
	6. - - -	273.
	10. - - -	479.
	13. - - -	474.
	14. - - -	66.
	15. - - -	458.
	16—18. - -	49.
	19. - - -	319.
	22. - - -	49.
	24. - - -	124.
	25. - 124,	168.
	26. - - -	292.
	27. - - 66,	414, 448.
	28. - - -	491.
	34. - 231,	473.
	38. - - -	445.
	39. - 128,	492.
	41. - - -	460.

Digitized by Google

MATTHEUS.

		Bl.
XI:	5.	21.
	10.	204, 243, 420.
	11.	179.
	12.	409.
	13.	135, 361.
	14.	291.
	16.	111, 174.
	17.	111.
	19.	250.
	23.	226.
	25.	293.
	27.	357.
	28.	21.
	29.	21, 129, 273.
	30.	21, 273.
XII:	17—21.	206.
	18.	227, 458.
	19.	365.
	20.	458.
	25.	124.
	27.	21.
	28.	425.
	31.	21.
	32.	418.
	33.	328.
	34.	124.
	35.	257.
	40.	111.
	41.	458.
	47.	396.
	48.	175.
XIII:	3—8.	104.
	5.	66, 245.
	11.	129, 384.
	12.	317.
	14.	206.
	15.	206.

MATTHEUS.

		Bl.
XIII:	16.	237, 389.
	20.	343.
	21.	488.
	22.	485.
	30.	65.
	32.	66.
	35.	206, 361, 481.
	38.	484.
	48.	467.
	49.	245, 418.
	54.	167, 442.
	55.	167.
	56.	167.
	57.	125.
XIV:	6.	327.
	25.	381.
	26.	89.
	30.	392.
	31.	175.
XV:	7.	207.
	8.	207, 327.
	13.	274.
	14.	274.
	16.	176.
	23.	365.
	24.	21.
	26.	21.
	36.	316.
XVI:	3.	386.
	6.	129, 257, 390.
	17.	135, 405, 469.
	18.	17.
	19.	17, 257.
	24.	49, 336, 445.
	26.	485.

Digitized by Google

MATTHEUS.

		Bl.
XVI:	27. 136,	420.
	28. - -	257.
XVII:	1. - -	92.
	2. - -	447.
	12. - -	330.
	20. 66,	95.
	21. 17,	95.
	24. - -	343.
XVIII:	5. - -	343.
	6. - -	310.
	7. - -	333.
	10. 136,	227.
	11. - -	136.
	16. - -	231.
	18—20. -	17.
	23—35. -	104.
	26. - -	223.
XIX:	5. - -	469.
	13. - -	66.
	17. - -	446.
	21. 22,	317, 379.
	24. - -	125.
	28. 17,	353, 440.
	29. - -	17.
XX:	12. - -	302.
	16. - -	366.
	21. - -	67.
	23. - -	49.
	25—28. -	18.
	28. - -	493.
	29. - -	93.
	30. - -	365.
	31. - -	365.
XXI:	5. - -	205.
	6, 7. -	499.
	9. - -	365.
	12. - -	67.
	16. - -	207.

MATTHEUS.

		Bl.
	20. - -	167.
	21. - -	428.
	23. - -	454.
	25. - -	305.
	32. - -	136.
	34. - -	343.
	38. - -	422.
	42. - -	207.
XXII:	2—13. -	105.
	3. - -	366.
	10. - -	376.
	11, 12 -	67.
	13. 66,	211.
	18, 19. -	499.
	30—32. -	137.
	35, 36. -	499.
	43—45. -	205.
XXIII:	2, 3. -	22.
	4. - -	274.
	5. - -	67.
	8—12. -	18.
	12. - -	125.
	13. - -	137.
	14. 137,	458.
	15. 137,	251.
	17. - -	322.
	19. - -	322.
	23. 432,	458.
	24. - -	125.
	25. - -	363.
	30. - -	404.
	32. - -	375.
	33. - -	171.
	35. - -	404.
	37. - -	112.
XXIV:	— - -	18.
	14. 227,	332, 482.
	17. - -	66.
	22. - -	469.

Digitized by Google

MATTHEUS.

		Bl.
XXIV:	27.	112.
	28.	125.
	29.	443.
	30.	389.
	31.	241.
	35.	487.
	38.	112.
	48, 49	499.
	50.	386.
XXV:	14.	366.
	24.	328.
	30.	66.
	31—46.	106.
	41.	422.
XXVI:	2.	95.
	8.	93.
	9.	93.
	18.	327.
	26.	257.
	28.	257.
	29. 18,	456.
	34.	93.
	39. 258,	413.
	40.	176.
	41. 18,	423.
	54.	165.
	62.	316.
	64. 227,	392.
	65.	238.
	68.	362.
	75.	487.
XXVII:	4.	405.
	6.	464.
	13.	316.
	15.	67.
	25. 258,	403.
	34.	316.
	35. 68,	205.
	36.	298.
	41, 42.	499.

MATTHEUS.

		Bl.
XXVII:	42.	444.
	44.	94.
	45.	414.
	48.	376.
	59.	68.
	60.	455.
	66.	378.
XXVIII:	15.	486.
	18.	455.
	18—20.	95.

MARKUS.

I:	2.	204.
	3.	480.
	6.	67.
	7.	94.
	8.	94.
	15. 95,	305, 377.
	20.	366.
	34.	328.
	45.	489.
II:	2.	488.
	16.	176.
	17. 194,	367.
	26.	407.
III:	1—6	497.
	5.	467.
	11.	241.
	20.	407.
	23.	166.
	24.	124.
	25.	124.
	27.	467.
	28.	244.
	29. 21,	458.
	30.	425.
IV:	19.	485.
	20.	96.

Digitized by Google

MARKUS. Bl.

IV: 21. - - 335.
24. - - 390.
32. - - 66.
41. - - 167.
V: 23. - - 336.
25, 26. - 499.
30. - - 239.
33. - - 476.
35. - - 176.
36. - - 308.
VI: 2. - - 244.
5. 226, 443.
8. - - 67.
10. - - 18.
11. - - 18.
14. - - 443.
20. - - 460.
33. - - 339.
37. - - 166.
VII: 4. - - 290.
5. 382, 407.
10. - - 411.
19. - - 363.
35. - - 359.
VIII: 18. - - 391.
34. 49, 445.
36, 37. 499.
IX: 1. - - 497.
7. - - 332.
10. - - 489.
14. - - 334.
19. - - 457.
23. 22, 308.
24. - - 308.
29. - - 17.
32. - - 486.
X. 13. - - 56.
21. 22, 445.
25. - - 125.
26. - - 166.

MARKUS. Bl.

X: 29, 30. - 499.
30. - - 418.
37. - - 438.
39. - - 49.
46. - - 92.
XI: 4. - - 66.
13. - - 232.
16. 302, 468.
22. - - 428.
22—24. - 19.
XII: 9. - - 320.
10. - - 207.
14. - - 258.
24. - - 168.
26. 22, 137.
XIII: 29. - - 386.
34. - - 455.
XIV: 12. - - 241.
13. - - 302.
30. - - 93.
38. - - 18.
57. - - 316.
57, 58. - 499.
60. - - 316.
62. - - 22.
XV: 17. - - 289.
24. - - 93.
32. - - 94.
XVI: 11. - - 337.
12. - - 353.
13. - - 303.
15—18. - 96.
16. - - 310.
17. 19, 258, 456.
18. - - 19.
20. - - 296.

LU-

Digitized by Google

LUKAS.

		Bl.
I:	2. - -	488.
	4. - -	328.
	5. - -	68.
	6. 382,	460.
	7. - -	410.
	8, 9. 68,	499.
	12. - -	475.
	15. 376,	426.
	20. - -	487.
	22. - -	389.
	23. - -	377.
	30. - -	432.
	35. - -	425.
	38. - -	487.
	41. - -	426.
	45. - -	308.
	48. - -	246.
	51. - -	228.
	53. - -	374.
	64. - -	361.
	65. - -	475.
	66. - -	228.
	67. - -	362.
	69. - -	258.
	71. - -	244.
	72, 73a.	499.
	73b—75.	499.
	74. - -	244.
	76. - -	480.
	78. 228,	403.
	79. 274,	473.
II:	1. 409,	483.
	6. - -	377.
	8. - -	68.
	9. 438,	475.
	14. 417,	474, 502.
	17. - -	124.
	19. - -	489.
	21. 345,	377.

LUKAS.

		Bl.
II:	22. - -	377.
	23. 180,	450.
	26. - -	393.
	30. - -	235.
	31. - -	244.
	32. 275,	441, 451.
	34. - -	68.
	35. 354,	491.
	44. - -	480.
	49. 23,	169.
	51. - -	300.
	52. - -	432.
III:	2. - -	486.
	4. - -	487.
	6. 235,	393, 469.
	7. - -	467.
	7—18. -	94.
	9. - -	275.
	16. - -	68.
	17. - -	65.
IV:	6. - -	455.
	10. - -	298.
	11. - -	68.
	18, 19. -	499.
	21. - -	96.
	22. - -	316.
	23. - -	125.
	28. 376,	466.
V:	8. - -	138.
	19. - -	66.
	24. - -	454.
	35. - -	332.
	37. - -	455.
VI:	15, 16. -	499.
	22. - -	48.
	32—34 -	171.
	38. 124,	317.
	39. - -	166.

Digitized by Google

LUKAS. Bl.

VI: 40. - - 124.
47. - - 336.
VII: 7. - - 486.
8. - - 134.
12. - - 68.
14. - - 68.
15. - - 317.
16. 258, 475.
24—28. - 139.
38. - - 68.
43. - - 345.
VIII: 12. - - 310.
14. - - 445.
15. - - 300.
16. - - 448.
20. - - 394.
25. - - 96.
29. - - 298.
50. - - 308.
55. - - 423.
IX: 3—5. - 96.
5. - - 66.
23. 49, 445.
28. - - 92.
31. - - 438.
41. - - 457.
43. 44. - 499.
51. - - 377.
55. - - 424.
56. - - 492.
57, 58. - 49.
60. - - 258.
62. 126, 258.
X: 3. - - 112.
6. 251, 474.
11, 12. - 499.
19. - - 19.
21. - - 194.
28. - - 339.
30. - - 17.

LUKAS. Bl.

X: 34. - - 69.
38. - - 343.
41, 42. - 96, 499.
XI: 3. - - 407.
7. - - 226.
14. - - 235.
17. - - 329.
20. - - 229.
21. - - 472.
26. - - 388.
28. - - 300.
33. - - 448.
35. - - 448.
42. - - 69.
44. - - 381.
48. - - 314.
50. - - 482.
52. - - 258.
XII: 3. 66, 414.
4. - - 452.
6—12. - 19.
11. - - 455.
15. - - 390.
20. - - 493.
35 67, 113.
36. - - 113.
48. - - 319.
49, 50. - 259.
51. - - 473.
56. - - 295.
57. - - 345.
XIII: 11. - - 425.
18. - - 174.
20 - - 174.
21. - - 69.
23, 24 - 499.
24. 371. 396.
24—29. - 275.
29. - - 66.

XIV:

Digitized by Google

LUKAS.		Bl.
XIV:	4. - -	93.
	5. - -	171.
	11. - -	125.
	18. - -	325.
	19. 294,	325.
	23. - -	224.
	26. - -	225.
	26—33. -	23.
	28. - -	169.
	29, 30. -	499.
XV:	1. - -	224.
	2. - -	343.
	8. - -	394.
	11—32. -	106.
XVI:	8. 251,	448.
	9. - -	236.
	12. - -	319.
	15. - -	436.
	22. - -	69.
	26. - -	69.
	29. - -	231.
XVII:	2. - -	69.
	7. - -	69.
	8. - -	69.
	18. - -	417.
	22. 393,	409.
	24. - -	410.
	26. - -	410.
	30. - -	354.
	31. - -	66.
	35. - -	69.
XVIII:	1—8. -	107.
	8. 23,	428.
	9. - -	460.
	10—14. -	107.
	12. - -	69.
	14. - -	108.
	25. - -	125.
	29, 30. -	499.

LUKAS.		Bl.
XVIII:	30. - -	418.
	35. - -	92.
XIX:	6. - -	343.
	9. - -	242.
	10. - -	394.
	20. - -	341.
	38. - -	474.
	40. 239,	259.
	42. - -	473.
	43. - -	332.
	46. - -	97.
XX:	3, 4. -	499.
	16. - -	320.
	34. 251,	418.
	36. 251,	369.
	37, 38. -	137.
	42—44. -	205.
	46. - -	381.
XXI:	19. - -	491.
	23. - -	467.
	26. - -	483.
	35. - -	180.
XXII:	14. - -	332.
	16. - -	378.
	19. - -	320.
	25. - -	320.
	29. - -	277.
	30. 277,	353.
	31. - -	259.
	32. - -	428.
	35. - -	93.
	53. - -	416.
	63. - -	325.
	67. - -	306.
XXIII:	9. - -	489.
	24. - -	346.
	30. 208,	292.
	31. - -	126.
	39. - -	94.

Digitized by Google

LUKAS.

Bl.

XXIII: 46. . . 423.
56. . . 68.
XXIV: 16. . . 327.
20. . . 458.
26. . . 440.
27. . . 231.
29. . . 224.
32. . . 361.
38. . . 176.
45. 259, 359.
46—49. . 97.
49. 289, 400.

JOANNES.

I: 1. 75, 489.
3. . . 180.
4. . . 277.
5. 260, 416, 451.
7. . . 314.
9. 180, 333.
10. . . 242.
11. . . 290.
12. 245, 290.
13. . . 405.
14. 387, 434, 439, 469, 478, 489.
16. . . 434.
17. 194, 435, 478.
18. 229, 260.
23. . . 480.
27. . . 68.
29. . . 260.
31. . . 357.
38, 39. . 499.
39. . . 387.

JOANNES.

Bl.

I: 40. 332, 387.
47. . . 167.
49. 328, 366.
52. 277, 360, 420.
II: 10. . . 299.
11. 357, 440.
14. . . 67.
19. . . 277.
21. . . 452.
22. . . 487.
24. . . 328.
25. . . 328.
III. 2. . . 335.
3. . . 278.
4. . . 166.
8. 113, 239.
10. . . 385.
11. . . 391.
12. . . 195.
13. . . 195.
14. . . 113.
15. 113, 180, 310.
16. . . 484.
17. 140, 484.
19. 232, 414, 448.
20. . . 448.
21. 357, 479.
26. . . 316.
27. 291, 317.
29. . . 377.
30. 195, 260.
31. . . 195.
33. 291, 378.
34. 426, 488.
36. 322, 393, 467.

Digitized by Google

JOANNES.

	Bl.
IV: 9.	168.
10.	260.
21.	303.
22.	491.
24. 423,	477.
34.	260.
35.	169.
35—38.	186.
37.	126.
41.	488.
44. 313,	416.
47. 332,	369.
53.	337.
V: 14.	97.
22.	347,
24. 306,	335.
411,	447.
25. 332,	337.
26. 114,	446.
27.	326.
30.	347.
33.	477.
35. 260,	449.
36.	318.
38.	486.
40. 278,	336.
42.	328.
44. 171,	416.
46, 47.	306.
VI: 14.	482.
21.	332.
27. 75,	229, 378.
32. 23,	407.
33. 407,	484.
35. 129,	278, 336.
37. 319,	336.
40.	310.
46.	391.

JOANNES.

	Bl.
VI: 50.	371.
51. 339,	468.
52. 166,	373.
57. 278,	339.
64.	310.
65.	317.
66.	381.
68.	488.
70.	169.
VII: 1.	381.
3.	406.
4.	354.
5.	406.
7. 226,	242, 313.
13.	475.
14.	458.
18.	395.
20.	172.
21.	396.
22. 318,	401.
23.	342.
24.	345.
35.	176.
38.	278.
39. 232,	426.
49. 329,	387.
51.	347.
53.	497.
VIII: 1.	497.
9.	408.
12. 261,	381, 451.
15. 345,	351, 471.
16. 345,	458.
21.	371.
24.	306.
26.	349.

Digitized by Google

JOANNES.

Bl.

VIII: 32. . . 478.
42. . . 336.
43. 232, 329.
44. . . 479.
46. 172, 212.
48. . . 261.
50. . . 397.
51. . . 300.
55. 330, 486.
56. . . 393.
IX: 3. . . 357.
4. 196, 410.
7. . . 334.
16. . . 326.
18. 303, 366.
31. . . 89.
32. . . 419.
39. . . 391.
39—41. . 261.
X: 7. . . 114.
9. . . 114.
11. . . 114.
14. . . 330.
15. . . 330.
16. . . 278.
21. . . 486.
27. . . 232.
36. . . 322.
37. . . 303.
38. . . 303.
XI: 4. . . 440.
9. 109, 448.
10. . . 448.
21, 22. . 499.
25. 236, 337.
38. . . 68.
40. 242, 308.
44. . . 68.
49, 50. . 499.
51. . . 361.

JOANNES.

Bl.

XI: 55. 323, 364.
XII: 1. . . 369.
4. . . 93.
5. . . 93.
6. . . 302.
7. . . 299.
12—15. . 499.
14, 15. . 205.
17. . . 313.
19. . . 84.
21. . . 394.
24. . . 114.
25. 196, 225.
27. . . 242.
29. . . 421.
31, 32. . 23.
35. . . 384.
36. . . 251.
39, 40. . 499.
43. 196, 416.
47, 48. . 351.
50. . . 236.
XIII: 1. . . 19.
3, 4. . 499.
4. . . 239.
10. . . 279.
16. . . 124.
26. . . 317.
34. . . 455.
36. . . 49.
XIV: 1. 308, 429.
4. . . 480.
6. 336, 480.
9. . . 389.
12. 19, 308.
13. . . 19.
17. 212, 342, 425.
19. . 20, 212.

XIV:

Digitized by Google

JOANNES.

		Bl.
XIV:	21. 75,	354.
	22. 336,	354.
	23. 229,	336.
	26. . .	425.
	27. 318,	474.
	28. . .	140.
	30. . .	140.
XV:	1. . .	115.
	1—6. .	186.
	2. 115,	363.
	5. . .	20.
	11. . .	377.
	18. 386,	484.
	23. . .	225.
	26, 27. .	314.
XVI:	2. . .	50.
	6. . .	374.
	8—11. .	213.
	12. . .	303.
	20—22. .	20.
	27. . .	306.
	31, 32. .	174.
	33. 50,	472, 484.
XVII:	— . .	20.
	2. . .	455.
	3. 232,	440.
	4. . .	318.
	5. . .	440.
	6. 301,	319, 357.
	7. . .	318.
	8. . .	306.
	12. 151,	298.
	13. . .	377.
	15. . .	298.
	17. . .	324.
	21. . .	484.
	22. 318,	440.
	23. . .	380.

JOANNES.

		Bl.
XVIII:	11. . .	413.
	12, 13. .	499.
	14. . .	385.
	18. . .	93.
	23. . .	314.
	25. . .	93.
	31. . .	352.
	36. . .	373.
	37. . .	315.
	38. . .	166.
XIX:	11. . .	317.
	24. 94,	205.
	26, 27.	262.
	28. . .	205.
	36. . .	207.
	38. . .	293.
XX:	4. . .	340.
	8. . .	304.
	17. 140,	205.
	19. 245,	473.
	21—23. .	98.
	23. . .	327.
	27. . .	456.
	31. . .	310.
XXI:	1. . .	354.
	18. . .	67.
	22. . .	176.

HANDELINGEN DER APOSTELEN.

I:	4. . .	490.
	7. . .	454.
	11. . .	335.
	12. . .	480.
	13. . .	69.
	14. . .	406.
	16. . .	426.
	22. . .	237.

Digitized by Google

HANDELINGEN DER APOSTELEN.

		Bl.
II:	1.	377.
	2.	374.
	3.	390.
	4.	232, 376.
	5.	388.
	10.	70.
	13.	70.
	15.	141.
	18.	362.
	20.	76, 262.
	21.	76.
	22.	443.
	24.	327.
	25.	230, 390.
	27.	392.
	29.	406.
	31.	468.
	34, 35	205.
	39.	141, 367.
	41.	492.
	42.	407.
	43.	492.
	46.	407.
III:	10.	376.
	14.	461.
	16.	429.
	17.	406.
	19—21.	77.
	21.	345, 419.
	22.	207, 406.
IV:	4.	488.
	11.	207.
	12.	489.
	18.	366.
	19.	246.
	27.	477.
	29.	390.
	30.	228.
	33.	438.

HANDELINGEN DER APOSTELEN.

		Bl.
V:	1—11.	497.
	3.	436.
	9.	50.
	12.	244.
	20.	246.
	28.	374, 404.
	33.	262.
	40.	366.
	41.	244.
VI:	2.	51, 366.
	3.	316, 426.
	7.	242, 431.
	15.	421.
VII:	—	78.
	2.	442.
	5.	422.
	7.	352.
	8.	401.
	11.	333.
	17.	279.
	23.	377.
	25.	244.
	26.	390, 473.
	38.	486.
	51.	262, 427.
	52.	461.
	53.	316, 342.
	56.	360.
	59.	343.
VIII:	1, 2.	497.
	6.	326.
	14.	292.
	15.	51.
	17.	51.
	23.	262.
	24.	333.
	27.	70.
	33.	459.

Digitized by Google

HANDELINGEN DER APOSTELEN.

		Bl.
VIII:	35. . .	361.
	37. 98,	304.
	39 142,	479.
IX:	2. . .	481.
	3. . .	448.
	5. 70,	126.
	15. 51,	98,
	302,	468.
	16. 51,	98.
	17. . .	98.
	22. . .	51.
	26. . .	304.
	31. 129,	472.
		475.
	37. . .	69.
X:	2. . .	242.
	9. . .	66.
	15. . .	365.
	22. 316,	460,
		487.
	34—36. .	51.
	36—43. .	99.
	37. . .	237.
	43. . .	311.
	45. . .	402.
XI:	1. . .	292.
	18. . .	447.
	21. . .	308.
	23. 52,	99.
	27. . .	52.
	28. . .	483.
XII:	7. . .	448.
	8. . .	68.
	15. 89,	421.
	19. . .	394.
	23. 417,	420.
XIII:	1. . .	52.
	2. . .	366.

HANDELINGEN DER APOSTELEN.

		Bl.
XIII:	7. . .	396.
	8. . .	429.
	9. . .	376.
	10. 251,	279,
		481.
	11. . .	230.
	15. . .	70.
	16—41. .	99.
	26. . .	489.
	32. 376,	400.
	33. . .	205.
	39. . .	311.
	40, 41. .	208.
	43. . .	435.
	46. . .	346.
	47. 451,	491.
	52. . .	376.
XIV:	2. . .	491.
	3. . .	433.
	8. . .	381.
	13. . .	246.
	15. . .	402.
	16. 279,	382,
		480.
	17. . .	436.
	22. . .	430.
	27. . .	360.
XV:	9. 363,	431,
		437.
	10. . .	302.
	11. . .	308.
	14. . .	292.
	15, 16. .	207.
	19. . .	347.
	21. 142,	232.
	26. . .	493.
	28. . .	426.
	29. . .	78.

Digitized by Google

HANDELINGEN DER APOSTELEN.

		Bl.
XV:	32. - -	486.
	33. - -	474.
XVI:	2. - -	316.
	5. - -	297.
	13. - -	70.
	14. 279,	359, 437.
	15. 224,	347.
	16. 70,	425.
	17. 481,	489.
	31. - -	311.
	37. - -	52.
	38. 70,	443.
	40. - -	394.
XVII:	3. 280,	361.
	6. - -	482.
	17. - -	457.
	18. - -	70.
	22—31. -	53.
	26. - -	405.
	27. 262,	395.
	28. - -	336.
	31. - -	347.
	33. - -	245.
XVIII:	6. - -	404.
	18. - -	71.
	21. - -	327.
	25. 237,	385, 481.
	27. - -	433.
XIX:	2. 214,	233.
	4. - -	142.
	6. 51,	52, 362.
	9. - -	481.
	28. - -	365.
	32. - -	365.
	34. - -	365.

HANDELINGEN DER APOSTELEN.

		Bl.
XX:	9. - -	362.
	10. 53,	493.
	19. - -	53.
	22. 53,	263.
	23. - -	53.
	24. 325,	342.
	26. - -	405.
	29, 30. -	142.
	32. - -	422.
	35. - -	53.
XXI:	1. - -	341.
	9, 10. -	52.
	13. - -	177.
	21. - -	233.
	23. - -	71.
	24. 71,	323, 364.
	26. - -	323.
	40. - -	497.
XXII:	4. - -	54.
	14. - -	461.
	22. - -	336.
	23. - -	71.
	25. - -	52.
XXIII:	1. - -	382.
	5. - -	386.
	6. 253,	346.
	9. - -	373.
	21. - -	309.
	22. - -	357.
XXIV:	2. - -	366.
	3—8. -	99.
	5. - -	483.
	6. - -	352.
	14. - -	306.
	18. - -	323.
	21. - -	346.
	25. - -	461.

Digitized by Google

HANDELINGEN DER APOSTELEN.

Bl.

XXVI: 2—29. - 99.
4. - - 446.
5. - - 313.
7. - - 333.
8. - - 347.
14. - - 126.
18. 360, 415, 455.
23. - - 449.
27. - - 307.
25. - - 486.
XXVII: 11. - - 309.
16. - - 341.
25. - - 309.
27. - - 88.
34. - - 126.
37. - - 492.
XXVIII: 4. - - 336.
10. - - 417.
16. - - 387.
20. - - 242.

ROMEINEN.

I: 3. - - 469.
5. 253, 431, 434.
7. 433, 474.
8. - - 430.
9. - - 423.
11. - - 394.
16. 182, 443.
17. 130, 182, 339.
18. 182, 467, 478.
19. . . 357.

ROMEINEN.

Bl.

I: 20. 180, 482.
21. 263, 437.
25. - - 478.
26. - - 402.
27. - - 342.
28. - - 326.
29. - - 378.
II: 1. - - 349.
2, 3. - 459.
4. - - 246.
5. - - 233.
8. - - 479.
10. 474, 475.
12. - - 352.
13. - - 461.
13—15. - 182.
15. 280, 315, 408, 437.
16. 180, 348.
17. - - 263.
18. - - 295.
19. 280, 451.
25—27 . 143.
26. - - 301.
27. - - 350.
29. 263, 402.
III: — - - 78.
3. - - 432.
5. 296, 467.
6. - - 172.
7. - - 477.
8. - - 460.
11. - - 397.
16. - - 480.
17. - - 474.
18. - - 475.
20. - - 237.
21. 358, 461.
22. 311, 461.

III:

Digitized by Google

ROMEINEN.

Bl.

III: 23. 144, 441.
24. . . 144.
25. 238, 461.
26. - - 461.
27. - - 432.
30. - - 401.
31. 144. 296.
IV: — - - 144.
1. - - 472.
3. 309, 463.
7. - - 293.
10. - - 401.
11. - - 311.
12. 382, 401.
13. - - 483.
15. - - 467.
17. 309, 367.
18. - - 309.
20. - - 180.
V: 2. 434, 441.
3, 4. - 54.
6. - - 130.
8. - - 296.
14. - - 321.
15. 371, 433.
17. 246, 321,
322, 463.
19. - - 461.
21. - - 321.
VI: 1. - - 433.
2. 337, 370.
4. 246, 440,
446.
6. 180, 240.
7. - - 79.
8. 309, 370.
9. 322, 369.
10. - - 369.
11. - - 325.

ROMEINEN.

Bl.

VI: 12. 322, 452.
13. - - 280.
14. - - 435.
21. - - 172.
23. - - 130.
VII: — - - 240.
1. - - 322.
5. 402, 472.
6. 246, 328,
427.
7—12. . 144.
9. - - 335.
13. - - 412.
14. - - 263.
15. 233, 330.
17, 18. - 388.
23. 263, 373,
393.
24. 179, 246.
26. - - 470.
VIII: 1. - - 470.
2. 79, 427.
2—4. - 146.
3. 130, 470.
4. - - 378.
5. - - 197.
6. 197, 236,
447.
9. - - 388.
10. 197, 447.
11. - - 388.
12. - - 337.
13. 197, 337,
339, 371.
15. 197, 424,
475.
16. - - 314.
18. - - 354.
19—22. - 240.

VIII:

Digitized by Google

ROMEINEN. Bl.

VIII: 19—23. - 147.
21. - - 246.
28. - - 385.
29. 148, 330.
30. 148, 368.
31. - - 172.
32. - - 169.
33—35. - 172.
35. - - 233.
36. - - 410.
38. - - 455.
39. - - 80.
IX: - - 81.
1. 314, 426.
3. 54, 406, 471.
6. - - 488.
8. - - 251.
13. 198, 225.
16. 80, 340.
17. - - 81.
18. 82, 198.
22. 246, 467, 468.
23. 246, 440, 441, 468.
24. - - 368.
25, 26. - 207.
28. - - 462.
30. 395, 462.
31. 334, 395.
32. - - 280.
X: — - - 81.
1. - - 54.
3. - - 148.
4. 148, 463.
6—8. 175, 209.
9. - - 437.
10. 437, 463.

ROMEINEN. Bl.

X: 18. 240, 482.
XI: — - - 81.
7. - - 396.
11. 482, 490.
14. - - 281.
17. 115, 253.
18. - - 115.
29. - - 464.
33. 247, 458.
34, 35. - 173.
XII: 1. 239, 452.
2. 264, 296, 484.
3. - - 434.
10. - - 417.
12. - - 42.
17. - - 209.
21. - - 214.
XIII: 1. 238, 492.
3. - - 475.
5. - - 408.
7. - - 476.
8. - - 375.
9. - - 487.
11. 187, 489.
12. 187, 410, 415, 449.
13. 187, 382.
14. 289, 468.
XIV: 1. 290, 428.
2. 71, 304.
3, 4. - 350.
5. - - 71.
7. - - 337.
8. 337, 369.
9. - - 320.
11. - - 182.
15. - - 383.
17. - - 82.
22. 350, 428.

XIV:

Digitized by Google

ROMEINEN.

Bl.

XIV: 23. - - 428.
XV: 1. 302, 497.
3. - - 205.
7. - - 290.
8. 296, 402, 477.
12. - - 205.
13. - - 375.
14. - - 377.
19. - - 374.
20. - - 264.
21. 379, 391.
24. - - 394.
25. - - 54.
30. 54, 371.
31. - - 54.
55. - - 174.
XVI: 2. - - 344.
18. - - 436.
20. - - 264.
25. 297, 419.
26. - - 358.

I CORINTHEN.

I: 1. - - 406.
2. - - 27.
4. - - 434.
6. - - 297.
8. 297, 410.
9. - - 368.
10. - - 181.
16. - - 368.
17. 55, 445.
17—27. - 71.
18. 443, 444.
19. - - 208.
20. 169, 209, 418.
21. 149, 215.

I CORINTHEN.

Bl.

I: 22. - - 395.
23, 24. - 55.
26. 390, 465.
29. - - 238.
30. - - 236.
II: 3. - - 476.
4. - - 215.
5. - - 430.
6. - - 484.
7. 293, 441.
8. - - 441.
9. - - 216.
10. 281, 358.
III: 1. 56, 264.
2. 56, 264.
3. 56, 149.
6. - - 56.
6—15. - 188.
9, 10. - 116.
13. 354, 409.
16. 281, 388.
IV: 1. - - 56.
3—5. - 348.
5. 131, 335, 414.
8. 281, 322.
9. - - 56.
15. - - 265.
17. - - 480.
20. 198, 443.
21. - - 424.
V: 4. - - 423.
6. 41, 126.
7. - 456.
8. - - 479.
13. 41, 216, 352.
VI: 1. - - 177.
2. 177, 353, 484.

VI:

I CORINTHEN.

		Bl.
VI:	3.	177, 353.
	5.	348.
	6.	457.
	11.	324.
	13.	452.
	16.	453.
	20.	424.
VII:	1.	28.
	12.	388, 457.
	12—16.	29.
	13.	388.
	14.	323, 457.
	15.	368, 473.
	17.	367, 384.
	18.	368.
	26.	29, 42.
	28.	471.
	31.	485.
	37.	300, 436.
	40.	426.
VIII:	1.	29.
	2.	29, 329.
	3.	233, 330.
	7.	408.
	12.	408.
	13.	183.
IX:	4, 5.	454.
	14.	337.
	18.	454.
	20, 21.	57.
	24.	71, 340.
	25.	116, 371.
	26.	116, 340.
X:	11.	334, 419.
	12.	126.
	13.	42, 150, 183.
	14.	42, 150.
	16.	170, 216, 403.

I CORINTHEN.

		Bl.
X:	17.	453.
	21.	413.
	24.	87, 396.
	27.	409, 457.
	28.	409.
	29.	351, 409.
	31.	417.
	33.	217.
XI:	1.	497.
	4, 5.	362.
	4—10.	150.
	7.	253.
	10.	421, 455.
	13.	346.
	18.	305.
	23.	344.
	25.	243.
	26.	243, 335, 413.
	28.	294.
	29—30.	217, 459.
	31.	346, 352.
	32.	352, 484.
XII:	12.	117, 243.
	13.	453.
	23.	289.
XIII:	6.	479.
	7.	224, 293.
	9.	329, 362.
	12.	117.
XIV:	1.	362, 497.
	7—9.	173.
	16.	173, 374.
	20.	265.
	21.	209.
	22.	41, 457.
	24.	351, 362.
	29.	346.
	30.	358.

Digitized by Google

1 CORINTHEN.

		Bl.
XIV:	31.	370.
	32.	218.
	33.	473.
	36.	334.
	37, 38.	198.
XV:	1.	290.
	19.	42.
	22.	198.
	24.	443, 455.
	25.	205, 265, 321.
	32.	57, 71.
	33.	126.
	35.	335.
	39.	469.
	40.	438.
	43.	417, 438, 442.
	50.	82, 131, 405.
	52.	72.
	53.	289.
	54.	208.
	55.	209.
	56.	265.
XVI:	7.	394.
	9.	360.
	13.	281.
	15.	330.
	17.	375.
	21.	234.
	22.	41.
	23.	434.

2 CORINTHEN.

		Bl.
I:	1.	406.
	3.	239.
	6.	489.
	9.	58.
	10.	218, 411.
	14.	236.
	18.	58.
	21.	265, 297.
	22.	265, 379.
	24.	430.
II:	8.	297.
	12.	360, 406.
	15.	58, 230.
	17.	58, 266.
III:	2, 3,	189.
	4.	183.
	5.	59.
	6.	199, 218, 427.
	8—11.	439.
	9.	463.
	12.	183.
	14.	151.
	15.	234.
	17.	427.
IV:	2.	247, 383, 409, 478.
	4.	282, 418, 457.
	6.	247, 437, 448.
	7.	59, 282, 293, 467.
	10.	59, 131, 354.
	11.	354, 411, 447.
	13.	309, 429.
	16—18.	497.
	18.	199.
V:	1.	282.
	1—4.	189.

Digitized by Google

2 CORINTHEN.

		Bl.
V:	4.	447.
	6.	385.
	7.	382.
	8.	131.
	10, 11.	354.
	14.	347.
	15.	238, 347.
	16.	331.
	17.	132, 456.
	21.	463.
VI:	1.	435, 498.
	2.	498.
	8.	417.
	9.	331, 337, 371.
	11.	266, 361.
	12.	266.
	14.	451, 458.
	16.	230, 388.
	17.	245, 292.
VII:	1.	247, 363, 498.
	4.	377.
	5.	59, 466.
	8.	393.
	10.	152, 411.
	15.	226.
VIII:	5.	317.
	8.	294.
	9.	433.
	21.	209.
	22.	296.
	24.	244.
IX:	8.	435.
	12.	374.
	13.	247.
X:	2.	383, 469.
	3.	382, 469.
	5.	219.

2 CORINTHEN.

		Bl.
X:	6.	377.
XI:	4.	344.
	8.	224.
	9.	374.
	11.	385.
	14.	451.
	16.	291.
	18.	471.
	20.	243.
	23.	411.
	29, 30.	60.
XII:	2, 3.	385.
	7.	60.
	9.	388.
	10.	219.
XIII:	4.	338.
	5.	295.

GALATEN.

I:	4.	266, 320.
	6.	368.
	9.	345.
	12.	345.
	15.	367.
	16.	283, 358, 469.
	23.	242.
II:	2.	340.
	6.	291.
	7.	402.
	12.	402.
	19.	152, 338, 370.
	20.	117, 338.
	21.	464.
III:	—	309.
	1—4.	178.
	3.	472.

Digitized by Google

GALATEN. Bl.

III: 7. - - 430.
14. 248, 335,
400.
15. - - 297.
18. - - 422.
19. 244, 333,
421.
21. - - 464.
23. 242, 432.
24. - - 83.
25. 83, 242.
27. 283, 289.
IV: 1—3. - 117.
1—5. - 498.
4. 248, 333.
9. 178, 331.
10. - - 409.
13. - - 60.
14. 60, 420.
19. - - 190.
22—31. - 190.
23. - - 471.
26. - - 240.
28. - - 252.
29. 426, 471.
V: 1. - - 181.
4. - - 435.
5. - - 152.
6. - - 431.
7. 283, 341.
9. - - 126.
10. - - 459.
11. 401, 445.
13. 368, 470.
14. 378, 487.
15. - - 190.
16. - - 383.
19. - - 470.
22. - - 432.

GALATEN. Bl.

V: 24. 403, 470.
25. - - 338.
VI: 1. - - 248.
2. 303, 375.
7—9. - 190.
12. 445, 471.
13. - - 471.
14. 219, 485.
15. - - 266.
16. - - 383.
17. - - 289.

EFEZEN.

I: 6. 248, 433,
442.
13. 248, 379,
488, 490.
14. - - 422.
18. 248, 266,
465.
19. 312, 454.
20. - - 312.
21. - - 483.
22. - - 320.
II: 1. 83, 132,
498, 502.
2. 252, 419,
498.
3. 252, 467.
5. - - 283.
7. - - 419.
8. - - 431.
10. - - 383.
14. 153, 237,
473.
14—16. - 283.
15. - - 153.
16. 444, 453.

II:

Digitized by Google

EFEZEN.

Bl.

II: 20. - - 72.
III: 1. - - 183.
5. 244, 358, 420.
8. - - 60.
9. 60, 293.
10. - - 455.
14. - - 183.
17. - - 389.
IV: 1. 368, 465.
3. 267, 424, 473.
5. 242, 432.
7. 183, 435.
8. - - 208.
9. - - 199.
11. 183, 320.
13. - - 334.
18. 267, 446.
22. - - 248.
22—24. - 248.
24. 456, 462.
29. - - 433.
30. - - 379.
V: 1, 2. - 498.
5. - - 422.
6. - - 252.
8. 153, 416, 451.
9. - - 477.
10. - - 295.
13. - - 449.
14. - - 267.
16. - - 243.
21. - - 476.
23. - - 453.
26. 324, 363.
28. - - 453.
30. - - 453.

EFEZEN.

Bl.

VI: 2. - - 899.
5. 226. 471, 476.
8. 345, 386.
12. 154, 405, 420, 466, 469.
13—17. - 191.
14. 67, 479.
19. - - 320.
22. - - 406.

PHILIPPENSEN.

I: 7. 326, 437.
8. 267, 403.
11. - - 267.
12. - - 333.
20. - - 453.
21. 61, 220, 502.
23. 131, 181.
24. - - 181.
27. 371, 383.
27—30. - 42.
30. - - 466.
II: 1. - - 403.
4. 87, 390.
6—8. - 154.
8. - - 444.
10. - - 284.
12. 227, 476.
16. - - 341.
17. - - 118.
21. - - 396.
29. 325, 344.
30. - - 375.
III: 1. - - 498.
3. 424, 472.

Digitized by Google

PHILIPPENSEN.

Bl.

III: 4. - - 472.
6. - - 462.
8. - - 249.
9. - - 199.
10. - - 444.
11. - - 334.
11—14. - 71.
12. - - 380.
14. 118, 200, 465.
15. 358, 380.
16. - - 334.
18. - - 445.
IV: 1. - - 498.
3. - - 372.
6. - - 230.
7. - - 298.
8. - - 460.
11. 61, 220.
12. - - 387.
13. 61, 238.
17. - - 396.
21. - - 406.

COLOSSENSEN.

I: 5. - - 488.
6. 436, 478.
10. - - 268.
11. 43, 442.
12. - - 450.
13. 249, 268, 455.
19. 155, 389.
20. 404, 444.
22. 411, 469.
23. - - 431.
24. - - 375.
25. 319, 376.
26. - - 419.

COLOSSENSEN.

Bl.

I: 27. 249, 442.
28. - - 379.
29. - - 372.
II: 1. 390, 466.
2. - - 437.
5. - - 392.
6. - - 291.
10. - - 379.
11. 240, 402.
14. - - 181.
15. - - 268.
16. - - 351.
17. - - 132.
18. 392, 421.
20. - - 370.
III: 1—4. - 498.
2. - - 84.
3. 155, 370, 447.
4. - - 355.
5. - - 285.
6. - - 252.
10. - - 456.
12. - - 403.
14. - - 268.
15. 321, 369, 473.
16. - - 389.
24. 342, 422.
25. - - 285.
IV: 1. - - 498.
3. - - 360.
4. - - 358.
5. - - 384.
6. - - 486.
11. - - 402.
12. - - 372.
17. 290, 375.
18. - - 234.

Digitized by Google

1 THESSALONIC.

Bl.

I: 3. - - 431.
5. 61, 486.
6. - - 43.
10. - - 467.
II: 2. - - 466.
4. - - 295.
6. - - 417.
12. 249, 253, 315, 369, 442.
13. - - 312.
16. - - 375.
19. - - 170.
20. 237, 439.
III: 3. - - 285.
6. - - 394.
10. - - 244.
11. - - 479.
IV: 1. 345, 384.
4. 268, 418, 468.
5. - - 403.
7. - - 369.
8. - - 426.
14. - - 305.
14—17. - 155.
15. - - 487.
16. - - 72.
V: 3. - - 472.
4—8. - 191.
5 - - 410.
7. - - 156.
8. - - 490.
9. 220, 490.
19. 35, 234, 285.
20. - - 35.
23. 324, 474, 491.
24. - - 369.

2 THESSALONIC.

Bl.

I: 8. - - 329.
9. 227, 442.
10. - - 312.
11. - - 465.
II: 3. - - 252.
8. - - 423.
10. - - 292.
11, 12. - 307.
14. - - 369.
15. - - 326.
III: 1. 61, 269.
2. 61, 156, 432.
8. - - 407.
9. - - 454.
10. - - 36.
15. - - 325.

1 TIMOTHEUS.

I: 3. - - 62.
4. 62, 72.
7. - - 297.
9. 327, 460.
11. - - 249.
17. 417, 418.
18. 44, 372, 466.
II: 2. - - 445.
4. 335, 478.
6. - - 320.
7. - - 477.
8. - - 466.
III: 6. - - 459.
9. - - 327.
16. 307, 355, 420, 425.
IV: 2. - - 408.
4. - - 156.

Digitized by Google

1 TIMOTHEUS.

		Bl.
IV:	5.	156, 323.
	7.	72.
	8.	399.
	14.	62.
V:	6.	370.
	8.	458.
	11.	291.
	12.	429.
	22.	301.
VI:	4.	72.
	12.	44, 269, 369, 373, 466.
	13.	44.
	16.	389, 444.
	17.	483.
	20.	62, 72, 84.

2 TIMOTHEUS.

I:	1.	399.
	4.	301, 394.
	7.	414.
	8.	44, 62.
	9.	44, 318, 369, 465.
	12.	62, 299, 309.
	13	327.
	14.	62.
II:	3—5.	44.
	4—6.	118.
	5.	371.
	9.	285.
	11.	63.
	12.	63, 322.
	13.	221.
	16.	72.
	19.	72, 234, 331.

2 TIMOTHEUS.

II:	21.	323, 364.
	22.	437.
	26.	285.
III:	1.	243.
	5.	444.
	7.	335.
	14.	386.
	17.	380.
	22.	44.
IV:	1.	349.
	6.	181.
	7.	71, 269, 373, 466.
	8.	269, 299, 462.
	10.	234, 485.
	17, 18.	63.

TITUS.

I:	2.	419.
	3.	359, 432.
	10.	402.
	14.	478.
	15.	457.
II:	11.	436.
	12.	483.
	13.	249.
	14.	320, 364.
III:	9.	72.
	10.	63.

PHILEMON.

Vers	10.	269.
	16.	471.

HEBREEN.

I:	3.	487.
	4.	421.
	5.	174, 205.
	13.	174, 205.

Digitized by Google

HEBREEN. Bl.

I: 14. 170, 490.
II: 1. - - 157.
2. 157, 316.
3. 157, 297, 460, 490.
4. - - 314.
5. - - 483.
6. - - 207.
7. 207, 418, 442.
9. 392, 418.
10. - - 441.
11. - - 325.
14. - - 405.
16. - - 422.
III: 1. 184, 465.
8. - - 437.
9. - - 294.
10. - - 482.
IV: 1. - - 400.
2. 429, 488.
3. 312, 482.
12. - - 119.
13. - - 231.
14. - - 184.
14—16. - 498.
16. - - 434.
V: 4. - - 367.
5. - - 205.
6. 184, 205.
7. 410, 464, 475.
10. - - 184.
12. - - 488.
12—14. - 120.
VI: 4. - - 270.
5. 270, 418.
6. - - 270.
9. - - 490.
12. 491, 429.

HEBREEN. Bl.

VII: 5. - - 342.
8. - - 315.
11—16. - 158.
17. - - 205.
25. - - 270.
27. - - 409.
28. - - 488.
VIII: 1. - - 270.
2. - - 406.
5. - - 391.
6. - - 298.
8. - - 455.
10. - - 320.
11. - - 331.
13. - - 455.
IX: 7. - - 404.
8. - - 426.
9. - - 408.
10. - - 469.
12. - - 404.
13. - - 324.
14. 170, 324, 425.
15. - - 369.
16, 17. - 120.
21. - - 467.
23. - - 239.
26. 355, 419.
X: 1—18. - 498.
2. - - 365.
5—10. - 184.
10. - - 325.
15. - - 315.
19—22. - 285.
22. - - 364.
25. - - 410.
26. - - 342.
27. - - 459.
28, 29. - 159.

Digitized by Google

HEBREEN.

Bl.

X: 30. . . 353.
32. . . 466.
32—36. . 44.
36. . . 401.
XI: — . . 85.
3. . . 482.
4. . . 461.
6. 305, 336, 397.
7. 464, 502.
8. . . 367.
9. 388, 399.
13. 243, 309.
14. . . 397.
40. . . 380.
XII: 1. 72, 341, 498.
1—11. . 45.
2. 391, 444, 498.
4. . . 373.
6. . . 291.
9. 200, 250, 471.
14. 184, 271, 393, 473.
15. 184, 436.
17. . . 397.
20. . . 303.
22. . . 192.
23. 192, 460.
24. 192, 455.
28. . . 503.
XIII: 1. . . 184.
4. 234, 353.
13. 45, 303.
14. . . 397.
17. . . 491.
20. . . 286.

JACOBUS.

Bl.

I: 8. . . 481.
13. . . 86.
14. . . 241.
15. 132, 241, 345.
17. 250, 452.
18. . . 271.
20. . . 160.
21. 160, 344.
27. . . 301.
II: 10. . . 326.
12. . . 349.
14. . . 430.
14—17. . 160.
15. . . 238.
19. . . 305.
20—26. . 160.
24. 85, 392.
25. . . 344.
26. . . 121.
III: 1. . . 342.
5. . . 121.
6. 121, 227, 453.
9—12. . 161.
IV: 1. . . 226.
4. 486, 498.
5. . . 389.
6. . . 435.
8. . . 364.
11. . . 351.
12. . . 179.
13—17. . 499.
V: 4. . . 365.
5. . . 436.
7, 8. . 121.
12. . . 459.
14. 63, 366.
15. . . 429.

Digitized by Google

JACOBUS.

		Bl.
V:	16. . .	460.
	17. . .	403.
	19.	287, 479.
	20.	287, 294.

I PETRUS.

I:	4. . .	300.
	5. . .	356.
	6. . .	45.
	7.	294, 475.
	9. . .	490.
	10. . .	362.
	11. . .	315.
	12.	271, 359.
	13. . .	271.
	15. . .	369.
	17. . .	349.
	18. . .	386.
	20. . .	356.
	21. . .	309.
	23—25. .	122.
II:	2, 3. .	192.
	4.	193, 336.
	5. . .	193.
	6. . .	309.
	7.	207, 309.
	9.	369, 450.
	11. . .	492.
	12. . .	326.
	18. . .	476.
	19.	162, 408.
	20. . .	162.
	21.	162, 369.
	24.	234, 302.
	25. . .	123.
III:	2. . .	476.
	7. . .	468.
	9.	369, 386.
	10. . .	393.
	12.	231, 461.
	13. . .	174.

I PETRUS.

		Bl.
III:	14—17. .	46.
	15. . .	476.
	18.	200, 425, 461, 470.
	20. . .	492.
IV:	3. . .	384.
	4.	287, 341.
	6.	163, 353.
	8.	200, 294.
	10. . .	435.
	11. . .	444.
	12—19. .	46.
	18.	221, 461.
	19. . .	493.
V:	4. . .	441.
	10.	297, 369, 434.
	12. . .	436.

2. PETRUS.

I:	3. . .	369.
	4. . .	401.
	5. . .	430.
	9. . .	132.
	10, 11. .	287.
	14. . .	359.
	17. . .	418.
II:	4.	300, 414, 422.
	5. . .	299.
	9. . .	387.
	10. . .	441.
	14. . .	252.
	15. . .	481.
	17. . .	414.
	18. . .	250.
	19. . .	200.
	21. . .	329.
	22. . .	127.
III:	4. . .	400.

Digitized by Google

2 PETRUS.

		Bl.
III.	7. . .	300.
	9. . .	403.
	10. . .	88.
	13.	387, 400, 456.
	18. . .	271.

1 JOANNES.

		Bl.
I:	2. . .	356.
	4. . .	378.
	5.	415, 452.
	6.	415, 477.
	7. . .	365.
	9. . .	460.
II:	2. . .	416.
	5. . .	380.
	8.	288, 450.
	9. . .	450.
	10. . .	450.
	16.	163, 446.
	17. . .	163.
	20. . .	181.
	28. . .	356.
III:	1.	234, 332, 485.
	2.	356, 390.
	3. . .	364.
	5. . .	356.
	6. . .	392.
	8. . .	356.
	10. . .	252.
	13. . .	485.
	14. . .	412.
	16. . .	445.
	17. . .	438.
	18. . .	477.
	20.	164, 200, 438.
	21.	200, 438.
	23. . .	313.
IV:	1. . .	295.
	1—3. .	235.

1 JOANNES.

		Bl.
IV:	5. . .	485.
	9. . .	356.
	12. . .	381.
	13. . .	427.
	16. . .	307.
	18.	381, 475.
V:	4.	164, 237.
	10. . .	307.
	13. . .	313.
	16, 17. .	412.
	18.	288, 301.
	20. . .	237.
	21. . .	299.

2 JOANNES.

		Bl.
Vers	1. . .	478.
	2. . .	478.
	3. . .	477.
	5. . .	503.
	8. . .	343.
	10. . .	344.
	12. . .	378.

3 JOANNES.

		Bl.
Vers	2. . .	492.
	8. . .	344.

JUDAS.

		Bl.
Vers	3.	373, 432, 491.
	4. . .	436.
	6. . .	411.
	7. . .	303.
	8. . .	441.
	10. . .	385.
	11. . .	481.
	12. . .	370.
	17. . .	487.
	23.	271, 470.
	24. . .	299.

OPENB. VAN JOANNES.

		Bl.
III:	12. . .	72.
VII:	3. . .	72.
IX:	4. . .	72.

Digitized by Google

Bij den Drukker dezes, W. ZUIDEMA, zijn mede gedrukt en te bekomen:

F. V. REINHARD,

BIJDRAGEN TER OPSCHERPING VAN HET ZEDELIJK GEVOEL;

EN VAN DE OPLETTENDHEID OP DEN TOESTAND VAN HET HART;

uit het Hoogduitsch vertaald, door G. B. REDDINGIUS, Pred. te *Schildwolde*.

Voor *f* 2 - 15.

G. B. REDDINGIUS,

ONTWERPEN VAN LEERREDENEN OVER DEN HEIDELBERGSCHEN CATECHISMUS,

BENEVENS EENE OORDEELKUNDIGE OPGAVE VAN DESZELFS OORSPRONG, OOGMERKEN, INRIGTING, GEBRUIK EN VOORNAAMSTE LOTGEVALLEN.

3 Deelen, *tweede* verbeterde Druk, voor *f* 5 - 2.

OVER TROUWEN EN BRUILOFTHOUDEN,

Een Volksboek,

door G. B. REDDINGIUS.

Voor 6 Stuivers.

DE

Digitized by Google

DE
CHRISTELIJKE FEESTVIERING,
IN
ONTWERPEN VAN LEERREDENEN,
VOOR HET
KERS-, PAASCH-, HEMELVAART-
EN
PINKSTERFEEST.
Een Magazijn voor jonge Leeraars, en Leesboek voor Christen Huisgezinnen.
Voor *f* 4 - : - :

VIERTAL BRIEVEN,
TER BEVORDERING VAN HET BEOEFENEN DER
GESCHIEDKUNDE,
INZONDERHEID MET BETREKKING TOT DE
STAATKUNDE,
door J. G. MULLER, Hoogleeraar te *Schaffhauzen*,
uit het Hoogd. vertaald, en met eenige Aanmerkingen vermeerderd.
Voor *f* 2 - : - :

HET LEVEN
VAN
BENJAMIN FRANKLIN,
EEN LEESBOEK VOOR KINDEREN,
door W. G. REDDINGIUS, Pred. te *Dronrijp*.
Voor 4 Stuivers

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

REDDINGIUS, Gerhard 516
Uitlegkundig handboek des R313u
Nieuwen Testaments voor
ongeleerden.

Digitized by Google